เปลี่ยนให้ผ่าน
พลังงานไทย

140 ปีแห่งความโดดเดี่ยว
ของประชาธิปไตยทางพลังงาน

เปลี่ยนให้ผ่าน
พลังงานไทย

JET in THAILAND

เปลี่ยนให้ผ่าน
พลังงานไทย

JET in THAILAND

ISBN	978-616-631-346-8
บรรณาธิการ	ชลธร วงศ์รัศมี
จัดทำโดย	ธัญญาภรณ์ สุรภักดี โครงการมุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นธรรมในประเทศไทย (JET In Thailand)
นักเขียน	ธัญญาภรณ์ สุรภักดี, ชลธร วงศ์รัศมี, ปองภพ ดั่นสมานฉันท์ชัย, พีรยา พูลหิรัญ
ที่ปรึกษาด้านข้อมูล	ชื่นชม สง่าราศรี กรีเซน, เฉลิมศรี ประเสริฐศรี, ธารา บัวคำศรี
ออกแบบปก	ศิรดา สื่อไพศาล
ศิลปกรรม	ศิรดา สื่อไพศาล, นัฐพล ไก่แก้ว, ภัณฑิล อดุลย์ฐานานุศักดิ์
Data Visualization Designer	นัฐพล ไก่แก้ว
พิสูจน์อักษร	สรวิชญ์ ภักดีอาษา, นันทนิตย์ อนุศาสนะนันท์
พิมพ์ที่	บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน) 376 ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
เว็บไซต์	http://jetinthailand.com
อีเมล	jetinthailand@protonmail.com
เฟซบุ๊ก	www.facebook.com/jetinthailand

คำนำ

ในห้วงเวลาที่อุณหภูมิโลกกำลังเดือดขึ้นทุกขณะ การเปลี่ยนผ่านพลังงานเป็นสิ่งที่ทุกประเทศต้องเร่งเดินหน้าโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โครงการมุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นธรรมในประเทศไทย หรือ JET in Thailand จึงจัดทำหนังสือ ***"เปลี่ยนให้ผ่านพลังงานไทย"*** โดยมุ่งหมายให้งานชิ้นนี้ทำหน้าที่**นำเสนอข้อมูลเพื่อจุดประเด็น ให้ผู้คนในสังคมมาร่วมกันคิด ค้นหา เพื่อให้เราก้าวทันโลก และเดินไปสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง** ผ่านการสำรวจเส้นทางการเปลี่ยนผ่านพลังงานของไทย ตั้งแต่เริ่มมีไฟฟ้าใช้ครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน เพื่อทบทวนว่า สิ่งใดที่ทำให้โครงสร้างพลังงานไฟฟ้าเป็นเช่น ณ ปัจจุบัน

เราหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะช่วยจุดบทสนทนาให้สังคมเกิดการพูดคุย ถกเถียง และตั้งคำถามที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม รวมถึงชวนคิดว่า หากเราปล่อยให้ทุกสิ่งดำเนินไปอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งใดๆ เลย เราจะเดินไปสู่จุดไหนในอนาคต? จริงอยู่ว่า ต่อให้เราไม่ลงมือทำอะไร โลกยังคงหมุนไป ไม่เคยหยุดนิ่ง เพียงแต่จะเปลี่ยนไปในทิศทางที่เราปรารถนาหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

มองอดีตเพื่อเห็นปัจจุบัน เมื่อเข้าใจปัจจุบัน จึงจะเห็นทางเลือกในการสร้างอนาคตให้ดีกว่าเดิม

การสร้างอนาคตให้ดีกว่าเดิมย่อมต้องอาศัยหลายฝ่ายช่วยกันขับเคลื่อน

เพราะเราเชื่อว่า เรื่องพลังงานเป็นเรื่องของทุกคน

ธัญญาภรณ์ สุรภักดี
หัวหน้าโครงการมุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงาน
ที่เป็นธรรมในประเทศไทย

สารบัญ

บทนำ 03

บทที่ 1 12

ไฟฟ้ายุคใต้เงาอาณานิคมและสงคราม (2427-2499)

บทที่ 2 24

กำเนิด ‘ความมั่นคงทางพลังงาน’ ยุคสงครามเย็น (2500-2523)

บทที่ 3 64

พลังงานไทยยุคก๊าซโชติช่วงชัชวาล (2524-2529)

บทที่ 4 76

พลังงานไทยยุคเสือตัวที่ 5 สู่การเปิดทางให้เอกชน (2530-2539)

บทที่ 5 112

พลังงานไทยหลังวิกฤตต้มยำกุ้ง จุดเริ่มต้นยุคไฟฟ้าล้นเกิน (2540-2549)

บทที่ 6 144

พลังงานไทยท่ามกลางความผันผวนทางการเมือง ถ่านหินตกรอบ และก๊าซได้ไปต่อ (2550-2556)

บทที่ 7 166

พลังงานไทยที่ยังคงเปลี่ยนไม่ผ่าน จากยุค คสช. ส่งต่อสู่รัฐบาลพลเรือน (2557 - ปัจจุบัน)

บทที่ 8 208

เปลี่ยนให้ผ่านพลังงานไทย

บทที่ 9 234

จะดีกว่านี้ไหมถ้า

บรรณานุกรม 242

"

ประวัติศาสตร์
คือบทสนทนาอันไม่มีวันสิ้นสุด
ระหว่างปัจจุบันกับอดีต

"

E.H. Carr, *What is History?*, 1961.

บทนำ

เมื่อไฟฟ้าเปลี่ยนประเทศไทย

ไฟฟ้าไม่เคยให้แค่แสงสว่าง หากแต่เป็นพลังขับเคลื่อนประเทศไปข้างหน้า

ในยุคล่าอาณานิคม ไฟฟ้าคือสัญลักษณ์ของความพยายามปรับตัวและรับวิทยาการสมัยใหม่ ในยุคสงครามเย็น ไฟฟ้าคือสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค การขยายตัวของการศึกษาและการก่อตั้งมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดเกิดขึ้นตามเส้นทางพาดผ่านของถนนและสายไฟฟ้า

ในยุคต่อมา ไฟฟ้าคือเชื้อเพลิงของการเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ 'ทุน' ที่เปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจไทยให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมหนักอย่างปิโตรเคมี การผลิตสินค้า การค้าขายและบริการ การส่งออก ฯลฯ ในช่วงนี้เองไฟฟ้ากลายเป็นสิ่งที่ต้องมีในปริมาณ 'มั่นคง' เพียงพอทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ดำเนินต่อไปอย่างไม่สะดุด

นับแต่นั้นมาการวางแผนพัฒนาไฟฟ้ามุ่งเน้นความมั่นคงทางพลังงานเชิงปริมาณ เพื่อให้มั่นใจว่าประเทศจะมีไฟฟ้าใช้เพียงพอต่อการเดินหน้าสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เราจึงมีโรงไฟฟ้าฟอสซิลเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งโรงไฟฟ้าก๊าซและโรงไฟฟ้าถ่านหิน รวมถึงซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนในประเทศเพื่อนบ้าน

ทว่า *'ความมั่นคง'* นี้มีเพื่อใคร?

ภาคส่วนไหนใช้พลังงานมากที่สุด

ไฟฟ้ากลายเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับการพัฒนาประเทศมายาวนาน ภายใต้โครงสร้างที่ออกแบบให้ต้นทุนการผลิตไฟฟ้า ไม่ว่าจะเป็นค่าก่อสร้างโรงไฟฟ้าและเขื่อน ค่าระบบสายส่ง ค่าเชื้อเพลิง ตลอดจนค่าการันตีกำไรให้ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน ฯลฯ ล้วนส่งผ่านมายังผู้บริโภคผ่าน 'บิลค่าไฟ' เรา 'ผู้ใช้ไฟฟ้า' จึงอยู่ในฐานะ 'ผู้จ่ายค่าไฟฟ้า' ไม่ว่าการใช้ไฟฟ้านั้นจะมาจากภาคครัวเรือนหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ ก็ตาม รวมทั้งจากภาคอุตสาหกรรม

จากข้อมูลของกระทรวงพลังงาน ภาคอุตสาหกรรมคือภาคส่วนที่ใช้ไฟฟ้ามากที่สุด รองลงมาคือภาคครัวเรือน และภาคธุรกิจ ดังสถิติในภาพ โดยภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนการใช้พลังงานสูงถึง 41% ของการใช้ไฟฟ้าทั้งประเทศ

ปริมาณการใช้ไฟฟ้า จำแนกตามกลุ่มผู้ใช้ ปี 2545-2567

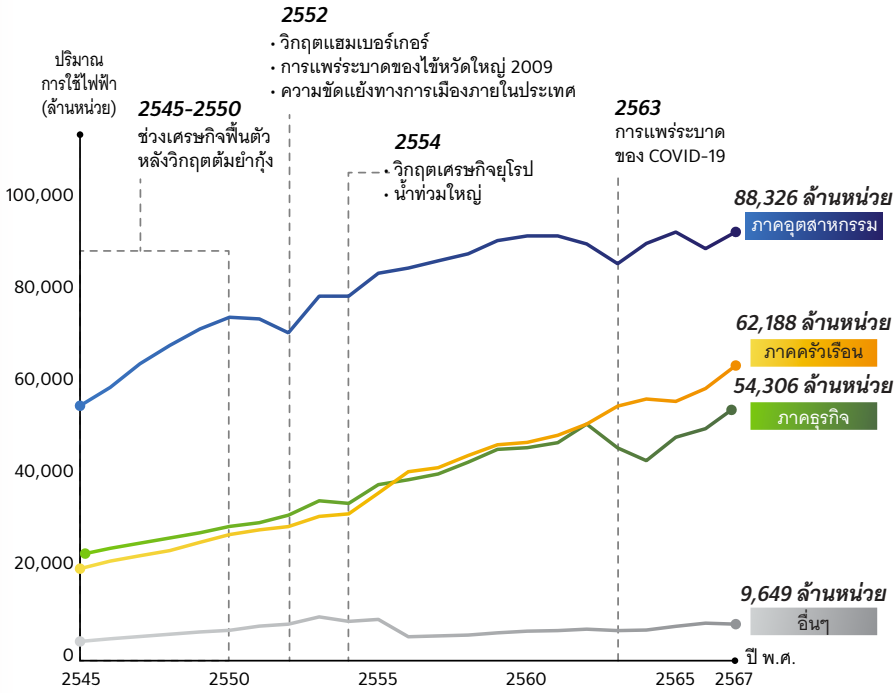

ข้อมูลจาก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน

กรุงเทพฯ vs. ระยอง ความเหมือนที่แตกต่าง

กรุงเทพฯ และระยอง เป็นจังหวัดที่ใช้ไฟฟ้ามากที่สุดเป็นอันดับ 1 และ 2 ของประเทศ โดยในปี 2567 กรุงเทพฯ ใช้ไฟฟ้า 40,287 ล้านหน่วย มากกว่าแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นจังหวัดที่ใช้ไฟฟ้าน้อยที่สุดในประเทศ ถึง 226 เท่า การใช้ไฟฟ้าในกรุงเทพฯ กว่า 51% มาจากภาคธุรกิจ รองลงมาคือภาคครัวเรือน 32% และภาคอุตสาหกรรม 14%

ส่วนระยองซึ่งเป็นจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวประชากรสูงที่สุดในประเทศ ใช้ไฟฟ้ารวม 29,347 ล้านหน่วย โดยสัดส่วนการใช้ไฟฟ้าในกลุ่มผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนที่ผลิตเพื่อใช้เองหรือจำหน่ายให้ลูกค้าโดยตรงโดยไม่ขายเข้าระบบ สูงถึง 61% รองลงมาคือภาคอุตสาหกรรม 30% ส่วนการใช้ไฟฟ้าในภาคครัวเรือนและภาคธุรกิจมีสัดส่วนการใช้ไฟฟ้ารวมกันเพียง 9% ของการใช้ไฟฟ้าทั้งจังหวัด

ข้อมูลจาก รายงานสถิติพลังงานรายปี 2567, สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน

โรงไฟฟ้าและเขื่อนที่ผลิตไฟฟ้าให้ไทย อยู่ที่ไหนบ้าง?

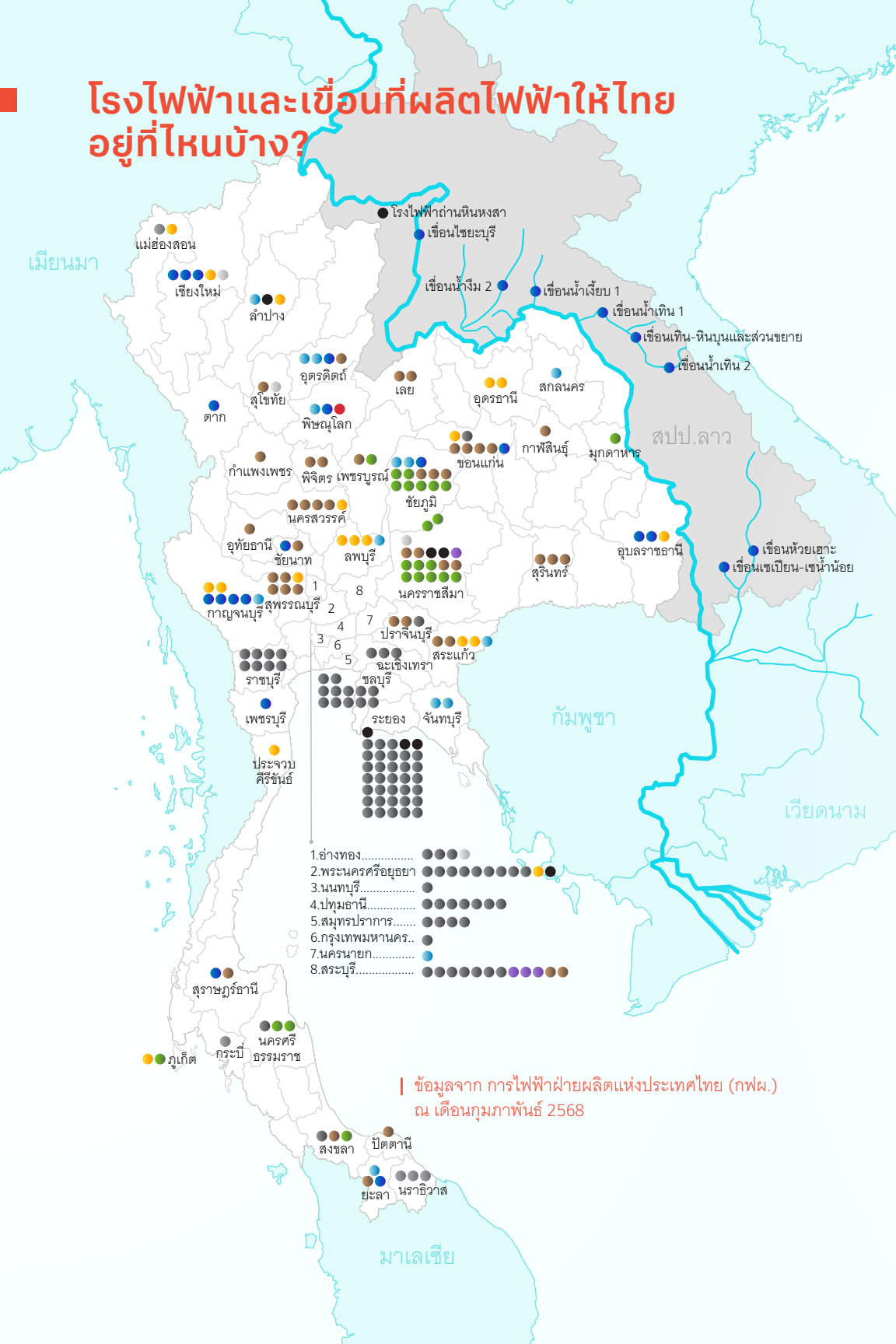

ข้อมูลจาก การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)
ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2568

ประเทศไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้าในระบบรวม
52,108 เมกะวัตต์ (MW)

ในประเทศ **45,873 MW**

ก๊าซ	*33,796 MW*	*64.9%*
ถ่านหิน	*4,324.5 MW*	*8.3%*
เขื่อนขนาดใหญ่	*2,972.4 MW*	*5.7%*
พลังงานลม	*1,387.7 MW*	*2.7%*
อื่นๆ	*1,014 MW*	*1.9%*
ชีวมวล	*896.7 MW*	*1.7%*
พลังงานแสงอาทิตย์	*825.5 MW*	*1.6%*
น้ำมันดีเซล	*345.4 MW*	*0.7%*
ขยะมูลฝอย	*223 MW*	*0.4%*
เขื่อนขนาดเล็ก	*87.7 MW*	*0.2%*

ซื้อไฟจากต่างประเทศ **6,235 MW**

เขื่อนขนาดใหญ่ (สปป.ลาว)	*4,461.9 MW*	*8.6%*
ถ่านหิน (สปป.ลาว)	*1,473 MW*	*2.8%*
ซื้อไฟจากมาเลเซีย	*300 MW*	*0.6%*

หมายเหตุ : เฉพาะกำลังการผลิตของ กฟผ. (ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2568)
ไม่รวมผู้ผลิตไฟฟ้ารายเล็กมาก (VSPP)

ภาคตะวันออก ดินแดนแห่งโรงไฟฟ้า

ภาคตะวันออกมีโรงไฟฟ้าถึง 62 แห่ง (ข้อมูล ณ กุมภาพันธ์ 2568) นับเป็นภูมิภาคที่มีโรงไฟฟ้ามากที่สุด มีกำลังการผลิตไฟฟ้ารวม 14,928 เมกะวัตต์ (ไม่รวมผู้ผลิต VSPP) คิดเป็น 29% ของโรงไฟฟ้าที่อยู่ในระบบของ กฟผ. โดยโรงไฟฟ้าเกือบครึ่งหนึ่งของภาคตะวันออกตั้งอยู่ใน จ.ระยอง มีกำลังการผลิตไฟฟ้ารวม 6,764 เมกะวัตต์ (36 แห่ง) ส่วนใหญ่เป็นโรงไฟฟ้าก๊าซและถ่านหิน

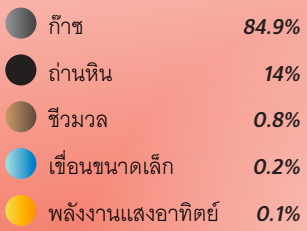

พลังงานหมุนเวียนที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลังทุกครั้งที่เปลี่ยนผ่าน

ประเทศไทยผ่านยุคสมัยของการเปลี่ยนผ่านพลังงานมาหลายครั้ง การเปลี่ยนผ่านทุกครั้งล้วนมีจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์ผลักดัน ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการขาดแคลนพลังงานที่ทำให้ต้องค้นหาแหล่งทรัพยากรใหม่ การพัฒนาประเทศที่ไฟฟ้าต้องก้าวตามให้ทัน หรือเพราะโลกไม่ยอมให้เราปล่อยก๊าซเรือนกระจกไปมากกว่านี้อีกแล้ว ดังที่เรากำลังเผชิญอยู่ขณะนี้

นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ฟืนและแกลบคือเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้าหลักของสังคมไทยกระทั่งภายหลังปี 2500 ได้เปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้น้ำมันเตาและถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง รวมถึงก่อสร้างเขื่อนในประเทศ และซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำ ต่อมามีการขุดพบก๊าซในอ่าวไทย ไทยจึงเริ่มใช้ก๊าซผลิตไฟฟ้าครั้งแรกในปี 2524 ณ โรงไฟฟ้าบางปะกง 4 ทศวรรษนับแต่นั้นเป็นต้นมา ก๊าซได้กลายเป็นเชื้อเพลิงหลักในระบบผลิตไฟฟ้าของไทยมาจนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนผ่านสู่การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน (นอกเหนือจากเขื่อนขนาดใหญ่) ได้เริ่มต้นขึ้นในปี 2530 แต่มีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับการผลิตไฟฟ้าประเภทอื่นๆ ก่อนเริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2546 โดยคิดเป็นสัดส่วน 1% ของการผลิตไฟฟ้าทั้งหมด

ประเทศไทยต้องใช้เวลาถึง 16 ปี การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนจึงเพิ่มขึ้นเป็น 10% ในปี 2562 และยังคงสัดส่วนหยุดนิ่งอยู่เช่นนี้จนถึงปัจจุบัน[1] ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนผ่านไปใช้ก๊าซซึ่งเป็นพลังงานฟอสซิลนั้นกลับมีสัดส่วนสูงกว่าและช่วงเวลาที่ใช้ผลิตพลังงานยาวนานกว่า นับตั้งแต่มีการขุดค้นพบก๊าซในอ่าวไทย

การเปลี่ยนผ่านพลังงานของไทย

[1] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.).”ข้อมูลปริมาณการผลิตไฟฟ้าในระบบของ กฟผ. จำแนกตามเชื้อเพลิง ปี 2529–2567.” https://www.eppo.go.th/index.php/th/energy-information/static-energy/static-electricity.

ไทยใช้ก๊าซจากไหนบ้าง?

นับตั้งแต่มีการขุดค้นพบก๊าซในอ่าวไทย ก๊าซได้กลายเป็นเชื้อเพลิงหลักในการผลิตไฟฟ้าของคนไทยตลอดมา กระทั่งก๊าซมีไม่เพียงพอ ไทยจึงเริ่มทำสัญญานำเข้าก๊าซจากเมียนมาในปี 2538 และเริ่มนำก๊าซจากเมียนมามาใช้ผลิตไฟฟ้าเมื่อปี 2543 ตามมาด้วยการนำเข้าก๊าซเหลว หรือแอลเอ็นจี (Liquefied Natural Gas : LNG) จากประเทศต่างๆ เช่น เปรู กาตาร์ ไนจีเรีย รัสเซีย และอินโดนีเซีย ในปี 2554 ทำให้ปัจจุบันก๊าซที่ใช้ในประเทศไทยมาจาก 3 แหล่ง คือ

1) **ผลิตในประเทศ** ประกอบด้วย แหล่งบนบก ได้แก่ แหล่งสิริกิติ์ จ.กำแพงเพชร แหล่งสินภูฮ่อม จ.อุดรธานี แหล่งน้ำพอง จ.ขอนแก่น และในอ่าวไทย ซึ่งครอบคลุมถึงพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย หรือแหล่ง JDA (Joint Development Area)

2) **นำเข้าจากเมียนมา** จากแหล่งก๊าซยาดานา เยตากุน และซอติก้า

3) **นำเข้าก๊าซเหลว** หรือ LNG

การซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศเริ่มต้นขึ้นเมื่อไหร่?

ไทยได้เริ่มทำสัญญาซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศครั้งแรกเมื่อปี 2517 โดย กฟผ. รับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำงึม 1 ใน สปป.ลาว ต่อมารัฐบาลได้ลงนามบันทึกความเข้าใจเรื่องความร่วมมือด้านการพัฒนาไฟฟ้าใน สปป.ลาว (MOU) ฉบับแรก เมื่อปี 2536 และได้กำหนดโควตารับซื้อไฟฟ้าจำนวน 1,500 เมกะวัตต์ ภายในปี 2545[2] ภายหลังได้ขยายปริมาณรับซื้อรวม 5 ครั้ง ซึ่งครั้งล่าสุดได้ขยายความร่วมมือโดยเพิ่มโควตาจาก 9,000 เมกะวัตต์ เป็น 10,500 เมกะวัตต์ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565[3]

ไทยตกลงซื้อไฟฟ้า
ยูนิต 71ส.ต.จากลาว
ไทยตกลง ซื้อ กระแส ไฟฟ้า จาก ลาวในราคายูนิตละ ๗๑ สตางค์ ทั้งนี้ ตั้งแต่เดือน ต.ค. นี้เป็นต้นไป และจะมีการทบทวนใหม่ทุกปี
ข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแจ้งว่า ได้มีพิธีลงนามสัญญาซื้อขายกระแสไฟฟ้าระหว่างนาย เกษม จาติกวนิช ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฝ่ายไทย กับท่านคำผอน พรมเกิว ทันหน้ารัฐวิสาหกิจไฟฟ้าของ สาธารณรัฐประชาธิปไตย

ภาพจาก *ข่าวพาณิชย์*, 23 ตุลาคม 2534

วิกฤตสภาพภูมิอากาศที่ซ่อนไว้ในบิลค่าไฟ

ปัจจุบันยุคโลกร้อนได้สิ้นสุดลงและเรากำลังเข้าสู่ยุคโลกเดือด[4] ซึ่งภัยธรรมชาติจะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ หากมนุษย์ไม่หยุดยั้งการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ‘การเปลี่ยนผ่านพลังงาน’ ซึ่งในมิติหนึ่งหมายถึงการเปลี่ยนจากการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล อย่างน้ำมัน ถ่านหิน และก๊าซ ไปสู่การใช้พลังงานหมุนเวียน ถือเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญที่จะช่วยโลกลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงได้ โดยเฉพาะการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตไฟฟ้า ในปี 2565 ประเทศไทยปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตไฟฟ้ามากที่สุด รวม 92.2 ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า หรือคิดเป็น 1 ใน 4 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศ[5] ขณะที่การผลิตไฟฟ้าของไทยยังคงพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลกว่า 80%[6] ซึ่งนับว่าไม่ใกล้เคียงกับคำว่า ‘หยุดยั้ง’ เท่าใดนัก

ในบิลค่าไฟของทุกครัวเรือนจึงซ่อนต้นเหตุวิกฤตสภาพภูมิอากาศอย่างพลังงานฟอสซิลเอาไว้ และยังซ่อนการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้คนที่ต้องแบกรับผลกระทบทั้งที่ไม่ได้เลือก

ไปให้ไกลกว่าความมั่นคงเชิงปริมาณ

จากไม่มีไฟฟ้าใช้ สู่ยุคเข้าถึงไฟฟ้าได้ กระทั่งปัจจุบัน เราอยู่ในยุคที่ไฟฟ้าคือสิ่งจำเป็นและต้องมีใช้อย่างเพียงพอ สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้งานทั้งในแง่ดำรงชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจ การมีความมั่นคงทางพลังงานจึงเป็นสิ่งที่เราทุกคนไม่อาจปฏิเสธได้ แต่ทั้งความมั่นคงทางพลังงาน ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ สิทธิมนุษยชน คุณภาพชีวิตของประชาชน การรักษาสิ่งแวดล้อม และปกป้องโลกของเรา ต่างล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกัน จนไม่อาจจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมองแบบแยกส่วนออกจากกันโดยสิ้นเชิง *‘ความมั่นคงทางพลังงาน’* ในเชิงปริมาณ ที่เคยเป็นเป้าหมายหลักของประเทศ จึงอาจไม่ใช่คำตอบที่เพียงพอสำหรับอนาคตอีกต่อไป

---

[2] มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2539 (ครั้งที่ 55), 8 กุมภาพันธ์ 2539.

[3] มติคณะรัฐมนตรี. “ร่างบันทึกความเข้าใจความร่วมมือในการพัฒนาไฟฟ้าในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.” 1 มีนาคม 2565.

[4] Guterres, António, “Hottest July ever signals ‘era of global boiling has arrived’ says UN chief,” *United Nations*, July 27, 2023, https://news.un.org/en/story/2023/07/1139162.

[5] กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. *รายงานความโปร่งใสรายสองปี ฉบับที่ 1 (BTR1) ฉบับประชาชน*, กรุงเทพฯ : 2568.

[6] การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). “ข้อมูลสัดส่วนเชื้อเพลิงที่นำมาใช้ผลิตไฟฟ้าในระบบของ กฟผ. (มกราคม 2568)”. https://www.egat.co.th/home/statistics-fuel-usage.

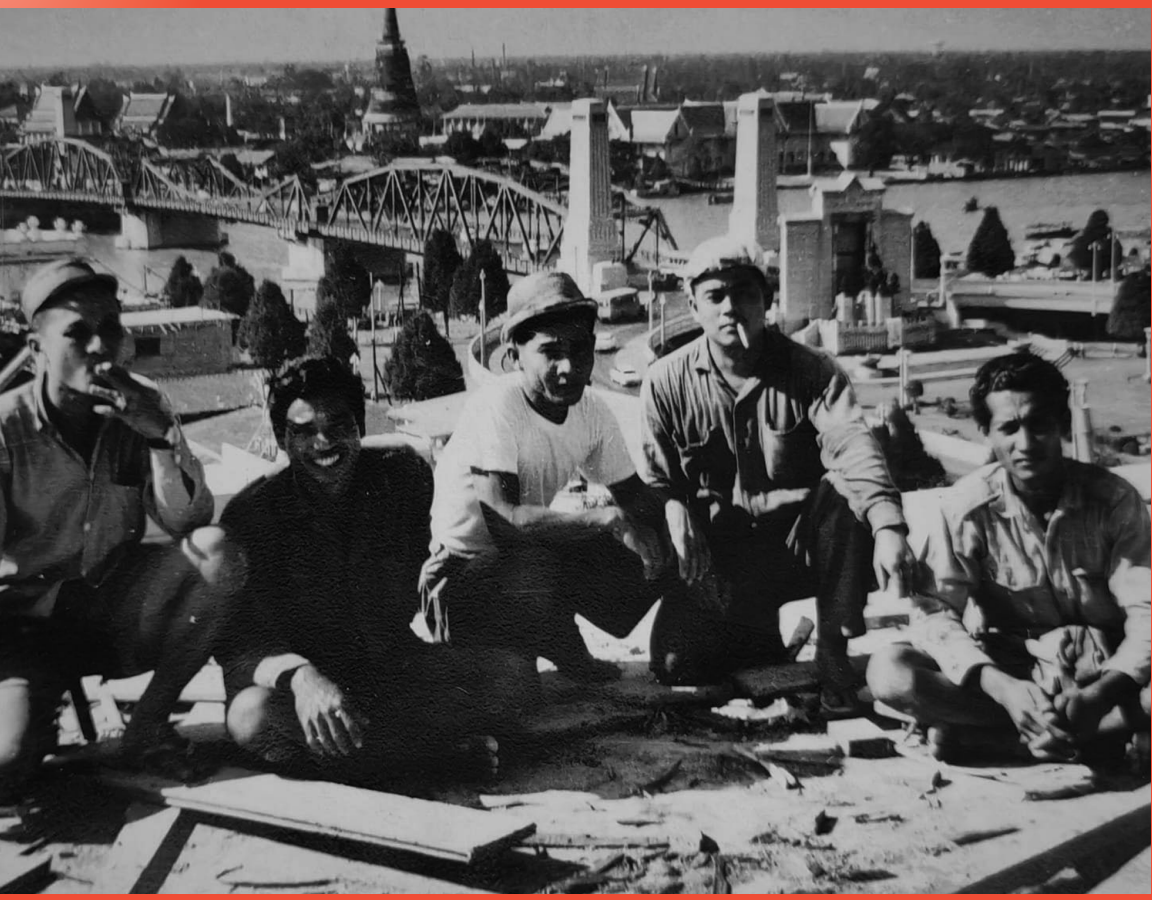

ช่างก่อสร้างโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ไม่ปรากฏปีที่ถ่าย เบื้องหลังคือสะพานพระพุทธยอดฟ้า ซึ่งทำพิธีเปิดใช้ในวันที่ 6 เมษายน 2475 จึงเป็นไปได้ว่าภาพอาจได้รับการบันทึกไว้หลังวันดังกล่าวเป็นต้นมา (ขอขอบคุณภาพจาก ครอบครัวคุณสละ เต่าสุวรรณ ช่างคนที่สองจากด้านซ้ายของภาพ)

บทที่ 1

ไฟฟ้ายุคใต้เงาอาณานิคม และสงคราม (2427-2499)

ก่อนมีไฟฟ้า คนไทยใช้อะไร?

คบ ไต้ เทียนไข น้ำมันจากไขสัตว์ เช่น น้ำมันหมู และน้ำมันมะพร้าว คือสิ่งที่ชาวสยามใช้จุดไฟเพื่อให้แสงสว่างยามค่ำคืน เมื่อวิทยาการตะวันตกเริ่มแพร่หลายในไทย จึงมีการใช้อุปกรณ์ให้แสงสว่างตามอย่างตะวันตก เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการตั้งโรงแก๊สหลวงชื่อว่า 'โรงหุงลมประทีป' ผลิตแก๊สโดยนำแคลเซียมคาร์ไบด์มาทำปฏิกิริยากับน้ำจนได้แก๊สอะเซทิลีน เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงจุดให้แสงสว่างตามทางเดินในพระบรมมหาราชวังแทนเทียนไข[7] หรือในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ปรากฏหลักฐานการนำเข้าน้ำมันก๊าดจากรัสเซียเพื่อใช้จุดตะเกียง

โรงไฟฟ้าวัดเลียบ : จากเจ้านายสยามเปลี่ยนผ่านสู่ชาวเดนมาร์ก

กิจการไฟฟ้าของไทยเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ท่ามกลางบรรยากาศการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก สยามพยายามพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและรับวิทยาการที่ก้าวหน้ามาใช้ เพื่อให้ชาวตะวันตกไม่อาจอ้างได้ว่าสยามนั้นล้าหลังจนเป็นภาระคนขาว (The White Man's Burden) ที่ต้องเข้ามาพัฒนาและรวมเข้าเป็นอาณานิคมเหมือนหลายประเทศ เกิดการวางโครงข่ายรถไฟ รถราง และโทรเลข ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานรองรับระบบไฟฟ้าของไทย

20 กันยายน 2427 แสงสว่างจากพลังงานไฟฟ้าปรากฏขึ้นที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเป็นครั้งแรก โดยการริเริ่มของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) ซึ่งพบเห็นการใช้ไฟฟ้าในยุโรป จึงอยากนำไฟฟ้ามาใช้ให้แสงสว่างในท้องพระโรงของพระที่นั่งจักรีฯ ซึ่งเดิมต้องจุดเทียนไขหลายร้อยเล่มเพื่อให้แสงสว่าง และยุคต่อมาเปลี่ยนเป็นจุดโคมน้ำมันก๊าดแต่ต้องคอยระวังไม่ให้ไฟลุกไหม้ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีจึงขายที่ดินส่วนตัวและนำเงิน 180 ชั่ง (14,000 บาท) ให้นายมาโยลา ชาวอิตาลีที่เข้ามารับราชการเป็นครูทหารในไทย เดินทางไปซื้อเครื่องกำเนิดไฟฟ้าที่ประเทศอังกฤษ รวมถึงสายเคเบิลและโคมไฟ กระทั่งประกอบเครื่องปั่นไฟได้สำเร็จ

ห้าปีต่อมา ปี 2432 ธุรกิจไฟฟ้าบริษัทแรกในสยามได้เกิดขึ้น โดยกลุ่มเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และชาวต่างชาติ ร่วมกันจัดตั้งบริษัทไฟฟ้าสยาม เพื่อผลิตไฟฟ้าจำหน่าย โดยใช้เครื่องจักรไอน้ำผลิตไฟฟ้า ขณะนั้นหุ้นของบริษัทไฟฟ้าสยามมีมูลค่าหุ้นละ 80 บาท กลุ่มผู้ถือหุ้นที่ร่วมลงทุน ประกอบด้วย 1) เงินจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์หรือกรมพระคลังข้างที่ 2) เจ้านาย 3) ขุนนาง 4) คหบดี และ 5) ชาวต่างชาติ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กรมพระคลังข้างที่จะถือหุ้นมากกว่า 50% แต่มีฐานะเป็นเพียงหนึ่งในผู้ลงทุน ไม่ได้ประกอบกิจการด้วยตนเอง ดังนั้นการดำเนินกิจการบริษัทไฟฟ้าสยามจึงถือเป็นการดำเนินการของเอกชนเต็มรูปแบบ โดยที่ตั้งของบริษัทและโรงไฟฟ้าอยู่บริเวณวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ)

ขณะนั้นไฟฟ้ามีราคาแพงและใช้ประโยชน์ได้เฉพาะให้แสงสว่าง จึงไม่เป็นที่นิยมแพร่หลายเท่าอุปกรณ์ให้แสงสว่างอื่นๆ เช่น ตะเกียง เทียนไข หรือน้ำมันก๊าด จำนวนผู้ใช้จึงจำกัดอยู่เฉพาะหน่วยงานรัฐ พระราชวัง กลุ่มนักธุรกิจชาวตะวันตก และผู้ที่มีฐานะดีที่อาศัยอยู่ในใจกลางบางกอกเท่านั้น

ปี 2435 บริษัทไฟฟ้าสยามล้มละลาย หลังเปิดกิจการได้เพียง 3 ปี เนื่องจากต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก สวนทางกับผู้ใช้วงจำกัด อีกทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีไฟฟ้าและการบริหารจัดการ รัฐจึงเข้าซื้อกิจการ และในปี 2440 ได้ตกลงให้นายแอล.อี. เบนเนตต์ (Mr. L.E. Bennett) ชาวอเมริกัน ซื้อสัมปทานโรงไฟฟ้าวัดเลียบเป็นเงิน 100,000 บาท และจ่ายค่าเช่าเดือนละ 1,000 บาท เป็นเวลา 10 ปี

เพียงหนึ่งปีต่อมา นายเบนเนตต์ได้ขายสัมปทานกิจการไฟฟ้าต่อให้กับนายออเอ เวสเตนโฮลซ์ (Mr. Aage Westenholz) ชาวเดนมาร์ก เป็นเงินราว 200,000 บาท ได้กำไรเท่าตัวจากค่าสัมปทานที่เบนเนตต์จ่ายแก่รัฐ บริษัทสยามอิเล็กตริกซิตี้คอมปานีลิมิเต็ด (The Siam Electricity Co., Ltd.) ของนายเวสเตนโฮลซ์ซึ่งจดทะเบียนที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก จึงได้เข้าบริหารกิจการไฟฟ้าสยาม ตั้งแต่ปี 2441 เป็นต้นมา[8] โดยนับเป็นชาวต่างประเทศรุ่นบุกเบิกที่ทำกิจการไฟฟ้าในสยาม 'โรงไฟฟ้าวัดเลียบ' กลายเป็นที่รู้จักในวงกว้าง และมีอีกชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า 'โรงไฟฟ้าฝรั่ง'

---

[7] สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. *เมื่อตะวันออกพบตะวันตก : พิพิธสมบัติพระราชา ณ วังหน้า*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2557.

[8] ในปี 2454 เปลี่ยนชื่อเป็น 'บริษัท ไฟฟ้าสยาม จำกัด' แทนการใช้ชื่อทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น 'บริษัท ไฟฟ้าสยามคอร์ปอร์เรชั่น จำกัด' ในปี 2470 เนื่องจากเปลี่ยนการจดทะเบียนบริษัทในประเทศเดนมาร์กเป็นจดทะเบียนในประเทศไทย และมีการเปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น 'บริษัท ไฟฟ้าไทยคอร์ปอร์เรชั่น จำกัด' เนื่องจากมีการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นประเทศไทยในปี 2482

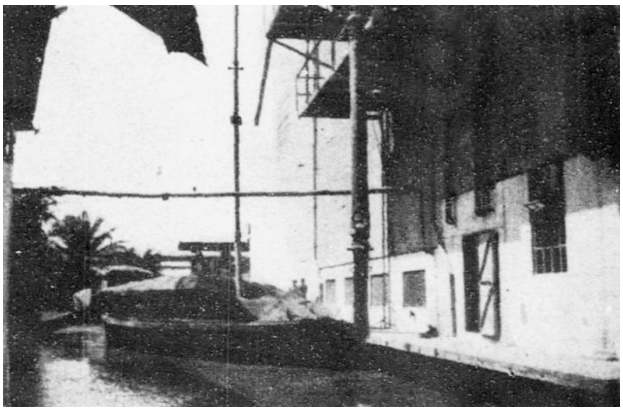

เรือขนแกลบเข้าเทียบเตรียมส่งแกลบไปเป็นเชื้อเพลิงให้โรงไฟฟ้าวัดเลียบ (ภาพจาก "Bangkok's Electrical Supply", *The Far Eastern Review* 27, no. 5, May 1931.)

โรงไฟฟ้าวัดเลียบก่อสร้างด้วยสังกะสี ในระยะแรกใช้ฟืนและแกลบเป็นเชื้อเพลิง หน้าโรงไฟฟ้าจึงมีเรือและแพฟืนลอยน้ำมากมาย ทั้งเรือฟืนท่อนโตล่องมาจากปากน้ำโพ และเรือเอี้ยมจุ๊นบรรทุกแกลบมาจากโรงสีข้าวต่างจังหวัด กิจการของบริษัทไฟฟ้าสยามฯ รุ่งเรือง มีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้น มีการขยายพื้นที่จำหน่ายไฟฟ้า เป็นยุคเริ่มต้นที่มีการนำมิเตอร์มาคิดค่าไฟเป็นครั้งแรกของสยาม

สมัยรัชกาลที่ 6 การใช้ไฟฟ้าแพร่หลายมากขึ้น สามารถนำไปใช้เดินเครื่องจักรในโรงสี ทำให้ความต้องการใช้ไฟฟ้ามีปริมาณเพิ่มขึ้น รัฐจึงเริ่มสนใจการขยายกิจการเนื่องจากเห็นความสำเร็จของเอกชนจากกิจการโรงไฟฟ้าวัดเลียบ และต้องการนำไฟฟ้ามาใช้ในการเดินเครื่องโรงประปาและโรงฝิ่น ซึ่งเป็นกิจการของรัฐ อีกทั้งยังต้องการลดภาระค่าไฟที่ต้องจ่ายให้กับบริษัทเอกชนชาวต่างชาติ ซึ่งผูกขาดการผลิตไฟฟ้าไว้เพียงผู้เดียว โดยมีหน่วยงานราชการเป็นลูกค้าหลัก รัฐบาลจึงลงทุนสร้าง 'โรงไฟฟ้าสามเสน' โดยมีกองไฟฟ้าหลวงสามเสน สังกัดกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ดูแล เปิดเดินเครื่องในปี 2457 แบ่งเขตกับบริษัทไฟฟ้าสยามฯ โดยโรงไฟฟ้าวัดเลียบจ่ายไฟฟ้าบริเวณพื้นที่ตอนใต้ของคลองบางลำภูและคลองบางกอกน้อยลงไป ส่วนบริเวณตอนเหนือเป็นเขตของโรงไฟฟ้าสามเสน

โรงไฟฟ้าสามเสนมีผลกำไรตั้งแต่ช่วงแรกที่เปิดดำเนินการและเติบโตเรื่อยมา ถือเป็นจุดเริ่มต้นกิจการไฟฟ้าของรัฐแห่งแรกในรูปแบบรัฐพาณิชย์ที่มุ่งหวังผลกำไรตอบแทน โดยพนักงานของโรงไฟฟ้าสามเสนจะได้รับโบนัสนอกเหนือจากเงินเดือน ซึ่งต่างจากข้าราชการทั่วไป

ในยุคก่อนคิดค่าไฟกันยังไง?

การจำหน่ายไฟฟ้ายุคแรก ซึ่งดำเนินการโดยบริษัทไฟฟ้าสยาม เบื้องต้นจะคิดค่าติดตั้งอุปกรณ์อย่าง โคมไฟ สายไฟ สวิตช์ ตามจำนวนที่ติดตั้ง ส่วนค่าไฟแต่ละเดือนจะคิดจากจำนวนหลอดไฟที่ติดตั้ง ดวงละ 2 บาท ต่อเดือน ไม่ว่าจะเปิดไฟใช้หรือไม่ก็ตาม

ภาพจาก *ข่าวการไฟฟ้า*, ตุลาคม-ธันวาคม 2510

ไฟฟ้าที่ว่าแพง แพงแค่ไหน?

ในสมัยรัชกาลที่ 5 หากต้องการติดตั้งไฟฟ้าจำนวน 50 โคม ต้องใช้เงินประมาณ 1,676 บาท เพื่อจ่ายเป็นค่าอุปกรณ์และค่าแรงช่างในการติดตั้ง และยังไม่รวมถึงค่าใช้ไฟฟ้าที่ต้องจ่ายในแต่ละเดือน ซึ่งสมัยนั้นเสมียนได้รับเงินเดือนเดือนละ 6-10 บาท ข้าราชการยศหลวง 20 บาท ข้าหลวงและผู้พิพากษา 200 บาท ส่วนนายช่างชาวตะวันตก 600-800 บาทต่อเดือน

เรียบเรียงจาก : วิภารัตน์ ดีอ่อง, "พัฒนาการของกิจการไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2427-2488." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

พลังงานไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และยุคคณะราษฎร

ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (2457-2461) การพัฒนากิจการไฟฟ้าของภาครัฐและเอกชนได้หยุดชะงักลง เมื่อสงครามสิ้นสุด ประเทศเริ่มฟื้นตัว กิจการไฟฟ้าเริ่มขยายออกนอกเขตกรุงเทพฯ มีเอกชนหลายรายเข้ามายื่นความจำนงต่อกระทรวงมหาดไทยเพื่อขอทำกิจการไฟฟ้า ต่อมามีการประกาศใช้***พระราชบัญญัติควบคุมกิจการการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471*** เพื่อควบคุมการดำเนินกิจการสาธารณูปโภคต่างๆ ได้แก่ รถไฟ รถราง ขุดคลอง เดินอากาศ ประปา ชลประทาน รวมถึงไฟฟ้า โดยห้ามไม่ให้บุคคลใดประกอบกิจการ เว้นแต่ได้รับอนุญาตหรือได้รับสัมปทานจากรัฐ ทั้งนี้ การอนุญาตประกอบกิจการไฟฟ้าจะให้สิทธิแก่สุขาภิบาลในแต่ละพื้นที่ก่อน หากพื้นที่ใดยังไม่พร้อมจึงจะให้สัมปทานแก่เอกชนเป็นลำดับถัดมา โดยกำหนดอายุสัมปทานไว้ไม่เกิน 25 ปี แต่เนื่องจาก

กิจการไฟฟ้ายังต้องใช้เงินลงทุนสูง สุขาภิบาลส่วนมากยังไม่มีเงินทุนเพียงพอ ทำให้ผู้ที่ยื่นขอส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะในท้องถิ่น ปี 2472 รัฐยังได้จัดตั้ง***แผนกไฟฟ้า*** ภายหลังยกฐานะเป็น***กองไฟฟ้า*** เพื่อดูแลการขยายไฟฟ้าออกนอกเขตพระนครโดยเฉพาะ

ปี 2472-2473 ผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงมีคำสั่งให้สำรวจแหล่งพลังน้ำทั่วประเทศเพื่อเตรียมสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำมาทดแทนฟืน สำหรับใช้ขับเคลื่อนรถไฟและอุตสาหกรรมอื่นๆ เกิดการริเริ่มโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำแก่งเรียง จ.กาญจนบุรี แต่ยังไม่ประสบสำเร็จ เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นเสียก่อน

ปี 2477 และ 2478 รัฐบาลคณะราษฎรได้ออกพระราชบัญญัติ 2 ฉบับที่เกี่ยวกับไฟฟ้า กล่าวคือ ให้รัฐบาลสามารถให้เงินกู้ยืมแก่สุขาภิบาลหรือเทศบาลทำกิจการไฟฟ้าและประปา เพื่อส่งเสริมความเจริญของท้องถิ่นได้ รวมถึงประกาศใช้***พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการไฟฟ้า พ.ศ. 2484*** ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีเนื้อหาส่งเสริมกิจการไฟฟ้าโดยตรง ทำให้สามารถเดินสายไฟหรือตั้งเสาไฟในที่ดินของเอกชนได้หากเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ชุมชน โดยมีการจ่ายเงินชดเชยตามสมควร และปี 2481 รัฐบาลได้จัดตั้ง***คณะกรรมการไฟฟ้ากำลังน้ำ***[9] เพื่อพัฒนาโครงการการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำที่บ้านแก่งเรียง จ.กาญจนบุรี ที่หยุดชะงักไปในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง[10] ให้กลับมาสานต่ออีกครั้ง

เมื่อไทยต้องเผชิญกับสงครามโลกครั้งที่ 2 (2482-2488) การพัฒนาไฟฟ้าได้หยุดชะงัก รวมถึงโครงการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแก่งเรียงต้องหยุดลงอีกครั้ง 5 พฤษภาคม 2484 คณะกรรมการกลางปันส่วนน้ำมันเชื้อเพลิงได้ออกประกาศฯ ส่วนหนึ่งความว่า ***"สำหรับหน่วยงานในภูมิภาคในกิจกรรมทุกประเภทที่ใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง โดยสัดส่วนของการปันส่วนอยู่ที่ประมาณร้อยละ 30-70 ของปริมาณการใช้ปกติหรือปริมาณการใช้ที่ได้แจ้งกับทางการ ตัวอย่างเช่น น้ำมันเชื้อเพลิงทุกประเภทที่ใช้ในองค์การปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นสำหรับการจำหน่ายไฟฟ้าและประปา ให้มีการปันส่วนร้อยละ 75 ของปกติ..."***[11] ซึ่งสะท้อนการใช้น้ำมันผลิตกระแสไฟฟ้าที่กระจายไปสู่ภูมิภาคในช่วงเวลาดังกล่าว

14 เมษายน 2488 เครื่องบินทิ้งระเบิดของสัมพันธมิตรเข้าโจมตีพระนครและทำลายโรงไฟฟ้าวัดเลียบและโรงไฟฟ้าสามเสน ขณะนั้นโรงไฟฟ้าวัดเลียบได้รับความเสียหายไม่มาก ใช้เวลาซ่อมเพียง 2 เดือนเศษ โรงไฟฟ้าจึงกลับมาใช้งานได้ตามเดิม แต่ถูกโจมตีหนักอีกรอบในช่วงปลายสงคราม ส่วนโรงไฟฟ้าสามเสนต้องใช้เวลาซ่อมแซมถึง 4 ปี จึงสามารถกลับมาเดินเครื่อง ทำให้เกิดสถานการณ์ไฟฟ้าขาดแคลนในกรุงเทพฯ และธนบุรีเป็นเวลาหลายปี

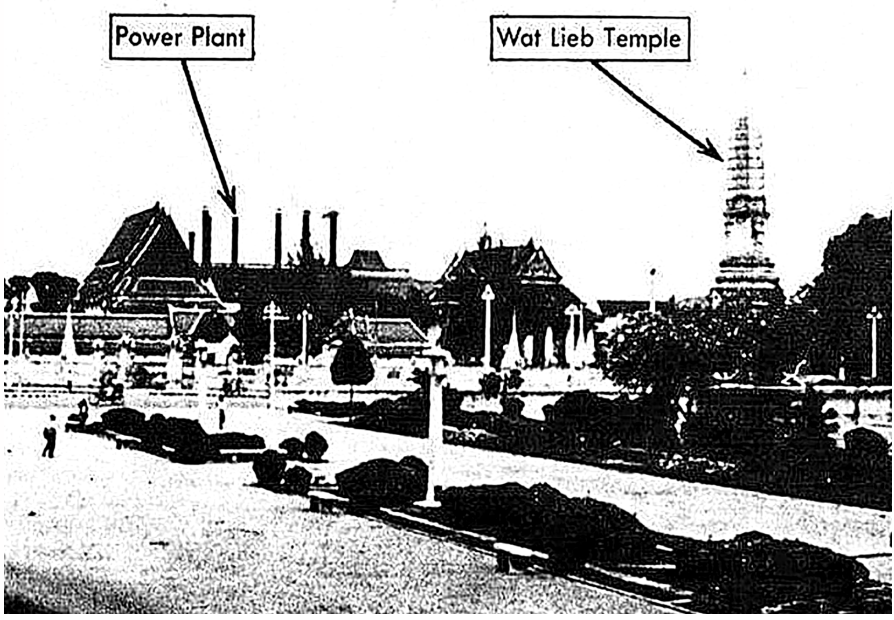

ลูกศรชี้ตำแหน่งของวัดและโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ในเอกสารทางการทหารของกลุ่มสัมพันธมิตร เพื่อกำหนดจุดยุทธศาสตร์ในการทิ้งระเบิด (ภาพจาก U.S.Army Air Forces, AC/AS Intelligence. 1943. *Air Objective Folder, Thailand.* Washington, D.C.)

---

[9] ภายหลังเปลี่ยนเป็น 'คณะกรรมการพิจารณาสร้างโรงไฟฟ้าทั่วราชอาณาจักร' ในปี 2494

[10] วิภารัตน์ ดีอ่อง. "พัฒนาการของกิจการไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2427–2488." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

[11] "ประกาศคณะกรรมการกลางปันส่วนน้ำมันเชื้อเพลิง เรื่อง ระเบียบการอนุญาตให้ซื้อน้ำมันเชื้อเพลิงชนิดที่ให้มีการปันส่วนสำหรับหน่วยงานกลาง," ราชกิจจานุเบกษา 58, ตอน ก (5 พฤษภาคม 2484), 611. อ้างใน อนรรฆ พิทักษ์ธานิน, "ก่อนจะเป็น ปตท. : ประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง 2521." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

พลังงานยุคทุนนิยมโดยรัฐโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

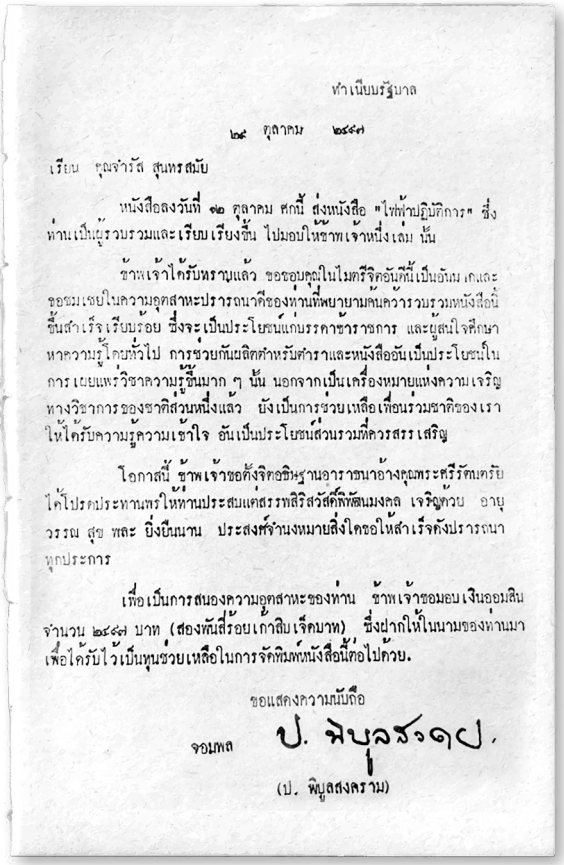

ทำเนียบรัฐบาล

๒๕ ตุลาคม ๒๔๘๗

เรียน คุณจำรัส สุนทรสมัย

หนังสือลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ศกนี้ ส่งหนังสือ "ไฟฟ้าปฏิบัติการ" ซึ่งท่านเป็นผู้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้น ไปมอบให้ข้าพเจ้าหนึ่งเล่ม นั้น

ข้าพเจ้าได้รับหรามแล้ว ขอขอบคุณในไมตรีจิตอันนี้เป็นอันมาก และขอชมเชยในความอุตสาหะปรารถนาดีของท่านที่พยายามคนคว้ารวบรวมหนังสือนี้ขึ้นสำเร็จเรียบร้อย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่บรรดาข้าราชการ และผู้สนใจศึกษาหาความรู้โดยทั่วไป การช่วยกันผลิตตำหรับตำราและหนังสืออันเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่วิชาความรู้ขึ้นมาก ๆ นั้น นอกจากเป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญทางวิชาการของชาติส่วนหนึ่งแล้ว ยังเป็นการช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติของเราให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ อันเป็นประโยชน์ส่วนรวมที่ควรสรรเสริญ

โอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานอาราธนาอ้างคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดประทานพรให้ท่านประสบแต่สรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล เจริญด้วย อายุ วรรณ สุข พละ ยิ่งยืนนาน ประสงค์จำนงหมายสิ่งใดขอให้สำเร็จดังปรารถนาทุกประการ

เพื่อเป็นการสนองความอุตสาหะของท่าน ข้าพเจ้าขอมอบเงินอุดหนุน จำนวน ๒๔๙๗ บาท (สองพันสี่ร้อยเก้าสิบเจ็ดบาท) ซึ่งข้าพเจ้าได้ในนามของท่านมาเพื่อได้รับไว้เป็นทุนช่วยเหลือในการจัดพิมพ์หนังสือนี้ต่อไปด้วย.

ขอแสดงความนับถือ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

(ป. พิบูลสงคราม)

ส่วนหนึ่งของตำราไฟฟ้าเล่มแรกๆ ของไทย ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2482 เขียนโดย จำรัส สุนทรสมัย ข้าราชการกองไฟฟ้าภูมิภาค กรมโยธาเทศบาล ต่อมาได้รับการตีพิมพ์ซ้ำมากกว่า 11 ครั้ง โดยผู้เขียนกล่าวว่ามีที่ปรึกษาคนสำคัญคือ 'ขุนชาญชลากิจ' ข้าราชการกรมรถไฟหลวง สะท้อนบทบาทของกิจการรถไฟในฐานะองค์กรที่มีองค์ความรู้ด้านไฟฟ้าองค์กรแรกๆ ของไทย โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้บริจาคเงินส่วนตัวร่วมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ด้วย (ภาพจาก จำรัส สุนทรสมัย, *ไฟฟ้าปฏิบัติการ*, พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2519.)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด โลกก้าวเข้าสู่ยุคความเย็น ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2490 การแข่งขันกันเพื่อขึ้นเป็นมหาอำนาจของโลกระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต นำไปสู่การต่อสู้ของแนวคิดการพัฒนาประเทศแบบเสรีนิยมและสังคมนิยม ส่งผลให้บรรยากาศทางการเมืองของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความไม่แน่นอนสูง สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำปีกเสรีนิยมเริ่มมองเห็นความเสี่ยงที่ประเทศในภูมิภาคดังกล่าว โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญจะเข้าร่วมอุดมการณ์สังคมนิยม

สหรัฐอเมริกาเริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยในยุครัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผ่านการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ รวมถึงงบประมาณสนับสนุนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการดำเนินนโยบายต่อต้านอุดมการณ์สังคมนิยมของรัฐบาลไทย

อย่างไรก็ตามการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินจากสหรัฐอเมริกา ยังมีไม่มากนักในช่วงแรก เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังไม่ไว้วางใจในท่าทีของรัฐบาลไทยที่อาจมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น

ปี 2493 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. มีการริเริ่มเรื่องพลังงานหลายด้าน ในลักษณะที่เป็น 'ทุนนิยมโดยรัฐ'[12] เช่น หลังสัมปทานโรงไฟฟ้าวัดเลียบของชาวเดนมาร์กหมดอายุลง รัฐบาลได้ตั้ง***การไฟฟ้ากรุงเทพ***เพื่อดูแลการดำเนินงานของโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ทำให้โรงไฟฟ้าทั้ง 2 แห่งในกรุงเทพฯ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของรัฐไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และในปี 2494 ยังปรากฏแนวคิดคล้ายการตั้งรัฐวิสาหกิจ ผ่านการประกาศใช้ ***พระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล*** เพื่อให้รัฐบาลสามารถจัดตั้งองค์การที่ดำเนินกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ หรือเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยเริ่มฟื้นตัวและเศรษฐกิจขยายตัว ประกอบกับโรงไฟฟ้าวัดเลียบและโรงไฟฟ้าสามเสนซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าหลักของประเทศได้รับความเสียหายจากสงคราม ทำให้ไฟฟ้าไม่เพียงพอ รัฐบาลจึงได้มองหาแหล่งพลังงานอื่นๆ โดยมอบหมายให้กรมชลประทานรับผิดชอบสำรวจด้านพลังน้ำ และกรมทรัพยากรธรณีสำรวจถ่านหินลิกไนต์ ต่อมามีการจัดตั้ง***คณะกรรมการพิจารณาสร้างโรงไฟฟ้าทั่วราชอาณาจักร***[13] ในปี 2494 เพื่อดูแลการจัดหาและสำรวจแหล่งพลังงานในประเทศ ปี 2496 มีการสำรวจและอนุมัติสร้าง***เขื่อนภูมิพล*** จ.ตาก (ชื่อเดิมคือเขื่อนยันฮี) ซึ่งเป็นเขื่อนผลิตไฟฟ้าแห่งแรกของไทย อีกทั้งในปี 2497 ยังจัดตั้ง***องค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนต์*** เพื่อดูแลการผลิตถ่านหินที่แม่เมาะและกระบี่ รวมถึงก่อตั้ง***องค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค*** ทำหน้าที่ดูแลการขยายไฟฟ้าออกไปนอกเขตกรุงเทพฯ และควบรวมกิจการไฟฟ้าของเอกชน ส่วนปี 2499 ***กรมการพลังงานทหาร*** ได้เริ่มพัฒนาการผลิตน้ำมัน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ และเริ่มผลิตน้ำมันขึ้นเป็นครั้งแรก โดยน้ำมันที่ผลิตได้มากที่สุดคือน้ำมันเตา นับเป็นจุดเริ่มของการสร้างความมั่นคงทางพลังงานที่หมายถึงการ 'ต้องจัดหาพลังงานให้เพียงพอและต่อเนื่อง' ซึ่งรูปแบบนี้จะปรากฏชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในยุคต่อไป

---

[12] นิธิ เอียวศรีวงศ์. *"การพัฒนาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์,"* เอกสารประกอบการสอนวิชา 050103, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. https://www.human.cmu.ac.th/courseonline/huge/050103/pdf/patthana.pdf.

[13] ต่อมาเปลี่ยนเป็น 'การพลังงานแห่งชาติ' ในปี 2496 ภายหลังกลายมาเป็นกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) สังกัดกระทรวงพลังงาน

40 ปีที่สูญหาย
หลังนักประดิษฐ์ระบบจ่ายไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ถูกลักพาตัว

MODERN ELECTRICS

Vol. II. SEPTEMBER, 1909. No. 6

Harnessing Sunlight

By Rene Home

Mr. Cove and his Sun Electric Generator

It has been the contention of many eminent scientists during the past two centuries that the energy expended in any way upon the earth came originally from the sun. Thus the power derived from streams, waterfalls and the combustion of wood, coal and oil is directly traceable to the work done by the sun in lifting vapor to fall in rain or snow for the formation of streams or the growing of the trees and other vegetation that form the coal beds and petroleum deposits. So quietly does the sun do this work that the billions of tons of water constantly lifted from the ocean and the land for the slow growth of trees attracts no attention.

Our present civilization is mainly dependent upon the energy we develop from coal and petroleum, without which our great activities would at once come to a standstill. The mines, factories, railways, automobiles and even airships would become useless; the water, gas and electric supply of our cities would be taken away and all our cities rendered uninhabitable, and yet the total amount of energy furnished by combustion of all the coal and petroleum of our world is quite infinitesimal when compared with that furnished us by the sun.

Dr. Langley estimates that a very small fraction of a second indeed would be taken by the sun in consuming all of the coal in the State of Pennsylvania. If the sun were one solid block of coal, it would have burned to the last cinder in about five thousand years. This leads scientists to the conclusion that the energy of the sun is not dependent upon

จอร์จ โคฟ ยืนอยู่หน้าชุดอุปกรณ์ผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ที่เขาประดิษฐ์ขึ้นตั้งแต่ 120 ปีก่อน โคฟได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ผลิตอุปกรณ์จ่ายไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ หรือ Solar Electric Generator คนแรกของโลก (ภาพจาก Home, René "Harnessing Sunlight," *Modern Electrics* 2, no. 6, September 1909.)

ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์พลังงานแสงอาทิตย์กับพลังงานฟอสซิลเคยเป็นความหวังที่เจิดจ้าพอๆ กัน เมื่อ จอร์จ โคฟ (George Cove) นักประดิษฐ์ชาวแคนาดา และผู้ประกอบการด้านพลังงานหมุนเวียนคนแรกๆ ของโลกได้ประดิษฐ์ชุดอุปกรณ์ผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ ที่มีทั้งแผงโซลาร์เซลล์สำหรับใช้ในครัวเรือน ที่มีหน้าตาคล้ายคลึงกับแผงโซลาร์เซลล์ที่ติดตั้งในบ้านเรือนปัจจุบัน รวมถึงแบตเตอรี่สำหรับจ่ายพลังงานไฟฟ้าในยามที่ไม่มีแสงแดด โดยสิ่งประดิษฐ์นี้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2448 (ค.ศ.1905) หรือสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย

โคฟเปิดบริษัทที่สหรัฐอเมริกาและสิ่งประดิษฐ์ของเขาได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากสื่อ นิตยสาร *Modern Electrics* (1909) ตีพิมพ์ว่า *"เมื่อมีแสงแดดเพียงสองวันอุปกรณ์นี้จะกักเก็บพลังงานไฟฟ้าได้เพียงพอที่จะให้แสงสว่างแก่บ้านทั่วไปได้หนึ่งสัปดาห์"* ซึ่งฟังดูคล้ายกับระบบผลิตพลังงานแสงอาทิตย์ในปัจจุบันอย่างมาก

Modern Electrics ยังคาดการณ์ว่าพลังงานแสงอาทิตย์ราคาถูกจะช่วยปลดปล่อยผู้คนให้หลุดพ้นจากความยากจน และต่อไป เครื่องบินจะใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่อให้บินได้ อนาคตของพลังงานสะอาดดูอยู่ไม่ไกล ทว่าต่อมาโคฟได้ถูกลักพาตัว โดยเงื่อนไขในการปล่อยตัวคือเขาต้องสละสิทธิบัตรการผลิตพลังงานแสงอาทิตย์และปิดบริษัท โคฟปฏิเสธข้อเสนอนั้นและได้รับการปล่อยตัว มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าการที่กลุ่มลักพาตัวปล่อยตัวโคฟไม่ใช่เพราะความเมตตา แต่เพราะบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำลายความน่าเชื่อถือ เพราะสื่อมองว่าการที่เขาถูกลักพาตัวแต่ได้รับการปล่อยตัวเป็นการจัดฉาก ผู้ให้ทุนเพื่อพัฒนานวัตกรรมจึงลังเลที่จะให้ทุนเขาต่อ หลังถูกลักพาตัวบริษัทของโคฟซบเซาลงเรื่อยๆ แม้ขณะนั้นวงการวิทยาศาสตร์และสื่อมวลชนกำลังตื่นเต้นพร้อมเข้าสู่ยุคพลังงานแสงอาทิตย์ แต่นั่นเป็นเวลาเดียวกับที่รัฐ วงการธุรกิจ การทหาร และสถาบันการเงินกำลังโถมทุนและการสนับสนุนธุรกิจพลังงานฟอสซิลที่ทำกำไรงามและเป็นเชื้อเพลิงเชิงยุทธศาสตร์สำหรับแย่งชิงความได้เปรียบในการทำสงคราม

การพัฒนาระบบพลังงานแสงอาทิตย์ที่ใกล้เคียงกับระบบโซลาร์เซลล์ปัจจุบันของโคฟ ขาดห้วงไปไม่ต่ำกว่า 40 ปี ต้องรอถึง ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493) เมื่อบริษัท Bell Telephone Laboratory ผลิตโซลาร์เซลล์สำหรับใช้ในโครงการอวกาศสำเร็จและขยายไปสู่กิจการของพลเรือน การพัฒนาจึงเดินต่ออีกครั้ง ทว่าช่วงเวลาที่พลังงานแสงอาทิตย์ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบให้ทัดเทียมพลังงานฟอสซิลนั้นสูญหายไปแล้ว และทุนพลังงานฟอสซิลหยั่งรากแข็งแกร่งอย่างยิ่ง

มีการทำโมเดลคาดการณ์ (Srivastav, 2023) ว่าหากเทคโนโลยีของโคฟได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การผลิตพลังงานในปัจจุบันอาจแตกต่างจากเดิมมาก เช่น อาจมีการนำเงินทุนวิจัยไปใช้กับแบตเตอรี่เพื่อสนับสนุนพลังงานแสงอาทิตย์แบบกระจายศูนย์มากขึ้น โครงข่ายไฟฟ้าที่เคยใช้สนับสนุนเศรษฐกิจถ่านหินอาจได้รับการลงทุนน้อยกว่ามาก และพลังงานแสงอาทิตย์น่าจะแซงหน้าถ่านหินได้ตั้งแต่ต้น ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) อีกทั้งโลกน่าจะลดการพึ่งพาพลังงานจากฟอสซิลรวมถึงลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ตั้งแต่ช่วงต้นของศตวรรษที่ 20

เรียบเรียงจาก : Srivastav, Sugandha. *Lost potential: how the kidnapping of a solar energy pioneer impacted the cost of renewable energy and the climate Crisis.* Oxford: Smith School of Enterprise and the Environment, University of Oxford, October 2023.

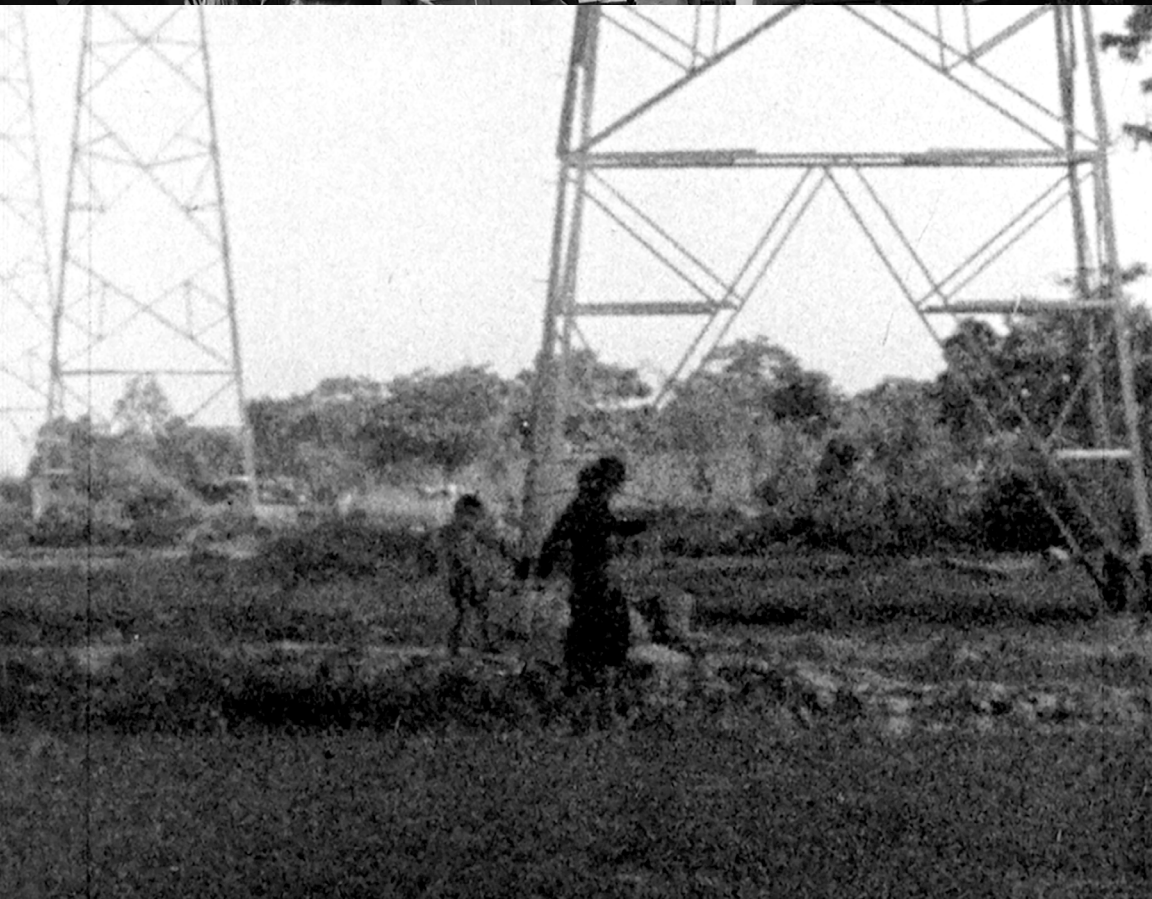

บทที่ 2

กำเนิด ‘ความมั่นคงทางพลังงาน’ ยุคสงครามเย็น

(2500-2523)

บน : *ปี 2501 ผู้คนในกรุงเทพฯ เดินข้ามสะพานพระพุทธยอดฟ้า มีควันจากโรงไฟฟ้าวัดเลียบพวยพุ่งอยู่ด้านหลัง* ก่อนประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกอีก 3 ปีต่อมา (ภาพโดย ‘รงค์ วงษ์สวรรค์ อ้างใน มานิต ศรีวานิชภูมิ, “ในเงาเวลา ของ ‘รงค์ วงษ์สวรรค์,” *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 22–28 พฤษภาคม 2552.)

ล่าง : *ฉากหนึ่งจากภาพยนตร์เรื่อง ทองปาน (2519) สร้างจากชีวิตจริงของ ‘ทองปาน’ ชาวนาผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนผามอง* ในภาพคือฉากภรรยาของทองปานผู้อาศัยอยู่ในกระท่อมไม้ที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ กำลังเดินหาบน้ำท่ามกลางทิวทัศน์ที่เต็มไปด้วยเสาส่งไฟฟ้าแรงสูงและเขื่อนขนาดใหญ่ สัญลักษณ์ของ ‘การพัฒนา’ ประเทศขณะนั้น (คำบรรยายและภาพจาก Engchuan, Rosalia. “What Is a Good Life? And Who Can Have It? Tongpan (ทองปาน), Migration and the Quest for a Better Life in Thailand’s Northeast.” *Open City*.)

สู่การสร้างชาติสมัยใหม่ และการรวบพลังงานไว้ในมือรัฐ

ปี 2500 ระบบเศรษฐกิจของไทยเริ่มเปลี่ยนแนวทางจาก 'รัฐนิยม' ไปเป็น 'เสรีนิยม' เมื่อธนาคารโลกเข้ามาสำรวจเศรษฐกิจของประเทศไทย และหลังจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจครั้งที่ 2 ในปี 2501 รัฐบาลไทยได้หันไปสู่ความเป็นมิตรที่แนบแน่นกับสหรัฐฯ[14] ในห้วงยามของสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาใช้ไทยเป็นฐานทัพในการทำสงครามอินโดจีนและวางโครงสร้างพื้นฐานให้ไทยหลายด้าน เช่น ถนน เขื่อน สนามบิน ผังเมืองที่รองรับการใช้รถยนต์ ฯลฯ หน่วยงานด้านพลังงานมากมายที่เริ่มวางรากฐานในสมัยนี้ยังคงเป็นกลไกสำคัญที่ควบคุมดูแลกิจการไฟฟ้าของไทยมาถึงปัจจุบัน

ปี 2500 รัฐบาลก่อตั้ง***การไฟฟ้ายันฮี (กฟย.)*** เพื่อสร้างเขื่อนภูมิพลและโรงไฟฟ้าพระนครเหนือ ต่อมาในปี 2501 ได้ก่อตั้ง***การไฟฟ้านครหลวง หรือ กฟน.*** โดยรวมหน่วยงานส่วนกลาง คือ ***กองไฟฟ้าหลวงสามเสนและการไฟฟ้ากรุงเทพ*** เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อทำหน้าที่ดูแลการจำหน่ายไฟฟ้าในเขตกรุงเทพฯ สมุทรปราการ และนนทบุรี การก่อสร้างโรงไฟฟ้าแม่เมาะในยุคแรก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตไฟฟ้าไว้ใช้ก่อสร้างเขื่อนยันฮี (ภูมิพล) เกิดขึ้นในปีนี้เช่นกัน

เสวต เปี่ยมพงศ์สานต์ รมว. คลัง, ยูจีน อาร์. แบล็ก ผู้ว่าการธนาคารโลก และ ม.ล.ชูชาติ กำภู ลงนามสัญญากู้เงินจากธนาคารโลก 66 ล้านเหรียญ เพื่อนำมาสร้างเขื่อนยันฮี (ภูมิพล) เมื่อ 12 กันยายน 2500 (ภาพจาก *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล. ชูชาติ กำภู*, 2512)

ปี 2502 รัฐบาลได้ประกาศใช้ ***พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502*** ซึ่งได้รับการผลักดันจาก***ธนาคารโลก*** เพื่อสานต่อแนวคิดการจัดตั้งองค์การของรัฐ และเป็นครั้งแรกที่ปรากฏการนิยามความหมายของรัฐวิสาหกิจว่า ***"บริษัทหรือห้างหุ้นส่วน นิติบุคคล ซึ่งทุนทั้งสิ้นเป็นของกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาล หรือกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาลมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละห้าสิบ และให้หมายความรวมถึงองค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ และรวมตลอดถึงบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลใดๆ ที่องค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจของรัฐบาลมีทุนรวมอยู่ด้วยเกินกว่าร้อยละห้าสิบ"***[15]

ปี 2503 รัฐบาลก่อสร้างโรงไฟฟ้าหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นโรงไฟฟ้าพระนครเหนือ จ.นนทบุรี โรงไฟฟ้าพระนครใต้ จ.สมุทรปราการ โรงไฟฟ้าถ่านหิน จ.กระบี่ และโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะสร้างเสร็จในปีนี้เช่นกัน ***องค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนต์***ได้รับการยกฐานะเป็น***การลิกไนต์แห่งประเทศไทย (กลน.)*** และ***องค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค*** ได้รับการยกฐานะเป็น***การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.)***

| ***ซ้าย : แร่และเศษดินที่เหลือจากการถลุงถ่านหินจากเหมืองแม่เมาะ*** ถูกลำเลียงมาทางสายพานแบบเปิดโล่งมาตั้งแต่ตอนเริ่มสร้างเหมือง (ภาพจาก การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย)

| ***ขวา : ภาพเหมืองแม่เมาะเผยแพร่ในปี 2555*** แร่และเศษดินยังคงถูกลำเลียงมาทางสายพานเปิดโล่งเช่นเดิม (ภาพและข้อมูลจาก รายการ เปิดปม ตอน "ความจริงที่แม่เมาะ," สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย อ้างใน ชลธร วงศ์รัศมี, "Dust Atlast 2: เมื่อฝุ่นสัญจร," *The 101 World*, 9 เมษายน 2561.)

[14] สุรชาติ บำรุงสุข, "ทหารกับการเมืองไทยหลัง 9/19 (วาระครบรอบหนึ่งปีรัฐประหาร." *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, ฉบับที่ 25. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษาสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

[15] สำนักนายกรัฐมนตรี. "พระราชบัญญัติการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2502." *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 76 ตอนที่ 69: 2–3, 2502.

ชาวบ้านนา จ.ตาก อพยพจากพื้นที่สร้างเขื่อนภูมิพลโดยใช้แพ

(ภาพจาก จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์, *"ยันฮีมา บ้านนาหาย,"* เอกสารประกอบนิทรรศการคลังข้อมูลชุมชน เรื่อง *สามเงา จ.ตาก*, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)

"พอชาวบ้านเริ่มรู้ข่าวว่าจะทำเขื่อนในช่วง พ.ศ. 2496 เริ่มกังวลสับสน ผ่านไปสักพักทางการใส่ชุดสีกากีมา คนบ้านนากลัวมาก เขาสั่งอะไรก็ทำ ทำไปด้วยความหวาดกลัว มีคนต่อสู้คัดค้านเหมือนกัน แต่ก็ถูกทางการเรียกตัวไป...( )...ที่ดินที่ทางชลประทานจัดสรรไว้ให้ สภาพตอนแรกเป็นป่าดงดิบ มีไม้สัก 3 คนโอบอยู่ในการที่จะทำบ้านต้องถาง แต่ก่อนไม่มีถนนที่เรียบๆ แบบในพิมพ์เขียว...( )...คนที่ได้ที่ดินติดหมู่บ้านจะเป็นคนมีอำนาจบารมีใกล้ชิดผู้ใหญ่บ้านกำนัน บางคนก็ได้ไกลไปประมาณ 20 กิโลฯ[16]"

ชลอ ถนัดวณิชย์
ครูผู้เคยใช้ชีวิตวัยเด็กที่บ้านนา
กล่าวถึงช่วงเริ่มสร้างเขื่อนภูมิพล

ชุมชนชาวฮอดในพื้นที่เดิมก่อนการสร้างเขื่อน

(ภาพจาก องอาจ เดชา, "เรียนรู้ 'ฮอด' ชุมชนเก่าแก่ บทเรียนก่อนและหลังกำเนิดเขื่อนภูมิพล (ตอน 4)," *ประชาไท*, 30 มีนาคม 2555)

"แต่ก่อนการสร้างเขื่อน ก็มีคนมาพูดมาบอกกล่าวว่า วันหน้าเราจะมีไฟฟ้าใช้ บ้านเราจะมีความสุขสบาย และมีการจ่ายค่าชดเชย...( )...ถ้าเป็นรุ่นเดี๋ยวนี้ก็อาจจะไม่ได้สร้างเขื่อน อาจจะมีการเดินขบวนประท้วง แต่รุ่นนั้นคนเฒ่าสมัยก่อนนั้นเกิดความกลัว แต่รัฐบาลก็มาพูดว่าเราจะได้มีแสงสว่าง คนเฒ่าเมื่อก่อนก็เลยยอมเซ็นลงชื่อลงนาม ก็เลยเกิดการสร้างเขื่อนขึ้นมา[17]"

หนานไล อุ่นใจ
ชาวฮอด กล่าวถึงชุมชน
ตอนเริ่มสร้างเขื่อนภูมิพล

---

[16] สมหมาย ควายธนู. "พลังน้ำบ้านนา ไฟฟ้าเขื่อนภูมิพล: เปิดมรดกการพัฒนาต้านภัยคอมมิวนิสต์ และชีวิตคนชลประทานรังสรรค์เมกะโปรเจกต์," *Lanner*, 14 มีนาคม 2568. https://www.lannernews.com/14032568-03.

[17] องอาจ เดชา. "เรียนรู้ 'ฮอด' ชุมชนเก่าแก่ บทเรียนก่อนและหลังกำเนิดเขื่อนภูมิพล (ตอน 4)," *ประชาไท*, 30 มีนาคม 2555. https://prachatai.com/journal/2012/03/39870.

โฆษณาเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงระบบการจ่ายกระแสไฟฟ้าจาก 110 โวลต์ มาใช้กระแสไฟ 220 โวลต์ ในกรุงเทพฯ ปี 2503 ซึ่งไทยได้กู้เงินจากองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (USAID) มา 400 ล้านบาท เพื่อช่วยประชาชนเปลี่ยนเครื่องใช้ไฟฟ้าให้รองรับระบบใหม่ได้ (ภาพจาก *สารเสรี*, 11 พฤษภาคม 2504)[18]

"

แสงสว่างช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของชาวบ้าน เอื้อต่อการตรวจตราของตำรวจ และขัดขวางการแทรกซึมอย่างลับๆ ของฝ่ายตรงข้าม[19]

"

ส่วนหนึ่งจากเอกสารของ
องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (USAID)
จัดพิมพ์ในปี 2519

---

[18] โรม บุนนาค. "เมื่อคนไทยเริ่มมีไฟฟ้าใช้ จาก 110 เปลี่ยนเป็น 220! ครั้งหนึ่งทั้งกรุงเทพฯ ต้องกลับไปใช้ตะเกียงอีก!!," *ผู้จัดการออนไลน์*, 26 กุมภาพันธ์ 2564. https://mgronline.com/onlinesection/detail/9640000018725.

[19] USAID, *Thailand Electric Power Supply* (United States Agency for International Development, United States Operations Mission, 1966), cited in Chris E. Greacen, "The Marginalization of "Small Is Beautiful": Micro-hydroelectricity, Common Property, and the Politics of Rural Electricity Provision in Thailand." PhD diss., Graduate Division, University of California, 1997. https://palangthai.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/04/cegdiss11aug04.pdf.

กำเนิดความมั่นคงทางพลังงานใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และ 'มหามิตร' สหรัฐอเมริกา

รัฐบาลไทยได้สร้างความเจริญด้านเศรษฐกิจตามแนวทางสหรัฐอเมริกา โดยลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคต่างๆ ดังคำกล่าวของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ว่า 'น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ' รัฐวิสาหกิจกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐเห็นว่าสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจประเทศได้ นโยบายรัฐบาลในช่วงนี้วางอยู่บนแนวคิดหลัก 2 ประการ ประกอบด้วย 1) การสร้างโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศ เพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยอาศัยงบประมาณสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา 2) การสร้างความมั่นคงภายในประเทศ เพื่อป้องกันการแผ่ขยายอิทธิพลของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ จึงนำมาสู่การจัดตั้ง***สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*** และจัดทำ***แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*** ซึ่งเปรียบเสมือนหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยมีเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติเป็นธงนำ

1 มกราคม 2504 รัฐบาลประกาศใช้***แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ 2504-2509)*** ในระยะแรก แผนพัฒนาฯ มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงไฟฟ้า และกำหนดเป้าหมายก่อสร้างเขื่อนภูมิพลให้แล้วเสร็จในปี 2506 ด้วยงบประมาณ 2,000 ล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่มาจากเงินกู้ของธนาคารโลก ไฟฟ้าได้กลายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ส่งผลให้การพัฒนาระบบไฟฟ้าของไทยถูกวางแผนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นหลักนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี 2504 โรงไฟฟ้าพระนครเหนือ จ.นนทบุรี ได้รับการสร้างแล้วเสร็จและเริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้า ทำให้ปัญหาขาดแคลนไฟฟ้าในเขตกรุงเทพฯ และธนบุรี ซึ่งเป็นผลจากโรงไฟฟ้าวัดเลียบและสามเสนที่ได้รับความเสียหายในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ยุติลง ด้านการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม รัฐบาลตระหนักแล้วว่าต้องใช้เงินลงทุนมหาศาลและมีความเสี่ยงสูง จึงออกประกาศเชิญชวนให้เอกชนเข้ามายื่นขอสิทธิการสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในประเทศเป็นครั้งแรก แต่ไม่มีเอกชนรายใดประสบความสำเร็จในการสำรวจ

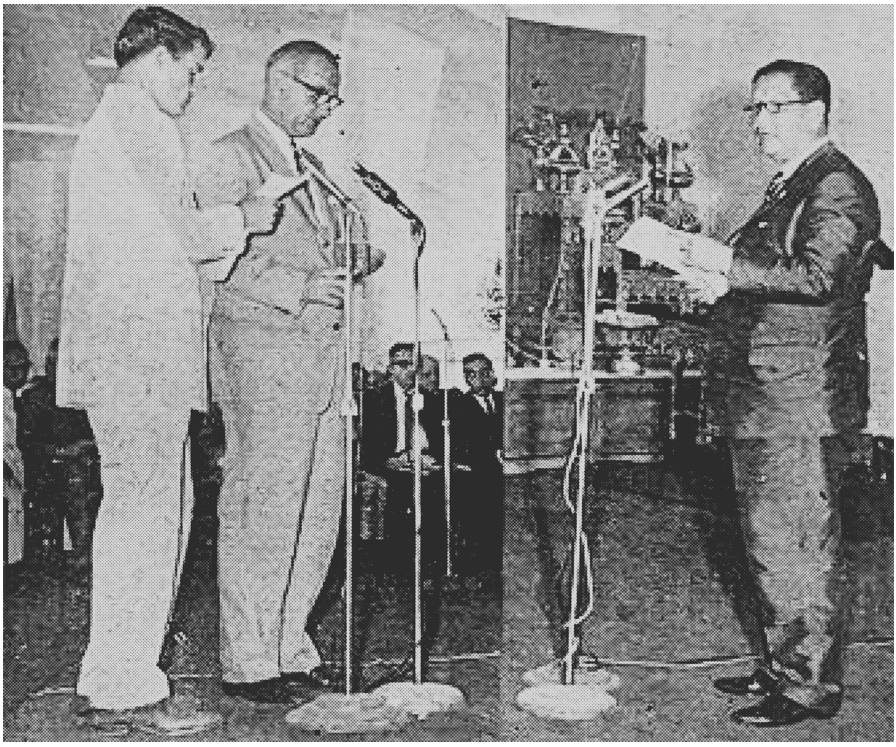

จอมพล สฤษดิ์และนายลินดอน จอห์นสัน (Lyndon Johnson) รองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในพิธีเปิดโรงไฟฟ้าไอน้ำ เมื่อ 17 พฤษภาคม 2504 การมีบุคคลสำคัญของสหรัฐฯ มาเยือนไทยบ่อยๆ เป็นบรรยากาศของประเทศขณะนั้น (ภาพจาก *ไทรายวัน*, 19 พฤษภาคม 2504)

แนวคิดการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานนิวเคลียร์ยังเกิดขึ้นในปีนี้ เมื่อรัฐบาลประกาศใช้***พระราชบัญญัติพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ พ.ศ. 2504*** ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการที่ไทยให้สัตยาบันต่อทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency : IAEA) ภายใต้องค์การสหประชาชาติ

ปี 2505 รัฐบาลก่อตั้ง***การไฟฟ้าตะวันออกเฉียงเหนือ (กฟ.อน.)*** เพื่อดูแลการก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ (เขื่อนพองหนีบหรือเขื่อนน้ำพอง) จ.ขอนแก่น และเขื่อนน้ำพุง จ.สกลนคร การสร้างเขื่อนที่ป้อนไฟฟ้ามายังไทยไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในไทยเท่านั้น ใน สปป.ลาว ได้เกิดแนวคิดที่จะสร้างเขื่อนน้ำงึม 1 ที่ต่อมาส่งไฟฟ้ามายังไทยเช่นกัน

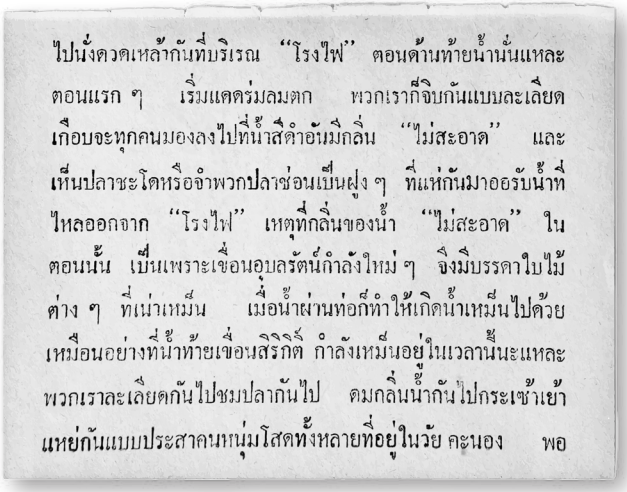

ไปนั่งดวดเหล้ากันที่บริเวณ "โรงไฟ" ตอนด้านท้ายน้ำนั่นแหละ ตอนแรก ๆ เริ่มแดดร่มลมตก พวกเราก็จิบกันแบบละเลียด เกือบจะทุกคนมองลงไปที่น้ำสีดำอันมีกลิ่น "ไม่สะอาด" และเห็นปลาชะโดหรือจำพวกปลาช่อนเป็นฝูง ๆ ที่แห่กันมาออรับน้ำที่ไหลออกจาก "โรงไฟ" เหตุที่กลิ่นของน้ำ "ไม่สะอาด" ในตอนนั้น เป็นเพราะเขื่อนอุบลรัตน์กำลังใหม่ ๆ จึงมีบรรดาใบไม้ต่าง ๆ ที่เน่าเหม็น เมื่อน้ำผ่านท่อก็ทำให้เกิดน้ำเหม็นไปด้วย เหมือนอย่างที่น้ำท้ายเขื่อนสิริกิติ์ กำลังเหม็นอยู่ในเวลานี้นะแหละ พวกเราละเลียดกันไปชมปลากันไป ดมกลิ่นน้ำกันไปกระเซ้าเย้าแหย่กันแบบประสาคนหนุ่มโสดทั้งหลายที่อยู่ในวัย คะนอง พอ

บันทึกของหนึ่งในวิศวกรสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ กล่าวถึงใบไม้ที่ขังในเขื่อนหลังการสร้างเขื่อนเสร็จใหม่ๆ ซึ่งทำให้น้ำในเขื่อนเป็นสีดำและส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งความ 'ไม่สะอาด' เหล่านี้อุดมด้วยแร่ธาตุ เป็นหนึ่งในความแตกต่างระหว่างเขื่อนในตะวันตกและเขื่อนในไทย เนื่องจากพื้นที่สร้างเขื่อนในตะวันตกนั้นไม่ได้อุดมด้วยอินทรียวัตถุ (Organic Matter) ป่าไม้ สัตว์ และแร่ธาตุเท่าพื้นที่สร้างเขื่อนในไทย[20] (ภาพจาก *หนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจ นายสุขวัฒน์ บัณฑิตย์ อดีตหัวหน้ากองควบคุมระบบกำลังไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยฯ*, 2520)

ปี 2507 เขื่อนภูมิพลได้รับการสร้างแล้วเสร็จ และผลิตไฟฟ้าจ่ายให้กับพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพฯ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะจากภาคอุตสาหกรรมที่เติบโตอย่างก้าวกระโดดภายหลังสงครามหลังการก่อสร้างเขื่อนภูมิพล มีการเพิ่มกำลังการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนในพื้นที่อื่นๆ นำไปสู่การมุ่งพัฒนาการผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำ และเข้าสู่ยุคสร้างเขื่อนเป็นหลักในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมี***ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank : ADB)*** ซึ่งมีสหรัฐฯ หนุนหลังเป็นผู้ให้เงินกู้สำคัญ ส่วนโรงไฟฟ้าวัดเลียบและโรงไฟฟ้าสามเสนได้เริ่มทยอยหยุดเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าตั้งแต่ปี 2507 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ โรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งแรกและแห่งเดียวของภาคใต้เริ่มเปิดใช้งาน

ความมั่นคงทางพลังงานของไทย ฐานที่มั่นทางการทหารของสหรัฐฯ

ท่ามกลางสถานการณ์สงคราม ไทยถูกเปรียบเปรยว่าเป็น 'เรือบรรทุกเครื่องบินที่ไม่มีวันจม' ของกองทัพสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสหรัฐฯ ได้ใช้ไทยเป็นฐานทัพในการทิ้งระเบิดทางอากาศโจมตีเวียดนาม กัมพูชา และลาว โดยในปี 2508 เป็นปีที่ปฏิบัติการทางอากาศของเครื่องบินสหรัฐฯ ออกจากฐานทัพไทยเพิ่มขึ้นสูงอย่างมาก โดยออกไปถึง 4,568 เที่ยว[21]

Facilities

Everyone lives on base at Takhli. Non-crew personnel and officers live in two-man rooms and senior officers and combat crews live in air conditioned quarters.

Noncommissioned officers live in tropical type buildings called "hootches." Senior NCOs, E-8 and E-9, have one-man rooms. All other NCOs live in either two-man or four-man rooms.

Airmen live in two-story, open bay dormitories. Quarters have ceiling fans for air circulation.

Hot and cold water is available in each dormitory. Electricity, 60-cycle, 117 volts, serves all activities. Metal wall lockers are used for clothing storage.

Airmen's dormitories

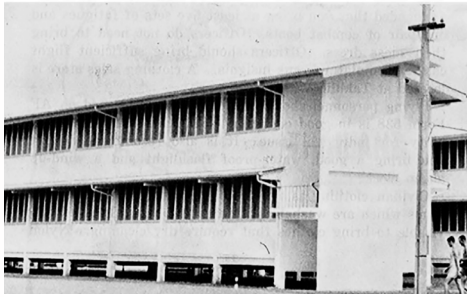

ส่วนหนึ่งจากคู่มือที่สำนักงานสารสนเทศกองบินรบยุทธวิธีที่ 355 ของสหรัฐอเมริกาจัดทำขึ้นในปี 2511 สำหรับทหารผู้มาประจำฐานทัพที่ อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ โดยส่วนหนึ่งกล่าวถึงการใช้ไฟฟ้าไว้ว่า "เจ้าหน้าที่อาวุโสและลูกเรือจะอาศัยอยู่ในห้องพักที่มีเครื่องปรับอากาศ" และ "นักบินจะพักอยู่ในหอพักสองชั้นแบบเปิดโล่ง หอพักแต่ละแห่งมีพัดลมเพดานเพื่อหมุนเวียนอากาศ มีน้ำร้อนและน้ำเย็นให้บริการในแต่ละหอพัก นอกจากนี้ยังมีไฟฟ้า 60 รอบ 117 โวลต์" (ภาพจาก *Welcome to Takhli Royal Thai Air Force Base, 355th Tactical Fighter Wing, Office of Information*, 1968.)

ปี 2509 ปรากฏความพยายามก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ครั้งแรก เมื่อ กฟผ.เสนอโครงการโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ต่อรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร เพื่อศึกษาความเหมาะสมของการจัดตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ณ อ่าวไผ่ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี และในปีเดียวกันนี้การพลังงานแห่งชาติยังได้ศึกษาการสร้างเขื่อนผามองกั้นแม่น้ำโขงที่ จ.เลย โดยทั้งสองโครงการมีวิศวกรจากสหรัฐฯ คอยสนับสนุน วิศวกรอเมริกันให้สัมภาษณ์นิตยสาร *National Geographic* ว่าต้องการให้ภาคอีสานเป็นแม่แบบของการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมในลุ่มน้ำโขง ซึ่งขณะนั้นกำลังเผชิญหน้ากันอย่างหนักกับแนวทางสังคมนิยม และต้องการให้เขื่อนผามองใหญ่กว่าเขื่อนฮูเวอร์ซึ่งเป็นเขื่อนใหญ่แห่งแรกในอเมริกา[22]

ในทศวรรษของสงครามเย็น รัฐบาลสหรัฐฯ ได้ส่งหน่วยงานพัฒนาที่ดิน (U.S. Bureau of Reclamation : USBR หรือ BuRec) หน่วยงานสร้างเขื่อนที่ใหญ่ที่สุดของสหรัฐฯ เข้ามาวางแผนการสร้างเขื่อนในภาคอีสานหลายแห่ง และยังมีแนวคิดสร้างเครือข่ายพลังงานในลุ่มน้ำโขง (Mekong Power Grid) โดยการสร้างเขื่อนเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่สหรัฐฯ ต้องการสร้างความเข้มแข็งในพื้นที่ริมขอบมหาสมุทรแปซิฟิก (Pacific Rim) และหากพิจารณาอีกด้านหนึ่งจะพบว่าช่วงเวลาเดียวกัน สหภาพโซเวียตได้เข้าช่วยเหลือรัฐบาลเวียดนามเหนือสร้างเขื่อนเช่นกัน เขื่อนในลุ่มน้ำโขงจึงไม่ได้เป็นเพียงสัญลักษณ์การพัฒนาทั่วไป แต่คือการต่อสู้แข่งขันระหว่างสองมหาอำนาจในยุคสงครามเย็น[23]

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น***แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)*** เนื่องจากหลังประกาศใช้แผนฯ ฉบับที่ 1 ได้ปรากฏผลกระทบของการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจที่เน้นการเติบโตจากบนลงล่าง ความเจริญกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ ขณะที่พื้นที่ชนบทกลับเผชิญกับความเหลื่อมล้ำและถูกทอดทิ้งทางโครงสร้าง การเปลี่ยนชื่อเป็น 'แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ' ในแผนฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) จึงสะท้อนความพยายามของรัฐในการขยายขอบเขตของการพัฒนาไปสู่มิติทางสังคม เช่น การศึกษา สาธารณสุข และคุณภาพชีวิต เพื่อบรรเทาความไม่พอใจของประชาชน และลดแรงเสียดทานทางการเมืองในช่วงที่กระแสคอมมิวนิสต์เริ่มแพร่เข้าชนบท[24]

โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 นี้ เน้นกระจายการพัฒนาให้เกิดขึ้นทั่วประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกล งบประมาณกว่า 75-80% ของงบพัฒนาทั้งหมดถูกกำหนดให้ลงทุนในส่วนภูมิภาค รวมถึงระบุให้ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคพื้นฐานที่รัฐจะต้องมอบแก่ประชาชน และกำหนดให้มีการพัฒนาสายส่งและระบบไฟฟ้าในพื้นที่ชนบท เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจการกระจายการพัฒนา แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ยังได้กำหนดให้มีการสำรวจแม่น้ำในภาคอีสานและภาคใต้เพื่อก่อสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้า รวมถึงวางแผนสร้างเขื่อนในทุกลุ่มน้ำทั่วประเทศ โดยเป็นการก่อสร้างเขื่อนโครงการใหม่และโครงการต่อเนื่องรวมทั้งสิ้น 34 โครงการ

ผลลัพธ์จากการพัฒนาไฟฟ้าภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และ 2 ทำให้ไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้าเพิ่มขึ้นจากเดิม 270 เมกะวัตต์ ในปี 2504 เป็น 1,169 เมกะวัตต์ ในปี 2514 หรือเพิ่มขึ้นเกือบ 1,000 เมกะวัตต์ ภายในระยะเวลา 10 ปี ถือเป็นจุดกำเนิด 'ความมั่นคงทางพลังงาน' โดยมีรัฐเป็นผู้ลงทุนและจัดหาเพื่อให้มีไฟฟ้าเพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ

ในช่วงเวลานั้น กิจการไฟฟ้าเป็นกิจการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมากและต้องรอรับผลตอบแทนในระยะยาว จึงมีเฉพาะหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาไฟฟ้าโดยยังไม่ปรากฏบทบาทของเอกชน

Mini-Hydro
การกระจายอำนาจทางพลังงาน ที่หล่นหายไปในประวัติศาสตร์

การพัฒนาระบบไฟฟ้าของประเทศไทยเกิดขึ้นท่ามกลางบรรยากาศความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ นำไปสู่การกำหนดนโยบายและก่อตั้งหน่วยงานดูแลด้านไฟฟ้าในรูปแบบรวมศูนย์ไว้ที่รัฐส่วนกลางเป็นหลัก ขณะที่หน่วยงานระดับรองที่กระจายตัวอยู่ตามภูมิภาคและจังหวัดต่างๆ เป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติการ ส่งผลให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) มีหน้าที่รับผิดชอบการกระจายไฟฟ้าสู่พื้นที่ชนบทมากกว่าทำหน้าที่ผลิตไฟฟ้า

แม้ก่อนหน้าการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก เคยปรากฏข้อถกเถียงว่าด้วยการผลิตไฟฟ้าแบบรวมศูนย์หรือกระจายอำนาจโดยหน่วยงานระดับท้องถิ่น แต่แล้วข้อถกเถียงดังกล่าวกลับยุติลงเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1

อย่างไรก็ตาม ปี 2508 ได้เกิดการกระจายอำนาจทางพลังงานที่น่าสนใจ นั่นคือการเข้ามาของ***สมาคมสหกรณ์การผลิตไฟฟ้าชนบทแห่งชาติ หรือ NRECA (National Rural Electrification Cooperatives Association)*** ซึ่งเป็นองค์กรไม่แสวงกำไรจากสหรัฐอเมริกา ได้นำเสนอแนวคิดการผลิตไฟฟ้าให้กับรัฐบาลไทย นำไปสู่การประกาศความร่วมมือระหว่าง NRECA กับ กฟภ. ภายใต้ 'โครงการเร่งรัดพัฒนาไฟฟ้าชนบท' (National Plan for Thailand Accelerated Rural Electrification)[25]

การดำเนินโครงการในระยะที่ 1-3 เป็นการสำรวจความเป็นไปได้ในการผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็ก (Mini-Hydro) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีใหม่ในช่วงเวลานั้นและประสบความสำเร็จในการกระจายอำนาจการผลิตไฟฟ้าและการเข้าถึงไฟฟ้าในพื้นที่

---

[21] ประจักษ์ ก้องกีรติ. "ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506–2516)." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

[22] Lyle W. Mabbot, cited in Gilbert F. White. *Strategy of Flood Control and the Pamong Dam Project.* Chicago: University of Chicago Press, 1969.

[20] ชลธร วงศ์รัศมี. "เมื่อปลาไทยมาจากเขมร และไฟฟ้ามาจากลาว: นณณ์ ผาณิตวงศ์," *The101.world,* 24 สิงหาคม 2561. https://www.the101.world/non_panitwong_interview.

[23] ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, *30 ปี ผามองและทองป่าน : ประวัติศาสตร์การเมืองของการพัฒนาลุ่มน้ำโขงยุคสงครามเย็น,* เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ "ลุ่มน้ำโขง: วิกฤติ การพัฒนา และทางออก," 25–26 มกราคม 2549, โรงแรมรอยัลแม่โขง, หนองคาย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549. (เอกสารสัมมนาแม่น้ำโขง หมายเลข 3).

[24] ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองของสังคมไทย* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550) และ Phongpaichit, Pasuk, and Chris Baker, *Thailand's Boom and Bust.* Chiang Mai: Silkworm Books, 1998.

[25] Chris E. Greacen (1997) อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 19.

ชนบทของสหรัฐอเมริกา NRECA ส่งต่อองค์ความรู้ดังกล่าวให้กับรัฐบาลไทยและ กฟภ. ส่วนแผนระยะที่ 4-5 เป็นการก่อสร้างและเปิดใช้งานการผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็กเหล่านี้[26]

เดือนมกราคม ปี 2509 หลังดำเนินแผนพัฒนาโครงการไปได้เพียง 6 เดือน และบรรลุเพียงแผนระยะ 2 (การสำรวจความเป็นไปได้) ได้มีการจัดประชุมร่วมระหว่าง NRECA และ กฟภ. ซึ่ง กฟผ.ได้เสนอให้ NRECA สนับสนุนงบประมาณการก่อสร้าง แต่ NRECA ยืนยันว่ารัฐบาลไม่จำเป็นต้องหางบลงทุนเพิ่ม เพียงแค่จัดสรรงบประมาณจากแหล่งทุนต่างประเทศที่รัฐบาลได้กู้ยืมไว้เรียบร้อยแล้วก็สามารถดำเนินโครงการได้ ต่อมามีการนำเสนอผลการศึกษาความเป็นไปได้ในระยะที่ 3 แต่การพัฒนาโครงการได้หยุดนิ่งลงภายหลังการพบกันครั้งสุดท้ายระหว่าง NRECA และตัวแทนจาก กฟภ.เมื่อเดือนมีนาคม ปี 2510

เหตุผลหนึ่งที่การพัฒนาไฟฟ้าแบบกระจายอำนาจหยุดชะงัก ปรากฏร่องรอยในเอกสารของ***องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (U.S. Agency for International Development : USAID)*** ปี 2509 ที่กล่าวถึงศักยภาพของพลังน้ำขนาดเล็กสำหรับใช้ในชนบท แต่ได้ปฏิเสธแนวคิดนี้เนื่องจากกังวลเรื่องความมั่นคงว่า

"มีบางฝ่ายเสนอความเห็นว่า การก่อสร้างและดำเนินงานของโรงไฟฟ้าพลังน้ำ... เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งเรียกว่า 'พื้นที่อ่อนไหว' ซึ่งประชาชนมีรายได้ต่ำมาก จึงตกเป็นเป้าได้ง่ายต่อโฆษณาชวนเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชีย อย่างไรก็ตาม มีฝ่ายอื่นเห็นว่า... งบประมาณที่มีอยู่ควรนำไปใช้ในการสร้างระบบส่งไฟฟ้าและระบบจำหน่ายไฟฟ้าในชนบท เพื่อส่งไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ศูนย์กลาง ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายหรือโจมตีจากฝ่ายตรงข้าม หรือศัตรูน้อยกว่า ทีมงานเลือกสนับสนุนทางเลือกหลังนี้"[27]

ต่อมาในปี 2515 สมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้รื้อฟื้นแผนงานโครงการเร่งรัดพัฒนาไฟฟ้าชนบทขึ้นมาอีกครั้ง โดยตั้งเป้าหมายจ่ายไฟให้หมู่บ้านทั่วประเทศครบ 100% จำนวน 50,000 หมู่บ้านภายใน 25 ปี และคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติแผนงานดังกล่าวในปี 2516[28] โดยโครงการในยุคนี้ได้รับการสนับสนุนแหล่งทุนและแหล่งเงินกู้จากหลากหลายประเทศ

ยุคเร่งรัดขยายไฟฟ้าสู่ชนบทในทศวรรษที่สองของโครงการเร่งรัดพัฒนาไฟฟ้าในช่วงปี 2514-2523 ทำให้หมู่บ้านในชนบทมีไฟฟ้าใช้เพิ่มขึ้นจาก 10% เมื่อปี 2515 เป็นประมาณ 36% เมื่อสิ้นปี 2523 อย่างไรก็ตามแม้จะใช้ชื่อเดิมแต่ความหมายของโครงการได้เปลี่ยนไป เพราะไฟฟ้าที่กระจายไปยังชนบทนั้น คือไฟฟ้าที่ผลิตแบบรวมศูนย์แต่กระจายผ่านสายส่งไฟฟ้าไปตามพื้นที่ชนบท และในเวลาเดียวกันกลับลดบทบาทของการผลิตพลังงานแบบกระจายอำนาจ เช่น การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก (Mini-Hydro) ซึ่งออกแบบและบริหารจัดการโดยชุมชน

ระบบไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก (Mini-Hydro) ในพื้นที่ชนบทของไทย (ขอขอบคุณภาพจาก Chris E. Greacen)

เมื่อการพัฒนาไฟฟ้าได้กลับสู่การผลิตแบบรวมศูนย์อย่างสมบูรณ์ การสนับสนุนชุมชนผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็กโดยไม่ต้องลงทุนสร้างเขื่อนขนาดใหญ่จึงไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร แม้การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็กจะมีต้นทุนถูกลง ในช่วงปี 2526-2544 คงเหลือโครงการพัฒนาเพื่อผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็กในหมู่บ้านเพียง 59 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ใน จ.เชียงใหม่ถึงกว่า 41 แห่ง ทั้งนี้ มีเพียง 25 แห่งที่มีการใช้งานอยู่ เช่น โครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็กในหมู่บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่ และหมู่บ้านแจ้ซ้อน จ.ลำปาง เป็นต้น

---

[26] การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำขนาดเล็ก เป็นการผลิตไฟฟ้าโดยอาศัยหลักการเดียวกับการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนขนาดใหญ่ แต่ใช้วิธีสร้างฝายทดน้ำขนาดเล็กกั้นลำน้ำหรือทำท่อส่งน้ำจากที่สูงลงมาหาที่ต่ำ เพื่อให้น้ำมีแรงดันมากพอไปหมุนกังหันน้ำซึ่งต่อกับเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เป็นเทคโนโลยีการผลิตไฟฟ้าที่เหมาะสำหรับพื้นที่สูงที่มีแหล่งน้ำไหลผ่าน

[27] USAID (1966) อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 19.

[28] การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.), “พ.ศ. 2427–2502 : แรกมีไฟฟ้าใช้ในประเทศไทย,” https://www.pea.co.th/about-pea/history-detail.

ก่อตั้ง กฟผ. สู่กิจการไฟฟ้าของรัฐเต็มรูปแบบ

ปี 2512 รัฐบาลได้รวมการลิกไนต์แห่งประเทศไทย การไฟฟ้ายันฮี และการไฟฟ้าตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วสถาปนาเป็นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย หรือ กฟผ.[29] โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการจัดหา ผลิต และจำหน่ายไฟฟ้าเพียงหน่วยงานเดียว นับเป็นจุดเริ่มต้นของ 3 การไฟฟ้าฯ ได้แก่ กฟผ. กฟน. และ กฟภ. ทำให้กิจการไฟฟ้าไทยอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐเต็มรูปแบบ

ปี 2514 เป็นปีที่มีความเคลื่อนไหวทางพลังงานหลายด้านเกิดขึ้น เช่น โรงไฟฟ้าพระนครใต้ หน่วยที่ 1 ซึ่งใช้น้ำมันเตา (น้ำมันที่ได้จากกระบวนการกลั่นน้ำมันดิบ) เป็นเชื้อเพลิง ได้เดินเครื่องผลิตไฟเข้าระบบ[30] และยังเป็นปีที่องค์การสหประชาชาติได้จัดทำอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the Sea : UNCLOS) ที่ใช้บังคับแก่ชาติสมาชิกซึ่งอยู่ในอาณาเขตชายฝั่ง โดยให้ทรัพยากรใต้ทะเลในพื้นที่ดังกล่าวเป็นสิทธิแก่เจ้าของประเทศ ก่อนการออกกฎหมายทางทะเลฯ การค้นหาก๊าซในไทยระยะแรกเป็นการค้นหาก๊าซบนบก ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จมากนัก กระทั่งได้รับสิทธิดังกล่าว จึงส่งผลให้ประเทศไทยสามารถออกประกาศเชิญชวนเอกชนให้มายื่นขอสิทธิสัมปทานการสำรวจและผลิตปิโตรเลียมในอ่าวไทยและในทะเลอันดามันได้ ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการค้นพบก๊าซในเวลาต่อมา[31]

นอกจากนี้ยังเป็นปีที่เครื่องผลิตไฟฟ้า 2 เครื่องสุดท้ายของโรงไฟฟ้าสามเสนได้หยุดเดินเครื่อง ถือเป็นการสิ้นสุดสมัยของโรงไฟฟ้ายุคบุกเบิกของไทย ขณะที่ลาวสร้างเขื่อนน้ำงึม 1 แล้วเสร็จ และเริ่มส่งไฟคืนกลับมาให้ไทยเพื่อใช้หนี้คืนให้ กฟผ.

ปี 2518 โรงไฟฟ้าแม่เมาะเริ่มก่อสร้างโรงไฟฟ้าเครื่องที่ 1-3 ต่อมาได้ขยายกำลังผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งมีจำนวนทั้งหมด 14 เครื่อง รวมมีกำลังการผลิตทั้งหมด 3,005 เมกะวัตต์[32] โดยส่งกระแสไฟฟ้าไปใช้ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนและล่าง เชื่อมโยงไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพฯ

ในระยะแรกคนไทยยังไม่รับรู้ผลกระทบจากโรงไฟฟ้าถ่านหินมากนัก บ้างเข้าใจว่าเถ้าถ่านหินมีประโยชน์และนำไปใช้แทนปุ๋ยใส่พืชผลทางการเกษตร ปี 2514-2518 ปรากฏชาวบ้านบางหมู่บ้านได้นำขี้เถ้าถ่านหินจากโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ที่ กฟผ. กองไว้ริมคลองไปถมเพื่อสร้างถนน เช่น ถนนทางเข้าบ้านหมู่ 8 และ

หมู่ 9 ต.ปกาสัย อ.เหนือคลอง จ.กระบี่ ซึ่งหลังจากถมไปนานๆ ได้มีน้ำสีดำออกมา เมื่อฝนตกก็ถูกชะล้างลงไปตามลำคลอง ทำให้เกิดปนเปื้อนในห่วงโซ่อาหาร และ กฟผ. ยังใช้เถ้าถ่านหินถมที่ดินทำสนามกอล์ฟใน จ.กระบี่อีกด้วย[33]

ความสัมพันธ์ด้านพลังงานระหว่าง ไทย-ลาว

ความร่วมมือด้านพลังงานระหว่างไทยและ สปป.ลาว ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปี 2511 มีการพัฒนาสายส่งไฟฟ้าแรงสูงจาก จ.หนองคาย ข้ามไปยังเวียงจันทน์ และ กฟผ.เริ่มส่งไฟฟ้าจากไทยเพื่อใช้ในการก่อสร้างเขื่อนน้ำงึม 1 ที่ สปป.ลาว ระหว่างปี 2511-2514 ทั้งนี้การก่อสร้างเขื่อนน้ำงึม 1 ซึ่งตั้งอยู่บนลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขง ได้ดำเนินไปพร้อมกับสงครามเวียดนามและสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคประชาชนปฏิวัติลาวกับรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ เมื่อเขื่อนน้ำงึม 1 ก่อสร้างเสร็จจึงเดินเครื่องจ่ายกระแสไฟฟ้ากลับคืนมายังไทยในช่วงปี 2514-2517 เพื่อเป็นการชำระหนี้คืนให้ กฟผ. หลังจากนั้น กฟผ.ได้รับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำงึม 1 ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2517 เป็นต้นมา โดยเป็นการซื้อขายแบบ non-firm (สัญญาซื้อขายไฟฟ้าที่ไม่ได้กำหนดปริมาณซื้อขายไฟฟ้า จึงไม่มีการผูกมัดปริมาณไฟที่จะขายทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งต่างจากสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระยะยาวทั่วไปที่ต้องมีการกำหนดปริมาณซื้อขายไฟฟ้าระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย) นับเป็นการเริ่มต้นศักราชที่ไทยรับซื้อไฟฟ้าจากลาวอีกหลายโครงการหลังจากนั้น

---

[29] ยงยุทธ อุคคกิมาพันธ์ และคณะ. *ถ่านหิน: ความก้าวหน้าในการสำรวจและการผลิตภายในประเทศ*. กรุงเทพฯ : กองเชื้อเพลิงธรรมชาติ กรมทรัพยากรธรณี, ม.ป.ป.. https://library.dmr.go.th/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&sid=&skin=u&usid=&mmid=7958&bid=1231.

[30] โรงไฟฟ้าพระนครใต้ในยุคนั้นประกอบด้วยโรงผลิตไฟฟ้า 5 หน่วย โดยหน่วยที่ 2-5 ได้ทยอยผลิตไฟฟ้าเข้าระบบจนครบในปี 2521 มีกำลังการผลิตรวม 1,330 เมกะวัตต์ ถือเป็นโรงไฟฟ้าที่มีกำลังการผลิตสูงที่สุดและทันสมัยที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ ขณะนั้น

[31] ภายใต้การประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 มีการกำหนดให้ปิโตรเลียมเป็นของรัฐ ผู้ใดจะทำการสำรวจหรือผลิตจะต้องได้รับสัมปทานจากรัฐ

[32] ปัจจุบันโรงไฟฟ้าเครื่องที่ 1-7 ได้ปลดระวางออกจากระบบแล้ว ส่วนโรงไฟฟ้าเครื่องที่ 8-14 กำลังการผลิตรวม 2,220 เมกะวัตต์ ยังคงเปิดใช้งานอยู่

[33] ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. "อันดามัน: ความรู้ท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมเชิงวัฒนธรรม การเมืองเรื่องความรู้ และความเป็นธรรมทางสังคมด้านสุขภาวะ," *วิจัยสังคม* ปีที่ 39, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม–ธันวาคม 2559), ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. "4 ทศวรรษของความทุกข์: ผลกระทบจากโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ที่ถูกลืม," *Thai PBS*, 2558. https://thecitizen.plus/node/3179.

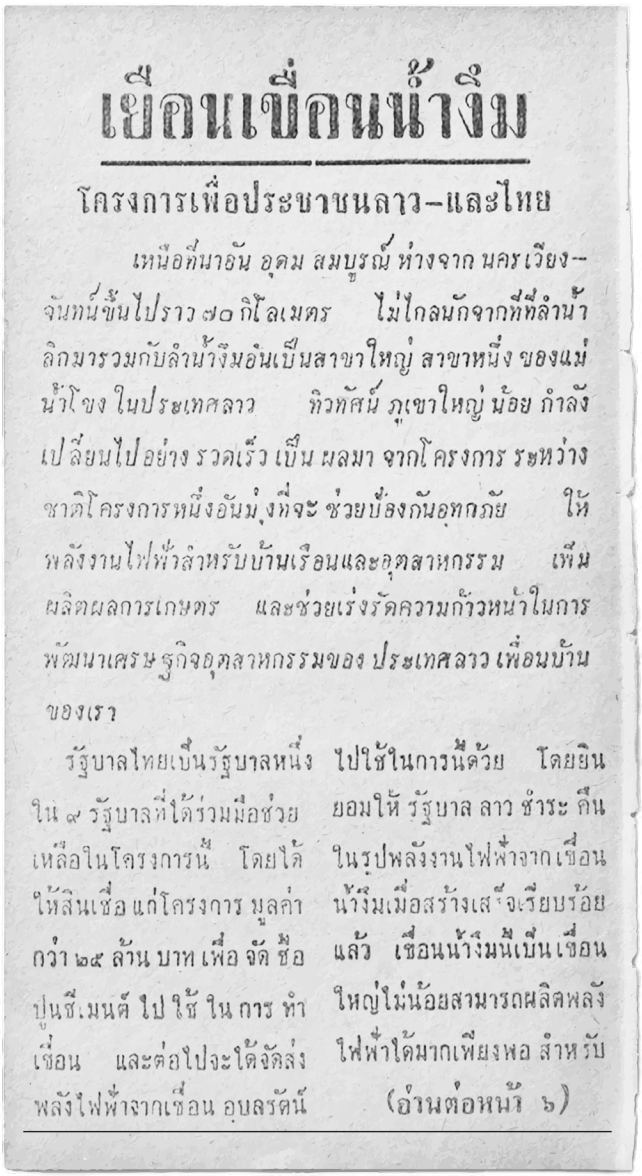

เยือนเขื่อนน้ำงึม

โครงการเพื่อประชาชนลาว–และไทย

เหนือที่นาอัน อุดม สมบูรณ์ ห่างจาก นครเวียง–จันทน์ขึ้นไปราว ๗๐ กิโลเมตร ไม่ไกลนักจากที่ที่ลำน้ำลิกมารวมกับลำน้ำงึมอันเป็นสาขาใหญ่ สาขาหนึ่ง ของแม่น้ำโขง ในประเทศลาว ทิวทัศน์ ภูเขาใหญ่ น้อย กำลังเปลี่ยนไปอย่าง รวดเร็ว เป็น ผลมา จากโครงการ ระหว่างชาติโครงการหนึ่งอันมุ่งที่จะ ช่วยป้องกันอุทกภัย ให้พลังงานไฟฟ้าสำหรับบ้านเรือนและอุตสาหกรรม เพิ่มผลิตผลการเกษตร และช่วยเร่งรัดความก้าวหน้าในการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของ ประเทศลาว เพื่อนบ้านของเรา

รัฐบาลไทยเป็นรัฐบาลหนึ่งใน ๙ รัฐบาลที่ได้ร่วมมือช่วยเหลือในโครงการนี้ โดยได้ให้สินเชื่อ แก่โครงการ มูลค่ากว่า ๒๔ ล้าน บาท เพื่อ จัด ซื้อ ปูนซีเมนต์ ไป ใช้ ใน การ ทำเขื่อน และต่อไปจะได้จัดส่งพลังไฟฟ้าจากเขื่อน อุบลรัตน์ ไปใช้ในการนี้ด้วย โดยยินยอมให้ รัฐบาล ลาว ชำระ คืน ในรูปพลังงานไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำงึมเมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เขื่อนน้ำงึมนี้เป็นเขื่อนใหญ่ไม่น้อยสามารถผลิตพลังไฟฟ้าได้มากเพียงพอ สำหรับ

(อ่านต่อหน้า ๖)

ข่าวรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร เยือนโครงการเขื่อนน้ำงึมที่กำลังก่อสร้าง นอกจากไทยจะเป็น 1 ใน 9 ประเทศที่ร่วมลงทุน ยังส่งปูนซีเมนต์และไฟฟ้าจากเขื่อนอุบลรัตน์ให้ลาวใช้สร้างเขื่อนอีกด้วย (ภาพจาก *สยามนิกร*, 13 กันยายน 2512)

ค้นพบก๊าซในอ่าวไทย ความหวังท่ามกลางวิกฤตพลังงาน

ปี 2516 บริษัท ยูโนแคลไทยแลนด์ จำกัด ได้ค้นพบก๊าซจากอ่าวไทยแหล่งเอราวัณ เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ไทยและโลกกำลังเผชิญหน้ากับวิกฤตน้ำมัน หรือ 'Oil Shock' ครั้งแรก เนื่องจากกลุ่มประเทศโอเปก (The Organization of the Petroleum Exporting Countries : OPEC) ได้ใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองในสงครามตะวันออกกลางเพื่อให้อิสราเอลถอนทหารออกจากดินแดนของตน โดยลดปริมาณการผลิตน้ำมัน ส่งผลให้น้ำมันดิบที่หาซื้อได้ในตลาดโลกมีปริมาณลดลงและราคาสูง เกิดภาวะเงินเฟ้อ เศรษฐกิจทั่วโลกชะลอตัวต่อเนื่องหลายปี อีกทั้งโอเปกยังประกาศคว่ำบาตรการส่งออกน้ำมันไปยังกลุ่มประเทศที่สนับสนุนอิสราเอล หนึ่งในนั้นคือสหรัฐฯ ทำให้ต้นทุนการผลิตไฟฟ้าของไทยสูงตาม เนื่องจากขณะนั้นไทยพึ่งพาการผลิตไฟฟ้าโดยใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงหลักถึง 70% ทำให้สินค้าในไทยแพงขึ้น

เมื่อ "น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ..."

มาตรการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าคืออีกหนึ่งนโยบายที่รัฐบาลในยุคนั้นได้นำมาใช้เพื่อแก้ไขวิกฤตน้ำมันโลกครั้งที่ 1 (2516-2517) และ ครั้งที่ 2 (2523-2524) โดยดำเนินการทั้งในรูปแบบบังคับและรณรงค์ เช่น จำกัดเวลาเปิด-ปิดของสถานบันเทิง โรงภาพยนตร์ การให้บริการของสถานีน้ำมัน และการใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้า กำหนดระยะเวลาการออกอากาศของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ รณรงค์ให้ประชาชนประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า จนกลายมาเป็นที่มาของเพลง 'น้ำมันแพง' โดยสรวง สันติ ซึ่งแต่งขึ้นในปี 2517 สะท้อนชีวิตของประชาชนซึ่งเป็นผลจากวิกฤตพลังงานและมาตรการของรัฐบาลในช่วงนั้น[34]

---

[34] วิศรุต หล่าสกุล, "น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนต้องดับไฟ: เพลงเชียร์กีฬาสีที่เป็นภาพสะท้อนจากวิกฤตการณ์น้ำมันโลกยุค 70." *Main Stand*, 18 กันยายน 2565. https://mainstand.co.th/th/features/1/article/3221. และ เจด็จ คชฤทธิ์. "ความยากจนในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง: มุมมองและข้อสังเกตบางประการ." *วไลยองกรณ์ปริทัศน์*, ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม–ธันวาคม 2556).

กำเนิด ปตท. ผู้กุมกิจการก๊าซของไทย

มีนาคม 2520 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้จัดตั้ง***องค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทย*** เพื่อรองรับการค้นพบก๊าซในอ่าวไทย พร้อมกับเริ่มก่อสร้างโรงไฟฟ้าบางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าก๊าซแห่งแรกของไทย

ธันวาคม 2521 มติคณะรัฐมนตรีภายใต้รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้จัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย หรือ ปตท. (PTT) ในรูปแบบของรัฐวิสาหกิจประเภทกิจการพลังงาน ภายใต้พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งในบทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติฯ กำหนดให้มีการโอนกิจการทรัพย์สิน สิทธิ หนี้สิน รวมถึงพนักงานลูกจ้างในส่วนขององค์การเชื้อเพลิง และองค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทยไปเป็นของ ปตท. ต่อมาเกิดการควบรวมองค์การเชื้อเพลิงของกรมการพลังงานทหาร กระทรวงกลาโหม และองค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทยของกระทรวงอุตสาหกรรมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อดำเนินกิจการพลังงานปิโตรเลียม รวมถึงการส่งมอบสถานีบริการน้ำมันสามทหารที่ดำเนินกิจการโดยกองทัพอย่างต่อเนื่องมาสู่สถานะรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม และใช้คำขวัญว่า ‘นิยมไทย ศรัทธาไทย ใช้ ปตท.’

สามทหารเปลี่ยนตราใหม่

ตราใหม่ของน้ำมันสามทหารเดิม ซึ่งเคยเป็นรูปทหาร 3 เหล่าทัพล้อมอยู่ในวงกลมถูกเปลี่ยนเสียแล้ว กลายเป็นรูปเปลวไฟที่พวยพุ่งสีฟ้า น้ำเงิน และแดง ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยแทน หลังจากที่องค์การเชื้อเพลิงถูกรวมเข้ากับการปิโตรเลียมฯ

ส่วนตามสถานีบริการต่าง ๆ นั้น ขณะนี้มีบางแห่งเริ่มเปลี่ยนตราจากรูป 3 ทหารเป็นรูปดังกล่าวแล้ว ที่เหลือก็เริ่มทยอยเปลี่ยนแบบตามไปเรื่อย ๆ

ข่าวการเปลี่ยนโลโก้จากปั๊มน้ำมันสามทหารมาเป็น ปตท. (ภาพจาก *มติชน*, 18 กันยายน 2524)

บทที่ ๒๐

บ่ายวันหนึ่ง ครูไพลินเดินเข้าไปในห้องเรียน เห็นนักเรียนกลุ่มหนึ่งกำลังคุยกันอยู่หลังห้องเรียน บางคนก็นั่ง บางคนก็ยืน ครูไพลินจึงบอกให้ไปนั่งที่เดิม แล้วถามนักเรียนว่าคุยกันเรื่องอะไร

"สมคิดบอกว่า บ้านเขามีไฟฟ้าใช้แล้วครับ" นักเรียนชายคนหนึ่งตอบ

"สมคิดมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่เมื่อไรจ๊ะ" ครูไพลินถาม

"เมื่อวานนี้เองครับ" สมคิดตอบ และพูดต่อไปว่า "ช่างไฟฟ้าตัดต้นไม้ที่กีดขวางออกก่อน

จึงต่อสายไฟเข้าบ้าน เพิ่งจะมาติดหลอดไฟในบ้านเสร็จครับ"

"ก็ดีแล้ว สมคิดจะได้ทำการบ้านตอนกลางคืนสะดวกขึ้น" ครูไพลินกล่าว

สมคิดจึงพูดว่า "พ่อจะซื้อโทรทัศน์ด้วยครับ ผมชอบดูมวยและการ์ตูนเพราะสนุกดี แต่พ่อผมชอบดูข่าวและเหตุการณ์ในบ้านเมือง"

ครูไพลินถามนักเรียนว่า ใครรู้จักของที่ใช้ไฟฟ้าบ้าง นักเรียนหลายคนช่วยกันบอกชื่อ

ของใช้หลายอย่าง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เตารีด พัดลม ตู้เย็น และหม้อหุงข้าว ครูไพลินกล่าวว่าของเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า

มานีเล่าว่า ตอนที่เขาไปกรุงเทพฯ เขาเห็นร้านค้าและถนนหลายสาย มีไฟฟ้าสว่างจ้าและมีสีสวยงดงามมาก ครูไพลินอธิบายว่า หลอดไฟฟ้ามีหลายชนิดและหลายสี เราเลือกใช้ได้ตามความต้องการ แต่เราต้องใช้อย่างระมัดระวัง อย่าจับหรือแตะสายไฟที่ไม่มีอะไรหุ้ม จะเป็นอันตราย

ปิติพูดว่า "หมู่บ้านของผมมีไฟฟ้าตามถนน เวลาไปไหนตอนกลางคืนสะดวกมาก ไม่ต้องใช้ไฟฉายแล้วละครับ"

ครูไพลินบอกนักเรียนว่า "อำเภอของเรามีโรงไฟฟ้า และปล่อยไฟฟ้าไปตามสายไฟ เพื่อให้คนในหมู่บ้านใช้ จึงมีไฟฟ้าตามถนนด้วย"

นักเรียนนิ่งฟังด้วยความสนใจ

"ไฟฟ้าตามถนนเป็นของสาธารณะ พวกเราต้องช่วยกันรักษา" ครูไพลินอธิบายเพิ่มเติม

แบบฝึก

๑. ฝึกอ่านคำที่ใช้ เ-อ

เงิน	เกิน	เขิน
เทิด	เปิด	เกิด

หนังสือเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้น ป.2 หลักสูตรปี 2521 กับบทเรียนที่กล่าวถึงไฟฟ้า โดยในคำนำระบุว่าหลักสูตรนี้จัดทำขึ้นเพื่อรองรับ 'วิทยาการ' ที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมไทย (ภาพจาก รัชนี ศรีไพรวรรณ. *หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เล่ม 2 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521.* กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2535.)

แสงไฟจาก ‘การเผาแฟลร์’ หรือการเผาก๊าซส่วนเกินที่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ทิ้ง ที่แหล่งก๊าซน้ำพอง จ.ขอนแก่น ซึ่งบริษัท Esso Exploration and Production Khorat ได้ค้นพบก๊าซธรรมชาติบนบกจำนวนมากในปี 2524 ก่อนเริ่มผลิตก๊าซได้ในปี 2533 และส่งให้กฟผ.ในรูปแบบก๊าซแห้งเพื่อนำไปผลิตไฟฟ้า (ภาพจาก ExxonMobil Thailand)

ปี 2522 เกิดการเจรจาข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซียเรื่องการประกาศไหล่ทวีปทับซ้อน แต่การเจรจาไม่บรรลุผล แหล่งก๊าซ JDA (Joint Development Area) จึงยังไม่ถูกนำขึ้นมาใช้ในยุคนี้ แต่ในปีเดียวกันนี้บริษัท เอสโซ่ เอ็กซพโลเรชั่น แอนด์ โพรดักชั่น โคราช อิงค์ จำกัด ได้รับสัมปทานสำรวจขุดเจาะก๊าซบริเวณ ต.กุดน้ำใส อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ก่อนจะพบก๊าซจำนวนมากในปี 2524

วิกฤตน้ำมัน จุดเปลี่ยนสู่การพึ่งพาพลังงานในประเทศ

ปี 2523-2524 โลกเกิดวิกฤตน้ำมันหรือ Oil Shock ครั้งที่ 2 ตั้งแต่ช่วงรัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คาบเกี่ยวไปยังยุครัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ สืบเนื่องจากเหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองในอิหร่าน ซึ่งส่งออกน้ำมันเป็นอันดับ 2 ในกลุ่มประเทศโอเปก คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำมันประท้วงหยุดงานเพื่อต่อต้านระบบการปกครองของกษัตริย์ชาห์ ปาห์ลาวี อิหร่านจึงไม่สามารถส่งออกน้ำมันได้ตามปกติ จนต้องระงับการส่งออกน้ำมัน

น้ำมันทั่วโลกขาดแคลนและราคาแพงขึ้น รวมถึงประเทศไทย ส่งผลให้รัฐบาลปรับขึ้นค่าไฟและน้ำประปา เกิดการประท้วงอย่างกว้างขวาง นำไปสู่การชุมนุมครั้งใหญ่ที่ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2523 ขณะที่ในสภาฯ ผู้นำพรรคการเมืองต่างๆ ได้ร่วมยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี พลเอก เกรียงศักดิ์เห็นว่ารัฐบาลขาดเสียงสนับสนุนจากรัฐสภา หากมีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ รัฐบาลต้องแพ้อย่างแน่นอน ดังนั้น ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

สยามรัฐ

เกรียงศักดิ์รอไม่ได้ ต้องขึ้นค่าไฟฟ้า

สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทยร่วมกับนักศึกษา ๑๔ สถาบัน และประชาชนไปชุมนุมกันที่สนามหลวง เพื่อต่อต้าน รัฐบาล ที่ขึ้นราคาน้ำมัน ตั้งแต่เวลา ๑๖.๐๐ น. ถึง ๒๑.๐๐ น. วันที่ ๒๑ ก.พ. มีประชาชนไปร่วมอย่างล้นหลาม นักศึกษา–กรรมกร–นักการเมือง และ ประชาชน ผลักกัน ขึ้นแท่นโจมตีนายกรัฐมนตรี และรัฐบาลอย่างหนัก โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจไปคอยรักษาการณ์ ๒๐๐ คนและเตรียมพร้อมไว้ในที่ตั้งอีก ๕๐๗ คน ไม่มีเหตุการณ์รุนแรง

| ซ้าย : *ข่าวการขึ้นค่าไฟฟ้า* (ภาพจาก *สยามรัฐ*, 3 มกราคม 2523)

| ขวา : *ข่าวการชุมนุมของนักศึกษาและประชาชนเพื่อต่อต้านการขึ้นราคาน้ำมันที่ทำให้ค่าไฟฟ้าและค่าครองชีพทุกด้านแพงขึ้นไปด้วย* สะท้อนวิกฤตด้านพลังงานที่สั่นคลอนถึงเสถียรภาพของรัฐบาล (ภาพจาก *สยามรัฐ*, 22 กุมภาพันธ์ 2523)

ผลจากวิกฤตน้ำมันได้ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงปัญหาการพึ่งพาแหล่งพลังงานจากต่างประเทศ จึงมีการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กำหนดเป้าหมายลดสัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ และเพิ่มกำลังการผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำและถ่านหินลิกไนต์ รวมทั้งเร่งสำรวจและผลิตก๊าซให้มากขึ้น ทำให้ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ประเทศไทยสามารถกระจายการผลิตไฟฟ้ามายังแหล่งพลังงานในประเทศอย่างก๊าซ พลังน้ำ และถ่านหินลิกไนต์ อีกทั้งยังผลิตและนำน้ำมันดิบจากแหล่งบนบกขึ้นมาใช้ได้มากขึ้น ทำให้สัดส่วนการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศลดลง จากในปี 2524 ที่ไทยเคยนำเข้าน้ำมันเพื่อผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์คิดเป็น 90% ของประเภทพลังงานทั้งหมด ลดเหลือ 58% ในปี 2528

ในยุคนี้ยังเกิดโครงการพัฒนาเทคโนโลยีพลังงานหมุนเวียน ในฐานะพลังงานทางเลือก รวมถึงโครงการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนกระจายไปในภูมิภาค อาทิ การติดตั้งโซลาร์เซลล์ การผลิตก๊าซชีวภาพ เตาประสิทธิภาพสูง โดยได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงานระหว่างประเทศ แต่ภายหลังไม่กี่ปีกลับประสบความล้มเหลว เนื่องจากขาดการนำเทคโนโลยีไปใช้อย่างเหมาะสม รวมถึงขาดการดูแลและบำรุงรักษาที่ดี

ขบวนการนักศึกษากับข้อกล่าวหาผู้ต่อต้านการพัฒนา

บทบาทของขบวนการนักศึกษาต่อขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมสามารถสืบย้อนไปตั้งแต่ปี 2512 ที่เกิดเหตุการณ์แม่น้ำแม่กลองเน่าเสียอย่างหนักจากกากอุตสาหกรรมน้ำตาล ส่งผลให้ต่อมาในปี 2512-2516 นักศึกษามหาวิทยาลัยแทบทุกแห่งก่อตั้ง 'ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม' ประเด็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมกลายเป็นประเด็นที่ขบวนการนักศึกษาให้ความสำคัญนอกเหนือจากประเด็นปัญหากรรมกรและชาวนา[35]

ปี 2512 ได้เกิดความตึงเครียดระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เมื่อสหรัฐฯ เปิดไต่สวนเรื่องสงครามเวียดนาม และเนื้อหาส่วนหนึ่งได้เปิดเผยแผนข้อตกลงลับระหว่างไทยกับสหรัฐฯ รวมถึงการตั้งฐานทัพในไทยซึ่งรัฐบาลไทยปิดข่าวนี้มาตลอด ทำให้รัฐบาลไทยไม่พอใจอย่างมากเนื่องจากไม่ได้รับความยินยอมให้เปิดเผยข้อมูลในส่วนของประเทศไทย[36] ก่อนเกิดการเปิดโปงครั้งใหญ่อีกครั้งในปี 2514 ผ่านเอกสารลับเพนตากอน (Pentagon Papers) ซึ่งสร้างความตึงเครียดต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ อีกครั้งหนึ่ง

ปี 2515 สถานการณ์สงครามเย็นได้เปลี่ยนไปเมื่อสหรัฐฯ ผูกมิตรกับจีนแบบ 'ข้ามค่าย' และชวนจีนมาร่วมกันต้านโซเวียตได้สำเร็จ สงครามเย็นในระยะหลังจึงประกอบไปด้วยสามเส้า ได้แก่ สหรัฐฯ สหภาพโซเวียต และจีน ในปีนี้รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ออกคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ 166 ประกาศให้บริเวณอ่าวไผ่ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี เป็นที่ตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ แต่ไม่สามารถสร้างได้เพราะเผชิญเสียงคัดค้านอย่างหนักจากสังคมและขบวนการนักศึกษา ซึ่งศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้กลายเป็นศูนย์รวมของการแสดงออกถึงความไม่พอใจการสืบทอดอำนาจเผด็จการและปัญหาในสังคมไทยหลายด้าน

---

[35] ชลธร วงศ์รัศมี. "คุยกับ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ: ทุ่งใหญ่นเรศวร ชนวนรวมพลังนักศึกษา," *The 101 World*, 16 กุมภาพันธ์ 2561. https://www.the101.world/chainarong-interview.

[36] Randolph, R. Sean. *The United States and Thailand: Alliance Dynamics, 1950–1985.* Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California, 1986.

บทความพิเศษ

เขื่อนผามองโครงการ ๑๐๐ ปี

■ อุทัยวรรณ นรไกร
■ ภัทนกฤษ วิเศษสมิต

เมื่อวันพุธที่ ๑๖ มิถุนายน ที่ผ่านมานี้ ถ้าใครได้ชมทีวีรายการ "หมโลก" จะเห็นว่า คุณพิชัย วาสนาส่ง ได้นำเรื่องโครงการสร้างเขื่อนผามองมาพูดไว้ในรายการโดยเล่าถึงความเป็นมา และที่กำลังจะเป็นไปเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว สรุปได้ว่า **ยังไม่มีการตกลงกันเลยว่าจะสร้างหรือสร้างแน่นอนเมื่อไร ซึ่งถ้าจะมีการสร้างกันจริงๆแล้วก็จะต้องเป็นในเวลาอีก ๑๐๐ ปีข้างหน้า**

พูดถึงเขื่อนผามอง ใครก็ตามที่ไม่เคยทราบมาก่อนหรือไม่ได้ดูรายการทีวีวันนั้น ก็คงจะยังไม่รู้ถึงประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ว่า ถูกกำหนดขึ้นอย่างไร

เขื่อนผามองหรือโครงการแม่โขงนี้ เป็นโครงการระหว่างประเทศ ที่จะสร้างบน ตำน้ำโขงโดยมีประเทศไทย เป็นผู้ดำริขึ้นก่อน และได้รับความเห็นชอบร่วมมือจากประเทศภาคีอีก ๓ ประเทศ คือ ลาว เขมร เวียดนาม ประโยชน์ที่ทั้ง ๔ ประเทศจะได้รับก็มีมากมายมหาศาลทั้งในด้านการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ, ด้านการเกษตร, การป้องกันน้ำท่วม และการเดินเรือที่จะเป็นไปได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น

ถ้าจะมองกันอย่างผิวเผิน ก็น่าจะเคลิบเคลิ้มคล้อยตามไปกับ ความฝัน ที่ตาดไว้อย่าง สวย หรู ของโครงการ แต่ถ้าเราลองมาวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งในแง่ต่าง ๆ ทั้งในจิตภายนอกและภายในประเทศอย่างถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่า โครงการแม่โขงนี้ ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างขึ้นมาเลย เพราะเป็นโครงการที่ใหญ่เกินไปกว่าความต้องการแท้จริงของแต่ละประเทศในภาคี โดยเฉพาะในแง่ผลประโยชน์แห่งชาติ ประเทศไทยเท่านั้นที่ได้รับมากที่สุด สำหรับประเทศ เขมร ลาว และเวียดนามมีน้อย อีกทั้งเวียดนาม ลาว เขมร ก็ยังมีปัญหามากมายที่จะสร้างเขื่อนของตัวเองขึ้นมาใช้ ให้เมื่อมีความจำเป็น

ส่วนปัจจัยภายในประเทศที่เป็นข้อสนับสนุนน่าจะยังไม่โครงการดังกล่าว ในที่นี้จะขอแยกแยะออกเป็นประเด็น ๆ โดยอุความคิดเห็นจากประสบการณ์การสร้างเขื่อนเก็บ ๆ ที่ผ่านมาช่วยในการวิเคราะห์ว่า มีผลและความเป็นมาอย่างไร

ประเด็นที่น่าวิเคราะห์มีอยู่ ๓ ประเด็นด้วยกัน คือ

๑. ทางด้านระบบวิศวะ พอจะกล่าวได้ว่าวิศวกรของไทยเรานั้นยังไม่เก่งพอ อันนี้ผู้ใกล้ชิดจากผลงานที่ผ่านมายังขาดประสิทธิภาพอยู่มาก เพราะไม่ได้เป็นไปตามที่ตำนวณหรือตั้งจุดมุ่งหมายไว้ก่อนเริ่มลงมือก่อสร้าง จึงออกมาในรูปที่ว่า ในฤดูฝน หรือตอนหน้าน้ำ น้ำท่วม เขื่อนจะพังเก็บกักน้ำไม่ได้ ส่วนในหน้าแล้งก็ให้น้ำไม่ได้เพราะจะมีไม่เพียงพอไปให้ผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ

๒. ทางด้านระบบเศรษฐกิจ ก็ยังเนื่องมาจากการทำงานทางด้านวิศวะยังไม่มีประสิทธิภาพ การให้พลังไฟฟ้าทางด้านอุตสาหกรรมแทนที่จะได้ตามที่คาดหมายไว้กับให้ได้น้อยกว่า ส่วนทางด้านเกษตรกรรมปรากฏว่าเท่าที่ผ่านมายังไม่เคยทำนาได้ถึง ๒ ครั้งเลย

๓. ด้านสังคม เป็นด้านที่ไม่ค่อยจะได้รับการเอาใจใส่คล้ายๆ กับว่าประชาชนในเขตก่อสร้างไม่มีความหมายและความสำคัญเลย นอกจากผลประโยชน์ตกไปอยู่ในมือของผู้อื่นหมดแล้ว ค่าชดเชยที่ได้รับก็ไม่คุ้มไม่ยุติธรรม กับที่ต้องเสียสละเนื้อที่โยกย้ายออกไปจากแหล่งทำมาหากินของคน ทั้งๆ ที่พวกนี้จัดได้ว่าเป็นพลังสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้โครงการเป็นไปอย่างราบรื่น

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้ เป็นปัญหาที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและยังแก้ไขไม่ได้ และถ้าเมื่อใดที่มีการตกลงว่าจะสร้างเขื่อนผามองอย่างแน่นอนโดยมิได้มีการพิจารณาถึงปัญหาดังกล่าวอย่างถ่องแท้ เมื่อนั้นก็ย่อมหมายความว่า เราจะมีปัญหาเพิ่มขึ้นในทำนองเดียวกันอีก ที่สำคัญคือผลเสียที่ได้รับแทนที่จะเล็กน้อยอย่างที่เป็นอยู่ และหากจะแก้ไขให้ถูกต้องก็กลับจะเป็นโทษ อันใหญ่หลวงที่อาจก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรง ถึงขนาดที่เรียกได้ว่าอยู่ในขั้นวิกฤตและไม่น่าให้อภัยกันเลย เนื่องจากมิได้เกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างเดียว แต่ได้รับแรงส่งเสริมจากการกระทำของตนเองด้วย

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าโครงการนี้จะคิดสร้างต่อไปหรือระงับ สิ่งหนึ่งที่จะกว่าขึ้นผลเสียที่ได้เกิดขึ้นแล้วต่อประชาชนในเขตที่มีผู้ไปสำรวจทำข้อมูลในการสร้างเขื่อนก็คือ ความบิดพลาดบกพร่องของรัฐบาลในด้านการประชาสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ได้ แม้แต่ข้าราชการผู้ไปทำการสำรวจในบริเวณดังกล่าวก็ไม่สามารถให้ความกระจ่างได้ กลับไปทำให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจผิด คิดว่าจะสร้างขึ้นแน่ในเร็ววันนี้ เลยตกยกตกใจพากันหนีอุตลุด ข้ามไปฝั่งลาวบ้าง หนีไปอยู่ที่อื่นกันบ้าง หรือบักหลักที่จะอยู่ผู้ต่อไปบ้าง ทั้งนี้เพราะคิดว่าน้ำจะท่วมทั้งจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่

ในที่นี้ ผู้เขียนจึงอยากจะขอย้ำและให้รัฐบาลช่วยประกาศแน่นอนอีกทีว่าโครงการแม่โขงหรือโครงการผามองนี้ยังไม่ได้สร้าง และก็ยังไม่ได้ตกลงที่จะสร้างเลย ถ้าจะสร้างขึ้นมาจริงๆ ก็ต้องใช้เวลาอีก ๑๐๐ ปีข้างหน้า ไม่ใช่ระยะวันสองวันนี้ เพื่อประชาชนจำนวนอีกมากมาย จะได้มีความกระจ่างต่อโครงการนี้ และได้เข้าใจอย่างผิดๆ พลาดๆ ต่อไป.

บทความที่เขียนในหนังสือพิมพ์นักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท้วงติงถึงผลกระทบจากการสร้างเขื่อนต่อประชาชน โดยส่วนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นของผู้เขียนว่า ***"คล้ายๆ กับว่าประชาชนในเขตก่อสร้างไม่มีความหมายและความสำคัญเลย นอกจากผลประโยชน์ตกไปอยู่ในมือผู้อื่นหมดแล้ว ค่าชดเชยที่ได้รับก็ไม่คุ้มไม่ยุติธรรม..."*** (ภาพจาก อุทัยวรรณ นรไกร และ ภัทนกฤษ วิเศษสมิต. "เขื่อนผามองโครงการ 100 ปี." *มหาวิทยาลัย* ปีที่ 8, ฉบับที่ 8, 30 กรกฎาคม 2515.)

ปี 2516 เมื่อเฮลิคอปเตอร์ที่นำพาคณะของลูกชายจอมพล ถนอม กิตติขจร ไปล่าสัตว์ป่าในเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรโดยใช้อาวุธสงครามของราชการตกลงมาที่ จ.นครปฐม เผยให้เห็นซากสัตว์มากมายในเฮลิคอปเตอร์ เกิดกระแสไม่พอใจในหมู่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และประชาชนทั่วไปอย่างมาก นำไปสู่การแสดงบทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติของ 4 มหาวิทยาลัย ได้แก่ ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กลุ่มอนุรักษ์ป่า ชมรมนิเวศวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์[37] เป็นหนึ่งในชนวนสำคัญที่นำไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตยโดยนักศึกษาและประชาชนเมื่อ 14 ตุลาคม 2516

นักศึกษานิยามสหรัฐอเมริกาว่าเป็น 'จักรพรรดินิยมอเมริกา' เนื่องจากรัฐบาลไทยได้เดินตามความคิดของสหรัฐฯ แทบทุกอย่าง และโครงการพัฒนาที่เดินตามสหรัฐฯ ทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม ขับไล่ผู้คนออกจากที่อยู่อาศัย อีกทั้งตั้งข้อสังเกตว่าการสร้างเขื่อนนั้นเป็นไปเพื่อตอบสนองการตั้งฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย โดยในปี 2516 สหรัฐอเมริกามีฐานทัพในไทยถึง 12 แห่ง ได้แก่ อู่ตะเภา ตาคลี อุบลราชธานี อุดรธานี นครพนม น้ำพอง สัตหีบ ลพบุรี สกลนคร โคราช และกาญจนบุรี โดยมีศูนย์บัญชาการใหญ่และคณะที่ปรึกษาทางการทหารสหรัฐ ประจำประเทศไทย (Joint United States Millitary Advisory Group : JUSMAG) ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ มีเครื่องบินสหรัฐฯ ประจำในไทยถึง 550 ลำ และมีทหารอเมริกันที่ประจำอยู่ในไทยนับแสนคน[38] ก่อนที่ในปี 2518 สหรัฐฯ จะพ่ายแพ้ในสงครามอินโดจีน และถอนกำลังพลสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากประเทศไทย อย่างไรก็ตามแม้ไม่มีฐานทัพแล้วสงครามเย็นยังคงดำเนินต่อไป

นอกจากนี้นักศึกษายังคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน คัดค้านการสร้างโรงกลั่นปิโตรเลียม คัดค้านการตัดไม้ทำลายป่า คัดค้านการสร้างสถานีเรดาร์บนดอยอินทนนท์ รวมทั้งคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ถูกรื้อฟื้นในปี 2519 ซึ่งรัฐได้ประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางไปตามโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่างๆ[39] ทำให้รัฐบาลล้มเลิกโครงการชั่วคราวอีกครั้งหนึ่ง

นิตยสาร *National Geographic* ฉบับเดือนธันวาคม 2511 ตีพิมพ์ความตั้งใจสร้างเขื่อนผ่ามองของวิศวกรชาวอเมริกัน โดยทั้งหน้าปกและเนื้อหาสะท้อนมุมมองต่อชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จำเป็นต้องได้รับการ 'พัฒนา' จากชาวตะวันตก

นักศึกษาในเวลานั้นถูกมองว่าเป็นผู้ต่อต้านการพัฒนาประเทศมากเกินไปและมีแนวโน้มเป็นคอมมิวนิสต์ การปราบปรามนักศึกษา เกษตรกร และประชาชนผู้ถูกขับไล่จากพื้นที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในช่วงนี้ เช่น ปี 2517 เกิดการลอบสังหารผู้นำการต่อต้านการสร้างอ่างเก็บน้ำมาบประชัน อย่างเมตตา (ล้วน) เหล่าอุดม[40] อีกทั้งขบวนการนักศึกษาได้ตั้งข้อสังเกตว่าโครงการพัฒนาหลายแห่งได้ถูกก่อสร้างอย่างเร่งรีบเพื่อตอบสนองต่อการเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐฯ เช่น การสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ ที่ไฟฟ้าถูกส่งไปยังสถานีย่อยอุดรธานีพื้นที่ซึ่งกำลังก่อสร้างฐานทัพสหรัฐฯ เช่นเดียวกับการสร้างเขื่อนสิรินธร[41] ที่ไฟฟ้าถูกส่งไปยังฐานทัพสหรัฐฯ ใน จ.อุบลราชธานี ส่วนเขื่อนห้วยหลวง จ.อุดรธานี ส่งน้ำให้กับฐานทัพสหรัฐฯ ที่ จ.อุดรธานี เช่นเดียวกับการสร้างอ่างเก็บน้ำมาบประชัน ซึ่งสร้างผลกระทบต่อประชาชนกว่า 2,000 ครอบครัว ได้นำน้ำไปหล่อเลี้ยงเมืองพัทยา สถานที่พักผ่อนของทหารอเมริกันในเวลานั้น[42]

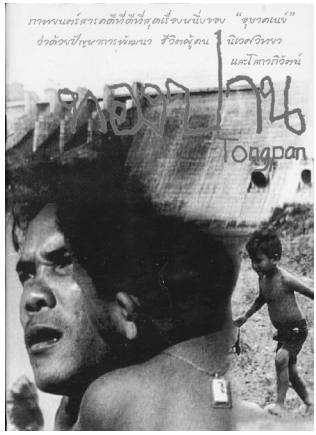

โปสเตอร์ภาพยนตร์เรื่อง *ทองปาน*

ทองปาน (2519) เป็นภาพยนตร์ที่นักศึกษา นักเขียน ศิลปิน และนักวิชาการร่วมกันสร้างขึ้น จากชีวิตจริงของทองปาน ชาวนาผู้มาร่วมสัมมนาเรื่อง "เขื่อนผ่ามอง ปัญหาการตั้งรกรากใหม่และเคลื่อนย้ายประชากร" เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2518 ณ เขื่อนน้ำพรม (เขื่อนจุฬาภรณ์) จ.ชัยภูมิ ซึ่งจัดโดยโครงการสัมมนานานาชาติของเควกเกอร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้[43] ทองปานมีภรรยาที่ป่วยเป็นวัณโรคแต่เขายังเจียดเงินน้อยนิดเพื่อเดินทางมาร่วมงานสัมมนาครั้งนี้เพื่อพูดถึงปัญหาในพื้นที่ ก่อนจะกลับบ้านเพื่อพบว่าภรรยาเสียชีวิตแล้ว *ทองปาน* นับเป็นบทบันทึกความสูญเสียในชีวิตคนไทยเพื่อโครงการพัฒนาของรัฐในยุคสมัยนี้

หลังเหตุการณ์สังหารหมู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในมหาวิทยาลัยต่างๆ หยุดชะงัก แม้โครงการพัฒนาของรัฐหลายแห่งจะทำให้ประชาชนจำนวนมากได้รับผลกระทบ แต่ในยุคจอมพล สฤษดิ์ต่อเนื่องมาถึงยุคจอมพล ประภาส นักศึกษาและประชาชนไม่สามารถคัดค้านโครงการเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเสี่ยงถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมนับเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในมหาวิทยาลัยที่ฟื้นตัวเร็วที่สุด โดยชมรมอนุรักษ์ฯ ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ปิดไปได้กลับมาเปิดใหม่อีกครั้งและรวมตัวเป็น 'คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม' (คอทส.) ในปี 2521 เริ่มแรกมี 8 มหาวิทยาลัยและขยายเพิ่มขึ้นจนมี 15 มหาวิทยาลัยเข้าร่วม

ต้นมะพร้าวในลุ่มน้ำแม่กลอง จ.สมุทรสงคราม ยืนต้นตายหลังการสร้างเขื่อนเหนือแม่น้ำแม่กลองหลายแห่ง ทำให้มีน้ำจืดไม่พอผลักน้ำทะเลออกไป และน้ำเค็มรุกเข้าขังในสวนผลไม้ของชาวบ้าน (ภาพจาก คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 15 สถาบัน, *การพัฒนาประเทศผิดแนวทาง ความพินาศของชีวิตและธรรมชาติ*, พฤศจิกายน 2530.)

ดังนั้น เมื่อเกิดกรณีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ 4 เขื่อนบนลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ได้แก่ เขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนเขาแหลม (เขื่อนวชิราลงกรณ) เขื่อนท่าม่วง (เขื่อนแม่กลอง) และเขื่อนท่าทุ่งนา จ.กาญจนบุรี ที่กักเก็บน้ำจืดไว้เหนือเขื่อนปริมาณมหาศาล จนทำให้น้ำจืดใต้เขื่อนไม่เพียงพอดันน้ำทะเลออกไป น้ำทะเลจึงไหลย้อนกลับเข้าไปในแม่น้ำแม่กลองจนเกิดภาวะดินเค็ม ทำให้สวนผลไม้ของชาวอัมพวาเสียหาย ชาวสวนแทบล้มละลายหลายครอบครัว ต้นมะพร้าวยืนตายหลายพันไร่ จึงนำไปสู่ความเคลื่อนไหวของนักศึกษาและประชาชนอย่างกว้างขวาง

ชาวสวนรายหนึ่งกล่าวถึงผลจากการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ว่า ***"มะพร้าวลูกเล็กลงจนแทบจะเข้ากระต่ายขูดมะพร้าวไม่ได้"***[44] สุรจิต ชิรเวทย์ ชาวแม่กลองที่ร่วมต่อสู้ในเหตุการณ์นี้กล่าวว่า ***"ช่วงปี 2521 มีการสร้างเขื่อนเก็บน้ำศรีนครินทร์ ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และเป็นเขื่อนแห่งแรกของโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เมื่อสร้างเสร็จแล้วต้องกักน้ำเข้าอ่าง 3 ปี ทำให้แม่กลองทั้งเมืองถูกแช่ในน้ำเค็มเป็นเวลา 3 ปี ต้นมะพร้าวริมสองฝั่งแม่น้ำ จากที่ลำต้นตรงก็กลายเป็นโค้งงอช่วงบนคลายคนคอลีบ ใบเหลือง และล้มตายกันเป็นแถว ด้วยธรรมชาติ***

ของมะพร้าวอยู่ได้ทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม แต่ต้องไม่แช่ในน้ำใดน้ำหนึ่งนานเกินไป..."[45]

ประชาชนผู้ต้องอพยพจากพื้นที่สร้างเขื่อนเขาแหลมหรือเขื่อนวชิราลงกรณ[46] กำลังจับสลากเลือกที่ดินแปลงใหม่ที่ กฟผ.จัดสรร (ภาพจากฝ่ายประชานิเทศ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, *เขื่อนเขาแหลมและโรงไฟฟ้าพลังน้ำ*, พฤศจิกายน 2528.)

การเคลื่อนไหวครั้งนี้มีทั้งชาวบ้านที่เดือดร้อนจากสร้างเขื่อน ชาวสวนมะพร้าวและสวนลิ้นจี่ที่ล่มสลายเพราะน้ำทะเลไหลย้อนกลับ ปูทางไปสู่การคัดค้านเขื่อนน้ำโจน ซึ่งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ในปี 2525[47]

ตลอดสองทศวรรษที่ความมั่นทางพลังงานถูกสร้างขึ้นมาโดยรัฐ จึงประกอบไปด้วยการลงหลักปักฐานแหล่งกำเนิดไฟฟ้ามากมายและการถูกเบียดขับของประชาชนบางส่วนที่ต้องเสียสละเพื่อการพัฒนา 'ไฟฟ้า' จนเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่จะมีบทบาทมากขึ้นในยุคต่อมา

---

[37] *มติชนสุดสัปดาห์*. "ย้อนบทบาท 'นิสิต-นศ.' จี้ปม 'ทุ่งใหญ่' เปิดโปงขบวนการอัปยศก่อนเกิด 14 ตุลา," 6 กุมภาพันธ์ 2561. https://www.matichonweekly.com/hot-news/article_80433.

[38] โครงการ "บันทึก 6 ตุลา" (Documentation of Oct 6). "2.3.1 การต่อสู้เพื่อเอกราช," https://doct6.com/learn-about/how/chapter-2/2-3/2-3-1.

[39] สถาบันสันติประชาธรรม, *พลังงานปลอดภัยโลกไร้นิวเคลียร์*. กรุงเทพฯ : สถาบันสันติประชาธรรม, 2541.

[40] Way. "ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ: 'เขื่อน' ไม่ใช่คำตอบสุดท้าย แต่คือวาทกรรมการพัฒนาที่สร้างหายนะ," 19 กันยายน 2567. https://waymagazine.org/interview-chainarong-setthachua-dam-discourse.

[41] การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, "เอกสารประกอบตรวจสอบสภาพทางโยธาของเขื่อนและอาคารประกอบ," แผนกวิศวกรรมบำรุงรักษาเขื่อน, ฝ่ายบำรุงรักษาโยธา, 2536, เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์, อ้างใน ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ (2549) อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 23.

[42] นิตยา โพธิ์นอก, จิตรเลขา หาลกสิณ, และ ดวงจันทร์ ศิริรักษ์โสภณ. *สถานภาพองค์ความรู้ด้านการเมืองสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2565.

[43] ชื่ออย่างเป็นทางการคือ Quaker International Seminars in Southeast Asia (QISSEA)

[44] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. "จากบรรณาธิการ." *สารคดี* ปีที่ 16, ฉบับที่ 185 (กรกฎาคม 2543).

[45] ณิชา พัฒนเลิศพันธ์ (สัมภาษณ์), "สุรจิต ชิรเวทย์: ผู้กลับมาต่อสู้เพื่อบ้านเกิดด้วยกฎหมายและหลอมรวมคน 'ประชาคมคนรักแม่กลอง'." *a day*, 14 กุมภาพันธ์ 2564. https://adaymagazine.com/home-samutsongkhram-maekong.

[46] คำว่า 'วชิราลงกรณ' ใช้รูปแบบการสะกดอิงตามการสะกดในสมัยนั้น.

[47] พัชริดา พงษ์ปภัสร์, "นิสิตนักศึกษากับขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม," 11 มกราคม 2561. https://www.seub.or.th/bloging/knowledge/นิสิตนักศึกษากับขบวนการ. และ ชลธร วงศ์รัศมี (2561) อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 35.

เพลงซอต้านเขื่อนภูมิพล การต่อสู้ขอศิลปินซอ ‘แก้วตาไหล’ ว่าด้วย ‘เขื่อนน้ำตา’[48]

“....ก่อนบ่ไจ๊เขื่อนของภูมิพล เฮาบ่ได้แววนตุ๊กยาก ได้ปากั๋นพัดกั๋นพราก เมื่อเปื้อนหล่อเขื่อนยันฮี เจ็นดูปี้น้องบ้านแพะบ้านแอ่น จาวนาแก่นก่อยังได้หนี ถึงกื๊ดฮอดแผวลุงหนานป้าลี จ๋นได้ต๋ายย้อนต๋ายหยาบ...”

ส่วนหนึ่งของเพลงซอ *‘น้ำท่วมวังลุง’*
ถอดเพลงซอเป็นภาษาเขียน โดย ทอฝัน กันทะมูล

ตาไหล กันทะจันทร์ หรือ ‘พ่อครูแก้วตาไหล’ หรือ ‘แก้วต๋าไหล’ คือศิลปินซอชั้นครูผู้เลื่องชื่อของเมืองลำพูน ผู้ขับขานบทเพลงซอสะท้อนความทุกข์ทนและจนยากของชาวบ้านผู้ถูกกระทำการจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ

ในช่วงปี 2500 แก้วตาไหลได้สะท้อนความคิดของเขาผ่านเพลงซอ โดยได้บันทึกเสียงในเทปคาสเซตเป็นเพลงซอเรื่อง ตำนานเขื่อนยันฮี หรือ ซอน้ำท่วมวังลุง บอกเล่าถึงความทุกข์ยากของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ นี่จึงน่าจะเป็นครั้งแรกที่ศิลปินเพลงพื้นบ้านล้านนาอย่าง ‘ช่างซอ’ ลุกขึ้นมาสร้างบทสนทนาต่อกระแสธารการพัฒนา ‘เขื่อนยันฮี’ (เขื่อนภูมิพล) ถูกสร้างขึ้นกั้นแม่น้ำปิง บริเวณช่องเขายันฮี อ.สามเงา จ.ตาก มีผลให้เกิดทะเลสาบขนาดใหญ่เหนือบริเวณเขื่อนดังกล่าวจนปริมาณน้ำท่วมย้อนขึ้นมาถึงพื้นที่ของบ้านวังลุง ต.ฮอด อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ในขณะนั้น

เรื่องและภาพจาก :

“29 ปี การจากไปของ ‘แก้วตาไหล’ ตำนานช่างซอล้านนาผู้สะท้อนเสียงของผู้คนด้วยเพลงซอจนวาระสุดท้ายของชีวิต,” *Lanner*, 9 พฤศจิกายน 2566.

นวลคำ ขะยอมแดง, “ซอพื้นบ้านล้านนาในฐานะทุนความรู้ทางวัฒนธรรม: เครื่องมือสื่อสารเพื่อการทำงานเชิงพื้นที่,” *Lanner*, 14 พฤศจิกายน 2566.

รับฟังบทเพลงซอ *‘น้ำท่วมวังลุง’*

[48] ในท่อนหนึ่งของเพลงซอ แก้วตาไหลได้เรียกเขื่อนภูมิพลว่า ‘เขื่อนน้ำตา’

ความมั่นคงทางพลังงาน ยุคสงครามเย็น

ผลจากการเดินหน้าพัฒนาไฟฟ้าในยุคสงครามเย็น ทำให้มีการก่อสร้างเขื่อนและโรงไฟฟ้ากระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ โดยมีเขื่อนและโรงไฟฟ้าที่เริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าให้คนไทยในช่วงปี 2500-2523 รวม 2,959 เมกะวัตต์

เขื่อน (1,269 เมกะวัตต์)

เขื่อนขนาดใหญ่ ได้แก่

- เขื่อนภูมิพล (เครื่องที่ 1-6) จ.ตาก
- เขื่อนอุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น
- เขื่อนสิรินธร (เครื่องที่ 1-2) จ.อุบลราชธานี
- เขื่อนจุฬาภรณ์ จ.ชัยภูมิ
- เขื่อนสิริกิติ์ (เครื่องที่ 1-3) จ.อุตรดิตถ์
- เขื่อนแก่งกระจาน จ.เพชรบุรี
- เขื่อนศรีนครินทร์ (เครื่องที่ 1-3) จ.กาญจนบุรี

เขื่อนขนาดเล็ก ได้แก่

- เขื่อนน้ำพุง จ.สกลนคร

โรงไฟฟ้าฟอสซิล (1,690 เมกะวัตต์)

- โรงไฟฟ้าพระนครเหนือ จ.นนทบุรี 75 เมกะวัตต์
- โรงไฟฟ้าพระนครใต้ จ.สมุทรปราการ 1,330 เมกะวัตต์
- โรงไฟฟ้าถ่านหิน จ.กระบี่ 60 เมกะวัตต์
- โรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ จ.ลำปาง เครื่องที่ 1-3 รวม 225 เมกะวัตต์

บทสรุป : จากกำเนิดไฟฟ้าสู่ 'ความมั่นคงทางพลังงาน' ยุคสงครามเย็น (2427-2523)

- ***บทบาทไฟฟ้า***

  จากการรับวิทยาการของชาติตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม กลายมาเป็นแสงสว่างแรกในสยาม ไฟฟ้าในยุคเริ่มแรกเป็นเทคโนโลยีราคาแพงที่ผู้ใช้งานจำกัดในวงแคบ เป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัยและเครื่องแสดงฐานะทางสังคมมากกว่าเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ต่อมาประชาชนเข้าถึงแสงไฟส่องสว่างตามบ้านเรือนมากขึ้นก่อนได้ใช้ประโยชน์จากไฟฟ้าเพื่อกิจกรรมเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรมเบา กระทั่งไฟฟ้ากลายเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ

- ***การเข้าถึงไฟฟ้า***

  จากเดิมการเข้าถึงจำกัดอยู่เฉพาะในพื้นที่กรุงเทพฯ โดยมีโรงไฟฟ้าวัดเลียบรับผิดชอบการผลิตไฟฟ้าในเขตกรุงเทพฯ ฝั่งใต้ และโรงไฟฟ้าสามเสนดูแลในเขตกรุงเทพฯ ฝั่งเหนือ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 การเข้าถึงไฟฟ้าได้ขยายไปยังต่างจังหวัด โดยมีรัฐควบคุมกิจการไฟฟ้า และส่งเสริมให้ท้องถิ่นดำเนินกิจการไฟฟ้าโดยกู้เงินจากรัฐได้ หลังปี 2500 การพัฒนาไฟฟ้าดำเนินไปท่ามกลางสถานการณ์ที่ไทยและสหรัฐฯ ร่วมมือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในภูมิภาค โดยความร่วมมือนี้มีสถานะหนึ่งเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงรัฐกับประชาชนชนบทและสกัดอิทธิพลอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลเริ่มกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเข้าถึงไฟฟ้าในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำหน้าที่กำหนดทิศทาง

- ***วิวัฒนาการกิจการไฟฟ้า***

  กิจการไฟฟ้าแรกของไทยเกิดขึ้นโดยมีภาคเอกชนกลุ่มชนชั้นนำสยามเป็นเจ้าของ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงเปลี่ยนมือสู่เอกชนชาวต่างชาติซึ่งประสบความสำเร็จ รัฐจึงเริ่มให้ความสนใจและลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าสามเสน เมื่อกิจการไฟฟ้าเริ่มขยายไปสู่ภูมิภาค ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมกิจการการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471 ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ 'กิจการไฟฟ้า' เป็นหนึ่งในสาธารณูปโภคที่รัฐมีหน้าที่กำกับ ควบคุม และดูแล เมื่อสัมปทานโรงไฟฟ้าวัดเลียบหมดอายุลง โรงไฟฟ้า

หลักทั้ง 2 แห่งของไทยได้กลายเป็นกิจการของ ‘รัฐ’ เต็มรูปแบบ พร้อมกับเริ่มปรากฏแนวคิดการจัดตั้งองค์การของรัฐที่ดำเนินงานในรูปแบบรัฐวิสาหกิจ ซึ่งชัดเจนขึ้นภายหลังปี 2500 มีการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจไฟฟ้าอย่าง กฟน.ในปี 2501 และ กฟภ.ในปี 2503 รวมถึงนิยามความหมายของรัฐวิสาหกิจไว้ใน พ.ร.บ. สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502 ปี 2512 รัฐบาลได้ก่อตั้ง กฟผ. เพื่อทำหน้าที่จัดหา ผลิต และส่งไฟฟ้าให้ กฟน. และ กฟภ.ซึ่งจำหน่ายให้ผู้ใช้ไฟฟ้าทั่วประเทศ ภายใต้การดำเนินงานของ 3 หน่วยงานการไฟฟ้าฯ ทำให้อำนาจในการดูแลกิจการไฟฟ้าเป็นของรัฐโดยสมบูรณ์

- ***ความมั่นคงทางพลังงาน***

หลังจากประสบวิกฤตไฟฟ้าขาดแคลนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผนวกกับความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นจากเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวหลังสงคราม ทำให้รัฐพยายามมองหาแหล่งพลังงานอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อให้มีไฟฟ้าใช้เพียงพอกับความต้องการใช้งาน ปูทางไปสู่การกำเนิด ‘ความมั่นคงทางพลังงาน’ ในยุคสงครามเย็น ‘ไฟฟ้า’ ได้กลายเป็นหนึ่งในโครงสร้างพื้นฐานที่รัฐมุ่งหมายพัฒนา โดยยึดโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ซึ่งมาพร้อมกับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ โดยมีเขื่อนและโรงไฟฟ้าที่ใช้น้ำมันเตาและถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงทางพลังงาน แม้มีร่องรอยความพยายามสร้างความมั่นคงทางพลังงานแบบกระจายอำนาจที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนจากสหรัฐฯ ปรากฏในช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ แต่ไม่ได้รับการส่งเสริมต่อด้วยความกังวลจากหน่วยงานของสหรัฐฯ ว่าหากกระจายแหล่งผลิตไฟฟ้าจะทำให้ง่ายต่อการถูกโจมตีโดยคอมมิวนิสต์ การผลิตไฟฟ้าในไทยจึงมุ่งสู่การรวมศูนย์สืบต่อมา

- ***แผนพัฒนาไฟฟ้า***

เริ่มปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมครั้งแรกภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ทั้งในแง่การวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา และการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย กลายเป็นรากฐานสำคัญของการวางแผนพลังงานในยุคต่อๆ มา ที่ให้ความสำคัญกับการวางแผนพัฒนาไฟฟ้าควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเติบโตด้านเศรษฐกิจของประเทศ

- ***บทบาทภาคประชาชน***

ในช่วงแรกบทบาทของภาคประชาชนต่อประเด็นพลังงานไฟฟ้ายังไม่ปรากฏชัด กระทั่งเกิดปรากฏการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในขบวนการนักศึกษาที่ควบคู่กับการต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและการต่อต้านรัฐบาลทหารในช่วงสงครามเย็น โดยนักศึกษาได้วิจารณ์โครงการพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลให้ประชาชน

ต้องอพยพออกจากที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าที่ปลายทางมักถูกส่งไปยังพื้นที่ซึ่งฐานทัพสหรัฐฯ ได้ใช้ประโยชน์ และต่อมาการเคลื่อนไหวได้ขยายไปยังประชาชน สื่อมวลชน นักวิชาการ และศิลปินร่วมเคลื่อนไหวด้วย บทบาทภาคประชาชนในช่วงนี้มีหมุดหมายสำคัญคือ

1) การต่อต้านโครงการสร้างเขื่อนผามองซึ่งนำมาสู่การสร้างภาพยนตร์เรื่อง *ทองปาน* (2519)
2) การเคลื่อนไหวกรณีเขื่อนเหนือแม่น้ำแม่กลองทำให้น้ำทะเลไหลย้อนกลับเข้าทำลายสวนผลไม้ของประชาชน
3) การชุมนุมต้านน้ำมันแพง ซึ่งทำให้ค่าไฟฟ้าแพงขึ้นในปี 2523

ไฟฟ้ายุคใต้เงาอาณานิคมและสงคราม
(2427-2499)

กิจการไฟฟ้า /หน่วยงาน

1. ผลิตไฟฟ้าใช้ครั้งแรก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
2. จัดตั้งบริษัทไฟฟ้าสยาม กิจการไฟฟ้าแรกของไทย
3. บริษัทไฟฟ้าสยามล้มละลาย รัฐเข้าดูแลกิจการและหาเอกชนมารับช่วงต่อ
4. บริษัทเอกชนชาวเดนมาร์กซื้อสัมปทานกิจการไฟฟ้า เกิดเป็น โรงไฟฟ้าวัดเลียบ ที่คนทั่วไปรู้จัก
5. รัฐลงทุนก่อสร้างโรงไฟฟ้าสามเสน
6. โรงไฟฟ้าสามเสนเริ่มเดินเครื่อง
7. กิจการไฟฟ้าเริ่มขยายออกนอกเขตกรุงเทพฯ

เชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้า

ใช้แกลบและฟืนเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้า

ใช้แกลบ ฟืน และถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง

2427 | 2432 | 2435 | 2441 | 2448 | 2454 | 2457 | 2461

เหตุการณ์สำคัญ

ช่วงล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก

1 เมษายน 2448 ประกาศเลิกทาส

สงครามโลกครั้งที่ 1 (2457-2461)

ทัศนคติต่อไฟฟ้าในสังคมไทย

ไฟฟ้าเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย และใช้ประโยชน์ในการให้แสงสว่างเท่านั้น

การใช้ไฟฟ้าแพร่หลายมากขึ้น

นโยบายของรัฐต่อการพัฒนาไฟฟ้าและการใช้ไฟฟ้าของประชาชน

รัฐยังไม่มีแผนพัฒนาไฟฟ้า

รัฐเริ่มเห็นความสำคัญของกิจการไฟฟ้า

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

ยังไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

รัชกาลที่ 5 (2411-2453) | *รัชกาลที่ 6* (2453-2468)

8 จัดตั้งแผนกไฟฟ้าเพื่อดูแลการขยายไฟฟ้าในต่างจังหวัด

9 โรงไฟฟ้าวัดเลียบและสามเสน ได้รับความเสียหายจากสงคราม

10 โรงไฟฟ้าวัดเลียบหมดสัมปทาน รัฐกลายเป็นผู้ดูแลกิจการไฟฟ้าทั้ง 2 แห่ง

11 จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาสร้างโรงไฟฟ้าทั่วราชอาณาจักร

12 สำรวจและอนุมัติการก่อสร้างเขื่อนภูมิพล

13 จัดตั้งองค์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและองค์การพลังงานไฟฟ้าลิกไนต์

'71 '72 '75 '76 '77 '78 '82 '84 '88 '90 '93 '94 '96 '97 2500

1 2 3 4 5 6

24 มิถุนายน 2475 เปลี่ยนแปลงการปกครอง

สงครามโลกครั้งที่ 2 (2482-2488)

เข้าสู่ยุคสงครามเย็น

ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคที่รัฐต้องควบคุมดูแล

ประกาศใช้ พ.ร.บ. ควบคุมกิจการฯ การทำกิจการไฟฟ้าต้องได้รับอนุญาตจากรัฐ

ออกกฎหมายให้รัฐบาลสามารถให้เงินกู้ยืมแก่ท้องถิ่นทำกิจการไฟฟ้าได้ เพื่อส่งเสริมความเจริญ

ประกาศใช้ พ.ร.บ. ส่งเสริมกิจการไฟฟ้าฯ ทำให้สามารถเดินสายหรือตั้งเสาไฟในที่ดินของเอกชนได้

หลังสงคราม เกิดภาวะขาดแคลนไฟฟ้า และไฟฟ้ากลายสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดหาให้เพียงพอ

รัฐเริ่มมองหาแหล่งพลังงานอื่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางพลังงาน

รัชกาลที่ 7 (2468-2478)	พระยาพหลพลพยุหเสนา ('76-'81)	ป. พิบูลสงคราม (2481-2487)	2487-2491	ป. พิบูลสงคราม (2491-2500)

พระยามโนปกรณ์นิติธาดา (2475-2476)

1 รัฐประหารโดย พระยามโนปกรณ์นิติธาดา (2476)

2 รัฐประหารโดย พระยาพหลพลพยุหเสนา (2476)

ควง อภัยวงศ์ (2487-2488)
ทวี บุณยเกตุ (2488)
เสนีย์ ปราโมช (2488-2489)
ควง อภัยวงศ์ (2489)
ปรีดี พนมยงค์ (2489)
ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (2489-2490)
ควง อภัยวงศ์ (2490-2491)

3 4 รัฐประหารโดย จอมพล ผิน ชุณหะวัณ (2490-2491)

5 รัฐประหารโดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม (2494)

6 รัฐประหารโดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500)

กำเนิด ‘ความมั่นคงทางพลังงาน’ ยุคสงครามเย็น (2500-2523)

กิจการไฟฟ้า/หน่วยงาน

การผลิตไฟฟ้า/เชื้อเพลิง

ใช้น้ำมันเตาเป็นเชื้อเพลิง

2500 | 7 2501 | 2503 | 2504 | 2505 | 2507 | 2510 | 2512

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ไทยเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาเต็มตัว

การผลิตและระบบไฟฟ้า

มีหมู่บ้านเข้าถึงไฟฟ้าเพียง 2% จากทั่วประเทศ

ไฟฟ้าคือสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ

ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องมอบให้แก่ประชาชน

แนวคิดและแผนพัฒนาไฟฟ้าของรัฐ

เข้าสู่ยุคการพัฒนาไฟฟ้าสมัยใหม่ และสร้าง ‘ความมั่นคงทางพลังงาน’ โดยรัฐ

ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ 2504-2509) ‘น้ำไหลไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ’

ประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ 2510-2514) เน้นกระจายการพัฒนาสู่ชนบท รวมถึงพัฒนาระบบและไฟฟ้า

ความเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชน

เริ่มเกิดเสียงของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนภูมิพล ผ่านบทเพลงซอของศิลปินพื้นบ้าน

เกิดขบวนการนักศึกษาเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการต้านอิทธิพลของสหรัฐฯ และรัฐบาลทหาร

พจน์ สารสิน (2500-2501)	ถนอม กิตติขจร	สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2502-2506)	ถนอม กิตติขจร (2506-2514)

7 รัฐประหารโดย จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2501)

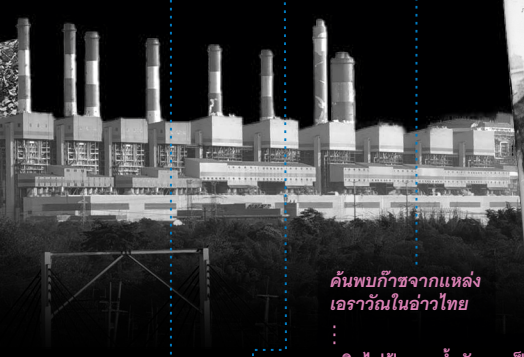

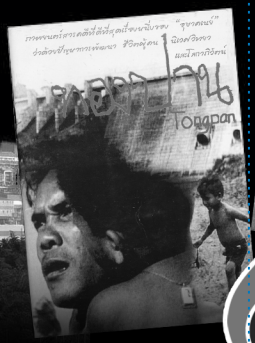

21 โรงไฟฟ้าพระนครใต้เริ่มเดินเครื่อง

22 อนุมัติก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ

23 กฟผ. ซื้อไฟจากต่างประเทศครั้งแรกจากเขื่อนน้ำงึม 1 สปป.ลาว

24 จัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.)

25 โรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะเริ่มเดินเครื่อง

ค้นพบก๊าซจากแหล่งเอราวัณในอ่าวไทย

ผลิตไฟฟ้าจากน้ำมันเตาเป็นหลัก รองลงมาคือเขื่อนในประเทศ

8 2514 — กฟภ.จัดทำแผนและตั้งเป้ากระจายการเข้าถึงไฟฟ้าให้ครบ 100% ภายใน 25 ปี

2515

2516 — วิกฤตน้ำมันครั้งที่ 1 (2516-2517)

เหตุการณ์ 14 ตุลา 16

รัฐต้องหาแหล่งพลังงานในประเทศทดแทนการใช้น้ำมันจากต่างประเทศ

2517

9 2519 — **เหตุการณ์ 6 ตุลา 19**

มีหมู่บ้านเข้าถึงไฟฟ้า 19%

10 2520 — ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ 2520-2524) กำหนดเป้าหมาย
1) ลดการนำเข้าน้ำมัน
2) เพิ่มกำลังผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนและถ่านหิน
3) เร่งสำรวจและผลิตก๊าซธรรมชาติ

2521

ภาพยนตร์เรื่อง *ทองปาน* สะท้อนความเดือดร้อนของประชาชนจากการสร้างเขื่อน

2523 — วิกฤตน้ำมันครั้งที่ 2 (2523-2524)

มีหมู่บ้านเข้าถึงไฟฟ้า 36%

2524

เกิดความเคลื่อนไหวของนักศึกษาและประชาชนในวงกว้างขึ้น จากกรณีสร้างเขื่อนขนาดใหญ่บนลุ่มน้ำแม่กลองและการชุมนุมต่อต้านน้ำมันแพงทำให้ค่าไฟแพงขึ้น

ถนอม กิตติขจร (2515-2516)	*สัญญา ธรรมศักดิ์* (2516-2518)	2518-2520	*เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์* (2520-2523)	*เปรม ติณสูลานนท์* (2523-2531)

8 รัฐประหารโดยจอมพล ถนอม กิตติขจร (2514)

เสนีย์ ปราโมช (2518)
คึกฤทธิ์ ปราโมช (2518-2519)
เสนีย์ ปราโมช (2519)
ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2519-2520)

9 รัฐประหารโดย
10 พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ (2519-2520)

"โรงเย็บ
ชิ้นงาน"!!
ที่ทำธรรมชาติ-โรงเย็บ-
ช่วงชิ้นงาน-แล้ว รถ-
หลัง-ป้ายประ-ที่พิธี
เปิดที่โรงงาน ต.มาบ
ตาพุด ระยอง

บทที่ 3

พลังงานไทยยุคก๊าซโชติช่วงชัชวาล (2524-2529)

ซ้าย : ความหวังของประเทศไทยเปี่ยมล้นหลังการค้นพบก๊าซธรรมชาติ (ภาพจาก *ข่าวสด*, 13 กันยายน 2524)

ปฐมบทของก๊าซ

พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ทำพิธีเปิดวาล์วส่งก๊าซไปโรงไฟฟ้าบางปะกง ณ สถานีส่งก๊าซชายฝั่ง จ.ระยอง เมื่อ 12 กันยายน 2524 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้คนไทยมีความหวังว่าก๊าซจะนำความโชติช่วงชัชวาลมาสู่ประเทศ (ภาพจาก *ทิศทางพลังงานไทย (Energy Vision)*, กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน, 2549.)

> ***ความพยายามที่จะพึ่งตนเองของคนไทยในด้านพลังงานเชื้อเพลิง ได้ประสบความสำเร็จแล้ว ในวันนี้ 12 กันยายน 2524 วันนี้เป็นวันเริ่มต้นชีวิตใหม่ของคนไทย เมืองไทย จะโชติช่วงชัชวาล น่าอยู่ น่าหวงแหนยิ่งขึ้น เพราะในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ใต้อ่าวไทยมีก๊าซธรรมชาติ ใต้แผ่นดินไทยจะมีน้ำมัน[49]***
>
> **กรมทรัพยากรธรณี**

สงครามเย็นในทวีปเอเชียคลี่คลายลงหลังสหรัฐฯ ถอนตัวออกจากภูมิภาคอินโดจีน ทว่าเศรษฐกิจตลาดเสรีที่สหรัฐฯ วางรากฐานในยุคสงครามเย็นนั้นแข็งแกร่งขึ้น ขณะที่ทางเลือกแบบสังคมนิยมเสื่อมถอยลงในระดับโลก ในแง่ความมั่นคง สหรัฐฯ ยังคงเป็น ‘ผู้อุปถัมภ์ทางการทหาร’ ของไทย[50] ในแง่เศรษฐกิจธนาคารโลกและบรรษัทข้ามชาติจากสหรัฐฯ ยังคงเป็น ‘แหล่งทุน’ และ ‘ผู้ร่วมลงทุน’ สำคัญของไทย

ปี 2513-2527 การลงทุนจากต่างประเทศของไทยเพิ่มขึ้นกว่า 16 เท่าตัว โดยเฉพาะการลงทุนภาคอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าถึง 1,609 ล้านบาท ในปี 2528 และเพิ่มสูงขึ้นเป็นจำนวนเท่าตัวทุกปี จนเป็น 8,868 ล้านบาทในปี 2531 อันเป็นผลจากการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตของสหรัฐอเมริกามายังไทย[51]

17 สิงหาคม 2524 บริษัท ยูโนแคลจากสหรัฐฯ นำก๊าซจากแหล่งเอราวัณ กลางอ่าวไทย ขึ้นมาใช้ประโยชน์เป็นครั้งแรก โดยพื้นที่ ต.มาบตาพุด อ.เมือง จ.ระยอง ถูกเลือกให้เป็นจุดที่ท่อก๊าซใต้ทะเลซึ่งมีระยะทางกว่า 425 กิโลเมตรมาขึ้นฝั่ง 12 กันยายน 2524 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวในพิธีเปิดวาล์วส่งก๊าซไปยังโรงไฟฟ้าบางปะกง ณ สถานีส่งก๊าซชายฝั่ง จ.ระยอง ว่า ***“นับจากนี้ประเทศไทยจะพัฒนาก้าวหน้าและโชติช่วงชัชวาล”[52]*** ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำก๊าซในอ่าวไทยมาจำหน่ายเชิงพาณิชย์ครั้งแรก และโรงไฟฟ้าบางปะกงเป็นโรงไฟฟ้าแห่งแรกที่ใช้ก๊าซจากอ่าวไทยผลิตไฟฟ้า

---

[49] กรมทรัพยากรธรณี, *ก๊าซธรรมชาติ ช่วยชาติ ช่วยเศรษฐกิจ* (กรุงเทพฯ : การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) อ้างใน มยุรี ศิริปรีดาภักดิ์. *“การประชาสัมพันธ์ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย: เฉพาะกรณีโครงการก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย.”* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

[50] Baker, Chris and Pasuk Phongpaichit, “Globalization and Mass Society, 1970s to 2000s.” in *A History of Thailand*, 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. https://www.cambridge.org/core/books/abs/history-of-thailand/globalization-and-mass-society-1970s-to-2000s/189E1470F3913A52A654D83047474C6E.

[51] David Dembo, Clarence J. Dias, Ayesha Kadwani, and Ward Morehouse, *Nothing to Lose but Our Lives: Empowerment to Oppose Industrial Hazards in a Transnational World* (New York: Apex Press, 1989); อ้างใน ธารา บัวคำศรี. มลพิษอุตสาหกรรมในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์สังเขปจนถึง พ.ศ. 2540. *Taragraphies*, https://taragraphies.org/ประวัติศาสตร์โดยสังเขป.

[52] *ThaiPublica*. “วลี ‘โชติช่วงชัชวาล’ ของพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ อีกบทบาทในการวางรากฐานความมั่นคงด้านพลังงาน,” 27 พฤษภาคม 2562. https://thaipublica.org/2019/05/ptt-pr-27-52562.

จากก๊าซเพื่อผลิตไฟฟ้า สู่ก๊าซเพื่อผลักดันอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

ความโชติช่วงชัชวาลเกิดขึ้นภายใต้การดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ 'อีสเทิร์นซีบอร์ด' เพื่อพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมในจังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา โดยเริ่มก่อรูปขึ้นในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้นภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) เกิดเป็นแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2524-2537) และระยะที่ 2 (พ.ศ. 2538-2551)

หนึ่งในพื้นที่ซึ่งโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดเลือกเป็นที่ตั้งนิคมอุตสาหกรรม คือ ต.มาบตาพุด ซึ่งเดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมและประมงขนาดเล็ก มีประชากรเพียง 8,434 คน ในปี 2521[53] มาบตาพุดค่อยๆถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่รองรับอุตสาหกรรมหนักที่ใช้ประโยชน์จากก๊าซในอ่าวไทย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ทะเลถูกถมเพื่อสร้างท่าเทียบเรือ ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยมีประเทศอุตสาหกรรมจากหลายชาติได้ประโยชน์จากแผนพัฒนาอีสเทิร์นซีบอร์ด และนำไปสู่การขยายตัวของพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะญี่ปุ่นที่ขณะนั้นได้ย้ายฐานการลงทุนมายังไทย

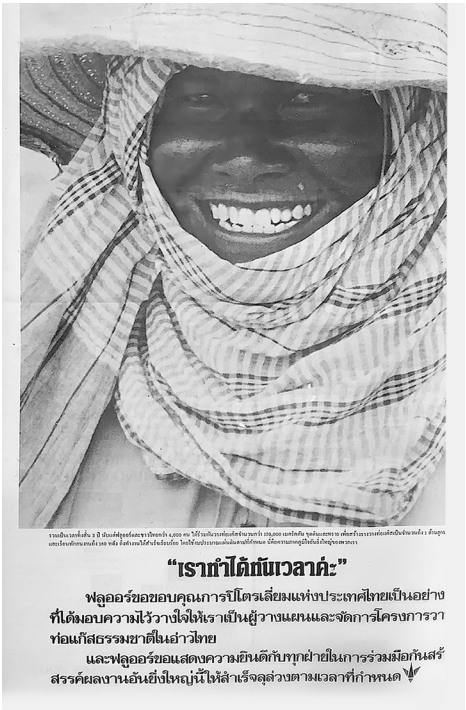

"เราทำได้ทันเวลาค่ะ"

ฟลูออร์ขออบคุณการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเป็นอย่างที่ได้มอบความไว้วางใจให้เราเป็นผู้วางแผนและจัดการโครงการวางท่อแก๊สธรรมชาติในอ่าวไทย

และฟลูออร์ขอแสดงความยินดีกับทุกฝ่ายในการร่วมมือกันสร้างสรรค์ผลงานอันยิ่งใหญ่นี้ให้สำเร็จลุล่วงตามเวลาที่กำหนด

หนึ่งในคนงาน 4,000 คน ที่ร่วมก่อสร้างและวางท่อก๊าซจากอ่าวไทยขึ้นมาบนฝั่งในยุคแรกเริ่ม (ภาพจาก *มติชน* ฉบับพิเศษ, 12 กันยายน 2524)

ต่อมารัฐบาลได้มอบหมายให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจัดตั้ง***บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด*** หรือ ***ปตท.สผ.*** ในปี 2528 โดยระบุว่า ***"มีพันธกิจหลักในการสำรวจ พัฒนา และผลิตปิโตรเลียม เพื่อตอบสนองความต้องการใช้พลังงาน และเสริมสร้างความมั่นคงทางพลังงานของประเทศ"***[54] เริ่มศักราชที่ 'ปตท.' กลายเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อการผลิตไฟฟ้าในฐานะผู้จัดหาก๊าซ

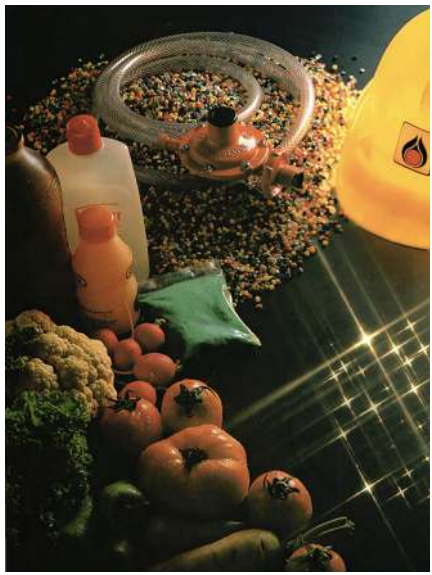

ก๊าซหุงต้ม ก๊าซเติมยานพาหนะ ปุ๋ยเคมี และพลาสติก ล้วนเป็น 'ผลิตภัณฑ์พลอยได้' จากการแยกก๊าซ ในอนาคตแม้ประเทศไทยต้องการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเลิกใช้ฟอสซิลผลิตไฟฟ้า แต่หากความต้องการผลิตภัณฑ์พลอยได้ เช่น ปุ๋ยเคมีหรือพลาสติกยังเป็นที่ต้องการสูงในสังคมไทย อาจทำให้ยากจะยุติการใช้พลังงานฟอสซิลอย่างก๊าซโดยสมบูรณ์ (ภาพจาก การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, *โรงแยกก๊าซธรรมชาติ*, 2528)

ปี 2528 โรงแยกก๊าซของ ปตท. ซึ่งตั้งอยู่ที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จ.ระยอง ได้เริ่มเปิดใช้งาน ทำให้เกิดการต่อยอด สร้างมูลค่าเพิ่มให้ก๊าซ เนื่องจากเมื่อนำก๊าซผ่านกระบวนการแยก จะได้ผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด อาทิ วัตถุดิบสำหรับใช้ผลิตปุ๋ย อุตสาหกรรมเม็ดพลาสติก อุตสาหกรรมปิโตรเคมี เชื้อเพลิงสำหรับรถยนต์ เช่น NGV นอกจากนี้ การมีโรงแยกก๊าซยังทำให้ได้ก๊าซ LPG หรือก๊าซหุงต้ม ทำให้คนไทยได้ใช้ 'ถังแก๊ส ปตท.' ตั้งแต่นั้นมา

การนำก๊าซมาใช้ได้เปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากการทำอุตสาหกรรมเบาที่เน้นผลิตเพื่อทดแทนนำเข้ามาเป็นอุตสาหกรรมหนักที่เน้นการลงทุนจากต่างประเทศ การพัฒนาแหล่งปิโตรเลียมอื่นๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งบงกช แหล่งไพลิน แหล่งปลาทอง รวมถึงแหล่งบนบก เช่น แหล่งสิริกิติ์ และแหล่งน้ำพอง

---

[53] Buakamsri, Tara. "The Hearing on Map Ta Phut's Pollution at Belgian Parliament," *Taragraphies*, October 26, 2005, https://taragraphies.org/intervention-on-map-ta-phut-case-in-the-belgian-parliament-during-the-hearing-on-delcrederes-national-office.

[54] PTT Exploration and Production Public Company Limited, "Our Journey." n.d., https://www.pttep.com/en/our-company.our-journey.

ผู้คนใกล้นิคมอุตสาหกรรมน้ำพอง และโรงงานผลิตเยื่อกระดาษฟินิคซ พัลพฯ

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีการค้นพบก๊าซเช่นกัน โดยแหล่งก๊าซแรกๆ ในภาคอีสานที่ถูกค้นพบคือแหล่งก๊าซน้ำพอง จ.ขอนแก่น ที่ดึงดูดการผลิตไฟฟ้าเชิงพาณิชย์และการตั้งนิคมอุตสาหกรรมน้ำพองตามมา

อุตสาหกรรมแรกๆ ที่ประกาศว่าจะรับซื้อก๊าซที่ผลิตได้จากแหล่งก๊าซน้ำพอง คือโรงงานผลิตเยื่อกระดาษ ***บริษัท ฟินิคซ พัลพ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด*** ซึ่งก่อตั้งขึ้นในสมัยรัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ เป็นกิจการร่วมทุนระดับชาติระหว่างบริษัทบัลลาร์เปอร์แห่งอินเดีย กับทุนไทย โดยมีกระทรวงการคลังและบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยถือหุ้นร่วม อีกทั้งมีธนาคารพาณิชย์ไทยรวม 16 แห่งอัดฉีดเงินกู้ถึง 300 ล้านบาทในปี 2526[55]

โรงงานฟินิคซ พัลพฯ ตั้งอยู่เหนือฝายชลประทานหนองหวาย ต.กุดน้ำใส อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ห่างจากคลองพองที่เชื่อมต่อกับลำน้ำพองประมาณ 3 กิโลเมตร และอยู่ใกล้บึงห้วยโจด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสาธารณะขนาด 600 ไร่ ในอดีตห้วยโจดเคยเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้าน แต่เมื่อมีนิคมอุตสาหกรรมห้วยโจดได้กลายเป็นที่ทิ้งน้ำบำบัดจากโรงงานฟินิคซ พัลพฯ ก่อนระบายลงลำน้ำพอง

ปี 2529 เริ่มปรากฏน้ำเน่าเสียในลำน้ำพองเป็นระยะ ก่อนที่ในเดือนมีนาคม 2535 จะปรากฏข่าวเป็นวงกว้าง เมื่อโรงงานระบายน้ำปนเปื้อนสารไดออกซินเกินศักยภาพในการบำบัด ทำให้ปลาในลำน้ำพองตายจำนวนมาก เมษายน 2535 โรงงานถูกสั่งปิดครั้งแรก พฤษภาคม 2536 โรงงานถูกปิดครั้งที่สอง เพราะน้ำที่ปล่อยจากโรงงานได้ทำให้ปลาตายตั้งแต่บึงโจดจนถึงฝายชลประทานหนองหวายเป็นระยะทางยาวถึง 15 กม. การปิดโรงงานยังคงเกิดขึ้นอีกในปี 2541 แต่โรงงานยังคงเปิดทำการมาถึงปัจจุบัน และปัญหาคุณภาพน้ำยังคงยืดเยื้อมากว่า 37 ปี[56]

แจ้งพบก๊าซจำนวนมาก
ที่หลุมน้ำพองขอนแก่น
พบก๊าซธรรมชาติที่หลุมน้ำพอง
จากการทดสอบระยะแรกมีปริมาณ
มากพอที่จะทำให้มีการผลิตที่มีสมรรถ
นะเชิงพาณิชย์ได้
พล.ต. ชาติชาย ชุณ-
หะวัณ รัฐมนตรีว่า
การ กระทรวง อุตสาห
กรรม เปิดเผยว่าได้
รับรายงาน จาก บริษัท
เอสโซ่ เอ็กซ์พลอเร-
(ต่อหน้า ๑๖)
นายกฯจะ
เยือนญี่ปุ่น
เกาหลี
พล.อ.เปรม ติณสูลา
นนท์ นายกรัฐมนตรี
มอบให้
กรมทรัพย
เจรจา
ราคา
ซื้อก๊าซ
การเจ ร จา ซื้อ ขาย
ก๊าซธรรมชาติห้า หลุม
ของบริษัทยูเนียนออยล์

ข่าวการพบก๊าซจำนวนมากที่ อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
(ภาพจาก *ข่าวพาณิชย์*, 7 ตุลาคม 2524)

สารพิษจากมาบตาพุดรั่วไหลสู่โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร

หลังพื้นที่มาบตาพุดถูกเปลี่ยนเป็นนิคมอุตสาหกรรม ได้ปรากฏผลกระทบต่อประชาชนใกล้เคียงนิคมฯ หลายครั้ง เช่น ปี 2532 สารปรอทจากท่อส่งก๊าซของโรงแยกก๊าซได้รั่วไหลปนเปื้อนอ่าวไทย[57] ปี 2537 สารพิษจากโรงงานผลิตเม็ดพลาสติกแพร่กระจายสู่สิ่งแวดล้อม ส่งผลให้นักเรียนและบุคลากรโรงเรียนโปลีเทคนิคระยองป่วดศีรษะและอาเจียนรุนแรง ปี 2538 พบสารปรอทปนเปื้อนในอ่าวไทยปริมาณสูงขึ้นเนื่องจากการขุดเจาะก๊าซในอ่าวไทย และปี 2539 ได้เกิดเหตุก๊าซระเบิดในโรงงานไทยแท้งค์เทอร์มินัลฯลฯ[58] อย่างไรก็ตาม ปี 2539 ยังคงเกิดเหตุซ้ำ เมื่อก๊าซรั่วจากโรงกลั่นน้ำมันสตาร์ปิโตรเลียม รีไฟน์นิ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคารเพียง 200 เมตร ส่งผลให้นักเรียนไอ คอแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน แสบคอ แน่นหน้าอก หายใจไม่สะดวก เยื่อบุตาแดง เยื่อโพรงจมูกชีดและไม่สามารถทนกลิ่นเหม็นของสารพิษได้ นักเรียนถูกหามส่งโรงพยาบาลเพื่อเข้ารับการรักษาพยาบาลฉุกเฉินเกินร้อยคน และตรวจพบสารพิษในเลือด ปี 2540 โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคารซึ่งมีนักเรียนและบุคลากรรวมกว่า 500 คน ต้องย้ายออกจากพื้นที่เพื่อหนีให้ห่างจากมลพิษอุตสาหกรรม

นักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคารพยายามปกป้องตัวเองไม่ให้หายใจเอาก๊าซที่รั่วไหลจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเข้าไป (ภาพจาก กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม, กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ Global Community Monitor, *อะไรอยู่ในอากาศ: ความลับที่คนมาบตาพุดและคนไทยยังไม่รู้*, 2548.)

"

มันหายใจไม่ได้ มันแน่นหน้าอก แก๊สที่โรงงานมันรั่ว เด็กทั้งโรงเรียนน๊อกกันหมด หามกันเข้าโรงพยาบาล อาจารย์ต้องให้ยาดม ป้าต้องพาหนูไปหาหมอ"[59]

"

ด.ญ.สุภัคตรา โตแหยม

นักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคารผู้ได้รับผลกระทบกรณีก๊าซรั่ว
จากโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดปี 2539
ต่อมาสุภัคตราป่วยเป็นภูมิแพ้เรื้อรังและเสียชีวิตเมื่ออายุ 15 ปี

ผู้กำเนิด 'กพช.' ผู้กำหนดนโยบายพลังงานชาติ ตั้งแต่ยุคพลเอก เปรมจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยรัฐบาลพลเอก เปรม ***คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ*** หรือ ***กพช.*** ได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี 2529 เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการด้านพลังงาน รวมทั้งจัดทำข้อเสนอนโยบายต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการฯ มี***สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.)***[60] ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ สังกัดภายใต้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ซึ่ง กพช. ยังคงมีบทบาทกำหนดนโยบายพลังงานของประเทศมาถึงปัจจุบัน แม้โครงสร้างทางอำนาจอาจมีพลวัตเปลี่ยนไป

สู่ความมั่นคงทางพลังงานอย่างไม่เคยมีมาก่อน

ขณะนั้นสังคมไทยเชื่อว่าการมีแหล่งทรัพยากรที่หาได้ภายในประเทศอย่างก๊าซ ถือเป็นจิ๊กซอว์ชิ้นสำคัญที่จะทำให้ประเทศมีความมั่นคงทางพลังงานอย่างไม่เคยมีมาก่อน เกิดการเปลี่ยนผ่านองค์กรซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลพลังงานจากหน่วยงานรัฐมาเป็นรัฐวิสาหกิจอย่าง ปตท. ซึ่งทำหน้าที่ดูแลกิจการน้ำมันและก๊าซโดยเฉพาะ ส่วนองค์กรที่เกิดขึ้นก่อนหน้าอย่าง กฟผ. กฟน. และ กฟภ. ยังคงทำหน้าที่ดูแลกิจการไฟฟ้าร่วมด้วย

ทั้งข่าวดีเรื่องการค้นพบทรัพยากรและการวางรากฐานทางพลังงานครั้งใหญ่ ดูราวกับว่าไทยกำลังเข้าสู่ยุคโชติช่วงชัชวาลจริงๆ อย่างไรก็ตาม เพียงแค่หนึ่งปีต่อมารัฐบาลกลับแถลงว่าก๊าซในอ่าวไทยมีไม่เพียงพอ เช่นในหนังสือพิมพ์ *ประชาชาติธุรกิจ* ฉบับวันที่ *28 กรกฎาคม 2525* พาดหัวว่า ***"ตะวันออกช็อคทั้งภาค ก๊าซเอราวัณไม่พอลงทุน"*** นิตยสาร *สู่อนาคต* ฉบับ 8-14 สิงหาคม 2525 พาดหัวข่าวว่า ***"ก๊าซธรรมชาติ วิมานสีชมพูถล่ม"*** นิตยสาร *ข่าวจตุรัส* ฉบับ 16 สิงหาคม 2525 กล่าวถึงเรื่องเดียวกันนี้ในคอลัมน์สัมภาษณ์นายจิรายุ อิศรางกูร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมว่า ***"เมื่อตกม้าก็ต้องให้ม้ามันลากไป"***[61] ทว่าทิศทางการผลิตไฟฟ้าของไทยยังคงเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิงหลัก โดยพึ่งพาทั้งแหล่งก๊าซแห่งใหม่ภายในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศ

เขื่อนและถ่านหินยังคงเดินต่อ

ขณะก๊าซกำลังลงหลักปักฐานในสังคมไทย โรงไฟฟ้าถ่านหินลิกไนต์และเขื่อนต่างๆ ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ เริ่มทยอยเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าในปี 2523-2529 ดังนี้

- ***เขื่อนขนาดใหญ่ 717 เมกะวัตต์ ได้แก่***
  เขื่อนศรีนครินทร์ (เครื่องที่ 4) จ.กาญจนบุรี
  เขื่อนท่าทุ่งนา (เครื่องที่ 1-2) จ.กาญจนบุรี
  เขื่อนบางลาง (เครื่องที่ 1-3) จ.ยะลา
  เขื่อนภูมิพล (เครื่องที่ 7) จ.ตาก
  เขื่อนวชิราลงกรณ (เครื่องที่ 1-3) จ.กาญจนบุรี
  เขื่อนสิรินธร (เครื่องที่ 3) จ.อุบลราชธานี
- ***เขื่อนขนาดเล็ก 12 เมกะวัตต์ ได้แก่***
  เขื่อนห้วยกุ่ม จ.ชัยภูมิ
  เขื่อนห้วยกุยมั่ง จ.กาญจนบุรี
  เขื่อนคลองช่องกล่ำ จ.สระแก้ว
  เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล (เครื่องที่ 1-2) จ.เชียงใหม่
  โรงไฟฟ้าพลังน้ำบ้านยาง จ.เชียงใหม่
  โรงไฟฟ้าพลังน้ำบ้านสันติ จ.ยะลา
  โรงไฟฟ้าพลังน้ำบ้านขุนกลาง จ.เชียงใหม่
- ***โรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ จ.ลำปาง เครื่องที่ 4-7 รวม 560 เมกะวัตต์***

การวางโครงสร้างพื้นฐานสำหรับก๊าซที่เสร็จสิ้นลง การเดินเครื่องโรงไฟฟ้ามากมาย การก่อตั้งหน่วยงานด้านการจัดการก๊าซไว้รองรับ สงครามเย็นที่ใกล้สิ้นสุด ความร้อนแรงของอุณหภูมิทางการเมืองในประเทศที่ลดลง ทุกอย่างเป็นสัญญาณว่าประเทศไทยพร้อมแล้วที่จะก้าวเข้าสู่ยุคต่อไปอย่างเปี่ยมด้วยความทะเยอทะยาน

เขื่อนบางลางซึ่งเปิดใช้งานเมื่อ 24 กันยายน 2524 ได้ลบเลือน ‘บ้านโต’ พื้นที่เศรษฐกิจที่เชื่อมต่อกับทั้ง จ.ยะลา และ อ.เบตง บ้านโตเคยมีโรงเรียน มัสยิด วัด สถานีอนามัย โรงภาพยนตร์ มีพ่อค้าชาวจีนและวิศวกรเหมืองแร่ชาวตะวันตกมาทำงานคับคั่ง[62] หลังการสร้างเขื่อนบ้านเรือนกว่า 900 ครัวเรือนของประชาชนจมอยู่ใต้น้ำ[63] เมื่อน้ำในเขื่อนบางลางลดลงเมื่อปี 2559 ซากของบ้านเรือนและศาสนสถานจึงปรากฏอีกครั้ง (ภาพจาก *ข่าวสด*, 1 ตุลาคม 2524)

---

[55] รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. “ฟินิกซ์พัลป: บนเส้นทางของระบบทุนนิยมแห่งรัฐ,” *มติชน*. 16 เมษายน 2526.

[56] ตติยา ตราชู. “‘บึงห้วยโจด’ เมื่อแหล่งน้ำธรรมชาติกลายเป็นบ่อบำบัดน้ำเสีย,” *ประชาไท*. 20 ธันวาคม พ.ศ. 2566. https://prachatai.com/journal/2023/12/107309. ทรงวุฒิ จุลละนันท์ และ วันนิษา แสนอินทร์. “20 ปี การจากไป ‘สำเนา ศรีสงคราม’: อดีตอันเจ็บปวดของมลพิษน้ำพอง อนาคตที่คลุมเครือ,” *The Isaan Record*. 24 พฤษภาคม 2566, https://theisaanrecord.co/2023/05/24/20-years-after-sumnoa-srisongkram-died-in-nampong-khon-kaen.

[57] เดชรัต สุขกำเนิด. “สรุปปัญหาทางสุขภาพเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก กรณีศึกษาการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง,” เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “นโยบายสาธารณสุขกับสุขภาพประชาชน: กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ,” *สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข*, 31 กรกฎาคม 2544.

[58] ประชาไท. “มาบตาพุด: ความเจริญที่ทำร้าย ‘เจริญ’ และคนอื่นๆ,” 31 มกราคม 2550. https://prachatai.com/journal/2007/01/11415.

[59] สายศิริ ด่านวัฒนะ, *ยังมีตะวัน...ที่มาบตาพุด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.), 2553.

[60] ต่อมาในปี 2545 มีการปฏิรูประบบราชการในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี และมีการจัดตั้งกระทรวงพลังงาน สพช. ได้เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.)

[61] รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ อัมมาร สยามวาลา. “โชติช่วง แต่ไม่ชัชวาล: ข่าวดีประจำ รศ. 200.” ตอนที่ 1 *มติชน*, 31 สิงหาคม 2525 และ *มติชน* 1–2 กันยายน 2525.

[62] ผู้จัดการออนไลน์. “ชุมชนบ้านโต หมู่บ้านในอดีตโผล่ หลังระดับน้ำเขื่อนบางลางลดต่ำสุดในรอบ 36 ปี,” 30 กันยายน 2559. https://mgronline.com/south/detail/9590000098411.

[63] สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยะลา. “*บ้านโตเมืองโบราณใต้น้ำ เขื่อนบางลาง*.” เอกสารหมายเลข 96564, ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 5 พฤษภาคม 2565. http://www.m-culture.in.th/album/196564/บ้านโตเมืองโบราณใต้น้ำ_เขื่อนบางลาง.

'ไทย'ดังอีกแล้ว 'เศรษฐกิจบูม...'

THE ASIAN WALL STREET JOURNAL

A.C.I.(P) No.7/4/88 KDN PP(S) 1/1/88 FRIDAY - SATURDAY, JULY 1 - 2, 1988

© 1988 Dow Jones & Compa

Thailand Sees Rapid Change of Fortune

Cheaper Oil and Rising Foreign Investment Help Spark Turnaround

By Helen E. White
Special to The Asian Wall Street Journal

BANGKOK – Thailand is booming.

Foreign money is flooding into the coun-

Exports are soaring. So are Thai ks. And tourists are arriving in record mbers.

It's all a far cry from just two years o, when many prominent Thai companies re staggering under heavy debt burdens d several banks needed government as- tance to keep them from failing.

Much of Thailand's change of fortune is to external factors – such as falling oil es and soft interest rates. But the coun- is also reaping the rewards of its eco- mic policies, its ouragement a record-breaking year for Thai tourism.

"Foreigners have come to recognize Thailand's potential – not just in the stock market, but in the economy as a whole," an American securities adviser says.

Increasing foreign interest has helped accelerate Thailand's economic growth. Current government and private-sector estimates for 1988 growth of the country's gross domestic product, the value of a na-

"Because we were cautious during the bad times we don't have

try was gripped by economic pessimism exacerbated by high oil prices and interes rates and depressed prices for agricultur commodities, the traditional source o Thailand's wealth.

"The potential for rapid growth wa here quite a long time. So when the ecc omy of the world began to recover, we w ready," says Narong Sri Sa-an, a directo of Thai Farmers Bank. Mr. Narong attri- butes Thailand's current strength mainly t favorable world trade conditions, whic have created the opportunity for exports and the Thai economy to surge.

Cheaper Oil

economic analysts agree ex

เศรษฐกิจไทยบูม หนังสือพิมพ์ ดิ เอเชียน วอลสตรีท เจอร์นัล ฉบับเมื่อเช้านี้ ตีพิมพ์ข่าวชื่นชมไทยว่า เศรษฐกิจบูมสุดขีด

หนังสืออเมริกันชั้นนำตีพิมพ์ข่าวเช้านี้ชื่นชมไทย

เทศไทยดังอีกแล้วขึ้นพาดหัวใหญ่หน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ เชี่ยน วอลสตรีท เจอร์นัลเมื่อเช้านี้ ชี้เศรษฐกิจไทยกำลัง น" หนัก เงินต่างประเทศไหลเทเข้ามาการส่งออกกำลังพุ่ง าดหุ้นกำลังบูมเต็มที่และนักท่องเที่ยวก็หลั่งไหลเข้ามา

มื่อเช้าวันนี้หนังสือพิมพ์ดิเอเชี่ยน วอลสตรีท เจอร์นัล ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ ษฐกิจชั้นนำของโลกได้เสนอข่าวชื่นชมความสำเร็จทางเศรษฐกิจของ เทศไทยเป็น "ข่าวนำ" ในหน้าแรกโดยพาดหัวข่าวว่า "ประเทศไทย บโชคมหันต์" และมีหัววรองลงมาว่า "เศรษฐกิจฟื้นตัวอย่างรวดเร็วเพราะ นราคาลดลงและการลงทุนต่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นมาก"

ายงานข่าวเรื่องดังกล่าวระบุว่าการที่ประเทศไทยมีเศรษฐกิจเฟื่องฟู งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเนื่องจากมีปัจจัยหลายประการเอื้ออำนวย อาทิ น้ำมันโลกที่ลดลงเรื่อย ๆ ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยที่อ่อนตัวลง รวม งชื่นชมต่อนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยที่ส่งเสริมการลงทุนจาก ประเทศนอกจากนั้นสิ่งที่เป็นข้อเด่นของประเทศไทยก็คือราคาที่ดินและ งงานอยู่ในเงื่อนไขที่ดีกว่าประเทศอื่น ๆ รวมทั้งยังมีบรรยากาศการเมือง ที่มีเสถียรภาพ

หนังสือพิมพ์ดิเอเชี่ยน วอลสตรีท เจอร์นัล กล่าวต่อไปว่า ชาวต่างประเทศต่างพากัน "ทึ่ง" ในความสำเร็จของประเทศไทยในปีที่ผ่านมา ที่มีโครงการเสนอการลงทุนจากต่างประเทศสูงสุดเป็นประวัติการณ์และในปีนี้ตัวเลขก็จะยิ่งดีขึ้นไปอีกดังจะเห็นได้ว่าใน 5 เดือนแรกปีนี้ โครงการลงทุนจากต่างประเทศ 142.2 พันล้านบาทซึ่งนับเป็นลองเท่าของระยะเดียวกันเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา

รายงานข่าวชิ้นดังกล่าวนี้กล่าวด้วยว่าความสนใจจากชาวต่างประเทศในตลาดหุ้นไทยก็ได้เสริมความคึกคักในการลงทุนให้เกิดขึ้นจากที่เคยมีความเฉื่อยชามาก่อนและก็มีสถิติที่เพิ่มมากขึ้นอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันในช่วงไตรมาสแรกของปีนี้ในด้านนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศได้หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยมีจำนวนทั้งสิ้น 1.1 ล้านคน เท่ากับเพิ่มขึ้นมาถึง 26% เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันไตรมาสแรกของปีที่แล้ว

ในรายงานข่าวอ้างถึงความเห็นของที่ปรึกษาฝ่ายการลงทุนชาวอเมริกันคนหนึ่งความว่า "ชาวต่างประเทศได้ยอมรับในศักยภาพของประเทศไทยในหลาย ๆ ด้านไม่เพียงแต่ในเรื่องตลาดหุ้นเท่านั้นแต่รวมถึงเศรษฐกิจโดย

● อ่านต่อหน้า 12

บทที่ 4

พลังงานไทยยุคเสือตัวที่ 5 สู่การเปิดทางให้เอกชน (2530-2539)

ซ้าย : เศรษฐกิจไทยปี 2531 เปี่ยมด้วยความหวังและชวนจับตามองในฐานะประเทศน่าลงทุน (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 1 กรกฎาคม 2531)

เศรษฐกิจเติบโต เปลี่ยนผ่านสู่การใช้แผนพัฒนาไฟฟ้าครั้งแรก

จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จนถึงแผนอีสเทิร์นซีบอร์ดในยุคโชติช่วงชัชวาล ทำให้ไทยเปลี่ยนผ่านจากประเทศที่มีรายได้ต่ำเข้ามาอยู่ในกลุ่ม 'ประเทศกำลังพัฒนาที่มีรายได้ปานกลาง' และเปลี่ยนผ่านจากประเทศที่มีรายได้หลักจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมนับตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา ส่งผลให้เมื่อก้าวเข้าสู่ปี 2530 ความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นสูงมาก โดยเฉพาะความต้องการใช้ไฟฟ้าในภาคอุตสาหกรรม เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านพลังงานมากมายในช่วงเวลาแห่งความหวังนี้

แนวคิด 'ความมั่นคงทางพลังงาน' ซึ่งสถาปนาขึ้นก่อนหน้านี้ ได้รับการขับเคลื่อนต่อและทวีความสำคัญมากขึ้น ปี 2530 กฟผ.จัดทำ ***แผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของ กฟผ. พ.ศ. 2530-2535*** เพื่อจัดหาไฟฟ้าให้เพียงพอกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นับเป็นแผนพัฒนาพลังงานฉบับแรกที่มีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนาไฟฟ้าของประเทศแทนที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อนที่ในปี 2547 แผนฉบับนี้จะได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็น ***แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย (Power Development Plan)*** หรือ ***แผน PDP*** ที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน

พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งในปี 2531 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่สงครามเย็นสิ้นสุดลง ยุคนี้จึงกลายเป็นยุคทองของการพัฒนาเศรษฐกิจและเปิดประเทศให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนเต็มรูปแบบ โดยรัฐบาลได้ประกาศเป้าหมายให้ไทยเป็น 'เสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย' และขายนโยบาย 'เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า' เพื่อเดินหน้าพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างรวดเร็วราวกับเสือ อีกทั้งมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก

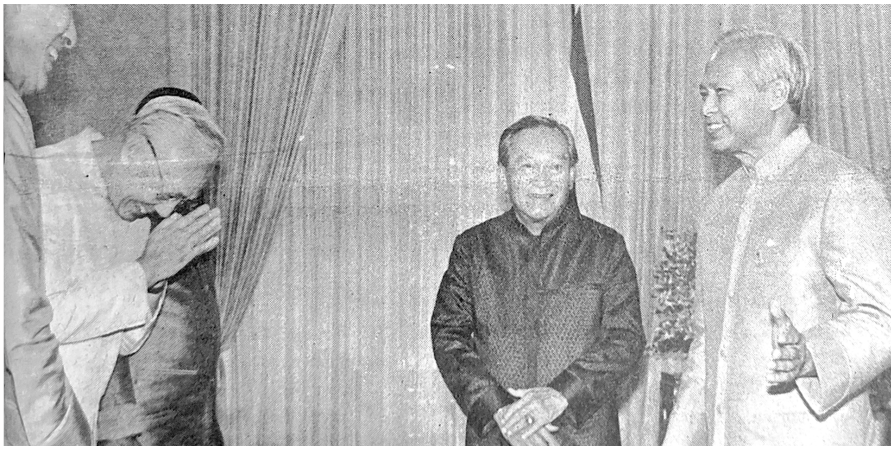

พล.อ. เปรม เข้าอวยพร พล.อ. ชาติชาย เนื่องในโอกาสรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยทั้งนายกฯ เก่าและใหม่ร่วมยืนยันถึง ‘ความต่อเนื่อง’ ของนโยบายทางเศรษฐกิจแม้จะผลัดเปลี่ยนรัฐบาล (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 11 สิงหาคม 2531)

สภาพัฒนฯชี้เศรษฐกิจไทยปี'31
ขยายตัวเกินคาดถึง10.5%

การเติบโตของเศรษฐกิจไทยปี 2531 สะท้อนภาพการพัฒนาภายใต้โครงสร้างที่เป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยสภาพัฒน์ฯ ระบุว่า “ทิศทางการลงทุนของภาคเอกชนจะมีโอกาสขยายตัวได้อีกมาก” (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 1 กรกฎาคม 2531)

ความต้องการไฟพุ่ง กฟผ. แบกหนี้ไม่ไหว ก่อนเปิดทางให้เอกชน

ผลลัพธ์จากการพัฒนายุคโชติช่วงชัชวาลทำให้ความต้องการใช้ไฟฟ้าเฉลี่ยในปี 2530 เพิ่มขึ้นถึง 13% มากกว่าที่ กฟผ.คาดการณ์ไว้ถึงเท่าตัว การเร่งจัดหาโรงไฟฟ้าเพิ่มเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่กำลังพุ่งเร็ว อีกทั้งป้องกันความเสี่ยงมีไฟฟ้าไม่พอใช้ คือสิ่งที่ กฟผ.จำเป็นต้องทำ แต่ความจำเป็นนี้มาพร้อมการแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการลงทุนขณะไทยมีหนี้สาธารณะสูง การลงทุนก่อสร้างโรงไฟฟ้าใหม่ของ กฟผ.จึงถูกเลื่อนออกไปหลายโครงการตามนโยบายลดหนี้สาธารณะของรัฐบาล

เมษายน 2532 ปริมาณไฟฟ้าสำรองของไทยเหลือเพียง 4% จากปีก่อนหน้านี้อยู่ที่ 20%[64] สองเดือนต่อมารัฐบาลได้จัดตั้ง***คณะกรรมการพิจารณาให้เอกชนมีบทบาทในการผลิตและจำหน่ายไฟฟ้า*** เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ที่ กฟผ.จะร่วมลงทุนกับภาคเอกชนและแปรรูป กฟผ.บางส่วน เพื่อเข้าระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมถึงศึกษาความเป็นไปได้ที่ภาคเอกชนจะผลิตไฟฟ้าโดยมี กฟผ. เป็นผู้รับซื้อ ช่วงเวลานี้บทบาทของภาคเอกชนจึงเริ่มปรากฏในระบบไฟฟ้าของไทย

มิถุนายน 2532 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) ได้รับการยกสถานะเป็นหน่วยงานระดับกรม สังกัดสำนักเลขานุการของคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ปี 2533 เกิดสงครามอ่าวเปอร์เซีย ราคาน้ำมันทะยานขึ้น ขณะที่ปริมาณความต้องการไฟฟ้าของไทยสูงถึง 7,094 เมกะวัตต์ มากกว่าที่ กฟผ. คาดการณ์ไว้เกือบ 300 เมกะวัตต์ ทำให้ กฟผ.ต้องปรับแผนการลงทุนใหม่ พร้อมกับกระจายแหล่งและชนิดเชื้อเพลิงเพื่อลดการนำเข้าน้ำมัน ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนทั้งสิ้น 207,491 ล้านบาท ขณะที่ กฟผ. มีความสามารถลงทุนเองได้ไม่เกิน 118,695 ล้านบาท ทำให้รัฐบาลต้องเร่งเดินหน้าเพิ่มบทบาทของเอกชนในการผลิตไฟฟ้าเพื่อแบ่งเบาภาระการลงทุนของ กฟผ.[65]

ภาระหนี้ของรัฐกับการเปิดทางเอกชนลงทุนในกิจการไฟฟ้า

ถึงแม้การพัฒนาในยุคนี้ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในประวัติศาสตร์ แต่การคลังของประเทศกลับเผชิญกับความเสี่ยง เนื่องจากจัดเก็บรายได้ได้น้อยเมื่อเทียบกับหนี้สินต่างประเทศที่รัฐต้องชำระคืน โดยเฉพาะหนี้สินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-5 (พ.ศ. 2504-2529) หนี้ต่างประเทศของภาครัฐกว่า 60% เป็นหนี้ของรัฐวิสาหกิจที่รัฐบาลค้ำประกันให้ นอกจากนั้นเกือบ 90% ของหนี้รัฐวิสาหกิจเป็นการก่อหนี้กับต่างประเทศ ที่เหลือเป็นหนี้เงินกู้ภายในประเทศ[66] ซึ่งหมายรวมถึง กฟผ. กฟน. และ กฟภ. ด้วยเช่นกัน ที่นำเงินกู้ไปลงทุนขยายโครงข่ายระบบไฟฟ้าตามที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ โดยธนาคารโลกเป็นหนึ่งในผู้ให้เงินกู้ยืมที่สำคัญ ปีงบประมาณ 2532-2533 งบของ กฟผ.กว่า 57% ของงบทั้งหมด ถูกนำไปใช้ชำระหนี้ต่างประเทศ[67]

“กร”ดันกม.รับรองตั้งสำนักงานคุมให้เป็นเอกภาพ

เปิดทางเอกชนผลิตไฟฟ้า

ลุยต่อ4นโยบายพลังงาน

6แบงก์ยักษ์ถกกันอีก หาข้อสรุปขึ้นดบ.เงินกู้

เร่งสำรวจท่าเรือคอนเทนเนอร์

กร ทัพพะรังสี รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีรัฐบาลพลเอก ชาติชายระบุถึงหนึ่งในเหตุผลที่รัฐต้องเปิดทางให้เอกชนผลิตไฟฟ้าว่าเป็นเพราะ “การลงทุนของรัฐบาลมีขีดจำกัด” (ภาพจาก *มติชน*, 12 สิงหาคม 2531)

เมื่อต้องหาเงินมาลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่มแต่ด้วยภาระหนี้ที่ กฟผ.แบกรับอยู่เดิม ทำให้การลงทุนใหม่แทบเป็นไปได้ ประกอบกับเงินกู้ยืมของธนาคารโลกและกองทุนรัฐบาลเริ่มมีไม่เพียงพอ การแปรรูปหน่วยงานรัฐวิสาหกิจเพื่อดำเนินงานในเชิงธุรกิจและเปิดให้เอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการผ่านการระดมทุนในตลาดหุ้นเพื่อให้ได้เงินลงทุนจึงเป็นแนวทางที่รัฐบาลเลือกใช้ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจและเปิดทางให้เอกชนเป็นแนวคิดที่ปรากฏตั้งแต่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 แต่เริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2525-2529) ต่อเนื่องจนถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

การเปิดทางให้เอกชนเข้ามาลงทุนในภาคพลังงานช่วงตลาดทุนของไทยเพิ่งเริ่มต้นทำให้เงินทุนส่วนใหญ่มาจากต่างประเทศ และเมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศเปิดเสรีทางการเงินในปี 2533 ซึ่งส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์กู้เงินจากต่างประเทศได้โดยตรง ประตูที่เปิดให้เงินทุนจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้าสู่ไทยยิ่งขยายกว้างขึ้น ปี 2528-2538 ไทยมีเงินลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นถึง 10 เท่า พร้อมตัวเลขหนี้ต่างประเทศที่เพิ่มสูงถึง 80 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี 2538[68] ก่อนเศรษฐกิจไทยเข้าสู่ภาวะฟองสบู่และระเบิดเป็นวิกฤตต้มยำกุ้งในที่สุด

---

[64] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). “ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับองค์กร,” 18 กุมภาพันธ์ 2559. https://www.eppo.go.th/index.php/th/about/history.

[65] มรกต ลิ้มตระกูล. “โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำประวัติการพัฒนาพลังงานของประเทศไทย ชุดที่ 4 (เล่มที่ 6): ประวัตินโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการเปิดเสรีด้านพลังงาน” เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, กรุงเทพฯ: 2546. https://www.eppo.go.th/images/about/historyEppo-4.pdf.

[66] แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530–2534). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

[67] Greacen, Chuenchom Sangarasri and Chris Greacen. “Thailand’s Electricity Reforms: Privatization of Benefits and Socialization of Costs and Risks.” *Pacific Affairs* 77, no. 3 (2004): 517–541.

[68] Greacen and Greacen (2004) อ้างแล้วในเชิงอรรถ 67.

จาก กฟผ. สู่ EGCO และการปรับโครงสร้างอำนาจด้านพลังงาน

23 กุมภาพันธ์ 2534 ***คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.)*** ได้ทำรัฐประหารรัฐบาล พล.อ. ชาติชาย ภายใต้การนำของ พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ โดยมี พล.อ. สุจินดา คราประยูร เป็นกำลังสำคัญ จากนั้นร่างรัฐธรรมนูญใหม่ โดยนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธานยกร่าง ท่ามกลางการโจมตีว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดช่องให้มีการสืบทอดอำนาจ รสช.และเอื้อให้มีนายกฯ คนนอกได้[69]

ท่ามกลางความผันผวนทางการเมือง การดำเนินนโยบายแปรรูป กฟผ.และส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการผลิตไฟฟ้ายังคงเดินหน้าต่อในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งรับคำเชิญจาก รสช. ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังจากรัฐประหาร

ในสมัยรัฐบาลนายอานันท์เทอมแรก (2 มีนาคม 2534-7 เมษายน 2535) เกิดหมุดหมายด้านพลังงานที่สำคัญ เมื่อ 6 สิงหาคม 2534 ครม.มีมติให้จัดตั้ง ***บริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด หรือ เอ็กโก้ (Electricity Generating Company Limited : EGCO)*** เพื่อสร้างต้นแบบของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานไฟฟ้าด้วยการบริหารงานแบบเอกชนและเพื่อลดภาระการลงทุนของภาครัฐ

กฟผ.'นำ'ผลิตไฟฟ้า'ยื่นจดทะเบียนขอเข้า'ตลาด'

...ผลิตส่ง บริษัท ... จำกัด ในลังกัด เข้า ... แห่งประเทศไทย ... นำบริษัทอื่น ๆ ... ต่อไป ทั้งนี้จาก ... ของหน่วยงานแห่ง ...

... ชวนะลิขิกร ผู้ว่า ... ผลิตแห่งประเทศ ... ไฟฟ้า จำกัด กล่าว ... เมื่อวันศุกร์ (15 พ.ค.35) บริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัดได้มอบอำนาจให้นางนงคราญ จันทนยิ่งยง เป็นผู้มีอำนาจดำเนินการยื่นคำขอต่อนายมารวย ผคุงลิทธิ์ กรรมการผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ณ ห้องประชุมตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอาคารสินธร

ผู้ว่าการ กฟผ. กล่าวในเอกสารฉบับเดิมว่า จากการที่ กฟผ.ในฐานะที่เป็นรัฐวิสาหกิจที่ต้องรับผิดชอบในการผลิตและส่งไฟฟ้าสนองความต้องการของประเทศ จำเป็นต้องวางแผนพัฒนาแหล่งผลิตและระบบส่ง เพื่อตอบสนองความต้องการไฟฟ้าดังกล่าวให้เพียงพออยู่เสมอ ในการนี้ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนสูงมากเฉลี่ยปีละประมาณ 50,000 ล้านบาทต่อปี ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการลงทุน เพื่อผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าเพื่อลดภาระการลงทุนภาครัฐ กฟผ. จึงได้จัดตั้งบริษัทไฟฟ้าจำกัดขึ้น โดยได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2534

ต่อมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2535 ได้ดำเนินการจดทะเบียนหนังสือ บริคณห์สนธิ บริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด และต่อมาเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2535 ได้จดทะเบียนจัดตั้งบริษัทผลิตไฟฟ้าจำกัด ซึ่งมีชื่อภาษาอังกฤษว่า Electricity Generating Company Limited (EGCO) โดยทุนจดทะเบียน 100 ล้านบาท แบ่งออกเป็น 10 ล้านหุ้น มูลค่าหุ้นละ 10 บาท โดย กฟผ.เป็นผู้ถือหุ้นเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.99)

นายเผ่าพัชร ชวนะลิขิกร ได้เปิดเผยเพิ่มเติมในตอนท้ายว่า การเข้าจดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์ของบริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด ก็เพื่อนำเงินที่ระดมได้จากตลาดหลักทรัพย์ไปรวมกับเงินกู้อีกส่วนหนึ่งแล้วนำไปซื้อโครงการโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมระยองจาก กฟผ. มาดำเนินการ

● อ่านต่อหน้า 2

กฟผ.นำ EGCO ยื่นจดทะเบียนเข้าตลาดหลักทรัพย์ (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 18 พฤษภาคม 2535)

---

[69] workpointTODAY. "ณรงค์ วงศ์วรรณ แค่ถูกกล่าวหาพัวพันพ่อค้ายา เก้าอี้นายกฯ ก็หลุดลอย," 12 กันยายน 2562, https://workpointtoday.com/narong-wongwan.

ต่อมารัฐบาลยังได้ประกาศใช้***พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ พ.ศ. 2535*** และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เพื่อปรับปรุงกฎหมายระเบียบต่างๆ ในด้านการบริหารพลังงาน นำไปสู่การย้าย สพช.ไปสังกัดภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี โดยปฏิบัติราชการขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี ถือเป็นการรวบอำนาจการบริหารนโยบายพลังงานที่กระจัดกระจายให้เข้ามาสู่การบริหารจากส่วนกลางที่ขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรีมากขึ้น โดย***คณะกรรมการนโยบายพลังงานชาติ*** ภายใต้ พ.ร.บ.ฉบับนี้มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ส่วนคณะกรรมการฯ มีอำนาจเสนอนโยบายและแผนบริหารพัฒนาพลังงานของประเทศต่อคณะรัฐมนตรี รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการกำหนดราคาพลังงาน

แปรรูปการไฟฟ้าเข้าตลาดหลักทรัพย์

บอร์ดพลังงานชุดใหญ่มีมติให้ 3 การไฟฟ้าดำเนินธุรกิจในรูปเอกชน พร้อมแปรรูปให้เอกชนเข้ามาลงทุนผลิตและขายไฟฟ้า และกระจายหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ โดยเริ่มเดินแผนเต็มที่ปีหน้า ขณะเดียวกันอนุมัติแผนสร้างโรงไฟฟ้า 20 แห่ง วงเงินลงทุนกว่า 2.5 แสนล้าน พร้อมวาดแผน 8 ให้สร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์อีกด้วย

นายปิยสวัสดิ์ อมระนันท์ รักษาการรองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) เปิดเผยผลการประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีเป็นประธานว่า ที่ประชุมมีมติเห็นชอบ แนวทางการดำเนินงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ในอนาคต ซึ่งจะรวมถึงการไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ด้วย โดยที่ประชุมเห็นด้วยกับข้อเสนอของคณะกรรมการไฟฟ้าเกี่ยวกับการดำเนินงานเรื่องปรับปรุงการไฟฟ้าทั้ง 3 ให้ดำเนินธุรกิจในรูปของเอกชนมากขึ้น รวมทั้งการกระจายหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ ให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยแผนการดังกล่าว

ปิยสวัสดิ์

อ่านต่อหน้า 19

หลังจากรัฐบาลนายอานันท์เทอมแรกประกาศใช้ 'พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ พ.ศ. 2535' ต่อมาคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ' หรือ 'บอร์ดพลังงานชุดใหญ่' ซึ่งปฏิบัติงานภายใต้โครงสร้าง พ.ร.บ.ฉบับดังกล่าว ได้มีมติในสมัยรัฐบาลนายอานันท์เทอมที่สอง ให้กิจการไฟฟ้าดำเนินธุรกิจในรูปแบบเอกชนพร้อมแปรรูปให้เอกชนเข้ามาลงทุนผลิตและขายไฟฟ้า อีกทั้งกระจายหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 8 กันยายน 2535)

22 มีนาคม 2535 ประเทศไทยจัดการเลือกตั้งครั้งที่ 18 ทว่านายณรงค์ วงศ์-วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม ซึ่งได้คะแนนมากที่สุดได้รับแรงกดดันจากสหรัฐฯ ที่ไม่เห็นชอบกับผลการเลือกตั้ง กระทั่งพรรคการเมืองที่เคยสนับสนุนนายณรงค์พากันเปลี่ยนใจและสนับสนุน พลเอก สุจินดา เป็นนายกรัฐมนตรีแทนแม้ว่า พลเอก สุจินดา เคยประกาศไว้ว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนเกิดเป็นวลี "เสียสัตย์เพื่อชาติ"

12 พฤษภาคม 2535 บริษัท EGCO เปิดดำเนินการ โดยในขั้นแรกหุ้น EGCO ถูกซื้อโดย กฟผ. 99.99% ต่อมา EGCO ได้เปิดระดมทุนจากตลาดหลักทรัพย์เป็นครั้งแรก ทำให้สัดส่วนหุ้นของ กฟผ.ใน EGCO ลดลงเหลือ 48%

ส่วนการเสียสัตย์และสืบทอดอำนาจ รสช.ของพลเอก สุจินดานั้น นำไปสู่การลุกฮือประท้วง ประชาชนนับแสนคนออกมารวมตัวชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้พลเอก สุจินดาลงจากตำแหน่งอย่างกว้างขวาง นำไปสู่การสลายการชุมนุมอย่างรุนแรงระหว่างวันที่ 17-21 พฤษภาคม 2535 หรือที่เรียกว่าเหตุการณ์พฤษภาเลือดปี 2535 ในที่สุด พลเอก สุจินดาต้องลาออก และนายอานันท์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (10 มิถุนายน – 23 กันยายน 2535) หลังการต่อสู้ของประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาเลือดเกิดปรากฏการณ์ 'ทหารกลับเข้ากรมกอง' ประเทศไทยมีช่วงว่างเว้นการรัฐประหารยาวนานมากที่สุดอีกครั้งในประวัติศาสตร์ 14 ปี ติดต่อกัน

| กองกำลังทหารเข้าควบคุมตัวประชาชนเมื่อเช้าวันที่ 19 พฤษภาคม 2535 หน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 20 พฤษภาคม 2535)

13 กันยายน 2535 พรรคประชาธิปัตย์ชนะการเลือกตั้ง สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย โดยเฉพาะในปี 2537 เป็นปีที่เกิดเหตุการณ์สำคัญด้านพลังงานหลายประการ เช่น บริษัท EGCO ได้จดทะเบียนแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชน โดยใช้ชื่อว่า ***บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน)*** และ กฟผ.ได้ขาย***โรงไฟฟ้าระยอง***ให้ EGCO และยังเป็นปีที่ กฟผ.รับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ (IPP) เป็นครั้งแรก เมื่อ 15 ธันวาคม 2537 ต่อมาในปี 2538 กฟผ.ได้ขาย***โรงไฟฟ้าขนอม***ให้ EGCO เพิ่มอีกโรงหนึ่ง และระดมทุนจากตลาดหลักทรัพย์เป็นครั้งที่ 2 ได้ทุนเพิ่ม 4,488 ล้านบาท ทำให้สัดส่วนหุ้นของ กฟผ.ใน EGCO ลดลงเหลือ 40%[70]

พลวัตของความเป็นเจ้าของบริษัท EGCO สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของ กฟผ.ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีสถานะเป็นทั้งหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่ทำหน้าที่จัดหาผลิต และจำหน่ายไฟฟ้าให้ผู้ใช้ไฟฟ้า รวมถึงเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ในบริษัทเอกชนที่

มุ่งเน้นสร้างผลกำไรจากการผลิตไฟฟ้าขายกลับมาให้ กฟผ. ซึ่งเป็นผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียวในตลาด อีกทั้งการซื้อไฟฟ้ายังเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างการคิดค่าไฟโดยมีค่า Ft ซึ่งส่งผ่านต้นทุนทุกอย่างมายังผู้ใช้ไฟฟ้า ทว่าการันตีกำไรให้ผู้ผลิต ทำให้สังคมตั้งคำถามถึงผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งกลายเป็นคำถามที่สำคัญยิ่งขึ้นเมื่อเข้าสู่ยุคการรับซื้อไฟฟ้าจากเอกชนอย่างเต็มรูปแบบ

การมาของค่า Ft หลังเริ่มเปิดทางให้เอกชน และแปรรูป กฟผ. (บางส่วน)

29 มกราคม 2534 รัฐบาล พลเอก ชาติชายได้อนุมัติตามมติในที่ประชุมของคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ที่เปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนร่วมลงทุนในกิจการไฟฟ้า และให้มีการนำสูตรการปรับอัตราค่าไฟฟ้าผันแปรโดยอัตโนมัติ (Ft) มาใช้ เพื่อให้ กฟผ.ปรับค่าไฟฟ้าตามความผันแปรของต้นทุนจริงจากการนำเชื้อเพลิงมาใช้ผลิตไฟฟ้า ให้ค่าไฟที่เรียกเก็บจากผู้บริโภคสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงมากที่สุด โดยเฉพาะความผันผวนของราคาเชื้อเพลิง ซึ่งเดิมการคิดค่าไฟจะรวมต้นทุนทั้งหมดไว้ในค่าไฟฐาน

ค่า Ft ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปี 2535 การนำค่า Ft มาใช้เป็นการส่งผ่านความเสี่ยงด้านความผันผวนของราคาเชื้อเพลิงที่อยู่เหนือการควบคุม เช่น ราคาเชื้อเพลิง อัตราเงินเฟ้อ อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาและสถานการณ์ภายนอกมายังประชาชน การคำนวณค่า Ft มีพลวัตเช่นกัน โดยใช้สูตรแตกต่างไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจุบันได้มีการขยายค่า Ft ให้ครอบคลุมต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เป็นส่วนต่างจากที่กำหนดในค่าไฟฟ้าฐาน[71] ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1) ค่าเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้าของ กฟผ.

2) ค่าซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนและต่างประเทศ

3) ค่าใช้จ่ายตามนโยบายของรัฐที่คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเห็นชอบ เพื่อสะท้อนต้นทุนการพัฒนาไฟฟ้าของประเทศไทยในภาพรวม

---

[70] นพพร ลีปรีชานนท์. "กระบวนการปรับโครงสร้างและแปรรูปรัฐวิสาหกิจ: กิจการไฟฟ้า." *สถาบันพระปกเกล้า* ปีที่ 3, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม–สิงหาคม 2548): 26-42. และ บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน), "ชี้แจงข่าว การเพิ่มทุน," 1 มิถุนายน 2538. https://www.egco.com/th/investor-relations/newsroom/set-announcements/142563.

[71] การไฟฟ้าฐาน ประกอบด้วย (1) เงินลงทุนการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ระบบสายส่ง และระบบจำหน่ายไฟฟ้า รวมถึงค่าใช้จ่าย และผลตอบแทนของ กฟผ. และ (2) ค่าเชื้อเพลิงของ กฟผ. ค่าซื้อไฟฟ้าจากเอกชน และค่าใช้จ่ายตามนโยบายรัฐ ที่มา: คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ขั้นตอนในการกำกับอัตราค่าบริการในการประกอบกิจการพลังงาน ตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550," https://www.erc.or.th/web-upload/200xf869baf82be74c18cc110e974eea8d5c/filecenter/PDF/Presentation.pdf.

ดังนั้น จากสูตรนี้ไม่ว่าราคาเชื้อเพลิงจะมีความผันผวนมากเพียงใด หรือโรงไฟฟ้าจะไม่ได้เดินเครื่องผลิตไฟเต็มศักยภาพตามกำลังการผลิตในสัญญา ผู้ผลิตไฟฟ้าจะไม่มีความเสี่ยงใดๆ ในการประกอบกิจการ และยังคงได้รับกำไรตามที่ตกลงในสัญญาซื้อขายไฟฟ้า ด้วยโครงสร้างค่าไฟที่ออกแบบให้ผู้บริโภคเป็นผู้รับภาระต้นทุนหากเกิดความผันผวนใดๆ ก็ตาม

องค์ประกอบของค่าไฟในบิลค่าไฟของเรา

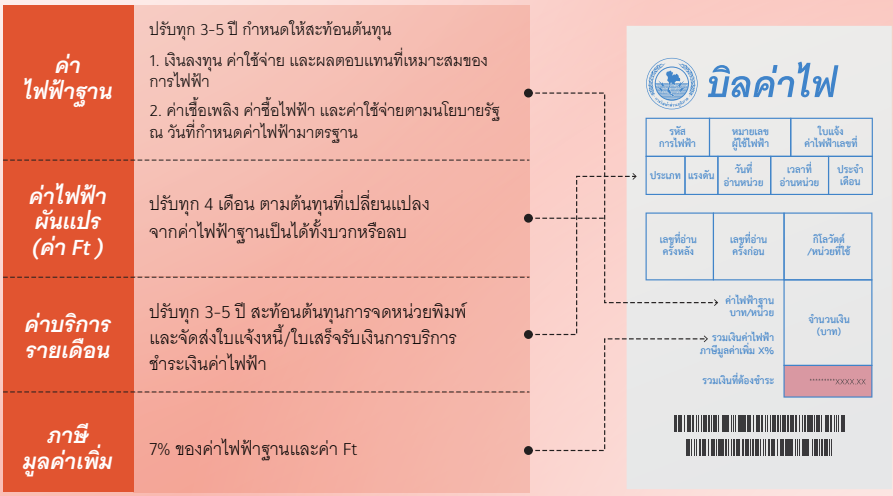

ข้อมูลจาก คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.), "ขั้นตอนในการกำกับอัตราค่าบริการในการประกอบกิจการพลังงาน ตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550" (อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 71)

ซื้อไฟฟ้าจากเอกชนรายเล็กครั้งแรก

ภายใต้รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน สมัยแรก (2 มีนาคม 2534 - 7 เมษายน 2535) กฟผ.ได้ประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากเอกชนครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2535 โดยรับซื้อไฟฟ้าจำนวน 300 เมกะวัตต์ จาก ***'ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายเล็ก' (Small Power Producer : SPP)*** ซึ่งรวมถึงผู้ผลิตไฟฟ้าโดยใช้กากหรือเศษวัสดุเหลือใช้เป็นเชื้อเพลิง นับเป็นจุดเริ่มต้นของการซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนที่ผลิตโดยเอกชน ภายหลังมีเอกชนสนใจเสนอขายไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้น จึงมีการประกาศรับซื้อไฟฟ้าเพิ่มเป็น 1,444 เมกะวัตต์ ในปี 2538 สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย และเพิ่มเป็น 3,200 เมกะวัตต์ ในปี 2539 อย่างไรก็ตาม ด้วยเงื่อนไขการรับซื้อที่กำหนดราคารับซื้อไฟฟ้า

จากผู้ผลิตที่สามารถผลิตไฟฟ้าได้ตลอดทั้งปี (ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินและก๊าซ) สูงกว่าผู้ผลิตพลังงานหมุนเวียนซึ่งผลิตไฟฟ้าได้ไม่สม่ำเสมอและขึ้นอยู่กับฤดูกาล ทำให้แม้จะมีคำว่า 'รายเล็ก' อยู่ในเกณฑ์รับซื้อ แต่โรงไฟฟ้ารายเล็กที่ผ่านเกณฑ์และเข้าร่วมโครงการได้ส่วนใหญ่เป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินหรือก๊าซ

ซื้อไฟฟ้าจากเอกชนรายใหญ่ครั้งแรก

เมื่อนายอานันท์ได้กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่สองหลังเหตุการณ์พฤษภาเลือด (10 มิถุนายน - 23 กันยายน 2535) รัฐบาลนายอานันท์ได้มีมติให้เอกชนเข้ามาลงทุนผลิตไฟฟ้า โดยอนุมัติการสร้างโรงไฟฟ้าใหม่กว่า 20 แห่ง 12 กันยายน 2535 มีมติคณะรัฐมนตรีให้ กฟผ.รับซื้อไฟฟ้าจาก ***'ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่' (Independent Power Producer : IPP)'*** เป็นครั้งแรก โดยการรับซื้อนี้เกิดขึ้นตามคำแนะนำของธนาคารโลกที่ว่าการเปิดโอกาสให้บริษัทผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนมาลงทุนผลิตไฟฟ้าขายให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) แทนที่การให้ กฟผ.ผูกขาดการผลิตเหมือนที่เป็นมาตลอดจะช่วยลดภาระการลงทุนและแก้ปัญหาหนี้สินที่สะสมอยู่เป็นจำนวนมากของ กฟผ.ได้[72]

กฟผ.ขายซองไอพีพี15ธ.ค.
มาเลย์ตั้งท่าขายไฟป้อนใต้

แหล่งข่าวจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประ

เทศไทย(กฟผ.)เปิดเผยว่า ในวันที่ 15 ธันวาคมนี้ กฟผ.จะเริ่มเปิดจำหน่ายเอกสารข้อมูลชวนให้เข้ามาร่วมประมูลกิจการ ทอร์ ทอร์ยนทอร์รอล ทรัย อาร์เยท์ทีเซร์วาไรเซ็สท์ทาเทียอลิคกระแสไฟฟ้าขายให้ กฟผ.ภายใต้โครงการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตรายอิสระหรือไอพีพีเป็นวันแรก โดยมีกำหนดระยะเวลาขายถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2538 โดยขณะนี้มีผู้ให้ความสนใจลอบถามเข้ามามาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยเข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับร่างสัญญารับซื้อไฟฟ้าเมื่อเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา ซึ่งขณะนี้มีเอกชนเข้าร่วมกว่า 400 ราย

หลังจากวันที่ 30 มิถุนายน 2538 กฟผ.จะรวบรวมข้อมูลผู้ซื้อเอกสารทั้งหมด จากนั้นจะให้ผู้ที่เสนอลงทุนใช้เวลาในการศึกษาเอกสารและสอบถามข้อมูลภายในเวลา 1 ปี อย่างช้า 1 ปีครึ่งจึงจะเริ่มให้เสนอโครงการเข้ามาให้กพช.พิจารณา โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาโครงการโดยมีผู้ว่าการ กฟผ.เป็นเลขานุการของคณะกรรมการชุดนี้ กรรมการจะประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้แทนกระทรวงการคลัง เป็นต้น ส่วนประธานจะเป็นรัฐมนตรีที่ดูแลด้านพลังงาน

นอกจากนี้ จะมีคณะกรรมการชั้นอายิก 1 ชุดทำหน้าที่พิจารณากลั่นกรองโครงการก่อนที่จะเสนอคณะกรรมการชุดใหญ่พิคลิณและจะมีการตั้งคณะทำงานขึ้นมาอีก 5 ชุดทำหน้าที่พิจารณาสาธองานต่างๆ ที่ผ่านโครงการจะเสนอเข้ามา คือ 1.คณะทำงานด้านสายส่ง 2.คณะทำงานด้านเทคนิค 3. คณะทำงานพิจารณาเงื่อนไขร่างสัญญา 4.คณะทำงานด้านกฎหมาย และ 5.คณะทำงานด้านการเงินของโครงการ การรับไฟฟ้าเข้าสู่ระบบรวม กฟผ.จะรับซื้อไฟฟ้า 1,000 เมกะวัตต์แรกโดยให้เอกชนเริ่มป้อนเข้าระบบให้ได้ภายในปี 2539 ถึง 2543 แล้วแต่ว่าโครงการโครงใดพร้อม ส่วนอีก 2,800 เมกะวัตต์จะแยกเป็น 2 ส่วนโดย 1,400 เมกะวัตต์จะรับเข้าระบบภายในปี 2544 ส่วนอีก 1,400 เมกะวัตต์จะรับเข้าระบบภายในปี 2545

"กฟผ.กำลังรอราคารับซื้อพลังงานจากมาเลเซีย ซึ่งเมื่อเร็วๆ นี้ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียแสดงความสนใจที่จะเสนอขายไฟฟ้าให้ไทยจำนวน 300 เมกะวัตต์เพื่อป้อนให้ภาคใต้และมีแนวโน้มว่าไทยจะรับซื้อตามข้อเสนอ แม้ว่าจะมีโครงการโรงไฟฟ้าของเอกชนแล้วก็ตาม แต่ทางต้องให้เวลาอีกไม่ต่ำกว่า 5 ปีกว่าที่จะมีโครงการไอพีพีเกิดขึ้นที่ภาคใต้ ธ.และที่ความต้องการไฟฟ้าในภาคใต้มีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น ประกอบกับมาเลเซียมีช่วงอัตราการใช้แตกต่างจากไทยซึ่งไม่มีปัญหา"

ข่าวการยื่นซองประมูลโรงไฟฟ้า IPP ครั้งแรก (ภาพจาก *มติชน*, 15 ธันวาคม 2537)

สำหรับเงื่อนไขในการเปิดประมูลการรับซื้อไฟฟ้าจาก IPP ได้เดินตามแนวทางการสร้างหลักประกันผลกำไรและความเสี่ยงต่ำแก่นักลงทุนเอกชน สัญญาซื้อขายไฟจึงเป็นสัญญาระยะยาวแบบไม่ซื้อก็ต้องจ่าย (Take-or-Pay) และเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2537 สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย กฟผ.ได้ประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากกลุ่ม IPP เป็นครั้งแรก รวม 3,800 เมกะวัตต์ ในรูปแบบเปิดประมูล โดยมีเอกชนยื่นข้อเสนอเข้ามาเป็นจำนวนมาก

[72] กุลธิดา สามะพุทธิ. "เหตุเกิดที่ประจวบคีรีขันธ์ วันที่ 'โรงไฟฟ้า' มาเยือน," *สารคดี*, ฉบับที่ 189 (พฤศจิกายน 2543).

สถิติโรงไฟฟ้าที่ผ่านการประมูลซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ (IPP)

นับตั้งแต่มีการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ครั้งแรกในปี 2537 กระทั่งถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้เปิดประมูล IPP ทั้งหมด 3 ครั้ง ดังนี้

ปี 2537-2539 เปิดประมูล IPP ครั้งที่ 1 : ประกาศรับซื้อไฟฟ้า 5,800 เมกะวัตต์ มีโรงไฟฟ้าที่ชนะการประมูล 7 โรง กำลังการผลิตตามสัญญา รวม 6,677.5[1/] เมกะวัตต์ ประกอบด้วย

โรงไฟฟ้า/บริษัท	เชื้อเพลิง	กำลังการผลิตตามสัญญา (เมกะวัตต์)
โรงไฟฟ้าบ้านกรูด[2/] บริษัท ยูเนียน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนต์ จำกัด	ถ่านหิน	*1,400*
โรงไฟฟ้าบีแอลซีพี บริษัท บีแอลซีพี เพาเวอร์ จำกัด	ถ่านหิน	*1,346.5*
โรงไฟฟ้าบ่อนอก[2/] บริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจเนอเรชั่น จำกัด	ถ่านหิน	*734*
โรงไฟฟ้าบ่อวิน บริษัท Bowin Power Company Limited	ก๊าซ	*713*
โรงไฟฟ้าไตรเอเนอจี้ บริษัท ไตร เอนเนอจี้ จำกัด	ก๊าซ	*700*
โรงไฟฟ้าโกลบอลเพาเวอร์ซินเนอร์ยี่ บริษัท ผลิตไฟฟ้าอิสระ (ประเทศไทย) จำกัด	ก๊าซ	*700*
โรงไฟฟ้าอีสเทิร์นเพาเวอร์ บริษัท อีสเทิร์น เพาเวอร์ แอนด์ อิเลคทริค จำกัด	ก๊าซ	*350*

หมายเหตุ:

1/ เดิมมีกำลังการผลิตตามสัญญารวม 5,935.5 เมกะวัตต์ แต่ภายหลังบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจเนอเรชั่น จำกัด ผู้ชนะการประมูลได้ขอเปลี่ยนประเภทเชื้อเพลิงและเพิ่มกำลังผลิตตามสัญญาจาก 734 เป็น 1,468 เมกะวัตต์ ทำให้มีกำลังการผลิตเพิ่มเป็น 6,677.5 เมกะวัตต์

2/ ปี 2540-2547 ประชาชนคัดค้านโรงไฟฟ้าบ่อนอกและบ้านกรูดจนสำเร็จ ต่อมาโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูดขอเปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซ และย้ายมาตั้งที่ จ.ราชบุรี (เนื่องจากใกล้แนวท่อส่งก๊าซไทย-เมียนมา) และเปลี่ยนผู้ร่วมทุนกลายเป็น บริษัท ราชบุรีเพาเวอร์ จำกัด เริ่มขายไฟเข้าระบบปี 2551 ส่วนโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอกขอเปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซเช่นกัน และย้ายที่ตั้งมาที่ จ.สระบุรี กลายเป็นโรงไฟฟ้าแก่งคอย และเพิ่มกำลังผลิตตามสัญญาจาก 734 เป็น 1,468 เมกะวัตต์[73] เพื่อแลกกับยกเลิกการเรียกร้องค่าเสียหาย 4,000 ล้านบาท จากการกระทำของหน่วยงานรัฐ เนื่องจากไม่สามารถสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอกได้ โดยเริ่มขายไฟเข้าระบบปี 2550

ปี 2550 เปิดประมูล IPP ครั้งที่ 2 : กฟผ.ประกาศรับซื้อไฟฟ้า 3,200 เมกะวัตต์ มีโรงไฟฟ้าที่ชนะการประมูล 4 โรง กำลังการผลิตตามสัญญา รวม 4,400 เมกะวัตต์ ประกอบด้วย

โรงไฟฟ้า/บริษัท	เชื้อเพลิง	กำลังการผลิตตามสัญญา (เมกะวัตต์)
โรงไฟฟ้าหนองแซง บริษัท กัลฟ์ เจพี เอ็นเอส จำกัด	***ก๊าซ***	***1,600***
โรงไฟฟ้าเพาเวอร์ เจเนอเรชั่น ซัพพลาย[3/] บริษัท กัลฟ์ เจพี ยูที จำกัด	***ก๊าซ***	***1,600***
โรงไฟฟ้าเก็คโค่-วัน บริษัท เก็คโค่-วัน จำกัด	***ถ่านหิน***	***660***
โรงไฟฟ้าเขาหินซ้อน[4/] บริษัท เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย จำกัด	***ถ่านหิน***	***540***

3/ ชื่อเดิมคือโรงไฟฟ้าบางคล้า เป็นของบริษัท สยามเอ็นเนอร์จี จำกัด ณ ขณะนั้น มีบริษัท กัลฟ์ เจพี จำกัด ถือหุ้น 99.94% ตั้งอยู่ที่ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา แต่ได้ถูกคัดค้านอย่างหนักจากประชาชน ทำให้ย้ายไปตั้งที่สวนอุตสาหกรรมโรจนะ อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา กลายเป็นโรงไฟฟ้าเพาเวอร์ เจเนอเรชั่น ซัพพลาย ในปัจจุบัน

4/ ปี 2551-2560 เกิดการคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ทำให้โครงการเดินหน้าต่อไม่ได้ ภายหลังบริษัทขอเปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซในปี 2562 และเปลี่ยนชื่อเป็นโครงการโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์ ดำเนินการโดย บริษัท บูรพา พาวเวอร์ เจเนอเรชั่น จำกัด ซึ่งต่อมาปี 2563 บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี้ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) ได้เข้าถือหุ้นในสัดส่วน 35% ปัจจุบันอยู่ระหว่างพัฒนาโครงการ มีแผนจ่ายไฟเข้าระบบปี 2570

ปี 2555 เปิดประมูล IPP ครั้งที่ 3 : ประกาศรับซื้อไฟฟ้า 5,400 เมกะวัตต์ มีโรงไฟฟ้าที่ชนะการประมูล 2 โรง กำลังการผลิตตามสัญญา รวม 5,000 เมกะวัตต์ ประกอบด้วย

โรงไฟฟ้า/บริษัท	เชื้อเพลิง	กำลังการผลิตตามสัญญา (เมกะวัตต์)
โรงไฟฟ้ากัลฟ์ SRC บริษัท กัลฟ์ เอสอาร์ซี จำกัด	***ก๊าซ***	***2,500***
โรงไฟฟ้าปลวกแดง บริษัท กัลฟ์ พีดี จำกัด	***ก๊าซ***	***2,500***

[73] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ความเป็นมา IPP," 13 มกราคม 2568. https://www.eppo.go.th/index.php/th/electricity/private/ipp.

หากพิจารณาสถิติข้างต้นจะพบความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจคือ ผู้ชนะการประมูล IPP รอบแรกมีมากถึง 7 บริษัท ได้รับสัมปทานในโครงการแตกต่างกัน และบริษัทมีความเป็นเอกเทศจากกัน (มีผู้ถือหุ้นคนละกลุ่ม) ก่อนผู้ชนะการประมูลจะค่อยๆ ลดจำนวนลงในรอบต่อๆ มา[74] จนเหลือบริษัทในเครือเดียวกันทั้งหมดในปี 2555 ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายของผู้ชนะการประมูลที่ลดลงเรื่อยๆ

แสวงหาความมั่นคงทางพลังงานจากต่างประเทศ

หลังเริ่มเปิดทางเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าให้กับ กฟผ. เพื่อตอบสนองความต้องการใช้ไฟฟ้าในช่วงเศรษฐกิจกำลังเติบโต การแสวงหาพลังงานในกรอบ ‘ความมั่นคงทางพลังงาน’ ยังคงได้รับการสานต่อและขยายไปยังประเทศเพื่อนบ้าน

ไทยลงบันทึกความเข้าใจ
ร่วมแผนลาวพัฒนาไฟฟ้า

“ชวน” ลงนามในบันทึกความเข้าใจกับอ้ายน้องลาว วางแผนพัฒนาการผลิตไฟฟ้าในลาวเพื่อหวังนำกลับมาป้อนไทยในอนาคต เผยโครงการน้ำเทิน-2 เป็นเป้าหมายต่อไปที่จะให้เอกชนไทยไปลงทุนมูลค่า 10,600 ล้านบาท

เมื่อวันที่ 4 มิถุนายนที่ผ่านมา นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้เป็นประธานในการลงนามในบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับรัฐบาลไทยเรื่องความร่วมมือในการพัฒนาไฟฟ้าในลาว

รายงานข่าวจากทำเนียบรัฐบาลเปิดเผยว่า สาระสำคัญของบันทึกความเข้าใจฉบับดังกล่าวระบุว่า รัฐบาลไทยรับทราบแผนพัฒนาด้านพลังงานของลาวที่วางเป้าหมายจากปัจจุบันถึงปี พ.ศ. 2543 ไปเท่ากับ 1,500 เมกะวัตต์ ซึ่งจะมีการร่วมส่งเสริมกันระหว่างรัฐ-บาลทั้ง 2 ประเทศเพื่อที่ทางการลาวจะได้ประสานแผนดังกล่าวกับแผนพัฒนาไฟฟ้าของไทยและขายไฟฟ้าแก่ไทยในโอกาสต่อไป ซึ่งจะมีการจัดทำสัญญาซื้อ-ขายไฟฟ้าระยะยาวในราคาที่เหมาะสม

รายงานข่าวกล่าวว่า นอกจากนี้ ทั้ง 2 ฝ่ายต่างรับทราบถึงผลการศึกษาเบื้องต้นของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและบริษัทไฟฟ้าลาวเกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการใช้ไฟฟ้าบริเวณชายแดนไทย-ลาว ซึ่งปัจจุบัน กฟผ. ได้สำรวจและออกแบบเสาและสายไฟฟ้าข้ามแม่น้ำโขงระหว่างจุดปากชัน-บึงกาฬ,ท่าแขก-นครพนมและสุวรรณเขต-มุกดาหาร ซึ่งจะมีการเชื่อมโยงกันต่อไป นอกจากนั้น รัฐบาลลาวพร้อมที่จะส่งเสริมให้สถาบันการเงิน นักลงทุนภาคเอกชนของไทยร่วมลงทุนในการก่อสร้างและบริหาร ซึ่งมีการตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อประสานงานกันต่อไป

แหล่งข่าวจาก กฟผ. เปิดเผยว่า ปัจจุบันลาวมีโครงการพัฒนาไฟฟ้าขนาดเล็กอยู่แล้ว 2 โครงการคือ โครงการน้ำงึม-1 มีกำลังผลิตไฟฟ้า 50 เมกะวัตต์ โครงการเซเสดกำลังผลิต 45 เมกะวัตต์และโครงการที่เตรียมจะให้เอกชนเข้าร่วมลงทุนเป็นอันดับแรกคือ โครงการน้ำเทิน-2 กำลังผลิต 600 เมกะวัตต์ ซึ่งคาดว่าจะต้องใช้เงินลงทุนไม่ต่ำกว่า 10,600 ล้านบาท ส่วนที่กำลังอยู่ระหว่างศึกษาโครงการเพื่อเปิดให้เอกชนลงทุนต่อไปคือ น้ำเทิน-1 กำลังผลิต 830-2,850

บีโอไอ.อนุมัติ3โครงการ
มุ่งส่งเสริมอุตฯภูมิภาค

ข่าวการลงนาม MOU ซื้อขายไฟฟ้าระหว่างไทย และสปป.ลาวฉบับแรก ที่รัฐบาลไทยให้ความเชื่อมั่นว่าไทยจะรับซื้อไฟฟ้าจากโครงการสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้าที่ลาวกำลังพัฒนาหลายแห่ง ซึ่งจะทำให้รายได้จากการขายไฟฟ้าให้ไทยกลายเป็นรายได้หลักของลาว โดย กฟผ. มีส่วนร่วมพิจารณาหาพื้นที่สร้างเขื่อนและผลักดันให้ภาคเอกชนไทยเข้าไปลงทุน (ภาพจาก *มติชน*, 5 มิถุนายน 2536)

ปี 2536 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (สมัยแรก) และ สปป.ลาวได้ลงนามใน ***บันทึกความเข้าใจ (MOU) เรื่องความร่วมมือด้านการพัฒนาไฟฟ้าใน สปป.ลาว*** เพื่อส่งเสริมและร่วมมือพัฒนาไฟฟ้าจำหน่ายให้กับประเทศไทยรวม 1,500 เมกะวัตต์ ภายในปี 2545[75] โดยมี***เขื่อนเทิน-หินบูน*** เป็นเขื่อนแรกที่ผลิตไฟฟ้าป้อนไทยในลักษณะ MOU ซึ่งต่อมาได้มีการทำ MOU เพื่อขยายปริมาณการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนใน สปป.ลาวเพิ่มถึง 5 ครั้ง โดยหลายรัฐบาล

นอกจากการหาไฟฟ้าพลังงานน้ำเพิ่มเติมจากลาว ไทยยังได้เริ่มต้นโครงการทำสัญญาซื้อขายก๊าซจากต่างประเทศเป็นครั้งแรก หลัง 5 ตุลาคม 2536 ครม. ‘ชวน 1’ มีมติให้เจรจารับซื้อก๊าซจากแหล่งยาดานาและเยตากุนของเมียนมา หรือสหภาพพม่าในเวลานั้น เพื่อให้ทันกับแผนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าราชบุรี

29 พฤศจิกายน 2536[76] ครม.มีมติให้ ปตท.เข้าร่วมทุนในโครงการสำรวจและพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติยาดานา ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางทะเลอันดามัน โดยลงทุนผ่านบริษัทย่อยชื่อว่า ***ปตท.สผ. อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (ปตท. สผ.อ.)*** ในสัดส่วน 25.5% นอกจากนี้ยังมีบริษัทโททาลเอเนจีส์ (TotalEnergies) จากฝรั่งเศส และบริษัทยูโนแคล (Unocal) จากสหรัฐฯ ที่ร่วมลงทุนผลิตก๊าซในประเทศไทยมานานเข้าร่วมพัฒนาก๊าซแหล่งยาดานาด้วย

ไทยซึ่งเป็นผู้รับซื้อก๊าซเกือบทั้งหมดจากแหล่งก๊าซยาดานา ต้องจ่ายเงินให้สหภาพพม่า 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี นับเป็นเงินก้อนใหญ่ที่สุดที่รัฐบาลทหารสหภาพพม่าได้รับจากต่างชาติหลังถูกคว่ำบาตร[77] หลังเหตุการณ์ทหารปราบปรามประชาชนผู้เรียกร้องประชาธิปไตยอย่างโหดร้าย หรือเหตุการณ์ ‘8888 Uprising’ ที่เริ่มต้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1988 (ปี 2531) จนมีผู้เสียชีวิตหลายพันคนและอีกหลายคนถูกกองทัพจำคุกและทรมาน การปราบปรามครั้งนี้ได้สถาปนาคณะทหาร SLOCR[78] ที่ปกครองสหภาพพม่ายาวนานถึง 22 ปี

---

[74] สฤณี อาชวานันทกุล. “ตัวอย่าง ‘การฉ้อฉลเชิงอำนาจ’: มหกรรม ‘กินรวบ’ โรงไฟฟ้า.” *ThaiPublica*, 29 มีนาคม 2564. https://thaipublica.org/2021/03/sainee129.

[75] มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2539 (ครั้งที่ 55), 8 กุมภาพันธ์ 2539.

[76] อยู่ภายใต้รัฐบาล ชวน หลีกภัย สมัยแรก.

[77] ศาศวัต แพ่งแพ. “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย: ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

[78] ‘สภาฟื้นฟูกฎระเบียบแห่งรัฐ’ หรือ ‘สลอร์ค’ (The State Law and Order Pestoration Council : SLORC) ทำรัฐประหารยึดอำนาจเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2531 และปกครองเมียนมาด้วยระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จโดยทหารมากว่า 19 ปี ภายหลังสลอร์คเปลี่ยนชื่อใหม่เพื่อแก้ปัญหาภาพลักษณ์ โดยจัดตั้งเป็น ‘สภาเพื่อสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ’ (State Peace and Development Council : SPDC) ที่มา : เมธา มาสขาว. “โฉมหน้าเผด็จการพม่า: จาก SLORC ถึง SPDC และความหวังประชาชน,” *ประชาไท*, 1 ตุลาคม 2550. https://prachatai.com/journal/2007/10/23757.

การลงทุนในแหล่งก๊าซยาดานาและเยตากุนเริ่มถูกตั้งคำถามจากหลายฝ่าย นับตั้งแต่บริษัทโททาลได้จ่ายเงินค่าสัมปทานสำหรับการขุดเจาะก๊าซ 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้รัฐบาล SLOCR ในปี 2535 ตามมาด้วยข่าวการสั่งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ของ SLOCR หลังได้รับเงินก้อนดังกล่าว[79] จึงเป็นไปได้สูงว่าเงินค่าขายก๊าซจากที่ได้จากไทยจะถูกนำไปใช้เป็นงบประมาณสำหรับกองทัพในการปราบปรามประชาชนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม 2 กุมภาพันธ์ 2538 รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้จัดให้มีการลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซแบบ 'Take or Pay' จากแหล่งยาดานาและเยตากุน โดยมีคณะนายทหารของ SLOCR เป็นตัวแทนฝ่ายสหภาพพม่าลงนาม

ปี 2539 ไทยบรรลุความร่วมมือเรื่องการใช้ก๊าซในแหล่ง JDA ซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับประเทศมาเลเซียเป็นครั้งแรก โดยทั้งไทยและมาเลเซียประกาศความร่วมมือระหว่างกันในด้านการพัฒนาพลังงาน ผ่านการลงนามบันทึกแสดงเจตจำนงระหว่างการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) กับบริษัทน้ำมันแห่งชาติมาเลเซีย (Petronas) เพื่อร่วมซื้อขายก๊าซจากพื้นที่ทับซ้อนระหว่างทั้งสองประเทศภายใต้รูปแบบแบ่งปันผลผลิต 50 : 50

ทศวรรษแห่งการต่อสู้ของประชาชนผู้ได้รับผลจากการพัฒนาไฟฟ้า

การเดินหน้าพัฒนาประเทศนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เกิดโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าและเขื่อนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้มีไฟฟ้าเพียงพอกับความต้องการทั้งในภาคครัวเรือน และธุรกิจ อุตสาหกรรม ซึ่งมีส่วนทำให้คนไทยสามารถเข้าถึงไฟฟ้าได้เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่เพื่อผลิตไฟฟ้าต้องแลกมาด้วยการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ก่อผลกระทบต่อระบบนิเวศ รวมถึงกระทบวิถีชีวิตของผู้คนมากมายซึ่งต้องสูญเสียที่ดินทำกินและเผชิญกับความถดถอยของความหลากหลายทางชีวภาพและผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้การผลักดันให้เกิดการลงทุนผลิตไฟฟ้าในประเทศเพื่อนบ้านยังมาพร้อมการผลักภาระในการรับผลกระทบจากโครงการพัฒนาไฟฟ้าขนาดใหญ่และความเสี่ยงด้านต่างๆ รวมถึงการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนให้เปลี่ยนมือไปอยู่กับประเทศเพื่อนบ้าน

ทศวรรษ 2530 สิ่งแวดล้อมได้รับความสำคัญอย่างสูงในเวทีโลกและเป็นวาระสำคัญในไทยเช่นกัน เกิดข้อเรียกร้องด้านสิ่งแวดล้อมมากมาย นักศึกษาประชาชนเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง เกิดอาชีพ 'นักข่าวสิ่งแวดล้อม' เกิดการผลิตงานวิชาการรวบรวมองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในแง่ที่สัมพันธ์กับ

การเมืองและสังคมอย่างเป็นระบบ เกิดอาชีพ 'นักวิชาการสิ่งแวดล้อม' 'ทนายความคดีสิ่งแวดล้อม' ที่มีลูกความส่วนใหญ่เป็นประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐในภูมิภาค รวมถึงการเกิดขึ้นของ***พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535***

การตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

พ.ร.บ.ส่งเสริมฯ ฉบับนี้ ได้รับการตราขึ้นในสมัยรัฐบาลของนายอานันท์ ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 โดยมีชนวนสำคัญคือหลังเกิดกรณีโรงงานฟินิคซ พัลพฯ ปล่อยน้ำปนเปื้อนสารไดออกซินลงสู่แหล่งน้ำจนแม่น้ำพองเน่าเสีย กระทรวงสาธารณสุขได้ส่งหนังสือไปยังสำนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาเพื่อเรียกค่าเสียหายจากโรงงานแต่ไม่อาจเอาผิดได้ โดยสำนักอัยการสูงสุดให้เหตุผลว่า ***"แหล่งน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติ มิใช่ทรัพย์สินของกระทรวงสาธารณสุข"***

พ.ร.บ.ส่งเสริมฯ ให้อำนาจรัฐเรียกค่าเสียหายเพื่อคุ้มครองเยียวยาความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม รับรองสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในการร่วมส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นครั้งแรกที่กฎหมายกำหนดประเภทและขนาดของโครงการพัฒนาทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน ให้ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ อีไอเอ (Environmental Impact Assessment : EIA) เพื่อใช้ประกอบการขออนุญาตก่อนเริ่มดำเนินการก่อสร้าง ทั้งนี้ เขื่อนที่มีการกักเก็บน้ำ ขนาด 100 ล้าน ลบ.ม. หรือมีพื้นที่กักเก็บน้ำ 15 ตร.กม. ขึ้นไป และโรงไฟฟ้าขนาดตั้งแต่ 10 เมกะวัตต์ จัดอยู่ในโครงการที่ต้องจัดทำรายงาน EIA ทั้งสิ้น

---

[79] กุลธิดา สามะพุทธิ. "โครงการท่อส่งก๊าซไทย-พม่า: 700 กิโลเมตรบนความขัดแย้ง," *สารคดี*, ฉบับที่ 156 ปีที่ 13 (กุมภาพันธ์ 2551).

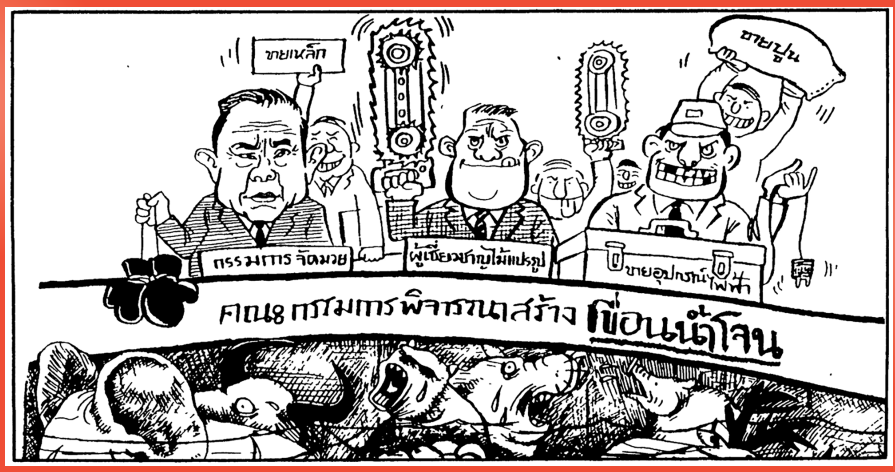

การ์ตูนโดย อรุณ วัชระสวัสดิ์ ว่าด้วยคณะกรรมการพิจารณาโครงการสร้างเขื่อนน้ำโจน มีพลเอกเทียนชัย สิริสัมพันธ์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน โดยคณะกรรมการฯ ชุดนี้ประกอบไปด้วย เจ้าของธุรกิจอุปกรณ์ใช้ไฟฟ้า เหล็ก ปูนซีเมนต์ และไม้แปรรูป ซึ่งทั้งหมดคือผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์จากสร้างเขื่อนน้ำโจน โดยมีสัตว์ต่างๆ มองดูด้วยความหวาดกลัว (ภาพจาก *The Nation* อ้างใน Jonathan Rigg, "Thailand's Nam Choan Dam Project: A Case Study in the 'Greening' of South-East Asia," *Global Ecology and Biogeography Letters* 1, no. 2 (1991): 42–54)

การ์ตูน 'ฝ่ายค้านเลี้ยงผี มารับเงินค่าชดเชยเขื่อนราศีไศล' โดย ชัย ราชวัตร สะท้อนเหตุการณ์สมัยรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ที่แกนนำประชาชนผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล-ราศีไศล ถูกกล่าวหาว่ารับค่าชดเชยความเสียหายจากการสร้างเขื่อนซ้ำซ้อน ซึ่งประชาชนปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริงและมุ่งพิสูจน์ข้อกล่าวหานี้ นับเป็นอีกแรงแค้นสำคัญที่ทำให้ประชาชนปักหลักไม่ยอมแพ้ (ภาพจาก *ไทยรัฐ*, 24 กันยายน 2541)

2530-2531 คัดค้านเขื่อนน้ำโจน

ในทศวรรษ 2530 เกิดการคัดค้านเขื่อนหลายแห่ง แต่กรณีเขื่อนน้ำโจนนับเป็นโครงการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวต่อปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติทั่วประเทศ โครงการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจน จ.กาญจนบุรี ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ตั้งแต่ปี 2525 หลังจากโครงการได้รับการอนุมัติให้ก่อสร้างในสมัยรัฐบาลพลเอก เปรมได้เกิดกระแสคัดค้านจากหลายฝ่าย เนื่องจากหากสร้างเขื่อนน้ำโจนได้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เนื้อที่ราว 150,000 ไร่ จะถูกทำลาย ซึ่งอาจนำไปสู่การล่มสลายของระบบนิเวศจากการสูญเสียพื้นที่ป่าและพันธุ์สัตว์จำนวนมาก

เวทีคัดค้านเขื่อนน้ำโจน ณ ศาลหลักเมือง จ.กาญจนบุรี เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2530 จากซ้ายไปขวา ศ.ดร. ปริญญา นุตาลัย นักปฐพีวิทยา ผู้ชี้ให้เห็นถึงโอกาสที่จะเกิดแผ่นดินไหวใน จ.กาญจนบุรี ประวิทย์ เจนวีระนนท์ ทนายความ และ ส.จ. จ.กาญจนบุรี หนึ่งในแกนนำภาคประชาชนที่เข้มแข็ง และ สืบ นาคะเสถียร ซึ่งขณะนั้นเป็นหัวหน้าโครงการอพยพสัตว์ป่าจากเขื่อนรัชชประภา จ.สุราษฎร์ธานี ทำให้สืบมีข้อมูลมาเผยแพร่ต่อผู้คัดค้านเขื่อนน้ำโจนว่าการสร้างเขื่อนส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศอย่างไร (ขอขอบคุณภาพจาก มูลนิธิสืบนาคะเสถียร)

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรคือห้องเรียนห้องใหญ่สำหรับนักศึกษาผู้สนใจประเด็นสิ่งแวดล้อมในทศวรรษ 2530 ต้องแวะเวียนมา เนื่องจากเขื่อนน้ำโจนครอบคลุมป่าทุ่งใหญ่ฯ รวมถึง ธารา บัวคำศรี (นักศึกษาคนขวาสุดในภาพ) ที่ต่อมาเป็นผู้ก่อตั้ง Greenpeace เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขึ้นในไทย (ภาพจาก Taragraphies)

ต่อมาปี 2528 ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากหลายมหาวิทยาลัยร่วมประชุม พูดคุย และตั้งกลุ่มศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย โดยมีเขื่อนน้ำโจนเป็นหนึ่งในประเด็นหลัก และเมื่อผลกระทบของการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาปรากฏในช่วงปี 2529-2530 ยิ่งทำให้เสียงคัดค้านเขื่อนแห่งใหม่จากทุกฝ่ายชัดเจนยิ่งขึ้น

การคัดค้านเขื่อนน้ำโจนหลอมรวมผู้คนมากมายเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นประชาชน จ.กาญจนบุรี และประชาชน จ.สมุทรสงครามที่ประสบปัญหาจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนมาก่อน คนกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่าทุ่งใหญ่ฯ รวมถึงข้าราชการเช่น อธิบดีกรมป่าไม้ หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร นักวิชาการจากหลายมหาวิทยาลัย รวมถึงนักวิชาการจากหน่วยงานรัฐ สื่อมวลชน ภาคประชาสังคม ฯลฯ

ปี 2530 เมื่อรัฐบาลพลเอก เปรมผลักดันเรื่องเขื่อนน้ำโจนอีกครั้งจึงเกิดการเคลื่อนไหวใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในยุคหลัง 6 ตุลาฯ การเคลื่อนไหวได้นำไปสู่การยกเลิกโครงการในปี 2531 การคัดค้านเขื่อนน้ำโจนถือเป็นการต่อสู้ครั้งสำคัญ ที่จุดประกายให้ผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนหรือโครงการพัฒนาอื่นๆ ออกมาส่งเสียงเรียกร้อง การเคลื่อนไหวดำเนินไปอย่างยาวนาน กระทั่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งได้รับการคัดเลือกจาก UNESCO ให้เป็นมรดกโลกในปี 2534 จึงนับเป็นจุดสิ้นสุดโครงการสร้างเขื่อนน้ำโจนโดยสมบูรณ์

2529-2530 การสร้างเขื่อนรัชชประภา เสียงของสัตว์ป่า และ ‘สืบ นาคะเสถียร’

เจ้าหน้าที่พยายามช่วยเหลือสัตว์ป่าให้ทันกับการปล่อยน้ำท่วมเขื่อนรัชชประภา (ขอขอบคุณภาพจาก มูลนิธิสืบนาคะเสถียร)

การสร้างเขื่อนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสกและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง จ.สุราษฎร์ธานี เป็นรู้จักกันในชื่อ ‘เขื่อนเชี่ยวหลาน’ ซึ่งต่อมาได้รับการตั้งชื่อใหม่ว่า ‘เขื่อนรัชชประภา’ เขื่อนแห่งนี้เริ่มก่อสร้างในปี 2525 และในปี 2529 เริ่มมีการกักเก็บน้ำ ทำให้น้ำค่อยๆ ขึ้นมาท่วมพื้นที่ที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทำให้สัตว์จำนวนมากหนีไม่ทัน และบางส่วนถูกขบวนการลักลอบค้าสัตว์ป่าใช้โอกาสนี้ล่าสัตว์ไปขาย ถึงแม้จะมีโครงการช่วยเหลือสัตว์ป่าตกค้างในพื้นที่อ่างเก็บน้ำระหว่างปี 2528-2530 แต่ช่วยสัตว์ได้เพียง 1,364 ตัว ซึ่งถือว่าน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนสัตว์ที่จมน้ำตายหรืออดอาหารตายในระหว่างการสร้างเขื่อน ปฏิบัติการช่วยเหลือสัตว์ป่าครั้งนี้นำโดย ‘สืบ นาคะเสถียร’ ข้าราชการกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นผู้ที่ทำให้การอนุรักษ์ธรรมชาติกลายเป็นวาระร้อนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับสังคมไทย

2532-2533 คัดค้านเขื่อนแก่งกรุง

นักศึกษาเดินขบวนคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุง (ภาพจาก นัญญา วงศ์ศิวะวิลาศ. *บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อกรณีเขื่อนแก่งกรุง วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต* คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534)

ปี 2532-2533 เกิดการคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนแก่งกรุง จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง ที่ตั้งป่าดิบชื้นราว 21,200 ไร่ และยังเป็นป่าต้นน้ำของ ‘คลองยัน’ ขณะนั้นคนสุราษฎร์ฯ กำลังเผชิญปัญหาแม่น้ำตาปี-พุมดวง เน่าเสีย แต่เพราะมีน้ำสะอาดจากคลองยันช่วยบรรเทา ประชาชนเลยยังใช้ประโยชน์จากแม่น้ำได้ ประชาชนจึงกังวลว่าหากสร้างเขื่อนแก่งกรุงอาจทำให้คลองยันเน่าเสียเช่นเดียวกับเขื่อนรัชชประภาที่หลังสร้างราว 3 ปี น้ำที่ขังในเขื่อนและเต็มไปด้วยอินทรียวัตถุจะเน่าเสียเช่นกัน และแม่น้ำตาปี-พุมดวง ซึ่งเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชาวสุราษฎร์ฯ จะวิกฤต[80] นอกจากนี้ประชาชนยังตั้งข้อสังเกตว่านักการเมืองผู้มีสายสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับนักธุรกิจค้าไม้อาจเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการตัดไม้เพื่อสร้างเขื่อน การคัดค้านจึงเป็นไปอย่างดุเดือด ทำให้โครงการยุติลงในที่สุด

[80] โดม ไกรปกรณ์. “ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ. 2525–2535: ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ในยุคที่ล้านนาปกครองด้วยระบอบเจ้าหลวง ผู้นำชุมชนของชาวสะเอียบหรือ ‘เจ้าแข่น’ ต้องผ่านพิธีกรรม “หงายเมือง” ที่สร้างข้อผูกมัดให้เจ้าแข่นต้องประพฤติตามจารีตของชุมชนอย่างเคร่งครัด ปัจจุบันพิธีหงายเมืองได้รับการนำมาใช้กับผู้สมัครตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ให้กล่าวสาบานว่าจะไม่สนับสนุนการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นและจะเป็นแนวร่วมกับชาวบ้านในการคัดค้านเขื่อน

(ภาพจาก ป่าสักทอง หยุดเขื่อนแก่งเสือเต้น 2. “พิธีหงายเมือง สาเอียบ เวียงโกศัย 2/3”, *Facebook* , 12 มีนาคม 2557. และ ข้อมูลจาก บุญแทน จันทร์แก้ว, “คัดค้านเขื่อนแก่งเสือเต้น : ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ยาวนานกว่า 3 ทศวรรษ,” มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 31 ตุลาคม 2565.)

นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนนักเรียนในจังหวัดแพร่ ต่างแสดงจุดยืนคัดค้านเขื่อนแก่งเสือเต้น (ภาพจาก กลุ่มราษฎรรักษ์ป่าตำบลสะเอียบ, *เขื่อนแก่งเสือเต้น: 23 ปี แห่งการต่อสู้ของชาวสะเอียบ*, สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต, 2555)

"

ในหลายๆ เขื่อน เช่นเขื่อนโป่งขุนเพชร เขื่อนแก่งเสือเต้น ชาวบ้านอยู่มานาน พอประกาศสร้างเขื่อน รัฐหยุดการพัฒนา ไม่ทำถนน ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ เพราะว่าบริเวณนั้นจะใช้ไม่ได้อีกต่อไปแล้ว ชาวบ้านแก่งเสือเต้นอยู่กับสภาพอย่างนี้กว่าสิบปีแล้ว หวาดวิตกว่าจะสร้างเขื่อนหรือไม่ จะปลูกต้นมะขามสักต้นก็คิดแล้วคิดอีกว่าปลูกไปแล้วจะได้ประโยชน์อะไรเพราะน้ำจะท่วม วิตกทุกข์ร้อนว่าลูกหลานจะอยู่อย่างไร

"

วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์

จาก ปาฐกถามูลนิธิโกมลคีมทอง วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2540
ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จาก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, *ทำไมต้องช่วยคนจน*
(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2540).

2533 คัดค้านเขื่อนแก่งเสือเต้น

การคัดค้านเขื่อนแก่งเสือเต้นที่ดำเนินมาหลายรัฐบาล เกิดความเคลื่อนไหวสำคัญในปี 2533 เมื่อรัฐบาลพลเอก ชาติชายอนุมัติโครงการ โดยให้เหตุผลว่า ป่าไม้ในบริเวณแก่งเสือเต้นเสื่อมโทรม เพราะการสัมปทานป่าไม้ถึง 2 ครั้ง ทั้งที่จริงแล้วเป็นป่าสักทองสภาพสมบูรณ์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยก่อนหน้านั้นประชาชนชาวแก่งเสือเต้นได้เดินทางไปพบปะชาวบ้านที่เคยอพยพจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ และพบว่า กฟผ.จ่ายเงินค่าชดเชยให้ชาวบ้านที่ต้องอพยพด้วยวิธีการผ่อนชำระ 20 ปี ส่วนที่ดินที่จัดสรรให้เป็นที่ทุรกันดาร ทำการเกษตรไม่ได้ ชาวแก่งเสือเต้นจึงกลับมาคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นอย่างเข้มแข็ง ด้วยแรงคัดค้านของประชาชนและภาคประชาสังคม ทำให้ปัจจุบันโครงการนี้จึงยังไม่อาจเกิดขึ้นได้[81]

2532-2537 คัดค้านเขื่อนปากมูล

หลังจากคณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการเขื่อนปากมูล จ.อุบลราชธานี (กำลังการผลิต 136 เมกะวัตต์) ในปี 2532 เกิดเสียงคัดค้านจากประชาชนว่าโครงการนี้แย่งยึดที่ดินทำกินและทำลายวิถีชีวิตของชุมชน ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง การสร้างเขื่อนจะทำให้ปลาจากแม่น้ำโขงที่เข้ามาวางไข่ในแม่น้ำมูน[82] มีจำนวนลดลง ต่อมาในปี 2534 รัฐได้ระเบิดแก่งหินในแม่น้ำมูนเพื่อสร้างเขื่อน ท่ามกลางเสียงคัดค้านของชาวบ้าน แม้ว่าจะมีการยื่นหนังสือต่อธนาคารโลกซึ่งเป็นผู้ให้กู้ยืมเงินแก่โครงการ จนทำให้การพิจารณาเงินกู้หยุดชะงักไประยะหนึ่งแต่ในที่สุดธนาคารได้อนุมัติการกู้ยืม ทำให้กระแสคัดค้านปะทุรุนแรงขึ้น

เดือนมีนาคม 2536 ชาวปากมูนกว่า 400 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงได้เข้ายึดเครื่องมือก่อสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ และนอนขวางระเบิดที่เตรียมจุดชนวนใช้ระเบิดแก่งหินในแม่น้ำมูน หลังจากนั้นเกิดการปะทะระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐและคนของนักการเมืองท้องถิ่น ชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อน 31 คนถูกทำร้าย การสร้างเขื่อนชะงักลง อย่างไรก็ตามเขื่อนปากมูลได้รับก่อสร้างแล้วเสร็จในปี 2537

---

[81] ThaiPublica. “เขื่อนแก่งเสือเต้น (ตอนที่ 1): ความเข้มแข็งของชุมชนสะเอียบ 23 ปีการต่อสู้จากรุ่นสู่รุ่น,” 11 ธันวาคม 2555. https://thaipublica.org/2012/12/kaeng-sua-ten-dam.

[82] ‘มูน’ ในภาษาอีสานหมายถึง ‘มรดก’ ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ แม่น้ำมูนจึงเป็นสมบัติทางธรรมชาติของคนอีสาน หนังสือเล่มนี้จึงใช้ตัวสะกดเป็น ‘แม่น้ำมูน’ และ ‘ชาวปากมูน’ ตามความหมายของภาษาถิ่นที่ชุมชนในพื้นที่ใช้ ส่วนชื่อเขื่อน ‘ปากมูล’ ยังคงใช้ตัวสะกดตามชื่อโครงการของรัฐ

ผู้หญิงและเด็กถูกจับกุมจากการสลายการชุมนุมคัดค้านเขื่อนปากมูลปี 2536 ที่สันเขื่อนปากมูล การสลายการชุมนุมด้วยการใช้กำลังโดยเจ้าหน้าที่รัฐจากกรณีเขื่อนปากมูลเกิดขึ้นบ่อยครั้ง รวมถึงการเผาที่ชุมนุมหมู่บ้านแม่มูนมั่นยืนในปี 2545 (ภาพจาก สมภาร คีนดี และ ธีระพงศ์ โพธิ์มั่น, *แม่ญิง (ผู้หญิง) แม่มูน: วิถีชีวิตและการต่อสู้*, สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต และ คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มน้ำมูน, 2555.)

เพื่อแก้ปัญหาที่ประชาชนชาวปากมูนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวประมงแต่กลับหาปลาไม่ได้เพราะปลาจากแม่น้ำโขงเข้ามาวางไข่ในแม่น้ำมูนลดลง กฟผ. นำประดิษฐกรรมที่สหรัฐฯ เคยใช้กับปลาแซลมอนอย่าง 'บันไดปลาโจน' มาติดตั้งในแม่น้ำมูน 'บันไดปลาโจน' กลายเป็นสัญลักษณ์ของความล้มเหลวในการแก้ปัญหาเพื่อลดผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐอันเป็นที่จดจำ กฟผ.ต้องจ่ายเงินชดเชยค่าสูญเสียอาชีพตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ก่อสร้างเขื่อนให้ชาวบ้าน ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการจ่ายเงินชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาของรัฐ

ปัจจุบันนับเป็นเวลากว่า 34 ปี จากวันที่แก่งหินในแม่น้ำโขงถูกระเบิด ชาวปากมูนยังคงต้องใช้ชีวิตภายใต้วาทกรรม ***'เสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่'*** แม้ถูกเลือกให้เป็นผู้เสียสละจากการกำหนดของรัฐโดยไร้สิทธิไร้เสียงต่อรอง

กรณีเขื่อนปากมูลนับเป็นโครงการพัฒนาไฟฟ้าที่เผชิญกับการต่อสู้คัดค้านอย่างเข้มแข็งจากภาคประชาชนจนกลายเป็นกรณีศึกษาด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements) แม้การเคลื่อนไหวจะไม่สามารถหยุดยั้งเขื่อนได้ แต่พลังที่เกิดขึ้นได้หลอมรวมไปสู่การก่อตั้ง ***'สมัชชาคนจน'*** โดยระหว่างวันที่ 10-14 ธันวาคม 2538 ตัวแทนชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ

ได้มาชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกันก่อตั้งสมัชชาคนจนขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม (วันสิทธิมนุษยชนสากล) และร่าง 'คำประกาศลำน้ำมูน' หรือ 'ปฏิญญาปากมูน' ขึ้นระหว่างวันที่ 11-14 ธันวาคม 2538 ณ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

สมัชชาคนจนซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองของภาคประชาชน ได้มีบทบาทสำคัญในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบัน

เส้นทางความสัมพันธ์เวิลด์แบงก์–ปากมูล

ครม.สัญจรรัฐบาลชาติชายอนุมัติเห็นชอบในหลักการโครงการเขื่อนปากมูลเมื่อ 8 เมษายน 2532 โดยรวมโครงการนี้เข้ากับโครงการโขงชี มูล ต่อมาก็มีการคัดค้านโครงการให้มีการทบทวนโครงการและให้กฟผ.ศึกษาผลกระทบโครงการให้ชัดเจนก่อนการสร้าง

15 พ.ค. 2533 ที่ประชุมครม.อนุมัติงบประมาณ 3,880 ล้านบาทสำหรับโครงการนี้ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ไม่เห็นด้วย กฟผ. ดำเนินการก่อสร้างโดยไม่สนใจเสียงคัดค้าน

19-20 มี.ค. 2534 ตัวแทนชาวบ้านยื่นจดหมายคัดค้านพร้อมรายชื่อประชาชน 12,000 รายชื่อต่อตัวแทนธนาคารโลกประจำประเทศไทยและนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี

4 ส.ค. 2534 นักวิชาการออกโรงชี้เขื่อนปากมูลมีโอกาสสร้างความเสียหายด้านนิเวศวิทยามาก รวมทั้งความเสี่ยงต่อโรคพยาธิใบไม้ในเลือด และเรียกร้องให้มีการศึกษารายละเอียดในประเด็นเหล่านี้โดยให้หยุดการสร้างไว้ก่อนจนกว่าจะมีความชัดเจนซึ่งเป็นพื้นฐานทั่วไปก่อนการดำเนินโครงการพัฒนาใดๆ

ในการประชุมประจำปีของธนาคารโลกและองค์กรการเงินระหว่างประเทศประจำปีที่จัดในประเทศไทย คณะกรรมการบริหารธนาคารโลกได้ลงพื้นที่ดูสภาพข้อเท็จจริงและพบปะกับชาวบ้าน

ข่าวว่าธนาคารโลกจะตัดสินใจอนุมัติเงินกู้ให้กฟผ. 750 ล้านบาทเพื่อให้นักศึกษานำโดยคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบันและองค์กรพัฒนาเอกชนชุมนุมประท้วงเป็นเวลากว่าสัปดาห์บริเวณหน้าที่ทำการธนาคารโลกในประเทศไทย ในที่สุดธนาคารโลกตัดสินใจเลื่อนการให้เงินกู้ไปชั่วคราว แต่สุดท้ายธนาคารโลกก็อนุมัติเงินกู้ให้รัฐบาลไทยจำนวน 567 ล้านบาทด้วยการลงมติที่ไม่เป็นเอกฉันท์เป็นครั้งแรกในที่ประชุมกรรมการบริหารธนาคารโลก

ถึง ณ วันนี้ ธนาคารโลกส่งเจ้าหน้าที่ประจำภูมิภาคเข้ามาติดตามผลกระทบโครงการ และแถลงว่าพึงพอใจกับการรายงานผลของผู้ดำเนินโครงการเป็นที่สุด

ภาคประชาสังคมแสดงความผิดหวังต่อบทบาทของธนาคารโลก ซึ่งในปี 2534 อนุมัติเงินกู้แก่รัฐบาลไทย 567 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ รวมถึงเขื่อนปากมูล ทั้งนี้ ทุกโครงการที่ธนาคารโลกให้กู้เงินนั้นมีเงื่อนไขว่าธนาคารโลกต้องติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการที่ให้เงินกู้ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ประจำภูมิภาคของธนาคารโลกมาทำหน้าที่ดังกล่าวในไทย กลับเป็นเพียงการประชุมร่วมกับ กฟผ. โดยไม่มีภาคประชาสังคมเข้าร่วม หลังการประชุมจบลงหัวหน้าคณะผู้แทนจากธนาคารโลกแถลงถึงความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของเขื่อนปากมูล แม้ความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่กับรัฐจะเกิดขึ้นตลอด 4 ปีของการดำเนินโครงการ (*ภาพจาก ผู้จัดการรายวัน*, 10 มิถุนายน 2536)

เจ้าหน้าที่รัฐพยายามปราบปรามประชาชนที่มาชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ 10-14 ธันวาคม 2538 (ภาพจาก กลุ่มราษฎรรักษ์ป่าตำบลสะเอียบ, *เขื่อนแก่งเสือเต้น: 23 ปีแห่งการต่อสู้ของชาวสะเอียบ*. สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต, 2555.)

หนึ่งปีหลังการปราบปราม ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการรัฐกลับมาเกาะรัตนโกสินทร์อีกครั้งในนามสมัชชาคนจน และจัดการชุมนุมใหญ่ที่สนามหลวงในปี 2539 (ขอขอบคุณภาพจาก คุณนิติรัฐ ทรัพย์สมบูรณ์)

2535 ‘ฝนกรด’ ที่แม่เมาะ

ตุลาคม 2535 ผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะซึ่งเริ่มปรากฏข่าวมาตั้งแต่ปี 2534 ได้กลายเป็นประเด็นธารณะในระดับชาติมากขึ้น เมื่อการเผาไหม้ของถ่านหินในโรงไฟฟ้าแม่เมาะได้ปลดปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และรวมกับน้ำฝนกลายเป็น ‘ฝนกรด’ ทำให้ชาวบ้านที่อยู่รอบโรงไฟฟ้ารวมถึงพนักงานเจ็บป่วยกว่า 1,000 คน และต้นไม้ที่ถูกละอองกรดไหม้หงิกงอ[83] ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติให้ กฟผ.ติดตั้งระบบดักจับก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่โรงฟ้าถ่านหินแม่เมาะด้วยงบประมาณกว่าหมื่นล้านบาท อย่างไรก็ตามระบบนี้ยังไม่สามารถดักจับสารประกอบในซัลเฟอร์ไดออกไซด์ได้ทั้งหมด

ชาวแม่เมาะร่วงเป็นใบไม้ร่วง-คนไข้ล้นร.พ.

‘พิจิตต’ฟ้องกฟผ.

ให้จ่ายค่าชีวิตคน

มติชน

พิษโรงไฟฟ้าแม่เมาะลามไม่หยุด ล่าสุดเด็กอายุแค่ 11 เดือน รับเคราะห์ ให้ออกซิเจนช่วย ระบุถ้าส่งโรงพยาบาลช้าอีกเพียง 30 นาทีมีสิทธิ์ตาย ผอ.ร.พ.เผยคนไข้ล้น เสริมเตียง-เจ้าหน้าที่ ยื่นหนังสือถึง "ชวน หลีกภัย" เรียกร้อง 3 ข้อ ย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่ด่วน "พิจิตต รัตตกุล"ตั้งทนายฟ้องรัฐบาล บอกเห็นภาพเด็ก-คนแก่สะเทือนใจ ไม่มีอะไรแพงกว่าชีวิตมนุษย์ (อ่านต่อหน้า 22)

วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2535 ปีที่ 15 ฉบับที่ 5341 ราคา 5 บาท

หนังสือพิมพ์พาดหัวข่าวถึงนายพิจิตต รัตตกุล เลขาธิการชมรมป้องกันควันพิษ ที่เดินทางเข้าเยี่ยมผู้ป่วยและติดตามความคืบหน้าจากเหตุการณ์ฝนกรดที่แม่เมาะ (ภาพจาก *มติชน* 24 ตุลาคม 2535)

[83] ปัทมาวดี ชูชุติ, พิเชฐ ดุรงคเวโรจน์, และ อัมมาร สยามวาลา, *สมุดปกขาวทีดีอาร์ไอ อากาศเป็นพิษที่แม่เมาะ: ทางเลือกในการผลิตไฟฟ้า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2536. https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2012/11/wb1.pdf.

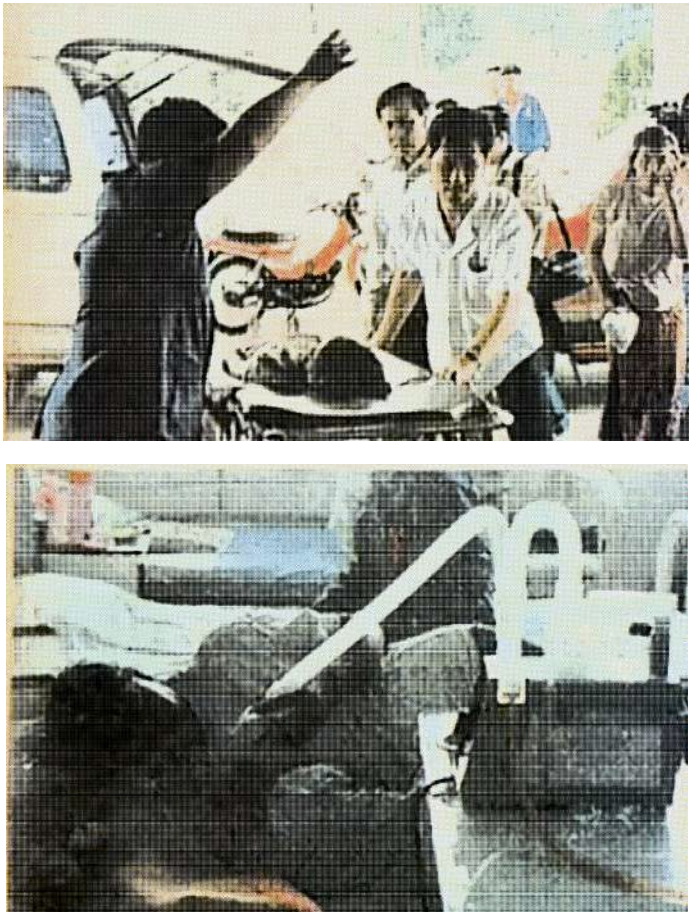

ท่ามกลางสถานการณ์คนไข้ที่ได้รับสารพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะล้นโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแม่เมาะ กำลังเข็นเตียงผู้ป่วยเด็กหญิงอายุ 11 ปีเข้ารับการรักษา ในวันเดียวกันนั้น มีผู้ป่วยเด็กหญิงวัย 11 เดือน เข้ารับการรักษาด้วยเช่นกัน (ภาพจาก *มติชน*, 24 ตุลาคม 2535)

2538 เริ่มต้นคัดค้านท่อส่งก๊าซยาดานาในประเทศไทย

ปลายปี 2538 เมื่อ ปตท.เริ่มสำรวจเส้นทางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาในเมียนมาที่ทอดผ่าน จ.กาญจนบุรี เพื่อป้อนก๊าซสู่โรงไฟฟ้าราชบุรี ประชาชนในพื้นที่ได้แสดงความกังวลด้านความปลอดภัยและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกเริ่ม 7 มีนาคม 2539 ภาคประชาสังคม นักศึกษา และกลุ่มคนชาติพันธุ์ร่วมจัดสัมมนาที่กรุงเทพฯ เพื่อตั้งคำถามต่อความโปร่งใสของโครงการและจริยธรรมในการทำข้อตกกับรัฐบาลทหารเมียนมา โดยมีผู้เข้าร่วมงานกว่า 300 คน พฤษภาคม 2539 ปตท.เริ่มวางท่อก๊าซในพื้นที่ ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี โดยมีนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ปัญญาชนสาธารณะ นักศึกษาและประชาชนกว่า 30 คน นั่งขวางการก่อสร้างท่อส่งก๊าซ[84]

การเคลื่อนไหวต้านแหล่งก๊าซยาดานาซึ่งเกิดขึ้นทั้งในไทย ฝรั่งเศส และสหรัฐฯ ยังได้รับแรงสนับสนุนจากรายงาน *Total Denial* (2539) จัดทำโดย EarthRights International (ERI)[85] ที่รวบรวมคำให้การจากประชาชนที่ถูกรัฐบาลทหารของเมียนมาขับไล่ออกจากที่อยู่ บังคับให้พวกเขาทำงานหนักเพื่อสร้างท่อก๊าซ รวมถึงทรมาน ข่มขืน และฆาตกรรม[86] อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยได้แสดงจุดยืนว่าประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องภายในของเมียนมา เช่นในเดือนธันวาคม 2539 นายอรรคพล สรสุชาติ โฆษกรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคความหวังใหม่ให้สัมภาษณ์นักข่าวว่า

> ***"วันนี้เราลงนามในฐานะผู้ซื้อและพม่าเป็นผู้ขาย หลังจากนั้นแล้วเขาจะนำเงินไปทำอะไรบ้างเป็นเรื่องที่เราไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง...( )....แม้เราจะไม่เคยเห็นชอบกับการปราบปรามประชาชน แต่นั่นก็ถือเป็นเรื่องภายในของเขา"***
>
> **อรรคพล สรสุชาติ**
> โฆษกรัฐบาล
> จาก *อาทิตย์*, 20-26 ธันวาคม 2539

---

[84] World Rainforest Movement. "Thailand: One Year of Struggle Against Yadana Gas Pipeline." *WRM Bulletin* 22, May 25, 1999. Retrieved from https://www.wrm.org.uy/bulletin-articles/thailand-one-year-of-struggle-against-yadana-gas-pipeline.

[85] EarthRights International ได้รับการก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการต่อสู้เรื่องท่อส่งก๊าซยาดานาโดยเฉพาะ โดยมีแคทเธอรีน เรดฟอร์ด (28) ไทเลอร์ เจียนนินี (26) สองทนายความชาวอเมริกัน และกะซอวะ นักเคลื่อนไหวชาวกะเหรี่ยงที่หนีออกจากย่างกุ้งหลังเหตุการณ์ 888 Uprising เป็นผู้ร่วมก่อตั้ง ก่อนทั้งสามเริ่มจับประเด็นนี้ รายงานเกี่ยวกับการละเมิดในพื้นที่แนวท่อส่งก๊าซยาดานายังเป็นเพียงข่าวลือ ยากจะพิสูจน์ความจริงได้ เพราะพื้นที่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด อาวุธลับของ EarthRights คือกะซอวะ ผู้มีประสบการณ์หลบซ่อนในป่าถึง 6 ปี และสามารถสืบหาชาวบ้านในพื้นที่ผู้ยินดีจะบันทึกคำให้การอย่างลับๆ และส่งเทปกับภาพถ่ายข้ามแดนได้ กระทั่งได้คำให้การที่น่าเชื่อถือจากชาวบ้านกว่า 100 คน ในภาพยนตร์เรื่อง *Total Denial* (2006) ที่สร้างจากรายงานฉบับนี้ เราจะพบกะซอวะเป็นตัวเดินเรื่องหลักด้วย (เรียบเรียงจาก Iritani, Evelyn. "Myanmar Project Fueling International Controversy," *Los Angeles Times*, November 24, 1996, https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1996-11-24-mn-2612-story.html. and EarthRights International, "Board of Directors," November 24, 1996, Retrieved from https://earthrights.org/about/board-of-directors.

[86] EarthRights International (ERI) and Southeast Asian Information Network (SAIN). *Total Denial: A Report on the Yadana Pipeline Project in Burma*, July 10, 1996, https://www.burmalibrary.org/docs4/Total_Denial.pdf.

บทสรุป: จาก 'โชติช่วงชัชวาล' สู่ความมั่นคงทางพลังงานโดยรัฐร่วมกับเอกชน (2524-2539)

- ***บทบาทไฟฟ้า***

  การนำก๊าซจากอ่าวไทยมาใช้และเปิดประเทศภายหลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็น ทำให้ทศวรรษที่ 2530 เกิดการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น พร้อมกับการเดินหน้าสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ทำให้บทบาทของไฟฟ้าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนผ่านจากการใช้ไฟฟ้าในอุตสาหกรรมเบาขยายสู่การใช้ไฟฟ้าในอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ซึ่งกลายเป็นฟันเฟืองสำคัญในการสร้างรายได้ให้ประเทศ

- ***การเข้าถึงไฟฟ้า***

  นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ได้กำหนดเป้าหมายกระจายการพัฒนาด้านพลังงานให้พื้นที่ชนบทได้เข้าถึงไฟฟ้า และแผนงานโครงการเร่งรัดพัฒนาไฟฟ้าชนบทของ กฟภ. ในปี 2515 ทำให้พื้นที่ชนบทของไทยได้เข้าถึงไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างมาก จากเดิมในปี 2503 ซึ่งเป็นปีที่ก่อตั้ง กฟภ.มีหมู่บ้านเพียง 3% ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดที่เข้าถึงไฟฟ้า เมื่อเวลาผ่านไป 30 กว่าปี จำนวนหมู่บ้านที่เข้าถึงไฟฟ้าเพิ่มขึ้นเป็น 97.7% ในปี 2537

- ***วิวัฒนาการกิจการไฟฟ้า***

  เปลี่ยนจากการผลิตและลงทุนในกิจการไฟฟ้าโดยรัฐเพียงผู้เดียว สู่การเปิดทางให้ภาคเอกชนมีบทบาทลงทุนและผลิตไฟฟ้าเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางพลังงานร่วมกับรัฐ ซึ่งมี กฟผ.เป็นผู้รับผิดชอบหลัก โดยแปรรูป กฟผ.บางส่วนเพื่อจัดตั้งบริษัท EGCO ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายแรกของไทย โดยมี กฟผ.เป็นผู้ถือหุ้นหลัก พร้อมกับการนำค่า Ft มาใช้ และประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชนกลุ่ม SPP และ IPP

- ***เชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้า***

  การเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนมาพร้อมการเติบโตของสัดส่วนการพึ่งพาก๊าซเพื่อผลิตไฟฟ้า ถึงแม้การผลิตไฟฟ้าของไทยจะเปลี่ยนผ่านจากการใช้น้ำมันเตามาสู่ก๊าซสักระยะแล้วแต่ช่วงแรกยังใช้น้ำมันเตาเป็นเชื้อเพลิง กระทั่งหลังปี 2535 สัดส่วนการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซค่อยๆ เพิ่มสูงขึ้น ขณะที่สัดส่วนการใช้น้ำมันเตาค่อยๆ ลดลง ถือเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านจากน้ำมันเตาสู่ก๊าซอย่างเป็นทางการ

- ***ความมั่นคงทางพลังงาน***

ได้รับการสถาปนาขึ้นอย่างแข็งแกร่งและมั่นคงภายใต้บริบทการค้นพบก๊าซในอ่าวไทย โดยมี ปตท.เป็นผู้ดูแล และการเปิดทางให้เอกชนลงทุนในกิจการไฟฟ้า ความมั่นคงทางพลังงานอิงกับการมีแหล่งเชื้อเพลิงเป็นของตนเอง และมีมากเพียงพอสำหรับการผลิตไฟฟ้าในระดับครัวเรือนและขับเคลื่อนประเทศสู่ความรุ่งโรจน์ทางเศรษฐกิจบนฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จากนั้นเมื่อก๊าซในอ่าวไทยมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ความมั่นคงทางพลังงานจึงหมายถึงการแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อจัดหาไฟฟ้าและเชื้อเพลิงให้เพียงกับความต้องการใช้งาน เริ่มศักราชจัดทำข้อตกลงเพื่อซื้อไฟฟ้าแบบ MOU จาก สปป.ลาว เซ็นสัญญาซื้อก๊าซจากเมียนมา และพยายามพัฒนาแหล่งก๊าซในพื้นที่ทับซ้อนไทย-มาเลเซีย

- ***แผนพัฒนาไฟฟ้า***

จากเดิมการวางแผนพลังงานอยู่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหลัก ก่อนเปลี่ยนผ่านสู่การใช้แผนกำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ หรือแผน PDP ซึ่งจัดทำขึ้นครั้งแรกโดย กฟผ. จากนั้นแผน PDP กลายมาเป็นแผนแม่บทเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าของไทยจนกระทั่งปัจจุบัน

- ***บทบาทภาคประชาชน***

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเริ่มปรากฏชัดขึ้น โดยมีหมุดหมายสำคัญคือการประท้วงคัดค้านกรณีเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง เขื่อนแก่งเสือเต้น และการตื่นตัวต่อกรณีอพยพสัตว์ไม่ทันระหว่างสร้างเขื่อนรัชชประภา เมื่อมีการสร้างเขื่อนปากมูล การคัดค้านได้ขยายวงกว้างขึ้น นำไปสู่การรวมตัวของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการรัฐอย่างสมัชชาคนจนในเวลาต่อมา อีกทั้งปัญหาฝนกรดที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะได้ตอกย้ำให้เห็นถึงผลกระทบจากโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ส่งผลต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตของประชาชน ส่วนการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซได้ปรากฏบทบาทภาคประชาชนในการคัดค้านเช่นกัน แม้ไม่มากเท่ากรณีเขื่อน โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกองทัพเมียนมาตามแนวท่อส่งก๊าซยาดานา กล่าวได้ว่าการพัฒนาในช่วงทศวรรษ 2530 หรือยุคเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย เกิดขึ้นท่ามกลางขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษา ประชาชน และภาคประชาสังคมในลักษณะตอบโต้ คัดค้านโครงการของรัฐที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างรอบด้านเพียงพอ โดยไม่ต้องหวาดกลัวข้อหาคอมมิวนิสต์เหมือนยุคก่อน และเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่กระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับความสนใจทั้งจากภายในและนอกประเทศ

พลังงานไทยยุคก๊าซโชติช่วงชัชวาล และยุคเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย สู่การเปิดทางให้เอกชน (2524-2539)

1 เปิดวาล์วส่งก๊าซ ณ สถานีส่งก๊าซชายฝั่ง จ.ระยอง เพื่อนำก๊าซมาใช้ผลิตไฟฟ้าครั้งแรกที่โรงไฟฟ้าบางปะกง

2 จัดตั้งบริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (ปตท.สผ.)

3 โรงแยกก๊าซของ ปตท. จ.ระยอง เริ่มเปิดใช้งาน

4 จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายพลังงาน

เริ่มผลิตไฟฟ้าจากก๊าซ

ค้นพบแหล่งก๊าซน้ำพอง จ.ขอนแก่น

เริ่มผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน

2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531

วิกฤตน้ำมันครั้งที่ 2 (2523-2524)

ไฟฟ้าคือ 'ทุน' ขับเคลื่อนเศรษฐกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

มีหมู่บ้าน 76% เข้าถึงไฟฟ้า

เศรษฐกิจเติบโตก้าวสู่ประเทศอุตสาหกรรม ความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้น 13%

ไฟฟ้าทวีความสำคัญมากขึ้น ต้องมีใช้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

รัฐบาลประกาศเป้าหมายเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย และนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า

สิ้นสุดสงครามเย็น

เกิดแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (อีสเทิร์นซีบอร์ด)

การพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเป็นรูปธรรมมากขึ้นภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ 2525-2529)

จัดทำ แผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของ กฟผ. พ.ศ. 2530-2335' หรือ แผน PDP เป็นครั้งแรก

2529-2530 เกิดผลกระทบจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา มีสัตว์ป่าจำนวนมากเสียชีวิตเนื่องจากอพยพไม่ทัน

2530-2531 คัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน จ.กาญจนบุรี ครั้งใหญ่ จนนำไปสู่การยุติโครงการ

เปรม ติณสูลานนท์ (2523-2531)

6 เริ่มเปิดทางให้ภาคเอกชน

5 จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้เอกชนมีบทบาทในการผลิตและจำหน่ายไฟฟ้า

7 ระเบิดแก่งหินเพื่อก่อสร้างเขื่อนปากมูล

8 แปรรูป กฟผ.บางส่วน โดยตั้ง *บริษัท ผลิตไฟฟ้าจำกัด (EGCO)* เป็นผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายแรกของไทย

9 รับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชนรายเล็ก (SPP)

10 เกิดผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน

11 กฟผ.ขายโรงไฟฟ้าระยองให้ EGCO

12 เปิดประมูลรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชนรายใหญ่ (IPP) ครั้งแรก

13 กฟผ.ขายโรงไฟฟ้าขนอมให้ EGCO

เปลี่ยนผ่านจากน้ำมันเตาสู่การใช้ก๊าซผลิตไฟฟ้า

2532
ไฟฟ้าสำรองลดลงเหลือ 4%

2533
ความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงกว่าที่คาดการณ์เกือบ 300 เมกะวัตต์

เกิด*สงครามอ่าวเปอร์เซีย* น้ำมันราคาพุ่งสูง

เงินลงทุนของ กฟผ.มีไม่เพียงพอ รัฐต้องเร่งเดินหน้าเพิ่มบทบาทเอกชน

2532-2533 คัดค้านโครงการเขื่อนแก่งกรุง จ.สุราษฎร์ธานี นำไปสู่การยุติโครงการ

คัดค้านโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น จ.แพร่

2534

2535
สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มได้รับความสำคัญ

เหตุการณ์พฤษภาเลือด

เริ่มนำค่า Ft มาใช้ และเกิดค่าความพร้อมจ่ายจากการทำสัญญาซื้อไฟเอกชน

เกิดปรากฏการณ์ *ฝนกรด* รอบพื้นที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ มีประชาชนได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก

2536
รัฐบาลลงนามใน MOU เพื่อซื้อไฟฟ้าจาก สปป.ลาว

เริ่มสร้างความมั่นคงพลังงานจากต่างประเทศ

ครม.มีมติให้เจรจาซื้อก๊าซจากเมียนมา

2537
มีหมู่บ้าน 97.7% เข้าถึงไฟฟ้า

2538
ปตท.เซ็นสัญญาซื้อก๊าซจากรัฐบาลทหารเมียนมา

เกิด 'สมัชชาคนจน'

เริ่มคัดค้านท่อก๊าซไทย-เมียนมา

2539
เศรษฐกิจไทยเริ่มปรากฏสัญญาณชะลอตัว

ไทยบรรลุความร่วมมือการใช้ก๊าซในแหล่ง JDA เป็นครั้งแรกโดยแบ่งปันผลผลิต 50:50

เกิดก๊าซรั่ว ส่งผลกระทบต่อครูและนักเรียน รร.มาบตาพุด พันพิทยาคาร จนต่อมาได้ย้าย รร.ออกจากพื้นที่เดิม

2532-2537 คัดค้านโครงการเขื่อนปากมูล จ.อุบลราชธานี

ชาติชาย ชุณหะวัณ (2531-2534)	อานันท์ ปันยารชุน (2534-2535)	ชวน หลีกภัย (2535-2538)	บรรหาร ศิลปอาชา (2538-2539)

11 รัฐประหารโดย พลเอก สุนทร คงสมพงษ์ (2534)

สุจินดา คราประยูร (2535)
อานันท์ ปันยารชุน (2535)

เอาใจใคร...ก็ขัดใจคน...!

บทที่ 5

พลังงานไทยหลังวิกฤตต้มยำกุ้ง จุดเริ่มต้นยุคไฟฟ้าล้นเกิน (2540-2549)

ซ้าย : การ์ตูนโดย ศักดา แซ่เอียว หรือ ‘เซีย ไทยรัฐ’ (ภาพจาก *ไทยรัฐ*, 27 ธันวาคม 2545)

ไฟฟ้าสำรองล้นเกิน แต่การซื้อไฟฟ้าจากเอกชนรายใหญ่ยังไปต่อ

หลังยุคเศรษฐกิจบูมผ่านไป การกู้เงินจากต่างประเทศเกินขนาดของภาคเอกชนและการบริหารงานการคลังล้มเหลวของรัฐบาล ทำให้ประเทศไทยเผชิญวิกฤตทางการเงินครั้งใหญ่ หรือ 'วิกฤตต้มยำกุ้ง' ท่ามกลางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนกลับพุ่งสูงขึ้นหลังเหตุการณ์พฤษภาเลือด แปรเปลี่ยนเป็นฉันทามติที่จะปฏิรูปการเมืองและทิ้งยุคประชาธิปไตยครึ่งใบไว้ข้างหลัง เกิดการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งมีประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐร่วมร่าง

วิกฤตต้มยำกุ้งสร้างผลกระทบต่อคนไทยในทุกภาคส่วน รวมถึงด้านพลังงาน หลังสัญญาณเศรษฐกิจส่อแววถดถอยและแนวโน้มความต้องการไฟฟ้าลดลง 17 มิถุนายน 2540 คณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ จึงมีมติเห็นชอบนำแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของ กฟผ. พ.ศ. 2540-2554 หรือ PDP 97-01 ซึ่งเป็นแผน PDP ฉบับสำรองที่ทำไว้เมื่อปี 2539 มาใช้

2 กรกฎาคม 2540 รัฐบาลประกาศลอยตัวค่าเงินบาท ทำให้ความต้องการใช้ไฟฟ้าลดลงจากเดิม กระทั่งกำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองตามแผน PDP 97-01 ยังถือว่าสูงเกินความจำเป็น กฟผ. จึงปรับแผนการลงทุน โดยเลื่อนกำหนดการจ่ายไฟเข้าระบบของโรงไฟฟ้าราชบุรี (เครื่องที่ 3 และ 4) และโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ (เครื่องที่ 2)[87] รวมถึงเจรจาขอเลื่อนการซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนใน สปป.ลาว[88] อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการปรับค่าพยากรณ์ฯ หลายครั้ง แต่ค่าพยากรณ์ยังคงสูงเกินความต้องการใช้จริง ก่อให้เกิดปัญหาไฟฟ้าสำรองล้นเกินที่ดำเนินมาถึงปัจจุบัน

ความผันผวนของค่าเงินบาทส่งผ่านมายังบิลค่าไฟครั้งแรก

ตุลาคม 2540 คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) มีมติปรับสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับผู้ผลิตไฟฟ้า IPP ทั้ง 7 โครงการ (ขณะนั้นเซ็นสัญญาไปแล้ว 3 โครงการ) เพื่อบรรเทาผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทลอยตัว โดยปรับสูตรราคาซื้อขายไฟฟ้า ให้ค่าความพร้อมจ่าย (Availability Payment : AP)[89] เกือบทั้งหมดเปลี่ยนแปลงได้ตามค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงจากอัตราแลกเปลี่ยนเงิน[90] ซึ่งเป็นการส่งผ่านความเสี่ยงด้านต้นทุนค่าไฟมายังผู้บริโภคโดยตรง และปรับสัญญาส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากสูตรราคาซื้อขายไฟฟ้า เช่น เพิ่มกำลังการผลิตตามสัญญาซื้อขายไฟฟ้า เพื่อช่วยให้ผู้ผลิต IPP สามารถจัดหาเงินกู้ได้หรือเลื่อนวันจ่ายไฟเข้าระบบเนื่องจากจัดหาเงินกู้ล่าช้า โดยระบุถึงเหตุผลสำคัญคือหากไม่ปรับเปลี่ยนอาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นใจของผู้ลงทุนและสถาบันการเงินในเศรษฐกิจไทย รวมถึงระบบการบริหารงานทางด้านพลังงานของรัฐบาลไทย ประกอบกับ กฟผ. ได้นำโครงการ IPP ทั้ง 7 โครงการ บรรจุไว้ในแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของ กฟผ. แล้ว หากโครงการดังกล่าวจะต้องยกเลิกหรือเลื่อนออกไปอีกจะมีผลต่อความมั่นคงของระบบไฟฟ้าของประเทศ[91]

11 ตุลาคม 2540 รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ประกาศใช้ นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่รับรองสิทธิการรวมกลุ่มของประชาชน ระบุถึงสิทธิชุมชน รวมถึงเพิ่มสิทธิการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในหลายมิติ ก่อนที่ในเดือนพฤศจิกายน 2540 พลเอก ชวลิตจะประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่การเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ยังไม่เกิดขึ้นหลังจากนั้น เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรได้ใช้วิธีลงคะแนนเสียงเลือกนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป

---

[87] มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 5/2540 (ครั้งที่ 66), 24 ตุลาคม 2540.

[88] ยกเว้นเขื่อนเทิน-หินบูน และเขื่อนห้วยเฮาะ ได้มีการเซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (ภายใต้ MOU) ไปเมื่อปี 2539 และ มิถุนายน ปี 2540 ตามลำดับ

[89] ค่าความพร้อมจ่าย หมายถึง ค่าตอบแทนที่รัฐต้องจ่ายให้กับโรงไฟฟ้าเอกชนตามสัญญาซื้อ ไฟฟ้าระยะยาว (Power Purchase Agreement : PPA) ไม่ว่าโรงไฟฟ้านั้นๆ จะเดินเครื่องเต็มศักยภาพหรือไม่ก็ตาม ตามหลักการ 'ไม่ใช้ก็ต้องจ่าย (take or pay)' ข้อมูลจาก สฤณี อาชวานันทกุล. "ความไม่เป็นธรรมของค่าไฟ." *JustPow*, 2 เมษายน 2567. https://justpow.co/article-unfair-electricity-bill.

[90] อัตราแลกเปลี่ยนนี้ต้องไม่เกิน 90% สำหรับโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมกังหันก๊าซ และไม่เกิน 72% สำหรับโรงไฟฟ้าพลังความร้อนถ่านหิน

[91] มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 87.

ภายใต้รัฐบาลใหม่ ธันวาคม 2540 กฟผ.ได้เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับบริษัทเอกชนรายใหญ่ที่ผ่านการประมูล IPP ครั้งที่ 1 จนครบ 7 โครงการ รวม 5,935.5 เมกะวัตต์ การซื้อไฟฟ้าครั้งใหญ่นี้นับว่าสวนทางกับภาวะเศรษฐกิจที่ไทยกำลังเผชิญ และสวนทางกับการนำแผน PDP ฉบับสำรองมาใช้ ดังนั้น แม้จะมีการปรับลดตัวเลขความต้องการใช้ไฟฟ้าลงแต่กำลังการผลิตไฟฟ้าที่มีในระบบยังคงสูงเกินความจำเป็น จึงนับเป็นก้าวที่ลักลั่นของพลังงานไทยอย่างยิ่ง

21 มกราคม 2541 เงินบาทไทยทำสถิติอ่อนค่าต่ำสุด เหลือ 56.1 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ[92] แต่การรับซื้อพลังงานจากต่างประเทศยังดำเนินต่อไป ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนเทิน-หินบูน เริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าขายให้ไทยในเดือนมีนาคม 2541 ตามมาด้วยเขื่อนห้วยเฮาะ ในปี 2542 ซึ่งเขื่อนทั้งสองแห่งเป็นโครงการภายใต้ MOU ที่ไทยและ สปป.ลาว เซ็นสัญญาซื้อขายไว้ก่อนที่จะประกาศลดค่าเงินบาท แต่เขื่อนไม่ใช่เพียงแหล่งพลังงานเดียวที่หลั่งไหลเข้าสู่ไทยในยุคเศรษฐกิจถดถอยนี้

จากก๊าซอ่าวไทย สู่ก๊าซเมียนมา และก๊าซไทย-มาเลย์

ปี 2541 ไทยเริ่มรับก๊าซจากแหล่งยาดานาของเมียนมา โดยจุดรับก๊าซอยู่บริเวณชายแดนบ้านอีต่อง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ก่อนเชื่อมไปยังโรงไฟฟ้าราชบุรี โดยมีแผนจ่ายไฟเข้าระบบในปี 2541 แต่การก่อสร้างโรงไฟฟ้าล่าช้า ทำให้ไทยรับก๊าซจากเมียนมาตามจำนวนที่ตกลงไว้ไม่ได้ และปตท. ต้องจ่ายเงินค่าซื้อก๊าซเต็มจำนวนตามเงื่อนไข 'ไม่ใช้ก็ต้องจ่าย' (Take or Pay) และ 'ค่าความพร้อมจ่าย' (Capacity Payment)[93] ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนนี้ถูกนำมารวมไว้ในบิลค่าไฟด้วยเช่นกัน

ระหว่างการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา โครงการได้รับการคัดค้านอย่างหนัก ทั้งจากคนไทยที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สูญเสียทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำ และวิถีชีวิต จากการวางท่อก๊าซผ่านผืนป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ จ.กาญจนบุรี และเกิดการตั้งคำถามถึงปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะคำถามว่า เหตุใดโครงการจึงวางแนวท่อก๊าซถึงอ้อมส่งเข้าทาง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี แทนที่จะตัดตรงไปเข้าที่ จ.ราชบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้า และเมื่อพิจารณาจากแผนที่แล้ว จะพบว่าบริเวณที่ท่อก๊าซพาดผ่านนั้น เป็นที่ตั้งสำคัญของกองกำลังชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงที่ต่อต้านกองทัพเมียนมา[94] ซึ่งในปี 2539 ได้ปรากฏผลการสืบสวนว่าชาวกระเหรี่ยงตามเส้นทางที่ท่อก๊าซพาดผ่านได้กลายเป็นแรงงานบังคับ รวมถึงถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายประการ[95]

ท่อก๊าซหมิ่นพ่น - ภาพหลุดจากข่าวของ ส.ศิวรักษ์ พร้อมชาวบ้าน นศ.อีก 50 คน ที่ปิดประท้วงการล่าช้าของบริษัทเอ่ยงสยบในป่า ส่วนพล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รมว.มหาดไทย ผู้แถลงรับปากว่าจะรีบให้ทันกับแผนเดือนปี 38 (ภาพเล็ก) ประกาศไร้อำนาจหน้าที่ในการขัดขวางบริษัท

ส. ศิวรักษ์ พร้อมกลุ่มชาวบ้านและนักศึกษา 54 คน ถูกจับกุมเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2541 จากกรณีนอนขวางแนวก่อสร้างท่อก๊าซ (ครั้งที่สอง) เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งท่อก๊าซสรุปว่า "โครงการมีความไม่โปร่งใส ประชาชนมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลและมีสิทธิในการคัดค้านอย่างสงบสันติ ผู้รับผิดชอบโครงการไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน" ทว่านายชวน หลีกภัย ยังคงให้เดินหน้าการวางท่อก๊าซต่อ (ภาพจาก *ข่าวสด*, 7 มีนาคม 2541)

---

[92] ประชาชาติธุรกิจ. "ย้อนรอย 25 ปี ลอยตัวค่าเงินบาท จากวิกฤตต้มยำกุ้งถึงวิกฤตเงินเฟ้อ." 2 กรกฎาคม 2565. https://www.prachachat.net/finance/news-968944.

[93] ในแต่ละปีผู้ขายต้องส่งก๊าซให้ผู้ซื้อตามปริมาณที่ตกลงไว้ในสัญญา หากผู้ซื้อต้องการใช้ก๊าซในปริมาณที่ต่ำกว่าในสัญญาก็สามารถทำได้ แต่ต้องจ่ายเงินเต็มจำนวนตามปริมาณที่ตกลงไว้ในสัญญา และในปีต่อๆ ไปก็สามารถเรียกรับก๊าซคืน (Make Up) ให้ครบตามจำนวนที่ได้จ่ายเงินไปแล้วก่อนหน้านี้

[94] สุชาดา สายหยุด. "Burma Peace Group ฉบับที่ 13: พลังงาน: โศกนาฏกรรมในพม่า," *ประชาไท*, 24 พฤศจิกายน 2550, https://prachatai.com/journal/2007/11/14913.

[95] EarthRights International (ERI) and Southeast Asian Information Network (SAIN). *Total Denial: A Report on the Yadana Pipeline Project in Burma* (July 10, 1996). https://www.burmalibrary.org/docs4/Total_Denial.pdf.

22 เมษายน 2541 นายชวน หลีกภัย และ ดร.มหาเธร์ โมฮัมหมัด นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ได้ลงนามในข้อตกลงเบื้องต้นสัญญาซื้อขายก๊าซจากแหล่ง JDA (Joint Development Area) หรือก๊าซจากพื้นที่ทับซ้อนบริเวณไหล่ทวีปของไทยและมาเลเซีย ที่ จ.สงขลา ***"ท่ามกลางสายตากังขาของชาวบ้านจะนะที่มองดูการตกลงทำสัญญาอันปราศจากความเห็นชอบของพวกเขา"***[96] และสมัชชานักศึกษาภาคใต้ได้ออกมาประท้วงเพื่อเรียกร้องให้มีการทำประชาพิจารณ์ ฟังเสียงประชาชนในพื้นที่[97] อย่างไรก็ตามโครงการยังเดินหน้าต่อไป โดยรัฐบาลได้กำหนดให้ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย มาขึ้นฝั่งที่ อ.จะนะ และสร้างโรงแยกก๊าซเชื่อมต่อกับประเทศมาเลเซียผ่านทางชายแดน อ.สะเดา จ.สงขลา

บน : นายกรัฐมนตรีไทย-มาเลเซีย ลงนามซื้อขายก๊าซจากแหล่ง JDA ที่ จ.สงขลา (ภาพจาก *มติชน*, 23 เมษายน 2541)

ล่าง : ประชาชนชาว อ.จะนะ จ.สงขลา ปักป้ายต่อต้านท่อก๊าซ ไทย-มาเลเซีย ที่ลานหอยเสียบ ต.สะกอม อ.จะนะ ยืนยันไม่ให้โครงการนี้เกิดขึ้น พร้อมล่ารายชื่อให้ถอดถอนนายประเสริฐ สาหีม ประธาน อบต.สะกอม ออกจากตำแหน่ง (ภาพจาก *ไทยรัฐ*, 26 ตุลาคม 2543)

กำเนิดราชกรุ๊ป

แม้ในช่วงทศวรรษ 2530 เกิดการแปรรูปกิจการไฟฟ้าซึ่งเดิมรัฐเป็นเจ้าของทั้งหมดได้เปิดทางให้เอกชนร่วมลงทุนเป็นเจ้าของ ไม่ว่าจะเป็นแปรรูป กฟผ. บางส่วน เพื่อจัดตั้งเป็นบริษัท EGCO หรือเปิดรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชน IPP และ SPP แต่เป็นไปในลักษณะที่รัฐต้องการให้ภาคเอกชนมาลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่มเพื่อสนองต่อความต้องการใช้ไฟฟ้าที่สูงขึ้นจากการเดินหน้าพัฒนาเศรษฐกิจและลดภาระการลงทุนของ กฟผ. ที่ขณะนั้นแบกหนี้สินเป็นจำนวนมากจากการกู้เงินมาลงทุน แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2540 สถานะการมีส่วนร่วมกลับแตกต่างจากเดิม

ย้อนกลับไปในเดือนกรกฎาคม 2540 เมื่อรัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศลอยตัวค่าเงินบาทและกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) อีกทั้งขอกู้เงินจากต่างประเทศและธนาคารกลางต่างๆ ซึ่งตามมาด้วยเงื่อนไขทางนโยบายมากมายที่รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม รวมถึงการลดภาระการคลังของประเทศด้วยการปรับปรุงกิจการหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ โดย IMF ให้เหตุผลว่ารัฐวิสาหกิจไทยขาดความสมดุลในการบริหารการเงินและก่อภาระหนี้สินสูงเกินจำเป็น

การกู้เงินจาก IMF สร้างสภาพบังคับที่เร่งให้เกิดการแปรรูปกิจการไฟฟ้าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจอย่างรวดเร็ว และสภาพบังคับนั้นถูกส่งผ่านมายังรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย 1 กันยายน 2541 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติ***แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ*** เพื่อกำหนดแนวทางการแปรรูปหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่ง กฟผ. กฟน. กฟภ. และ ปตท. เป็นรัฐวิสาหกิจที่อยู่ในแผนแม่บทฉบับนี้

ปี 2542 รัฐบาลประกาศใช้***พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542***[98] นำไปสู่การแปรรูปโรงไฟฟ้าราชบุรีซึ่งเดิมเป็นของ กฟผ.ให้กลายเป็นโรงไฟฟ้าเอกชน โดย กฟผ.จัดตั้ง ***บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด*** และนำบริษัทเข้าระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ เพื่อซื้อโรงไฟฟ้าราชบุรี ให้ไปอยู่ภายใต้การดำเนินกิจการของบริษัทฯ กลายเป็น ***บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)*** ในเดือนพฤศจิกายน 2543[99] โดย กฟผ.ทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีฯ เป็นระยะเวลา 25 ปี

---

[96] พิมพ์ชนก พุกสุข. "การต่อสู้ของ 'เหล่ามะ' ในจะนะ: ผู้หญิงบนพื้นที่แห่งความขัดแย้งระหว่างคนกับรัฐ," *The 101 World*, 21 มกราคม 2565. https://www.the101.world/women-and-chana.

[97] ผู้จัดการออนไลน์. "17 ปี 'เหตุสลายม็อบท่อก๊าซไทย-มาเลย์' ปิดทุกคดี-เปิดทางสู่สู่..ชัยชนะประชาชน!," 20 ธันวาคม 2562. https://mgronline.com/south/detail/9620000121498.

[98] พ.ร.บ.ฉบับนี้ช่วยให้รัฐวิสาหกิจเปลี่ยนเป็นบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชน โดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมายที่ตราขึ้นมาเพื่อจัดตั้งรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง

[99] ต่อมาบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) หรือ Ratch Group ในปี 2562

คน'กฟผ.'เล่นบทเถื่อน เขกหัว'บอร์ด'

'ประมวล เอมเปีย'ยันไม่รับทล. เตือน'เปรมศักดิ์'แจ้งเท็จอีกคดี

'ประมวล เอมเปีย' ประกาศไม่ขอรับเงิน 1 ล้านของ 'เปรมศักดิ์' ยันไม่เคยให้กู้ เตือน ส.ส.ขอนแก่นไปรวาเงินที่กรมบังคับคดี ระวังเข้าข่ายแจ้งเท็จ โทษถึงติดคุก 'ภูษณ' ประกาศไม่ยึดตำแหน่งเลขาฯ ความ (อ่านหน้า 24)

ฮือล้อมกรอบ'ปิยสวัสดิ์' แค้นตัวการขายโรงไฟฟ้า

ม็อบ กฟผ.เล่นแรงฮือใส่บอร์ดใหม่ 'ปิยสวัสดิ์' พนักงานหญิงโดดเข้าเขกหัว ท่ามกลางเสียงโห่ร้องสู้ไม่ถอยและไม่ให้ขายโรงไฟฟ้า ผู้ว่าการ กฟผ.ประกาศพิจารณาตัวเอง (อ่านหน้า 19)

การแปรรูป กฟผ. ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย เต็มไปด้วยแรงต่อต้าน เช่นกรณีพนักงาน กฟผ. เขกหัวบอร์ดบริหารชุดใหม่ สะท้อนความดุเดือดของการคัดค้านการแปรรูป (ภาพจาก *มติชน*, 11 เมษายน 2541)

การแปรรูปโรงไฟฟ้าราชบุรีและการทำสัญญารับซื้อไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าราชบุรีในราคาแพงและผูกมัดระยะยาว สร้างข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก เนื่องจากเป็นบริษัทเอกชนที่ กฟผ.เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ทำให้กำไรที่ได้จากการขายไฟฟ้าย่อมเป็นของ กฟผ.ด้วยเช่นกัน ซึ่งสวนทางกับแนวทางของรัฐบาลที่พยายามทำให้เกิดการแข่งขันในตลาดไฟฟ้าขณะนั้น อีกทั้งปลายเดือนพฤษภาคม 2543 ครม.ชวนยังอนุมัติให้ ปตท.กู้เงินจากธนาคารภายในประเทศจำนวน 15,800 ล้านบาท โดยส่วนหนึ่งของเงินก้อนนี้จะถูกนำไปจ่ายค่าซื้อก๊าซจากเมียนมาล่วงหน้า เพราะโรงไฟฟ้าราชบุรียังสร้างไม่แล้วเสร็จ[100] โดยมีกระทรวงการคลังเป็นผู้ค้ำประกันพันธบัตรเพื่อการกู้ยืมเงินครั้งนี้ จึงถูกวิจารณ์ว่าเป็นการสร้างหนี้สาธารณะให้ประชาชน ขณะที่โรงไฟฟ้าราชบุรีซึ่งมีสถานะเป็นโรงไฟฟ้าเอกชนได้รับประโยชน์มหาศาล[101]

ปี 2543 โรงไฟฟ้าราชบุรีเริ่มเปิดดำเนินการ นับเป็นครั้งแรกที่ไทยผลิตไฟฟ้าจากก๊าซที่นำเข้ามาจากเมียนมา ภายใต้การการันตีผลตอบแทนการลงทุนให้เมียนมา 19%[102] แต่เมื่อการสร้างโรงไฟฟ้าราชบุรีล่าช้ากว่าแผนเดิมถึง 2 ปี ทำให้ในช่วงปี 2541-2543 ไทยต้องจ่ายค่าความพร้อมจ่ายให้เมียนมากว่า 31,054 ล้านบาท[103] โดยภาระทั้งหมดถูกส่งผ่านมายังประชาชน

ราคาน้ำมันพุ่งทะลักส่งผลดีต่อไทย

● ปตท.กรี๊ดสลบค่าปรับก๊าซพม่า ● คำตอบสุดท้ายกดค่าไฟถูกลง

นายประเสริฐ บุญสัมพันธ์ ผู้จัดการใหญ่ ปตท. ก๊าซธรรมชาติสิ้นล่าช้า ทำให้ ปตท.ต้องจ่ายเงินไปก่อนในปี 2541-2543 รวม 25,000 การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า จากที่ราคาน้ำมันแพงขึ้น ล้านบาท โดยมีภาระดอกเบี้ย 6,000 ล้านบาท โดยวงเงินนี้ได้กำหนด ทำให้ต้นทุนการซื้อก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ตาม ว่า ปตท. รับภาระ 11% การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 12-13% ภาระเทคออร์เปย์ (TAKE OR PAY) เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการ ส่วนที่เหลือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลหรือประชาชนรับภาระ แต่ราคาน้ำมัน ผลิตไฟฟ้าไทย เพราะถือว่าก๊าซดังกล่าวที่นำมาใช้ในขณะนี้มีต้นทุนต่ำ ที่เพิ่มขึ้น ทำให้จะคุ้มกับภาระดังกล่าว และประชาชนจะได้ประโยชน์มาก กว่าราคาก๊าซในประเทศไทยในปัจจุบันและต่ำกว่าราคาน้ำมันเตา ราคาน้ำมันเตา ที่สุดภายใน 5 ปี จะมีการใช้ก๊าซในส่วนเทคออร์เปย์ได้หมด ปัจจุบัน ราคา ได้ปรับขึ้นมาอยู่ที่ประมาณ 26-27 เหรียญสหรัฐฯต่อบาร์เรล หรือ ก๊าซพม่าได้ปรับขึ้นมาอยู่ที่ 3.6 เหรียญต่อล้านบีทียู ปตท.จะเจรจากับ เฉลี่ย 4.5 เหรียญต่อล้านบีทียู แต่ราคาก๊าซยาดานาที่เป็นก๊าซที่ ปตท.จ่าย เจ้าของแหล่งปิโตรเลียมในอ่าวไทย ขอลดปริมาณการรับก๊าซเพื่อเพิ่ม เงินไปแล้ว แต่ฝากเอาไว้ก่อน แล้วนำมาใช้ในขณะนี้ราคา 2.6 เหรียญ ปริมาณการใช้ก๊าซพม่าในส่วนที่จ่ายเงินไปแล้ว ด้านการเจรจากับแหล่ง ต่อล้านบีทียู ทำให้ต้นทุนค่าไฟฟ้าถูกกว่ามาก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อค่า ยาดานา จะขอลดการรับก๊าซที่จะรับ 525 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน ให้เหลือ ไฟฟ้าของประชาชน 400-450 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน ในปี 2544-2548 เพื่อเร่งรับก๊าซใน

"ภาระเทคออร์เปย์ก๊าซพม่า เกิดจากโรงไฟฟ้าราชบุรีก่อสร้างเสร็จ ส่วนที่จ่ายเงินไปแล้ว".

ข่าวผลพวงจากการทำสัญญาซื้อขายก๊าซแบบ Take or Pay ที่ไทยต้องจ่ายเงินให้เมียนมาแม้โรงไฟฟ้าราชบุรีก่อสร้างเสร็จสิ้นล่าช้าและรับก๊าซจากแหล่งยาดานามาใช้ไม่ได้ โดย ปตท.ต้องจ่ายเงินค่าก๊าซเต็มจำนวนไปก่อนในปี 2541-2543 รวม 25,000 ล้านบาท โดยมีภาระดอกเบี้ย 6,000 ล้านบาท (ภาพจาก *ไทยรัฐ*, 1 พฤศจิกายน 2543)

ตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้าที่ไปไม่ถึงฝัน

ปี 2543 ภายใต้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้ปรากฏแนวคิดการปรับปรุงโครงสร้างไฟฟ้าเพื่อลดการผูกขาดและสร้างตลาดให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรี ผ่านการจัดตั้ง ***'ตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า'*** หรือ ***'Power Pool'*** เป็นครั้งแรกในประเทศไทย ซึ่งเป็นไปตามแนวทางแผนแม่บทแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านพลังงาน โดยกำหนดให้ดำเนินการแล้วเสร็จภายในปี 2546

หากเปลี่ยนไปใช้ระบบ Power Pool กฟผ.ต้องแยกกิจการทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ การผลิตไฟฟ้า การควบคุมระบบ และระบบสายส่งออกจากกัน ส่วนโรงไฟฟ้าที่ต้องการขายไฟฟ้ากับตลาดกลางฯ ต้องเสนอขายผ่านศูนย์ควบคุมอิสระ (Independent System Operator : ISO) ที่ต้องได้รับการจัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อทำหน้าที่สั่งการเดินเครื่องโรงไฟฟ้าตามความต้องการไฟฟ้าในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการทางการตลาด (Market Operator : MO) เพื่อกำกับ/ดูแลราคาซื้อขายไฟฟ้า และศูนย์บริหารการชำระเงิน (Market Operator : SA) เพื่อดูแลบัญชีและการชำระเงินในการซื้อขายไฟฟ้า

---

[100] กุลธิดา สามะพุทธิ. "โครงการท่อก๊าซไทย-พม่ากับคำเตือนที่เป็นจริง," *สารคดี*, ฉบับที่ 185, (กรกฎาคม 2543).

[101] "ติง 'ชวน' ลอยตัวค่าก๊าซพม่า," *ไทยรัฐ*, 30 พฤษภาคม 2543.

[102] Greacen and Greacen, อ้างแล้วในเชิงอรรถ 67.

[103] ประสาท มีแต้ม. "15 ปีท่อก๊าซไทย-พม่า ทำไมไม่ประเมิน?," *ผู้จัดการออนไลน์*, 1 กรกฎาคม 2556. https://mgronline.com/daily/detail/9560000079878.

ระบบ Power Pool ทำให้ผู้ซื้อเลือกซื้อไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าได้อย่างอิสระผ่านตลาดกลางฯ แนวทางนี้ครอบคลุมถึงโรงไฟฟ้าของ กฟผ. ซึ่งต้องได้รับการแปรรูปเพื่อเข้ามาแข่งขันในตลาดกลางเช่นเดียวกับโรงไฟฟ้าของเอกชนรายอื่น

การนำระบบตลาดกลางฯ มาใช้ จุดข้อถกเถียงในสังคม ฝ่ายสนับสนุนมองว่านี่คือการนำกลไกการตลาดมาแก้ปัญหาการวางแผนพลังงานที่ไม่มีประสิทธิภาพซึ่งทำให้ต้องลงทุนสร้างโรงไฟฟ้ามากเกินความจำเป็น นับเป็นการแก้ปัญหาผูกขาดทั้งระบบโดย กฟผ. ทำให้ค่าไฟถูกลง ขณะที่ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าถึงแม้จะมีตลาดกลางฯ แต่การผูกขาดนั้นยังคงอยู่ เพียงเปลี่ยนรูปแบบจากการผูกขาดโดยภาครัฐเป็นเอกชนแทน เนื่องจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนในไทยมีเพียงไม่กี่ราย อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและถือหุ้นไขว้กันระหว่างบริษัท ซึ่งอาจทำให้ผู้ใช้ไฟฟ้าไม่มีทางเลือกอื่นๆ มากนัก[104]

นอกจากนี้ ยังมีข้อกังวลในแง่ไฟฟ้าเป็นสินค้าสาธารณูปโภคพื้นฐาน หากเปิดให้มีการแข่งขันราคาโดยใช้กลไกแบบตลาดหุ้นที่ราคาซื้อขายเป็นไปตามอุปสงค์อุปทาน ณ ขณะนั้นๆ อาจเกิดวิกฤตเช่นเดียวกับที่รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มเปิดตลาดเสรีซื้อขายไฟฟ้าในปี 2539 โดยใช้วิธีการซื้อขายแบบตลาดหุ้น ทำให้เกิดการเก็งกำไรโดยไม่มีกลไกกำกับ ไฟฟ้ามีราคาแพงขึ้น รวมถึงเกิดสถานการณ์ไฟฟ้าดับทั่วเมืองหลายครั้ง เนื่องจากมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างโดยพัฒนาระบบตลาดซื้อขายไฟฟ้าเป็นหลัก ทำให้เกิดปัญหาการจัดหาโรงไฟฟ้าใหม่ไม่ทันกับความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป

ทักษิณ ชินวัตร และวิสัยทัศน์ National Champion ที่ทำให้ ปตท. ก้าวกระโดด

ขณะเสียงคัดค้านการแปรรูปกิจการไฟฟ้าและข้อถกเถียงเรื่องเปิดตลาดกลางฯ เพื่อลดการผูกขาดยังหาข้อยุติไม่ได้ 6 กุมภาพันธ์ 2544 เกิดการเลือกตั้งโดยใช้รัฐธรรมนูญปี 2540 เป็นครั้งแรก นโยบายด้านพลังงานของไทยได้เปลี่ยนผ่านสู่มือของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีขณะนั้น ผู้ซึ่งมาพร้อมกับวิสัยทัศน์ 'National Champion'[105] ที่ต้องการขยายขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและผลักดันให้เกิดองค์กรหรือบริษัทชั้นนำที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระดับที่แข่งขันกับนานาประเทศได้ ทำให้ทิศทางการปรับโครงสร้างพลังงานไทยเปลี่ยนไปอีกครั้ง โดยองค์กรด้านพลังงานอยู่ในขอบเขตที่รัฐบาลต้องการยกระดับเป็น National Champion ด้วยเช่นกัน

หลังเข้ารับตำแหน่งเพียงหนึ่งเดือน พ.ต.ท. ทักษิณ ได้เริ่มต้นงานแปรรูปรัฐวิสาหกิจทันที นำไปสู่การแปรรูป ปตท.สำเร็จในเดือนพฤศจิกายน 2544 ทว่าการขายหุ้นให้แก่นักลงทุนและประชาชนในตลาดหลักทรัพย์ ได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากสังคม เพราะเป็นการแปรรูปกิจการน้ำมันและก๊าซที่เดิมเป็นธุรกิจผูกขาดโดยรัฐให้กลายเป็นธุรกิจมุ่งแสวงหากำไร ในขณะที่ไทยยังไม่มีหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้บริโภค ทำให้ ปตท.ยังคงมีอำนาจผูกขาดกิจการก๊าซภายหลังจากแปรรูป โดยมีกระทรวงการคลังถือหุ้นเกินกว่า 50% ดังนั้น ปตท. ซึ่งแม้จะมีชื่อเป็นบริษัทมหาชน แต่ยังคงมีสถานะเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจจนถึงปัจจุบัน

ปี 2545 รัฐบาลได้จัดตั้ง ***กระทรวงพลังงาน*** โดยโอนย้ายหน่วยงานด้านพลังงานที่เคยกระจัดกระจายอยู่ในกระทรวงต่างๆ มาสังกัดสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) รวมทั้งย้ายสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) ซึ่งเดิมอยู่ใต้สำนักนายกรัฐมนตรี มาอยู่ใต้กระทรวงพลังงาน โดยเปลี่ยนชื่อเป็น ***สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.)*** ทำหน้าที่เสนอแนะการกำหนดนโยบายและแผนเกี่ยวกับพลังงานของประเทศ

28 สิงหาคม 2545 รัฐบาลได้ให้สัตยาบันในพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ซึ่งกำหนดให้ประเทศภาคีร่วมรับผิดชอบดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ขณะที่สถานการณ์ในประเทศดูเหมือนจะสวนทาง โดยเฉพาะการเรียกร้องความเป็นธรรมเรื่องโรงไฟฟ้าแม่เมาะที่เป็นไปอย่างล่าช้า

10 ธันวาคม 2545 ประชาชนใกล้เหมืองถ่านหินแม่เมาะได้รวมตัวจัดตั้ง ***'เครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่เมาะ'*** เพื่อรณรงค์ปกป้องสิทธิชุมชนและสิ่งแวดล้อมจากผลกระทบของเหมืองถ่านหินและโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ปี 2546 ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากเหมืองถ่านหินแม่เมาะ 3 คน ยื่นฟ้องเรียกร้องชดเชยค่าเสียหายจาก กฟผ.ต่อศาลยุติธรรมจังหวัดลำปาง แต่ศาลไม่รับฟ้องโดยอ้างว่าเป็นคดีทางการปกครอง ต่อมาประชาชน 346 คน ในนาม 'เครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่เมาะ'

---

[104] เดชรัต สุขกำเนิด. *พลังงาน: งานที่มีพลัง*, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว, 2551.

[105] Sukkumnoed, Decharut. "Better Power for Health: Healthy Public Policy and Sustainable Energy in the Thai Power Sector." PhD diss., Institute for Development and Planning, Aalborg University, 2007). https://vbn.aau.dk/files/549465484/Decharut_20Sukkumnoed-thesis.pdf.

จึงรวมตัวยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองเชียงใหม่[106] เพื่อเรียกค่าทดแทนความเสียหายด้านสุขภาพ รวมถึงฟ้องเพิกถอนประทานบัตรเหมืองแร่แม่เมาะ และให้ กฟผ.หยุดการกระทำที่ก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งประชาชนต้องเผชิญอุปสรรคสำคัญคือไม่สามารถชำระเงินค่าธรรมเนียมศาล 2 แสนบาทต่อคนหรือร้อยละ 2.5 ของยอดเงินที่ชาวบ้านเรียกเก็บจาก กฟผ.ได้[107] คดีนี้ได้ยืดเยื้อต่อมาถึง 11 ปี ระหว่างการรอคอยความยุติธรรม มีผู้ฟ้องคดีที่ป่วยและเสียชีวิตไป 20 คน ในจำนวนนี้มีผู้เสียชีวิตที่ถอนฟ้อง 6 คน ขณะที่อีก 346 คนที่ยื่นฟ้องแต่ไม่ได้เข้ารับการตรวจร่างกายและไม่มีใบรับรองแพทย์ ศาลไม่รับฟ้อง ทำให้เหลือผู้ฟ้องคดี 131 คน[108]

พับตลาดกลางฯ กฟผ. รับซื้อไฟฟ้าเพียงรายเดียว

แม้จะมีแนวคิดการเปิดตลาดกลางเพื่อซื้อขายไฟฟ้าเกิดขึ้น แต่ในทางปฏิบัติตลาดกลางกลับไม่เคยเกิดขึ้นจริง ปี 2546 กฟผ.ขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานขณะนั้น คือนายแพทย์พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช พิจารณาทบทวนมติคณะรัฐมนตรี ทั้งการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้า แผนการดำเนินงานในการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้า และการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า ส่งผลให้รัฐบาลมีมติชะลอการแข่งขันในกิจการไฟฟ้า จากนั้นคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) มีมติยกเลิกการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า (Power Pool) และเห็นชอบให้นำ ***ระบบซื้อขายไฟฟ้าในรูปแบบผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียว (Enhanced Single Buyer : ESB)*** มาใช้ โดย กฟผ.ยังคงทำหน้าที่เป็นทั้งผลิตและผู้ดูแลระบบสายส่งไฟฟ้าร่วมกับการเป็นผู้ซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตกลุ่ม IPP และ SPP รวมถึงซื้อไฟจากต่างประเทศเพียงรายเดียว (Single Buyer) เช่นที่เคยเป็นมา ส่วนการไฟฟ้านครหลวงและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค รับผิดชอบการจำหน่ายไฟฟ้าตามเดิม และรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนขนาดเล็กมาก (VSPP) ทำให้การปรับโครงสร้างไฟฟ้าเพื่อปลดล็อกการผูกขาดกิจการไฟฟ้ายุติลง และเกิดหน่วยงานใหม่ภายหลังการประกาศการซื้อขายไฟฟ้าในรูปแบบผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียว นั่นคือ คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) เพื่อเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการกำกับการดำเนินกิจการหรือธุรกิจด้านพลังงาน และใช้โครงสร้างนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

โครงสร้างกิจการไฟฟ้าไทยปัจจุบัน

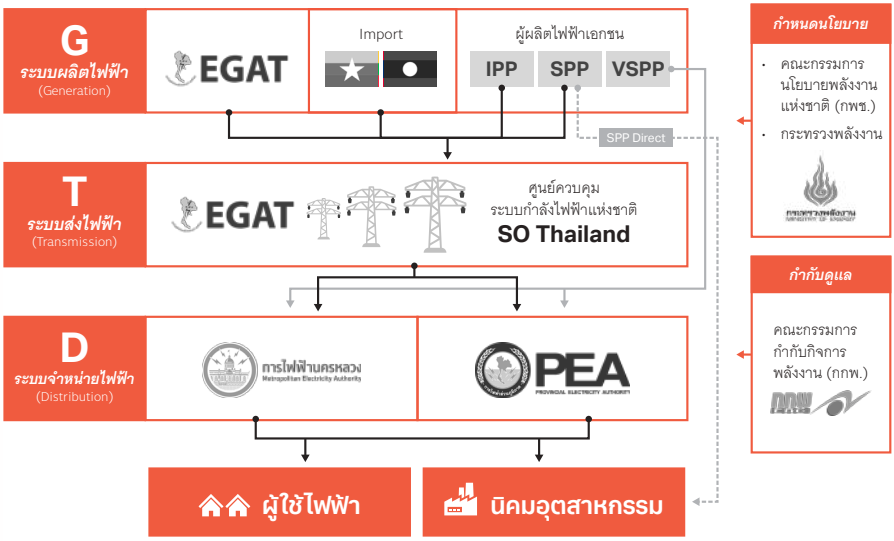

| ข้อมูลจาก สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.), "โครงสร้างกิจการไฟฟ้าและแผนการจัดหาไฟฟ้าของประเทศ."

มุ่งสู่การเป็นผู้นำด้านพลังงาน ปูพรมอาเซียนกริด และฟื้นการแปรรูป กฟผ. (อีกครั้ง)

การยกเลิกตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้าและเลือกระบบซื้อขายไฟฟ้าแบบรวมศูนย์ เป็นผลจากการเปลี่ยนแนวทางการบริหารประเทศที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด National Champion โดยมุ่งหวังให้ไทยเป็นศูนย์กลางด้านพลังงานของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN Grid) จึงกำหนดให้ กฟผ.ยังคงเป็นผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียว เพื่อให้ธุรกิจมีความแข็งแกร่ง เติบโตเป็นองค์กรด้านพลังงานในระดับภูมิภาคได้ ซึ่งจะทำให้ไทยเป็นผู้นำด้านพลังงานในระดับสากล และเมื่อมีการแปรรูป กฟผ.เป็นบริษัทมหาชน ผลกำไรที่เกิดขึ้นจะกลับมายังรัฐบาลไทยในฐานะผู้ถือหุ้น เช่นเดียวกับ ปตท.

---

[106] เนื่องจากประเทศไทยไม่มีศาลปกครองทุกจังหวัด ดังนั้นประชาชน จ.ลำปางจึงต้องไปศาลปกครองที่ใกล้ที่สุด นั่นคือศาลปกครอง จ.เชียงใหม่

[107] สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. *รายงานสุขภาพคนไทย ปี 2546: 10 สถานการณ์เด่นทางสุขภาพ*. กรุงเทพฯ, 2546. https://ipsr.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2014/03/281_Thai-Health2546_compressed.pdf.

[108] บำเพ็ญ ไชยรักษ์. "23 ปีมลพิษที่แม่เมาะ: ความยุติธรรมที่มิอาจยุติความตาย," *สารคดี*, ปีที่ 31, ฉบับที่ 361 (มีนาคม 2558).

ปี 2546 กพช.อนุมัติให้ดำเนินการแปลงสภาพ กฟผ.เป็นบริษัทมหาชน พร้อมนำหุ้นของกิจการที่ดำเนินงานโดย กฟผ.เข้าเสนอขายในตลาดหลักทรัพย์เพื่อระดมทุน ตลอดระยะเวลาการดำเนินการแปรรูป กฟผ. รัฐบาลต้องเผชิญเสียงคัดค้านจากสังคม นักวิชาการ และสื่อมวลชน รวมถึงการรวมตัวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจากกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ กฟผ. องค์กร/มูลนิธิด้านสิทธิผู้บริโภค กลุ่มภาคประชาสังคม จนทำให้กระบวนการแปรรูปต้องหยุดชะงักไปหลายครั้ง

กระทั่งหลังการเลือกตั้งปี 2548 เมื่อ พ.ต.ท. ทักษิณกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 ด้วยคะแนนเสียงถล่มทลายถึง 19 ล้านเสียง มี ส.ส.ชนะเลือกตั้งมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ถึง 377 ที่นั่ง จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลแบบพรรคเดียว รัฐบาลทักษิณ 2 ได้เดินหน้าการแปรรูป กฟผ.ต่อ นำไปสู่การประกาศจัดตั้ง***บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน)*** สำเร็จในเดือนมิถุนายน 2548 และเตรียมเสนอขายหุ้นสำหรับนักลงทุนรายย่อยในวันที่ 16-17 พฤศจิกายน 2548

ขณะเดียวกันมูลนิธิเพื่อผู้บริโภคได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองว่ากระบวนการแปรรูป กฟผ.ไม่ชอบด้วยกฎหมาย 15 พฤศจิกายน 2548 ก่อนเปิดขายหุ้น กฟผ. เพียง 1 วัน ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งให้ระงับการดำเนินการขายหุ้นแก่ กฟผ.ไว้ก่อนชั่วคราว ในที่สุดศาลปกครองสูงสุดได้พิพากษาให้การจัดตั้งบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เป็นโมฆะ ในวันที่ 23 มีนาคม 2549 อันเนื่องจากศาลมีเหตุให้เชื่อว่าการจัดตั้งบริษัทดังกล่าวมีผลประโยชน์ทับซ้อนในการแปรรูป กฟผ.เป็นบริษัทมหาชน ในคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดยังได้กล่าวถึง 'สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน' ที่มิอาจโอนย้ายไปเป็นสมบัติของบริษัทเอกชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำวิพากษ์วิจารณ์ที่มีต่อการแปรรูป กฟผ. รวมถึง ปตท.ที่ได้รับการแปรรูปสำเร็จเมื่อปี 2544 ทำให้ กฟผ. ต้องกลับมาดำเนินกิจการในฐานะรัฐวิสาหกิจเช่นเดิมถึงปัจจุบัน

ด้วยแรงต้านจากสังคม ผลจากความพยายามในการแปรรูปที่ กฟผ.ทำได้มากที่สุดคือการเกิดบริษัท EGCO และ Ratch group โดยมี กฟผ.เป็นผู้ถือหุ้นสูงสุด 25.41%[109] และ 45%[110] ตามลำดับ ดังนั้น หากจะนับว่าการแปรรูป กฟผ.ครั้งนี้ไม่สำเร็จ อาจไม่ถูกนักเช่นกัน

การเมืองกับการแปรรูปกิจการไฟฟ้า จากชวนถึงทักษิณ

ปี 2540 รัฐบาลชวน หลีกภัย ถือเป็นรัฐบาลแรกที่เริ่มต้นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตามเงื่อนไขที่กำหนดโดย IMF โดยมีนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และเป็นหนึ่งในกำลังหลักด้านเศรษฐกิจที่แบกรับความคาดหวังการแก้หนี้ IMF

การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและแปรรูปรัฐวิสาหกิจขณะนั้นถูกวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายค้านรวมถึง ส.ส.วิปรัฐบาลบางส่วนอย่างหนัก นายธารินทร์ได้ฉายาว่าเป็น 'เด็กดีของ IMF' เนื่องจากดำเนินการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและแปรรูปรัฐวิสาหกิจตามแนวทางที่ IMF เสนอทุกประการ อีกทั้งรัฐบาลได้ใช้งบกว่า 1.4 ล้านล้านบาทเพื่อช่วยเหลือธนาคารพาณิชย์ที่กำลังจะล้มละลาย โดยถูกเรียกว่านโยบาย 'อุ้มคนรวย' ขณะที่เศรษฐกิจรากหญ้าไม่ได้รับการเหลียวแล[111]

พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร คือหนึ่งในบุคคลที่วิจารณ์รัฐบาล ซึ่งขณะนั้นเพิ่งเปิดตัวพรรคไทยรักไทยในปี 2541 พร้อมกับสโลแกน 'คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน' และประกาศนโยบายเศรษฐกิจเพื่อคนรากหญ้า นำเสนอพรรคไทยรักไทยในฐานะ 'ทางเลือก' และ 'นักปฏิรูป' ช่วงชิงคะแนนนิยมจากรัฐบาลนายชวนที่กำลังเผชิญวิกฤตศรัทธา

หลังชนะเลือกตั้งในปี 2544 รัฐบาลบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณเริ่มดำเนินการปฏิรูปตามที่หาเสียงไว้ หนึ่งในนั้นคือ ยกเลิกการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า (Power Pool) และการแปรรูป กฟผ.ที่รัฐบาลชวนได้ริเริ่มไว้ เนื่องจากรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเพื่อลดการผูกขาดหรือส่งเสริมการแข่งขันในกิจการไฟฟ้า แต่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจให้มีผลกำไร สามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ทำให้ กฟผ.ยังคงอำนาจเป็นผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียวตามเดิม แต่แปลงสภาพเป็นบริษัทมหาชน เช่นเดียวกับการแปรรูป ปตท. ที่ต้องการแปรรูปเพื่อให้เกิดการระดมทุนในระบบเศรษฐกิจ เป็นบริษัทที่มีฐานะทางการเงินแข็งแกร่ง ซึ่งหลังที่จาก ปตท.เข้าสู่ตลาดหุ้น ส่งผลให้ ปตท.เป็นบริษัทที่มีมูลค่าหุ้นใหญ่เป็นอันดับ 1 และมีสัดส่วน 11.18% ของมูลค่าตลาดโดยรวม[112]

การแปรรูป ปตท.และ กฟผ. (แม้ท้ายที่สุดจะถูกยกเลิก) ทำให้รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ถูกโจมตีอย่างหนักว่า 'ขายชาติ' ซึ่งวาทกรรมนี้ยังถูกนำไปขยายผลต่อในการชุมนุมขับไล่รัฐบาลทักษิณ และช่วงเกิดการรัฐประหารเมื่อ 19 กันยายน 2549

ก๊าซกลายเป็นเชื้อเพลิงหลัก ท่ามกลางข้อพิพาทด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม

ปี 2540-2549 นับเป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยได้เห็นผลกระทบเชิงประจักษ์จากโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ การเดินหน้าสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินจึงไม่ใช่เรื่องง่ายอีกต่อไป ก๊าซก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญ ไทยก้าวสู่ยุคใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิงหลักในการผลิตไฟฟ้า สัดส่วนการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซเพิ่มขึ้นจาก 48% ในปี 2540 เป็น 54% ในปี 2541 หรือเกินครึ่ง เป็นครั้งแรก สัดส่วนของการใช้ก๊าซยังเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งปี 2546 มีสัดส่วนถึง 72% สูงที่สุดนับตั้งแต่มีการนำก๊าซมาผลิตไฟฟ้า

นอกจากก๊าซจะมีบทบาทมากขึ้นในภาคการผลิตไฟฟ้า รัฐยังกำหนดนโยบายส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์จากก๊าซ เพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศซึ่งมีความผันผวนสูง ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการส่งเสริมก๊าซปิโตรเลียมเหลว (LPG) ในปี 2542 และส่งเสริมก๊าซสำหรับยานยนต์ (NGV) ในปี 2543 ส่งผลให้ก๊าซมีบทบาทเพิ่มเติมในฐานะพลังงานภาคการขนส่ง นอกเหนือจากใช้ในภาคการผลิตไฟฟ้าและอุตสาหกรรม ภายใต้ชื่อว่า 'ก๊าซธรรมชาติ' ซึ่งพ่วงด้วยภาพลักษณ์พลังงานสะอาดช่วยลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและราคาถูกกว่าน้ำมัน

> **"เพียงเพราะก๊าซธรรมชาติมีคำว่า 'ธรรมชาติ' อยู่ในนั้น ไม่ได้หมายความว่ามันปลอดภัยต่อโลก ผู้คน และสภาพภูมิอากาศ ลองมาทำลายความเชื่อที่ว่า ก๊าซฟอสซิล = ก๊าซธรรมชาติ ก๊าซฟอสซิลเป็นเชื้อเพลิงฟอสซิลที่สกปรก เช่นเดียวกับน้ำมันและถ่านหิน และเช่นเดียวกับเชื้อเพลิงฟอสซิลอื่นๆ มันทำให้ความปลอดภัยของเราตกอยู่ในความเสี่ยง[113]"**
>
> **Lisa Göldner**
> นักรณรงค์จาก Greenpeace

ก๊าซธรรมชาติ แท้จริงแล้วคือก๊าซฟอสซิล

การผลิตไฟฟ้าด้วยก๊าซ ถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและ ‘สะอาด’ มากกว่าถ่านหิน แต่แท้จริงแล้วแล้วก๊าซยังนับเป็นพลังงานฟอสซิลประเภทหนึ่ง ความเชื่อที่ว่าก๊าซเป็นทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศมากกว่าเป็นความเข้าใจผิดอย่างร้ายแรง ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์คือมลพิษทางอากาศหลักที่ปล่อยออกมาจากโรงไฟฟ้าที่ใช้ก๊าซฟอสซิลเป็นเชื้อเพลิง เป็นสาเหตุของโรคทางเดินหายใจและความเสียหายต่อปอดหากรับเข้าไปแบบเฉียบพลัน เพิ่มความเสี่ยงของการเป็นโรคเรื้อรังหากรับเข้าไปในระยะยาว และเป็นสารตั้งต้น (precursor) สำคัญของฝุ่น PM2.5[114]

นักวิเคราะห์ด้านสภาพภูมิอากาศชี้ให้เห็นว่า การปล่อยก๊าซมีเทนที่เกิดขึ้นตลอดห่วงโซ่อุปทาน (ตั้งแต่การขุดเจาะ การขนส่ง แปรสภาพ และการเผาไหม้) ของการใช้ก๊าซฟอสซิลหรือที่ไทยเรียกว่า ‘ก๊าซธรรมชาติ’ สร้างความเสียหายต่อสภาพภูมิอากาศมากกว่าที่เคยประเมินมาก่อน การวิจัยของ Environmental Defend Fund พบว่า การรั่วไหลของก๊าซมีเทนตลอดห่วงโซ่อุปทานก๊าซฟอสซิลในสหรัฐอเมริกามีมากกว่าที่องค์การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา (USEPA) ประเมินในปี 2553 ถึง 60%[115] ก๊าซมีเทนมีศักยภาพก่อให้เกิดโลกร้อนมากกว่าก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ 86 เท่า และ 34 เท่า เมื่อพิจารณาตามกรอบเวลา 20 ปี และ 100 ปี ตามลำดับ[116]

---

[109] EGCO Public Company Limited, Shareholdings Information, as of 14 March 2025. https://investor-th.egco.com/shareholdings.html.

[110] RATCH Group. “โครงสร้างผู้ถือหุ้น: ผู้ถือหุ้น ณ วันที่ 3 กันยายน 2558 (Record Date),” https://www.ratch.co.th/th/investor-relations/shareholder-information/major-shareholders.

[111] ธนาพล อิ๋วสกุล. “กึ่งศตวรรษบนเส้นทางนักการเมืองชื่อชวน หลีกภัย (2): ปลัดประเทศผู้ (เคย) เชื่อมั่นในระบอบรัฐสภา,” *The 101 World*, 31 กรกฎาคม 2562. https://www.the101.world/life-of-chuan-leekpai-2.

[112] ภูรี สิรสุนทร. *การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในรัฐบาลทักษิณ (พ.ศ. 2544–2547)*, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, พฤษภาคม 2550.

[113] Göldner, Lisa. “5 reasons why ‘natural’ (fossil) gas is no better than oil and coal,” *Greenpeace*, 25 September 2024. https://www.greenpeace.org/malaysia/resource/58830/5-reasons-why-natural-fossil-gas-is-no-better-than-oil-and-coal.

[114] ธารา บัวคำศรี, “จับตาแหล่งกำเนิดไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) คู่หู PM2.5 ในประเทศไทย,” *Greenpeace Thailand*, 9 ตุลาคม 2562. https://www.greenpeace.org/thailand/story/9281/no2-couple-pm25.

[115] Ramón A. Alvarez et al., “Assessment of Methane Emissions from the U.S. Oil and Gas Supply Chain,” *Science* 361, (6398) 186–188. https://doi.org/10.1126/science.aar7204.

[116] IPCC. Global Warming of 1.5°C: SR15 Slide Deck. Intergovernmental Panel on Climate Change, 2018.

การศึกษาของกรีนพีซ ประเทศไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ชี้ให้เห็นว่าแหล่งกำเนิดของก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ปริมาณมากมาจากโรงไฟฟ้าที่ใช้ก๊าซฟอสซิลเป็นเชื้อเพลิงซึ่งดำเนินการอยู่ใน อ.แก่งคอย (สระบุรี) นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและบริเวณโดยรอบ (ระยอง) อ.บางปะกง (ฉะเชิงเทรา) อ.วังน้อย (พระนครศรีอยุธยา) จ.ราชบุรี และ อ.จะนะ จ.สงขลา[117]

อีกทั้งในการขนส่งก๊าซฟอสซิลโดยเรือเดินสมุทรจากผู้ผลิตไปยังผู้ใช้ก๊าซจะถูกอัดให้เป็นของเหลวด้วยอุณหภูมิติดลบ 160 องศาเซลเซียส ซึ่งต้องใช้พลังงานมหาศาลราว 10% ของก๊าซที่จ่ายเข้าไป และต้องใช้สารทำความเย็นที่ทำลายโอโซนในชั้นบรรยากาศ การประเมินของ The Natural Resources Defense Council (NRDC) 2020 ระบุว่ากระบวนการทำให้ก๊าซฟอสซิลเป็นของเหลว (liquefaction) การขนส่งทางเรือ และการแปรสภาพก๊าซฟอสซิลเหลว (regasification) จะปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มขึ้น 8% ถึง 21% ในช่วงกรอบเวลา 20 ปี การเปลี่ยนผ่านจากถ่านหินเป็นก๊าซจึงเป็นการเปลี่ยนที่ไม่ผ่านทั้งต่อสุขภาพของประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม[118]

จากปริมาณความต้องการใช้ก๊าซที่เพิ่มขึ้น ทำให้ในปี 2543 หรือปีแรกที่ไทยนำก๊าซจากเมียนมามาใช้ผลิตไฟฟ้าที่โรงไฟฟ้าราชบุรี ปริมาณก๊าซในอ่าวไทยเริ่มไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขณะเดียวกันรัฐบาลได้คลอดแผน PDP 2004 (พ.ศ. 2547-2558)[119] ซึ่งวางแผนสร้างโรงไฟฟ้าก๊าซแห่งใหม่เพิ่มอีก 5,694 เมกะวัตต์ คิดเป็น 69% ของกำลังการผลิตโรงไฟฟ้าใหม่ทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นตามแผน (8,252 เมกะวัตต์) รัฐจึงยิ่งมีความจำเป็นต้องแสวงหาแหล่งก๊าซแห่งใหม่เพื่อรองรับความความต้องการใช้งานที่เพิ่มสูงขึ้นในอนาคต แม้ต้องเผชิญหน้ากับคำถามของประชาชน

ท่อก๊าซไทย-มาเลย์ จุดเริ่มต้นการต่อสู้ของชาวจะนะ

ด้านสถานการณ์ของโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย หลังการลงนามข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อซื้อขายก๊าซจากแหล่ง JDA และกำหนดพื้นที่ก่อสร้างท่อก๊าซและโรงแยกก๊าซ 16 ธันวาคม 2541 ปตท.ได้ว่าจ้างคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ศึกษาผลกระทบเพื่อจัดทำรายงาน EIA ซึ่งรายงานฉบับนี้ ได้รับเงินจัดจ้างด้วยวงเงินสูงถึง 20.77 ล้านบาท[120] โดยหลังผลออกมาประชาชนได้รวมตัวกันประณามคณะผู้จัดทำรายงานที่บริเวณหน้าคณะการจัดการสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัย[121]

การเคลื่อนไหวคัดค้านท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เกิดขึ้นหลายครั้ง อาทิเช่น ปลายเดือนตุลาคม 2542 ชาวบ้านที่อาศัยบริเวณแนวท่อก๊าซผ่านใน อ.นาหม่อม จ.สงขลา นำป้ายผ้าเขียนข้อความคัดค้านโครงการท่อก๊าซติดไว้ริมถนนเป็นจำนวนมาก ที่ อ.สะเดา เจ้าของสวนยางกว่า 200 คนลงชื่อไม่ยินยอมให้พนักงานบริษัทรับจ้างสำรวจของ ปตท.เข้าสำรวจพื้นที่ เนื่องจาก ปตท.ไม่เคยมาชี้แจงโครงการ และไม่ต้องการให้ท่อก๊าซผ่านเข้ามาในที่ดินของตน ธันวาคม 2542 ชาวบ้าน ต.คลองเปียะ อ.จะนะ ร่วมกับชาวบ้านอีก 4 อำเภอ มีมติไม่ให้ท่อก๊าซผ่านพื้นที่ของตน เนื่องจากเห็นผลเสียมากกว่าผลดี รวมทั้งเจ้าหน้าที่ ปตท.ไม่สามารถชี้แจงข้อสงสัย และมวลชนสัมพันธ์ของ ปตท.สร้างความแตกแยกให้กับคนในพื้นที่[122]

ต้นปี 2543 ปตท.และบริษัท ปิโตรนาสของมาเลเซีย ได้จดทะเบียนร่วมลงทุนโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ที่โรงแรมเจบี อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ใช้ชื่อบริษัทที่ดำเนินการร่วมกันว่า บริษัท ทรานส์ไทย-มาเลเซีย (ประเทศไทย) ซึ่งด้วยสถานะ 'เอกชน' ทำให้โครงการฯ ไม่ต้องอยู่ภายใต้การกลั่นกรองความสมเหตุสมผลตามกระบวนการในกฎหมายการร่วมทุนของหน่วยงานรัฐ เพียงแค่ผ่านความเห็นชอบในหลักการของสำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเท่านั้น[123]

โครงการถูกคัดค้านจากคนในพื้นที่อย่างหนัก ทั้งการตั้งข้อสงสัยเรื่องมีการจัดการและเตรียมพร้อมเพื่อหาประโยชน์จากนิคมอุตสาหกรรมในจะนะอย่างเป็นระบบตั้งแต่ปี 2540 โดยมีการกว้านซื้อที่ดินมากกว่า 10,000 ไร่โดยกลุ่มทุน นักธุรกิจ และนักการเมืองในท้องถิ่น และที่ดินบางส่วนที่กลายเป็นที่ดินของโครงการยังมี 'ที่ดินวะกัฟ' หรือที่ดินที่มีผู้บริจาคให้ใช้เป็นทางสาธารณะ แต่ต่อมาในสมัยรัฐบาลทักษิณกลับออกพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินสาธารณประโยชน์ นำไปยกให้ บริษัททรานส์ไทย–มาเลเซียฯ ใช้ก่อสร้างโรงแยกก๊าซ[124]

---

[117] Greenpeace Thailand. "รายงานการวิเคราะห์ของกรีนพีซ แหล่งกำเนิดของไนโตรเจนไดออกไซด์ในประเทศไทยจากข้อมูลดาวเทียม." สิงหาคม 2562. https://www.greenpeace.org/thailand/publication/9293/no2-source-thailand.

[118] เรียบเรียงจาก ธารา บัวคำศรี. "ความฉ้อฉล ไม่ชอบธรรมและหายนะของ EIA/EHIA โครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะ," *Greenpeace Thailand*. 13 ธันวาคม 2564. https://www.greenpeace.org/thailand/story/22471/chana-eia-ehia.

[119] เป็นแผน PDP ฉบับแรกที่ประกาศใช้ภายหลังการจัดตั้งกระทรวงพลังงาน และมีการเปลี่ยนชื่อเป็น 'แผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย'

[120] อับดุรเราะฮหมาน มูเก็ม. "จะนะ: เสียงร้องจากท้องทะเล," *The 101 World*, 27 ตุลาคม 2563. https://www.the101.world/jana-voice-from-the-sea.

[121] บัณฑิต เอื้อวัฒนานุกูล. "ลำดับเหตุการณ์ ปราบขบวนการค้านท่อก๊าซ ... รัฐผิด ต้องชดใช้," *ประชาไท*. 2 มิถุนายน 2549. https://prachatai.com/journal/2006/06/8577.

[122] บัณฑิต เอื้อวัฒนานุกูล, อ้างแล้วในเชิงอรรถ 121.

[123] บุญญา หลีเหลด. *แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (JDA) เอกสารวิชาการส่วนบุคคล*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2544. https://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&mmid=3647&bid=3181.

[124] สุไลมาน หมัดยูโส๊ะ. "ทายาทที่ดินวะกัฟจะนะ: จุฬาราชมนตรีแน่จริงต้องให้เราเข้าพบ," *ประชาไท*. 7 กุมภาพันธ์ 2550. https://prachatai.com/journal/2007/02/11525.

การปะทะระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนระหว่างการจัดทำเวทีประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นเกิดขึ้นหลายครั้งกระทั่งเกิดการสลายชุมนุมครั้งใหญ่เมื่อ 20 ธันวาคม 2545 ก่อนการประชุม ครม.สัญจรที่โรงแรม เจบี หาดใหญ่เพียง 1 วัน กลุ่มผู้ชุมนุมคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้ชุมนุมอยู่บริเวณสะพานจุติ บุญสูง ใกล้โรงแรม เพื่อรอยื่นหนังสือเรียกร้องให้คณะรัฐมนตรีที่จะมาประชุมทบทวนการอนุมัติโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย แต่กลับถูกสลายการชุมนุมอย่างรุนแรงในช่วงพักทำละหมาด มีประชาชนได้รับบาดเจ็บและถูกดำเนินคดีจำนวนมาก

อ่านเรื่องประกอบ
'ถาวร'ท้ารัฐบาลเปิดบ้านพิสูจน์.....3

ภาคประชาชนทั่วประเทศผนึกกำลัง ประณามรัฐใช้กำลังสลายม็อบท่อก๊าซ ชี้ทำเกินกว่าเหตุ ทำลายกระบวนการประชาธิปไตย ย้ำรอยแผลใจการ พร้อมจี้ปลด ผบ.ตร. "ปิติ เอียดศรีวงศ์" ชี้เป็นเหตุการณ์ย่อส่วนหฤษฎาหมิพ ด้าน นายกฯ ยังร้าว ประกาศแรงหด้อแรง กลับ จวกผู้ชุมนุมใช้ไม่ได้ ส้นสติเจรจา ใช้ความเด็ดขาดอย่างเดียว แถมเฉ กลางวง ครม.สัญจร ย้างมือรับหัว ละพัน หนีเข้าบ้าน "ถาวร เสนเนียม" ส่วน มท.1 เปิดศึกนักข่าวปีใหม่

โดยที่มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน หรือเอ็นจีโอ 15 กลุ่ม พร้อมด้วยชาวบ้านจากเขื่อนปากมูล กลุ่มเครือข่ายคัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย และชาวบ้านจากบ่อยอด-หินกรูด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ได้ร่วมประชุมกัน ก่อนจะเปิดแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน

อ่านต่อหน้า 3

ภาคประชาชน นักวิชาการ และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ ร่วมออกแถลงการณ์ประณามรัฐบาลจากการสลายการชุมนุมที่หน้าโรงแรม เจบี หาดใหญ่ (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 22 ธันวาคม 2545)

ครม. 2 ชาติ : พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมหมัด แห่งมาเลเซีย (2 จากซ้าย) จับมือถ่ายรูปร่วมกับคณะรัฐมนตรีของทั้ง 2 ประเทศ ก่อนหน้าการประชุมร่วมระหว่าง 2 ฝ่าย ที่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เมื่อวานนี้ (22 ธ.ค.)

ทักษิณ ชินวัตร รับปากนายกรัฐมนตรีมาเลเซียเรื่องเดินหน้าโครงการสร้างท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย และกล่าวว่าประชาชนที่มาชุมนุมหน้าโรงแรม เจบี หาดใหญ่ เป็นเพียง 'คนกลุ่มหนึ่งที่ไม่พอใจ' (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 23 ธันวาคม 2545)

อย่างไรก็ตาม มิถุนายน 2546 การสร้างท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซียยังคงเดินหน้าต่อไป ก่อนเปิดดำเนินการในปี 2549 ตามมาด้วยการก่อสร้างโรงไฟฟ้าจะนะซึ่งรองรับก๊าซจากแหล่ง JDA โดยเริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าเข้าระบบในปี 2551

เศรษฐกิจฟื้นตัว สานต่อซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศ เริ่มศักราช LNG

แม้การนำเข้าก๊าซจากเมียนมาและพื้นที่ร่วมไทย-มาเลเซียจะเกิดขึ้นได้ แต่ความพยายามนำเข้าก๊าซจากพื้นที่ทับซ้อนไทย-กัมพูชานั้นยังไม่สำเร็จ แม้รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้เริ่มกลับมาฟื้นความสัมพันธ์กับประเทศกัมพูชา เพื่อเจรจาหาข้อยุติเรื่องการอ้างสิทธิพื้นที่ทับซ้อนทางทะเล

ปี 2544 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศได้ร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจกับกัมพูชา (MOU 44) ระหว่างสองประเทศ โดยหนึ่งในความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นหลังบันทึกความเข้าใจดังกล่าว คือการร่วมกันสำรวจและผลิตน้ำมันและก๊าซในพื้นที่ทับซ้อน อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นจริงจนถึงปัจจุบัน

ปี 2545 กฟผ.ลงนามซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำเทิน 2 จำนวน 920 เมกะวัตต์ โดยมีกำหนดจ่ายไฟฟ้าเข้าระบบในปี 2553 และในปี 2548 ได้ลงนามซื้อขายไฟฟ้าจากโครงการน้ำงึม 2 จำนวน 597 เมกะวัตต์ อีกทั้งทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าโครงการระบบส่งไฟฟ้ากระแสตรงแรงดันสูง (High Voltage Direct Current: HVDC) ไทย-มาเลเซีย ในปี 2545 จำนวน 300 เมกะวัตต์ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านพลังงานเพื่อซื้อขายไฟฟ้ากับเมียนมา จีน และกัมพูชาเพิ่มเติม ท่ามกลางสภาวะทางเศรษฐกิจที่เริ่มฟื้นตัวจากวิกฤตต้มยำกุ้ง

วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ส่งผลให้ความต้องการใช้ไฟฟ้าในประเทศไทยปี 2541 ลดลง 2.4% และทำให้อัตราการเติบโตของความต้องการใช้ไฟฟ้าชะลอตัวลงอย่างมากในช่วงปีต่อๆ มา ส่งผลให้ระบบไฟฟ้ามีกำลังการผลิตส่วนเกิน โดยอัตราสำรองไฟฟ้า (reserve margin) เพิ่มจากประมาณ 10% ในปี 2540 ไปถึงระดับสูงสุดที่ 35.1% ในปี 2546[125]

---

[125] Amranand, Piyasvasti. "Alternative Energy, Cogeneration and Distributed Generation: Crucial Strategy for Sustainability of Thailand's Energy Sector." keynote paper presented at the 5th International *Energy, and Environment Symosiam (IEEESS)*, Istanbul, Turkey, June 18–20, 2008, https://policy.thinkbluedata.com/ALTERNATIVE_ENERGY_COGENERATION.pdf.

แม้ความต้องการซื้อไฟฟ้าลดลงแต่การซื้อพลังงานยังคงดำเนินต่อไป ปี 2547 ครม.มีมติให้ ปตท. จัดทำแผนการนำเข้าก๊าซเหลว (LNG) ให้สอดคล้องกับแผนทางเลือกในการจัดหาเชื้อเพลิงสำหรับการผลิตไฟฟ้าในอนาคต LNG คือก๊าซที่ถูกเปลี่ยนสถานะจากก๊าซเป็นของเหลวที่อุณหภูมิ -160 องศาเซลเซียส ทำให้ง่ายต่อการขนส่งจากแหล่งผลิตไปยังประเทศต่างๆ ทางเรือ และไม่จำเป็นต้องก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งต้นทางไปปลายทาง ในปีเดียวกันนี้ ปตท.ยังก่อตั้ง ***บริษัท พีทีที แอลเอ็นจี จำกัด (PTTLNG)*** เพื่อดำเนินการโครงการก่อสร้างสถานี LNG แห่งแรกของไทย ซึ่งมีทั้งท่าเทียบเรือและถังเก็บ LNG ให้บริการรับและจ่าย LNG ไปยังผู้ใช้งาน

นโยบายพลังงานหมุนเวียนที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ในช่วงสั้นๆ และดับไป

ทิศทางพลังงานในช่วงนี้ ปรากฏความพยายามปรับเปลี่ยนการผลิตและซื้อขายไฟฟ้าให้รองรับพลังงานหมุนเวียนมากขึ้น พฤษภาคม 2545 ครม.มีมติเห็นชอบการรับซื้อไฟฟ้าจาก***ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนขนาดเล็กมาก (Very Small Power Producer : VSPP)*** รวมถึงอนุญาตให้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนขนาดเล็กไม่เกิน 1 เมกะวัตต์ สามารถเชื่อมต่อกับระบบสายส่งและขายไฟเข้าระบบได้ คิดราคาค่าไฟด้วย***ระบบหักลบกลบหน่วย (Net Metering)*** โดยนำหน่วยของไฟฟ้าที่ผลิตได้และหน่วยใช้ไฟฟ้ามาหักลบกัน หากมีการใช้ไฟมากกว่าที่ผลิต จะต้องจ่ายค่าไฟในราคาขายปลีกของการไฟฟ้า แต่ถ้าผลิตไฟได้มากกว่าที่ใช้ ผู้ใช้ไฟฟ้าจะมีรายได้จากการขายไฟส่วนเกินในราคาขายส่ง ซึ่งถูกกว่าราคาขายปลีก 20% ซึ่งจะสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนอยากผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนใช้เองและเอื้อต่อการผลิตพลังงานหมุนเวียน

ยุคนี้ยังเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลกำหนดเป้าหมายการพัฒนาพลังงานหมุนเวียนไว้ชัดเจนผ่านการประกาศยุทธศาสตร์พลังงานชาติในปี 2546 เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาพลังงานหมุนเวียน เพิ่มเป็น 8% ของการใช้พลังงานทั้งหมดในปี 2554 และกำหนดให้ใช้พลังงานหมุนเวียนผลิตไฟฟ้าให้ได้ไม่น้อยกว่า 6% ของกำลังการผลิตทั้งหมด และในแผน PDP 2004 (พ.ศ. 2547-2558) ได้ระบุถึงนโยบายส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน หรือ Renewable Portfolio Standard (RPS) โดยกำหนดให้โรงไฟฟ้าใหม่ต้องมีสัดส่วนการจัดหาไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนต่อการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานฟอสซิล 4% นับเป็นแผน PDP ฉบับแรกที่มีนโยบายส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนจากระบบ RPS มารับซื้อพลังงานหมุนเวียนจากโรงไฟฟ้า SPP และ VSPP แทน

ท่ามกลางสัญญาณเชิงบวกต่อการสนับสนุนพลังงานหมุนเวียนจากนโยบายรัฐ การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนสามารถครองสัดส่วนเกิน 1% เป็นครั้งแรกในปี 2546 โดยใช้เวลากว่า 16 ปี นับจากเริ่มมีการผลิตไฟจากพลังงานหมุนเวียนเข้าสู่ระบบ ทำให้ ณ ปลายปี 2548 มีกำลังการผลิตของพลังงานหมุนเวียนในระบบ ทั้งจาก SPP และ VSPP รวม 1,018.3 เมกะวัตต์ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ปริมาณพลังงานหมุนเวียนขยับสู่หลัก 1 พันเมกะวัตต์ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาสัดส่วนประเภทเชื้อเพลิง พบว่าพลังงานหมุนเวียนที่เข้าระบบขณะนั้นเป็นพลังงานชีวมวลถึง 92% หรือ 938.5 เมกะวัตต์ ขณะที่พลังงานแสงอาทิตย์ได้เข้าสู่ระบบเพียง 23.3 เมกะวัตต์[126]

ต่อมาระบบ Net Metering ได้ถูกยกเลิก ด้วยเหตุผลด้านความยุ่งยากในการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากการซื้อขายไฟฟ้า และเปลี่ยนมาคิดค่าไฟด้วยระบบ Net Billing[127] ซึ่งสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนผลิตไฟฟ้าใช้เองน้อยกว่า ทำให้การวางโครงสร้างสำคัญเพื่อรองรับและสนับสนุนการพัฒนาพลังงานหมุนเวียนอย่างการคิดค่าไฟด้วยระบบ Net Metering ชะงักงัน

การต่อสู้ของประชาชนหลังมีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ท่ามกลางบรรยากาศที่ผู้คนตื่นตัวต่อประชาธิปไตยและมีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนซึ่งบัญญัติสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก ได้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชน ชุมชน ภาคประชาสังคม ลุกขึ้นมาใช้สิทธิปกป้องฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และเปิดทางให้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีส่วนได้เสียจากการกำหนดนโยบายของรัฐมากขึ้น

ในทศวรรษ 2540 เราจึงได้เห็นการปะทะทางอำนาจระหว่างรัฐและประชาชนอยู่หลายครั้ง ในห้วงเวลาเดียวกับที่การก่อสร้างแนวท่อก๊าซพาดผ่านพื้นที่ประชาชนได้รับคัดค้าน ไม่ว่าจะเป็นการคัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-เมียนมา ซึ่งมี ‘กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์’ ประชาชนใน จ.กาญจนบุรีซึ่งเคยรณรงค์คัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจนมาก่อน[128] คัดค้านโครงการร่วมกับนักศึกษา ภาคประชาสังคม และนักวิชาการอย่างเข้มแข็ง การคัดค้านท่อก๊าซไทย-มาเลยเซีย ของชาวจะนะ และการต่อสู้ของ

---

[126] เดชรัต สุขกำเนิด (2551) อ้างแล้วในเชิงอรรถ 104.

[127] ระบบ Net Billing จะคำนวนแยกกันระหว่างรายได้จากการขายไฟและค่าไฟจากการใช้ไฟฟ้า โดยรายได้จากการขายจะคิดจากจำนวนหน่วยไฟฟ้าที่ผลิตได้คูณกับราคาที่รัฐรับซื้อ ส่วนค่าไฟจะคำนวนจากหน่วยไฟฟ้าที่ใช้คูณกับราคาขายปลีกของการไฟฟ้า จากนั้นจึงนำเงินทั้งสองส่วนมาหักลบกันกลายเป็นราคาค่าไฟสุทธิที่ต้องจ่ายหรือได้รับในแต่ละเดือน

[128] วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. “แม่ค้าผู้นำการปิดป่าขวางโครงการท่อส่งก๊าซไทย-พม่า.” *สารคดี*, ฉบับที่ 156, ปีที่ 13 (กุมภาพันธ์ 2551).

ชาวบ้านกรูด-บ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์ พื้นที่ซึ่งบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจเนอเรชั่น และบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ ต้องการเดินหน้าโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน 2 โรง รวม 2,134 เมกะวัตต์ ในพื้นที่ ด้วยเหตุผลว่าพื้นที่เหมาะสมที่จะจ่ายกระแสไฟฟ้าให้กับภาคกลาง และปูทางสู่โครงการนิคมอุตสาหกรรม และการสร้างท่าเรือน้ำลึกในภาคใต้ เพื่อนำเข้าถ่านหินมาใช้ในการผลิตไฟฟ้าและใช้ในอุตสาหกรรม[129] รวมถึงการต่อสู้ของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองถ่านหินและโรงไฟฟ้าแม่เมาะโดยยื่นฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมและศาลปกครองเพื่อทวงคืนความยุติธรรม โดยประชาชนได้ใช้สิทธิชุมชน สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร และสิทธิในการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานรัฐ และสิทธิในการรวมกลุ่มที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างคุ้มค่า ตลอดจนการรวมพลังกันบนท้องถนนยังคงเป็นวิธีการที่ช่วยสร้างพื้นที่ต่อรองให้กับประชาชนในฐานะผู้ได้รับผลจากการตัดสินใจดำเนินนโยบายของรัฐ

นอกจากการปะทะทางอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนในระดับโครงการพัฒนา ยังมีการรณรงค์เคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารจัดการพลังงาน และตั้งคำถามถึงการผูกขาดในกิจการไฟฟ้า การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และธรรมาภิบาลในกิจการไฟฟ้าอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะคำถามว่า ***ปลายทางของปรับโครงสร้างระบบพลังงานไทย สุดท้ายแล้วเป็นผลประโยชน์เป็นของใคร*** สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อความไม่พอใจในรัฐบาลทักษิณ ซึ่งสืบเนื่องมาตั้งแต่การแปรรูป ปตท. จนถึงการแปรรูป กฟผ.ในช่วงปี 2546-2549

เดือนกุมภาพันธ์ 2549 การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นหนึ่งในสามประเด็นสำคัญที่***กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)*** โจมตีรัฐบาลร่วมกับประเด็นการทุจริตเชิงนโยบาย การเปิดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทย และประเด็นอื่นๆ อีกมากมาย โดยประเด็นการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ รวมถึงการจัดการพื้นที่ทรัพยากรด้านพลังงานร่วมระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของประเด็นที่สร้างแรงสนับสนุนให้กลุ่มพันธมิตรฯ อย่างมีพลัง จนนำไปสู่ปลายทางที่รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ต้องเผชิญกับการรัฐประหารโดยพลเอก สนธิ บุญรัตนกลิน เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 และประชาธิปไตยของไทยเริ่มกลับเข้าสู่วงจรรัฐบาลทหารปกครองประเทศยาวนานกว่ารัฐบาลพลเรือนเหมือนก่อนเหตุการณ์พฤษภาเลือดอีกครั้ง

"ปกติจะพบนายกหรือรัฐมนตรี เราต้องไปหาไปเจรจาถึงที่ทำเนียบรัฐบาล ถ้าไปกันเกิน 10 คนก็จะได้ยื่นหนังสือกับเจ้าหน้าที่ศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ หนังสือเข้าแฟ้มและทุกอย่างก็จะเหมือนเดิม ถ้าไป 100 คน มักมีทีมงานสำนักนายกมาเจรจาและรับหนังสือ ถ้าไป 1,000 คน อันนี้จะลงถนนพิษณุโลก โอกาสที่ตัวแทนจะถูกเชิญเข้าพบ ไปบอกกับรัฐมนตรีก็จะมีมากขึ้น นี่คือประสบการณ์ของการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่สมัชชาคนจนเรียกว่า "การเมืองนับตีน"[130]

"

นพ.สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

---

[129] "โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอกและบ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์," *Greenpeace Thailand*, https://www.greenpeace.org/thailand/explore/resist/coal/coal-area/prachuap-khiri-khan.

[130] สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ. "ปกติจะพบนายกหรือรัฐมนตรี เราต้องไปหาไปเจรจาถึงที่ทำเนียบรัฐบาล," Facebook. 15 กุมภาพันธ์ 2568. https://www.facebook.com/photo/?fbid=9633184486732399&set=a.541417972575808.

ปรากฏการณ์บ้านกรูด-บ่อนอก และการปลิดชีพเจริญ วัดอักษร

ปี 2540 จ.ประจวบคีรีขันธ์ต้องเผชิญกับโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินถึง 3 โครงการ คือ ที่ อ.บ่อนอก โดยบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจเนอเรชั่น จำกัด กำลังผลิต 700 เมกะวัตต์ ห่างออกไปอีก 60 กิโลเมตร ที่ อ.ทับสะแก โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)[131] กำลังผลิต 2,100 เมกะวัตต์ และห่างจากนั้นไปอีกเพียง 12 กิโลเมตร ที่ อ.บ้านกรูด โดยบริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด กำลังผลิต 1,400 เมกะวัตต์ ซึ่งรวมแล้วมากถึง 4,100 เมกะวัตต์[132] โรงไฟฟ้าบ้านกรูด-บ่อนอก เป็นสองโครงการโรงไฟฟ้าที่มาจากการประมูล IPP ครั้งที่ 1 ในปี 2537 โดยผู้ชนะการประมูลคือบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจเนอเรชั่น และ บริษัท ยูเนี่ยน เพาเวอร์ ดีเวลลอปเมนท์ ตามลำดับ

ก่อนปี 2540 เริ่มมีนายหน้าเข้ามากว้านซื้อที่ดิน ใน อ.บ้านกรูด โดยบอกว่าที่ดินจะแปรเปลี่ยนเป็นโรงงานอุตสาหกรรมและสนามกอล์ฟเท่านั้น ต่อมาชาวบ้านและผู้นำชุมชนเริ่มทราบจากข่าวโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ว่าจะมีโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเกิดขึ้นบริเวณพื้นที่เลียบชายหาดของพื้นที่บ้านกรูด-บ่อนอก ชาวบ้านต่างพากันกังวลถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่จะตามมา เช่นเดียวกับกรณีโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ จ.ลำปาง ที่ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อวิถีชีวิตและสุขภาพของชาวบ้านอาศัยอยู่รอบๆ โรงไฟฟ้าถ่านหิน

ชาวบ้านเริ่มรวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินทั้งสองแห่งด้วยหลายวิธีการ ตั้งแต่การปิดถนนเมื่อ 8 ธันวาคม 2541 ชาวประจวบคีรีขันธ์ราว 20,000 คน ชุมนุมกันอยู่กลางถนนเพชรเกษม เรียกร้องให้ยกเลิกการโครงการฯ การใช้วิชาการเข้าสู้ เมื่อปี 2543-2544 ซึ่งชาวบ้านและนักวิชาการชี้ให้เห็นถึงการทำรายงาน EIA ที่คลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริง

13 มกราคม 2544 นางจินตนา แก้วขาว ประธานกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูดและชาวบ้านกรูดบุกเข้าไปในงานเลี้ยงครบรอบ 3 ปี โครงการโรงไฟฟ้าบ้านกรูด เพื่อเรียกร้องให้บริษัทเคารพสิทธิในการปกป้องวิถีชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และนำซากวาฬบรูด้าที่มาเกยตื้นตายที่ชายฝั่งบ้านกรูดปาเข้าไปในงานเลี้ยง ต่อมาจินตนาถูกศาลสั่งจำคุก 4 เดือน ข้อหาบุกรุก

21 มกราคม 2545 นักวิชาการ 553 คนจากทั่วประเทศร่วมลงชื่อในแถลงการณ์ไม่เอาโรงไฟฟ้าบ้านกรูด-บ่อนอก โดยส่วนหนึ่งระบุว่า ***"แม้ว่าคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติมีมติตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ให้ลดปริมาณสำรองไฟฟ้าของประเทศลง เนื่องจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แต่จากการคำนวณของนักวิชาการอิสระอื่นๆ พบว่า พลังงานไฟฟ้าสำรองที่มีอยู่ในประเทศเวลานี้ก็ยังสูงเกินไป คือ กว่า 30% (ในเสี้ยววินาทีของวันที่มีการใช้ไฟฟ้าสูงสุดในรอบปี) ประเทศต้องลงทุนกับกำลังไฟฟ้าสำรองนี้จำนวนหลายพันล้านบาท ทั้งๆ ที่มีความมั่นคงในระบบไฟฟ้าอยู่แล้ว ฉะนั้น แม้จะระงับการสร้างโรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูดไปก็ไม่ทำให้กำลังไฟฟ้าของประเทศไร้เสถียรภาพลงแต่อย่างใด เรายังมีเวลาคิดและเตรียมการสำหรับจัดหาแหล่งพลังงานอื่นๆ ได้โดยไม่ต้องรีบเร่ง"***

เจริญ วัดอักษร กล่าวต่อหน้า พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในวันรับฟังข้อมูลคัดค้านโรงไฟฟ้าบ่อนอกปี 2545 โดยจินตนา แก้วขาว อีกหนึ่งแกนนำคัดค้านกล่าวถึงเหตุการณ์นี้ว่า "เมื่อ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ลงมาพื้นที่ด้วยตนเอง จึงทราบถึงพลังของคนบ่อนอกกว่า 20,000 คนที่มาร่วมชุมนุมให้เห็นว่าไม่เอาโรงไฟฟ้า จึงได้มีการย้ายโครงการฯ บ่อนอก ไปที่ อ.แก่งคอย จ.สระบุรี ส่วนโรงไฟฟ้าบ้านกรูดถูกย้ายไปที่โรงไฟฟ้าราชบุรี"[133] (ภาพจาก *ข่าวสด*, 24 มิถุนายน 2547)

ปี 2547 ด้วยการต่อสู้ที่เข้มแข็งของประชาชน รัฐบาลตัดสินใจยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินออกจากพื้นที่บ้านกรูด-บ่อนอก

21 มิถุนายน 2547 เจริญ วัดอักษร แกนนำในการคัดค้านโรงไฟฟ้าถูกยิงเสียชีวิต โดยก่อนหน้านั้นเจริญและกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นบ่อนอกได้ขยายประเด็นการเคลื่อนไหวสู่ประเด็นบุกรุกที่ดินและการออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบในพื้นที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเลี้ยงสัตว์คลองชายธง 931 ไร่ 3 งานใน ต.บ่อนอก ซึ่งเดิมหากโรงไฟฟ้าถ่านหินสร้างขึ้น พื้นที่นี้จะเป็นส่วนหนึ่งของระบบระบายน้ำหล่อเย็นจากการกระบวนการผลิตไฟฟ้า[134] หลังการเสียชีวิตของเจริญ ชาวบ้านไม่ได้อ่อนกำลังลงแต่กลับเข้มแข็งมากขึ้น ดังวลี ***'ตายสิบจักเกิดแสน'***

การต่อสู้ของชาวบ้านกรูดที่เขย่านโนบายพลังงานชาติ

การต่อสู้ด้วยข้อมูลของชาวบ้านกรูด-บ่อนอก ซึ่งได้ทำงานร่วมกับนักวิชาการและภาคประชาสังคม ไม่เพียงแต่ทำให้ชาวบ้านประสบชัยชนะ ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าได้เท่านั้น ข้อค้นพบที่เกิดขึ้นยังเขย่านโยบายพลังงานระดับชาติถึง 3 ประเด็นหลัก[135] ได้แก่

1. ความไม่ถูกต้องของรายงาน EIA ที่ระบุว่า ไม่พบปะการังที่บ้านกรูดหรือวาฬที่บ่อนอก ซึ่งตรงข้ามกับความเป็นจริง แสดงให้เห็นถึงความไม่ชอบมาพากลของระบบ EIA จนนำมาสู่การแก้ไขรายงาน EIA และยกระดับเป็นข้อเสนอการปฏิรูประบบ EIA ที่ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2546 สั่นสะเทือนระบบการทำ EIA ของเมืองไทยในยุคนั้น

2. การพยากรณ์ความต้องการไฟฟ้าผิดพลาด คาดการณ์การใช้ไฟฟ้าสูงเกินจริง ส่งผลให้ต้องก่อสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่ม จนกำลังการผลิตเกินกว่าความต้องการ กลายเป็นต้นทุนส่วนเกินของผู้บริโภคที่ต้องจ่ายผ่านค่า Ft นำไปสู่ข้อถกเถียงทางวิชาการถึงความเหมาะสมและวิธีพยากรณ์ และยกระดับเป็นประเด็นพิจารณาที่ทำเนียบรัฐบาล ปี 2545 รัฐบาลเลื่อนทั้งสองโครงการออกไป และทบทวนการพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้า ทำให้ผู้คนเข้าใจถึงวงจรหายนะของการวางแผนพลังงานที่เริ่มจาก การพยากรณ์เกินจริงซึ่งก่อภาระการลงทุนที่ไม่จำเป็น และกระตุ้นให้ใช้พลังงานมากขึ้นอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อวนกลับมาสู่วงจรพยากรณ์เกินจริงอีก ผนวกกับข้อเท็จจริงที่ผู้บริโภคต้องจ่ายค่าความพร้อมจ่าย (Take or Pay) จากโครงการท่อก๊าซไทย-เมียนมา ยังช่วยเปลี่ยนความเชื่อเดิมๆ ที่คิดว่า การลงทุนใดๆ ล้วนเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจ มาสู่ความจริงว่า ***'การลงทุนที่ไม่จำเป็นถือเป็นภาระของระบบเศรษฐกิจ'*** และเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มุ่งเปลี่ยนแนวทางการวางแผนพลังงานของไทย

3. การชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจวางแผนพลังงานของรัฐไม่ได้เกิดมาจากการวิเคราะห์ทางเลือกอย่างรอบด้าน และพลังงานหมุนเวียนไม่ได้อยู่ในกรอบที่ กฟผ.วางแผนการผลิตแต่ละครั้ง แม้ในระยะเริ่มต้นข้อเรียกร้องของชาวบ้านกรูด-บ่อนอกเสนอให้พิจารณาทางเลือกอื่นๆ ที่ยั่งยืนกว่าการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน แต่กลับถูกจำกัดให้เป็นข้อถกเถียงเชิงเทคนิคว่าพลังงานหมุนเวียนมีทางเป็นไปได้ในทางปฏิบัติหรือไม่ อย่างไรก็ตามข้อเรียกร้องของประชาชนได้สร้างความตื่นตัวต่อนโยบายการพัฒนาพลังงานทางเลือกซึ่งปรากฏชัดในช่วงปลายปี 2546

"

การเรียนรู้ของชาวบ่อนอก-บ้านกรูด ร่วมกับภาคประชาสังคมต่างๆ ในไทย เป็นการทำลายการผูกขาดทางวิชาการ การข่มกันในการใช้เหตุผลของภาครัฐ ในการกำหนดและวางแผนนโยบาย และได้นำสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการไตร่ตรองทางนโยบายอย่างครบถ้วนและรอบด้านมากขึ้น แทนที่จะปล่อยให้เป็นไปตามการตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเดียวเหมือนที่ผ่านมา[136]

"

เดชรัต สุขกำเนิด

---

[131] โรงไฟฟ้าทับสะแก เป็นโรงไฟฟ้าที่ดำเนินการโดย กฟผ. ซึ่งไม่ต้องผ่านการประมูลโครงการโรงไฟฟ้า IPP เหมือนโรงไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรูด ที่ดำเนินการโดยเอกชน และเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจโครงการฯ ได้ชะลอไปด้วย หลังจากแผน PDP 2007 ที่เกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร ปี 2549 ทับสะแกได้กลายเป็นเป้าหมายในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย ประชาชนคัดค้านโรงไฟฟ้าแห่งนี้อย่างเข้มแข็ง แม้จะอยู่ในช่วงการประกาศกฎอัยการศึกและต้องชุมนุมท่ามกลางทหารและตำรวจที่ตรึงกำลังอย่างหนาแน่น

[132] รัตนศิริ กิตติก้องนภางค์. "มรดกแห่งเจริญ: 16 ปีแห่งการจากไป ก่อกำเนิดอีกหลายร้อยความเข้มแข็งในชุมชนประจวบฯ," *Greenpeace Thailand*. 21 มิถุนายน 2560. https://www.greenpeace.org/thailand/story/2682/climate-coal-charoen-legacy.

[133] องอาจ เดชา. "เจริญ วัดอักษร คือ สัญลักษณ์ของการต่อสู้," *ประชาไท*, 4 ตุลาคม 2547. https://prachatai.com/journal/2004/10/609.

[134] ธารา บัวคำศรี. "17 ปี เจริญ วัดอักษร: อนาคตที่เราต้องการ," *Greenpeace Thailand*. 21 มิถุนายน 2564. https://www.greenpeace.org/thailand/story/20165/charoen-legacy-2021.

[135] เดชรัต สุขกำเนิด (2551), อ้างแล้วในเชิงอรรถ 104.

[136] เดชรัต สุขกำเนิด (2551), อ้างแล้วในเชิงอรรถ 104.

สองภาพยนตร์เรื่องสำคัญที่ตั้งคำถามต่อพลังงานฟอสซิล

ปี 2549 มีภาพยนตร์สำคัญสองเรื่องออกฉาย หนึ่งคือ *An Inconvenient Truth* (2549) โดย ไมเคิล มัวร์ (Michael Moore) ที่สร้างข้อถกเถียงระดับนานาชาติต่อประเด็นอุณหภูมิโลกที่สูงขึ้น โดยภาพยนตร์ชี้ไปที่ตัวการอย่างการปล่อยคาร์บอนฯ จากพลังงานฟอสซิลอย่างชัดเจน เกิดการแข่งขันด้านวาทกรรมของความเร่งด่วนในการแก้ไขดังกล่าว โดยกลุ่มทุนพลังงานฟอสซิลพยายามผลักดันนิยามสภาวะที่โลกกำลังเผชิญอยู่ว่า 'การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ' มากกว่าคำว่า 'โลกร้อน' เพื่อปกปิดความเร่งด่วนของสถานการณ์แท้จริง ส่วนประเทศที่ยอมรับว่าโลกกำลังอยู่ในสภาวะโลกร้อนเตรียมละทิ้งพลังงานฟอสซิลเพื่อก้าวเข้าสู่ยุคของการเพิ่มสัดส่วนพลังงานหมุนเวียน

ในปีเดียวกันนี้ยังมีการเผยแพร่ภาพยนตร์เรื่อง *Total Denial* (2549) โดย มิเลนา คาเนวา (Milena Kaneva) ซึ่งสร้างจากรายงานเรื่อง *Total Denial* (2539) จัดทำโดย EarthRights International (ERI) ที่รวบรวมคำให้การจากประชาชนที่ถูกรัฐบาลทหารของเมียนมาละเมิดสิทธิมนุษยชน บังคับให้สร้างท่อส่งก๊าซยาดานาโดยประชาชนที่ปรากฏในภาพยนตร์เป็นชาวชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบางส่วนจากทั้งหมด 13 คนที่ได้ร่วมฟ้องบริษัทยูโนแคลในคดี 'Doe Vs. Unocal'[137] โดยการฉายภาพยนตร์เรื่องนี้เกิดขึ้นหลังจากในปี 2548 ประชาชนทั้ง 13 คนชนะคดีเรียบร้อยแล้ว[138]

ภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องสะท้อนสถานการณ์ที่พลังงานฟอสซิลถูกตั้งคำถามในระดับโลก ทั้งต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน การเปลี่ยนผ่านพลังงานในยุคต่อมา จึงเต็มไปด้วยความท้าทาย เสียงเรียกร้องความยุติธรรมทางพลังงานดังก้อง ทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย

---

[137] EarthRights International. *Doe v. Unocal: The First Case of its Kind: Holding a U.S. Company Responsible for Rape, Murder, and Forced Labor in Myanmar*. https://earthrights.org/case/doe-v-unocal.

[138] สามเดือนก่อนยูโนแคลแพ้คดีและต้องตกลงจ่ายค่าชดเชย บริษัทเชฟรอน (Chevron) ได้เข้าซื้อกิจการยูโนแคลและควบรวมกิจการเข้าด้วยกัน

ภาพจากส่วนหนึ่งของภาพยนตร์สารคดีเรื่อง *Total Denial* (2539) โดย EarthRights International กำกับโดย มิเลนา คาเนวา (Milena Kaneva) ถ่ายทอดการทารุณกรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลทหารกระทำต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในเมียนมา ระหว่างทำให้ผู้คนเหล่านี้กลายเป็นแรงงานบังคับเพื่อก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา (ภาพจาก *Total Denial* เผยแพร่เมื่อ 1 มกราคม 2551 ทาง https://earthrights.org/blog/documentary-film-total-denial)

เลือกให้ถูกทาง
อาหาร
ถ่านหิน

บทที่ 6

พลังงานไทย ท่ามกลางความผันผวนทางการเมือง ถ่านหินตกรอบและก๊าซได้ไปต่อ (2550-2556)

เครือข่ายติดตามผลกระทบโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน จ.ฉะเชิงเทรา รวมตัวกันที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2560 เรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกโครงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในพื้นที่ พร้อมชูป้ายที่มีข้อความว่า "เลือกให้ถูกทาง อาหารหรือถ่านหิน" และชูรูปมะม่วงซึ่งเป็นผลไม้สำคัญของพื้นที่ (ภาพโดย Tadchakorn Kitchaiphon จาก Greenpeace Thailand, "ทางตัน EHIA ถ่านหินเขาหินซ้อน", 18 ตุลาคม 2556)

ประชาธิปไตยไทยต้องถูกชะลอความเติบโตอีกครั้ง เมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 โดยมีพลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ภายใต้ชื่อ***คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.)*** ภาพการมอบดอกกุหลาบให้ทหารหลังการรัฐประหาร สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนจำนวนมากในช่วงเวลานั้น ที่ต้องการล้มรัฐบาลทักษิณ 2 ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง แม้จะต้องแลกมาด้วยการฉีกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่เพิ่งตราขึ้นจากมติร่วมของสังคมเมื่อ 9 ปีที่แล้วก็ตาม

ภายหลังการรัฐประหาร ประเทศไทยได้เข้าสู่ช่วงเวลาของความขัดแย้งทางการเมืองที่ยาวนานอีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ ท่ามกลางการแบ่งขั้วความคิดจากหลายฝ่าย ในช่วง 6 ปีหลังการรัฐประหาร มีการเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีถึง 5 คน ขณะที่การเปลี่ยนผ่านพลังงานของไทย เริ่มปรากฏผลลัพธ์ที่ชัดเจนจากการเปิดทางเอกชนให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในช่วง 2 ทศวรรษก่อนหน้า และเข้าสู่ยุคการขับเคลื่อนความมั่นคงทางพลังงานที่มีเอกชนเป็นผู้นำด้านการผลิตไฟฟ้า พร้อมกับการลงหลักปักฐานโครงสร้างอำนาจบริหารจัดการพลังงานที่ดำรงอยู่เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเหตุการณ์ทางพลังงานสำคัญๆ เกิดขึ้น ดังนี้

สุรยุทธ์ จุลานนท์ (1 ตุลาคม 2549 – 29 มกราคม 2551)

กำเนิด กกพ. / บรรจุแผนสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ / ประมูล IPP ครั้งที่ 2 / เพิ่มกำลังการผลิตก๊าซ

กระแสการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ปตท.และ กฟผ.ที่ดำเนินมาตั้งแต่ยุครัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ นำมาซึ่งการตั้งคำถามของสังคมต่อกลไกการกำกับดูแลกิจการพลังงาน รวมถึงการผูกขาดกิจการไฟฟ้า ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้โดยตรง จึงเกิดความพยายามยกร่างกฎหมายที่จะสร้างกลไกนี้ขึ้นตั้งแต่ก่อนการรัฐประหาร 2549 คาบเกี่ยวมาถึงยุครัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ เกิดเป็น

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 โดย พ.ร.บ.ฉบับนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่ วันที่ 11 ธันวาคม 2550

พ.ร.บ.ประกอบกิจการพลังงานฯ จัดทำขึ้นเพื่อปรับโครงสร้างการบริหารกิจการพลังงาน โดยแยกงานนโยบาย งานกำกับดูแล และการประกอบกิจการพลังงานออกจากกันอย่างชัดเจน ภายใต้ พ.ร.บ.ฉบับนี้กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) ประกอบด้วย ประธานกรรมการหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกหกคนซึ่งมาจากวิธีสรรหา

หลังการรัฐประหารภายใต้รัฐบาลของพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ กพช.ได้มีมติอนุมัติ ***แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2550-2564 (PDP 2007)*** เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2550 ซึ่งมีการบรรจุโครงการสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในแผน PDP เป็นครั้งแรกจำนวน 4 โรง รวม 4,000 เมกะวัตต์ โดยเหตุผลสนับสนุนคือโรงไฟฟ้านิวเคลียร์มีต้นทุนถูกที่สุด ปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกน้อยกว่า และเป็นพลังงานที่หลายประเทศเลือกใช้ อย่างไรก็ตาม ภาคประชาสังคมโต้แย้งว่าต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากนิวเคลียร์รวมกับต้นทุนผลผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม และต้นทุนความเสี่ยงต่างๆ เช่น อุบัติภัยในโรงไฟฟ้า รวมถึงการจัดการกากนิวเคลียร์ ฯลฯ กลับกลายเป็นทางเลือกที่แพงที่สุดเมื่อเทียบกับโรงไฟฟ้าถ่านหินและก๊าซ และทั่วโลกมีแนวโน้มปลดระวางโรงไฟฟ้านิวเคลียร์[139]

นอกจากนี้แผน PDP 2007 ยังกำหนดให้มีการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชนรายใหญ่ 12,600 เมกะวัตต์ และได้มีการเปิดประมูล IPP ครั้งที่ 2 จำนวน 3,200 เมกะวัตต์ มีโรงไฟฟ้าที่ชนะการประมูล 4 โรง เป็นถ่านหิน 2 โรง (1,200 เมกะวัตต์) และก๊าซ 2 โรง (3,200 เมกะวัตต์) รวมทั้งหมด 4,400 เมกะวัตต์ ซึ่งสูงกว่าตัวเลขที่เปิดประมูล เนื่องจากการประมูลครั้งนี้ ได้พิจารณาคัดเลือกโรงไฟฟ้าถ่านหินเพียง 1 ใน 3 ของกำลังการผลิตที่เปิดประมูล เพื่อกระจายเชื้อเพลิงไปยังก๊าซแทน เพราะเห็นว่าโรงไฟฟ้าถ่านหินมีความไม่แน่นอนสูงจากการไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนในพื้นที่ อาจเกิดความล่าช้าในการก่อสร้าง หรือไม่สามารถดำเนินการต่อได้ ซึ่งอาจกระทบความมั่นคงทางพลังงาน ดังกรณีโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด-บ่อนอก ที่เกิดการประท้วงจนต้องยุติโครงการ ทำให้มีโรงไฟฟ้าถ่านหินจากการประมูล IPP ครั้งที่ 1 ก่อสร้างสำเร็จเพียง 1 โรง จากทั้งหมด 3 โรง

---

[139] เดชรัต สุขกำเนิด, ธารา บัวคำศรี, และศุภกิจ นันทะวรการ, *โรงไฟฟ้านิวเคลียร์: อย่าปิดแผ่นฟ้าด้วยฝ่ามือ*, กรุงเทพฯ: Greenpeace Southeast Asia และมูลนิธินโยบายสุขภาวะ, กันยายน 2550.

เอ็นจีโอบอยคอตไม่ร่วมฟังแผนพีดีพี รัฐไม่จริงใจให้เวลาน้อย-ส่งทหารคุม

น.ส.สายรุ้ง ทองปลอน เลขาธิการสหพันธ์องค์กรเพื่อผู้บริโภค เปิดเผยว่า เครือข่ายองค์กรผู้บริโภค และตัวแทนองค์กรเอกชน (เอ็นจีโอ) จะไม่เข้าร่วมการสัมมนารับฟังความเห็นแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศปี 2550-2564 (พีดีพี 2007) ที่กระทรวงพลังงานจะจัดขึ้นในวันที่ 3 เมษายนนี้ เพราะเห็นว่ารูปแบบการจัดไม่ได้เป็นการเปิดกว้างรับฟังความเห็นเหมือนเวทีอื่นๆ เนื่องจากแม้จะส่งหนังสือเชิญให้เอ็นจีโอ และประชาชนเข้าร่วม แต่ให้เวลาในการแสดงความเห็นจริงๆ น้อยมากขัดกับหลักการเปิดประชาพิจารณ์ที่มีอยู่ทั่วไป

น.ส.สายรุ้งกล่าวว่า แผนพีดีพีที่ทำขึ้นไม่มีความสมบูรณ์ทั้งในเรื่องการส่งเสริมผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนขนาดเล็กมาก (VSPP) เป็นเพียงแค่นโยบาย แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้เข้าระบบจริงแม้จะมีโครงการจัดการด้านการใช้ไฟฟ้า (DSM) 300 เมกะวัตต์ มาเสริม แต่ก็ไม่ได้ทำให้แผนพีดีพีเกิดความสมบูรณ์ขึ้นมา

"กลุ่มเอ็นจีโอจะบอยคอตไม่เข้าร่วมสัมมนาประชาพิจารณ์ เพราะเห็นว่ารัฐไม่ใจกว้างในการเปิดรับฟังความเห็นเท่าที่ควร ถือเป็นการปิดกั้น โดยเฉพาะการจัดหาเจ้าหน้าที่สารวัตรทหารเข้ามาช่วยดูแลความสงบ กรณีมีมือบชาวบ้านเข้ามาชุมนุมต่อต้านเท่ากับเป็นการปิดโอกาสให้กลุ่มชาวบ้านได้เข้ามารับฟังความเห็น และเห็นว่ารายละเอียดของแผนพีดีพีก็ไม่มีความชัดเจนเพียงพอ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เกิดโรงไฟฟ้าถ่านหิน และนิวเคลียร์ ซึ่งไม่เข้าใจว่ารัฐบาลกำลังคิดอะไรอยู่ เนื่องจากตามกำลังการผลิตไฟฟ้าที่มีอยู่ไม่จำเป็นต้องรีบในการจัดทำแผนพีดีพีหากไม่มีความพร้อม"

น.ส.สายรุ้งกล่าวถึงการยื่นฟ้องร้องต่อศาลปกครองสูงสุดขอให้มีคำพิพากษายกเลิกและเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจและประโยชน์ของ ปตท. และพระราชกฤษฎีกายกเลิก พ.ร.บ.การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ว่ากลุ่มสหพันธ์ผู้บริโภคฯจะยื่นคำคัดค้านคำให้การเพิ่มเติมของผู้ถูกฟ้องร้องในสัปดาห์หน้านี้ ซึ่งยังมีความขัดแย้งในหลายประเด็น จะต้องมีการต่อสู้ในศาลต่อไป

ภาคประชาสังคมแสดงจุดยืนไม่เข้าร่วมการรับฟังความคิดเห็นต่อแผน PDP 2007 ครั้งที่ 2 เนื่องจากกระทรวงพลังงานให้เวลาในการแสดงความคิดเห็นน้อย และเลือกจัดงานที่สโมสรทหารบก อีกทั้งมีการวางกำลังทหารกรณีมีประชาชนมาประท้วง ซึ่งในวันที่ 3 เมษายน 2550 ซึ่งเป็นวันจัดงานจริง ได้มีทหารมาควบคุมพื้นที่รับฟังความคิดเห็นกว่าร้อยนาย[140] (ภาพจาก *มติชน*, 31 มีนาคม 2550)

โดยโรงไฟฟ้าก๊าซที่ชนะการประมูลครั้งนี้ ได้แก่ ***โรงไฟฟ้าบางคล้า*** ของบริษัท สยามเอ็นเนอร์จี จำกัด และ ***โรงไฟฟ้าหนองแซง*** ของบริษัท เพาเวอร์เจเนอเรชั่น ซัพพลาย จำกัด ซึ่งทั้งสองแห่ง มีบริษัท กัลฟ์ เจพี จำกัด (กัลฟ์ เจพีฯ) เป็นผู้ถือหุ้นหลัก ในสัดส่วน 99.94%[141]

สมัคร สุนทรเวช (29 มกราคม – 9 กันยายน 2551)

กกพ.ชุดแรกเริ่มปฏิบัติงาน

หลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2551 นายสมัคร สุนทรเวช ได้เป็นนายกรัฐมนตรี แม้จะดำรงตำแหน่งในระยะสั้นๆ แต่เกิดความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนโยบายพลังงานที่สำคัญในช่วงนี้ ปี 2551 ***คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) และสำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน*** ได้รับการก่อตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลการประกอบกิจการพลังงาน โดยมีหน้าที่ทั้งให้ใบอนุญาตการประกอบกิจการพลังงาน ส่งเสริมให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม และป้องกันการใช้อำนาจผูกขาด โดย กกพ.มีอำนาจสั่งการให้ผู้รับใบอนุญาตหรือผู้ประกอบกิจการพลังงานหยุดหรือ

ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นการจำกัด หรือกีดกันการแข่งขัน รวมไปถึงให้ปรับปรุงเงื่อนไข พักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาต มีอำนาจออกคำสั่งแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้ หรือเชื่อมต่อระบบโครงข่ายพลังงาน ทั้งสายส่งไฟฟ้าและท่อส่งก๊าซธรรมชาติ และที่สำคัญ ***กกพ.ยังมีหน้าที่คุ้มครองผู้ใช้พลังงานให้ได้ใช้พลังงานในราคาที่เป็นธรรม*** พร้อมกำหนดหลักเกณฑ์การคำนวณอัตราค่าบริการของกิจการพลังงานแต่ละประเภทภายใต้นโยบายและแนวทางของรัฐ รวมทั้งสามารถทบทวนอัตราค่าบริการได้หากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม หรือเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไป

อำนาจของ กกพ.ครอบคลุมทั้งกิจการไฟฟ้า กิจการก๊าซธรรมชาติ และกิจการระบบโครงข่ายพลังงาน ***แม้หน่วยงานกำกับดูแลอย่าง กกพ.จะมาล่าช้ากว่าการเปิดทางให้เอกชนผลิตไฟขายเข้าระบบ แต่ก็เป็นจิ๊กซอว์ชิ้นสุดท้ายที่สำคัญทำให้องค์ประกอบของโครงสร้างพลังงานไทยครบถ้วนภายใต้ตลาดไฟฟ้าแบบผู้ซื้อรายเดียว*** ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผลิตไฟฟ้าซึ่งมีทั้งเอกชนและรัฐวิสาหกิจ ฝ่ายกำหนดและวางแผนนโยบาย และฝ่ายกำกับดูแลกิจการพลังงาน

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (17 ธันวาคม 2551 – 5 สิงหาคม 2554)

การซื้อไฟฟ้าจาก สปป.ลาวเดินหน้าต่อ / เลื่อนแผนโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ / ก๊าซเข้ามาแทนที่ / นำเข้า LNG ครั้งแรก

หลังนายสมัครถูกศาลรัฐธรรมนูญถอดถอนจากตำแหน่ง นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้กลายมาเป็นนายกรัฐมนตรีแทน กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) ซึ่งเคยขับไล่รัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี 2548-2549 ได้กลับมาชุมนุมกดดันให้นายสมชายออกจากตำแหน่ง เพราะมองว่าเป็นนายกนอมินีของนายทักษิณ หลังเกิดความพลิกผันมากมายในสภาฯ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จากพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกจากรัฐสภาให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมา

ปี 2552 ผลลัพธ์ของการเปิดรับซื้อไฟฟ้าจากเอกชนเริ่มชัดเจน โดยปีนี้นับเป็นครั้งแรกที่สัดส่วนกำลังการผลิตไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าเอกชน ซึ่ง กฟผ.เป็นผู้รับซื้อแซงหน้ากำลังการผลิตโรงไฟฟ้าและเขื่อนของ กฟผ. โดยอยู่ที่ 51 % ของกำลังการผลิตทั้งหมด และสัดส่วนของโรงไฟฟ้าเอกชนยังคงสูงกว่า กฟผ.เรื่อยมาถึงปัจจุบัน

---

[140] สายรุ้ง ทองปลอน. "เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยกระบวนการกำหนดนโยบายในกิจการไฟฟ้าไทย: กรณีศึกษาแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2550–2564 (PDP2007)." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

[141] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ความเป็นมา IPP." https://www.eppo.go.th/images/Power/pdf/IPP.pdf.

23 มีนาคม 2553 รัฐบาลอภิสิทธิ์อนุมัติ***แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2553–2573 (PDP 2010)*** ในแผนดังกล่าวได้ระบุถึงความมั่นคงทางพลังงาน ควบคู่กับนโยบายการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ขณะที่การซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนต่างๆ ใน สปป.ลาวเริ่มเดินหน้าต่อ หลังถูกเลื่อนออกไปในช่วงวิกฤตต้มยำกุ้ง ปี 2552 กฟผ.เริ่มซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำเทิน 2 โดยมีบริษัท อิตาเลียน-ไทย และเอ็กโก กรุ๊ป ซึ่งเป็นบริษัทลูกของ กฟผ. เป็นหนึ่งในผู้ถือหุ้นหลัก[142] และต่อมาได้ซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำงึม 2 และเขื่อนเทิน-หินบูน (ส่วนขยาย)

แผนPDP 2010 ยังกำหนดให้สร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ 5 โรง รวม 5,000 เมกะวัตต์ โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ จ.อุบลราชธานี นครสวรรค์ ตราด ชุมพร และสุราษฎร์ธานี[143] ทว่าโครงการนี้ต้องหยุดชะงักเมื่อ 11 มีนาคม 2554 เกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิที่ประเทศญี่ปุ่น ทำให้อาคารเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ของโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ฟุกุชิมะระเบิดและปลดปล่อยสารกัมมันตภาพรังสีมหาศาล ส่งผลต่อความเชื่อมั่นและการยอมรับโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในไทย สองเดือนต่อมารัฐบาลจึงตัดสินใจปรับแผนเลื่อนกำหนดจ่ายไฟฟ้าเข้าระบบของโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ออกไป 3 ปี (จากเดิมจะเข้าระบบในปี 2563 เลื่อนออกไปเป็นปี 2566) เพื่อทบทวนมาตรการด้านความปลอดภัยของโรงไฟฟ้านิวเคลียร์[144] และเลื่อนกำหนดจ่ายไฟฟ้าของโรงไฟฟ้าก๊าซให้เข้ามาทดแทนเร็วขึ้นจากปี 2565 เป็นปี 2563

การตัดสินใจชะลอโครงการโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในแผน PDP ของไทย กลายเป็นจุดเปลี่ยนอีกครั้งที่ทำให้โรงไฟฟ้าก๊าซเติบโตต่อ พร้อมกับแนวโน้มที่ต้องนำเข้า LNG เพิ่มขึ้น เนื่องจากก๊าซในอ่าวไทยและเมียนมามีไม่เพียงพอกับความต้องการใช้งาน (ภาพจาก *สยามรัฐ*, 30 เมษายน 2554)

"ปัญหาโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ระเบิดที่ญี่ปุ่นส่งผลให้หลายชาติไม่ค่อยมั่นใจการใช้โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ดังนั้น ก๊าซธรรมชาติจึงยังจำเป็นต่อการผลิตไฟฟ้าเป็นอันดับแรกต่อไป และการใช้แอลเอ็นจีผลิตไฟฟ้าย่อมมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าการผลิตจากอ่าวไทย และยังต้องสร้างสถานีกักเก็บแอลเอ็นจีด้วย ทั้งหมดนี้จะส่งผลให้ค่าไฟถูกปรับขึ้นในอนาคต อย่างก็ตาม ***เรกูเลเตอร์จะดูแลราคาค่าไฟอย่างเป็นธรรม***"

ชลิต เรืองวิเศษ
หนึ่งในคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) หรือ 'เรกูเลเตอร์'
จาก *สยามรัฐ*, 30 เมษายน 2554

และในปีนี้เอง ไทยได้เริ่มนำเข้า LNG จากต่างประเทศ พร้อมกับการผลักดันแนวคิด LNG Regional Hub หรือศูนย์กลางการค้าขาย LNG ในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งในระยะแรก บริษัท PTTLNG ในเครือ ปตท. เป็นผู้นำเข้า LNG เพียงรายเดียว และมีการเปิดใช้งานท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 1 ที่บ้านหนองแฟบ ต.มาบตาพุด อ.เมือง จ.ระยอง

ขณะเดียวกันสถานการณ์ด้านการเมือง ***กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.)*** ซึ่งเริ่มเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ปลายปี 2552 เพื่อคัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอภิสิทธิ์ ได้นัดชุมนุมครั้งใหญ่บริเวณแยกราชประสงค์ในปี 2553 เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลยุบสภาและจัดการเลือกตั้งใหม่ จนเกิดการสลายการชุมนุมระหว่างวันที่ 7-19 พฤษภาคม 2553 ซึ่งมีผู้เสียชีวิตกว่า 99 คน และมีผู้บาดเจ็บจำนวนมาก

‘ปตท.’เริ่มนำเข้า ‘แอลเอ็นจี’กาตาร์

นายประเสริฐ บุญสัมพันธ์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เปิดเผยว่า ขณะนี้ ปตท.ได้เริ่มนำเข้าก๊าซธรรมชาติเหลว (แอลเอ็นจี) เป็นครั้งแรกของประเทศ ปริมาณประมาณ 6 หมื่นตัน จากกาตาร์ เมื่อปลายเดือนพฤษภาคม 2554 เพื่อใช้ทดลองเดินเครื่องการผลิตของสถานีรับจ่ายก๊าซธรรมชาติเหลวของบริษัท พีทีที แอลเอ็นจี จำกัด ในพื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยอง เป็นสถานีรับจ่ายแอลเอ็นจีแห่งแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คาดว่าการทดลองเดินเครื่องจะแล้วเสร็จและพร้อมดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์ส่งก๊าซผ่านระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติให้กับลูกค้าได้ในเดือนกรกฎาคม 2554 การจัดหาก๊าซแอลเอ็นจีเป็นสัญญาระยะสั้นปริมาณ 1 ล้านตันต่อปี จากบริษัทผู้ขายในยุโรป อเมริกาใต้ และเอเชีย และมีแผนจะจัดหาในรูปแบบสัญญาระยะยาวต่อไป การนำเข้าจะช่วยตอบสนองความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่องปีละประมาณ 6-7%

การนำก๊าซเหลว หรือ LNG เข้ามาผลิตไฟฟ้าครั้งแรก เกิดขึ้นในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ก่อนที่ LNG จะได้รับการสนับสนุนให้กลายเป็นพลังงานหลักทั้งจากเอกชนและรัฐมากยิ่งขึ้นในอนาคต (ภาพจาก *มติชน*, 14 มิถุนายน 2554)

---

[142] บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวล้อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) ได้ขายหุ้นทั้งหมดให้กับบริษัทที่ร่วมลงทุน (รวมถึงเอ็กโก กรุ๊ป) หลังโครงการก่อสร้างแล้วเสร็จ

[143] อาทิตย์ เคนมี. "รัฐล้มโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ถอดบทเรียน 25 ปีหายนะเชอร์โนบิล," *โพสต์ทูเดย์*. 27 เมษายน 2554.

[144] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "การปรับปรุงแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2573 (PDP 2010 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3)." กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน, 2555. https://www.erc.or.th/web-upload/200xf869baf82be74c18cc110e974ee-a8d5c/tinymce/power-development/PDP2010-rev3.pdf.

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (5 สิงหาคม 2554 – 7 พฤษภาคม 2557)

แผน PDP ที่ยังมีถ่านหิน / ประมูล IPP ครั้งที่ 3

3 กรกฎาคม 2554 พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลายอีกครั้ง ทำให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้เป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประเทศ ต่อมาในเดือนตุลาคม 2554 ขณะที่ประเทศกำลังเผชิญวิกฤตน้ำท่วมใหญ่ ทาง กฟผ.ได้เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนไซยะบุรี 1,220 เมกะวัตต์[145] เป็นระยะเวลา 29 ปี[146] โดยเขื่อนไซยะบุรีมีบริษัท ซี เค พาวเวอร์ ในเครือ ช.การช่าง เป็นผู้ร่วมลงทุนก่อสร้าง มีธนาคารไทยร่วมให้กู้ 4 แห่ง โดยจะขายไฟฟ้าให้กับ กฟผ. และเริ่มจ่ายกระแสไฟฟ้าเชิงพาณิชย์ในปี 2562[147] การเซ็นสัญญาครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่ไทยซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนที่สร้างบนลำน้ำโขงสายหลัก ขณะที่ก่อนหน้านี้เป็นเขื่อนที่สร้างในลำน้ำสาขา

นิทรรศการ "ปกป้องแม่น้ำโขง หยุดเขื่อนไซยะบุรี" 9-16 กันยายน 2555 ณ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ซึ่งแสดงภาพถ่ายจากเขื่อนไซยะบุรีของสุเทพ กฤษณาวารินทร์, วุฒินันท์ จันโทริ และไพรัตน์ สุนทรชัย จากกลุ่ม Photo Journ เป็นหนึ่งในกิจกรรมต่อต้านการสร้างเขื่อนไซยะบุรีหลายครั้งที่ดำเนินไปในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (ภาพจาก แม่น้ำโขง: อิสระแห่งสายน้ำ, "นิทรรศการ ปกป้องแม่น้ำโขง หยุดเขื่อนไซยะบุรี," *Facebook*, 1 กันยายน 2555)

27 ธันวาคม 2554 รัฐบาลยิ่งลักษณ์ได้เห็นชอบ***แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2555-2564 (Alternative Energy Development Plan : AEDP 2012-2021)*** ซึ่งแผนนี้ตั้งเป้าหมายจะ***ใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก*** เพื่อไปทดแทนเชื้อเพลิงฟอสซิลให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 25 ภายใน 10 ปี และเห็นชอบ***แผนอนุรักษ์พลังงาน 20 ปี*** ซึ่งมีสาระสำคัญคือการลดระดับการใช้พลังงานต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมลงร้อยละ 25 ภายใน 20 ปี (2554-2573) ต่อมาได้มีการนำแผนพลังงานทั้ง 2 ฉบับมาใช้ประกอบการปรับปรุง***แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ พ.ศ. 2555-2573 (PDP 2010 ปรับปรุงครั้งที่ 3)*** และมีการประกาศใช้ในเดือนมิถุนายน 2555

อย่างไรก็ตาม ในแผน PDP 2010 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 ยังคงมีแผนสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งใหม่ โดยมีเป้าหมายสร้างในภาคใต้ 4 แห่ง รวม 4,000 เมกะวัตต์ รวมถึงโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน อ.คลองเหนือ จ.กระบี่ กำลังการผลิต 870 เมกะวัตต์ และสร้างท่าเทียบเรือบรรทุกถ่านหินบ้านคลองรั้ว[148] ซึ่งได้รับการคัดค้านจากภาคประชาชนเนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งธรรมชาติชายฝั่งและในท้องทะเลมีความอุดมสมบูรณ์สูง

ภายหลังจากประกาศใช้แผน PDP ฉบับใหม่ ได้มีการเปิดประมูล IPP ครั้งที่ 3 เพื่อให้การพัฒนาไฟฟ้าเป็นไปตามที่แผนกำหนด แต่พบว่าความหลากหลายของผู้ชนะการประมูล IPP ในครั้งนี้ลดลงเหลือเพียง 2 บริษัท และเป็นโรงไฟฟ้าก๊าซทั้งหมด กำลังการผลิตรวม 5,000 เมกะวัตต์ โดยมีบริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) หรือ GULF เป็นผู้ถือหุ้นของทั้ง 2 บริษัทในสัดส่วน 70%[149]

---

[145] BBC Thai. "เขื่อนลาวแตก: กี่ทุนไทยที่ไปสร้างเขื่อนผลิตไฟในลาว," 28 กรกฎาคม 2561. https://www.bbc.com/thai/thai-land-44982083.

[146] ภายหลังขยายอายุสัญญาเป็น 31 ปี

[147] BBC Thai (2561), อ้างแล้วในเชิงอรรถ 145.

[148] การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). *โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่และท่าเทียบเรือบ้านคลองรั้ว*, เมษายน 2558. http://projects-pdp2010.egat.co.th/projects1/images/Article/001.pdf.

[149] บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน). *แบบ 56-1 One Report 2567 (รายงานประจำปี)*. https://hub.optiwise.io/th/documents/151692/gulf-or2024-th.pdf.

การต่อสู้ของภาคประชาชนหลังเข้าสู่ยุค 'โลกร้อน'

ปี 2551- 2556 หลังการเกิดขึ้นของกระแสต่อต้านโลกร้อน และชัยชนะของชาวบ้านกรูด-บ่อนอก โครงการผลิตไฟฟ้าที่ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างถ่านหินได้เปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างก๊าซมากขึ้น เกิดการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการใช้ LNG เป็นครั้งแรก จากกระแสการปฏิเสธไฟฟ้าจากพลังงานฟอสซิลยังดำเนินควบคู่ไปกับการคัดค้านโรงไฟฟ้าชีวมวลในหลายพื้นที่ เนื่องจากรัฐมีนโยบายเปิดทางให้พลังงานหมุนเวียนมากขึ้น

ในช่วงนี้ศาลปกครองนับว่ามีบทบาทในการปกป้องประชาชนอย่างมาก อีกทั้งท่ามกลางเสียงของประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับการวางแผนก่อสร้างโรงไฟฟ้าของรัฐได้เริ่มมีการขับเคลื่อนข้อเสนอจากภาคประชาชน นักวิชาการ เพื่อให้เกิดการปฏิรูประบบพลังงานเชิงโครงสร้าง ผลักดันข้อเสนอให้มีการวางแผนพลังงานจากระดับพื้นที่และกำกับดูแลพลังงานหมุนเวียนซึ่งกำลังเป็นความหวังในการบรรลุข้อตกลงหยุดโลกร้อน แต่ขณะเดียวกันก็กำลังถูกทำให้กลายเป็นพลังงานที่สร้างปัญหาให้กับชุมชนจากการดำเนินงานที่ไม่ได้พิจารณาผลกระทบอย่างรอบคอบและรอบด้าน

โรงไฟฟ้าชีวมวล: ข้อเสนอเรื่องการกำกับดูแล แม้กำลังผลิตต่ำกว่า 10 เมกะวัตต์

การคัดค้านโรงไฟฟ้าชีวมวลเริ่มตั้งแต่ช่วงปี 2547-2548 และเกิดขึ้นต่อเนื่องมาถึงปี 2550-2556 ภายใต้นโยบายสนับสนุนพลังงานหมุนเวียน ทำให้มีผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจด้านพลังงานหมุนเวียนในท้องถิ่นมากขึ้น ปี 2555 จ.สุรินทร์มีผู้ประกอบการยื่นขอใบอนุญาต จัดตั้งโรงไฟฟ้าชีวมวลในพื้นที่มากถึง 10 แห่ง โดยผู้เป็นเจ้าของกิจการโรงไฟฟ้าชีวมวล มีทั้งกลุ่มทุนโรงสีข้าวและโรงงานน้ำตาล โดยโรงไฟฟ้าส่วนใหญ่มีขนาด 9.9 เมกะวัตต์[150] ทำให้ไม่ต้องทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) และลดขั้นตอนในการดำเนินงานเพื่อขออนุมัติหรืออนุญาตโครงการ

เอกสาร 'อุดรูรั่วโรงไฟฟ้าชีวมวล' โดย มูลนิธินโยบายสุขภาวะ (2555) ได้นำเสนอปัญหาที่พบบ่อยจากการดำเนินโครงการโรงไฟฟ้าชีวมวล และแนวทางการป้องแก้ไข เช่น ทำการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) ก่อนเริ่มโครงการ เรียกร้องให้รัฐเปิดเผยข้อมูลที่รอบด้านครบถ้วน และเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงรวบรวมประเด็นต่างๆ ที่ชุมชนควรนำมาพิจารณาเมื่อต้องทำ HIA ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะช่วยสร้างกลไกในการกำกับดูแลผลกระทบจากโรงไฟฟ้าชีวมวล

จากเอกสาร ***'อุดรูรั่วโรงไฟฟ้าชีวมวล'*** (2555) โดยมูลนิธินโยบายสุขภาวะ ได้เสนอกรณีศึกษาเรื่องผลกระทบจากโรงไฟฟ้าชีวมวล ที่แม้โรงไฟฟ้าจะมีขนาดเล็กและใช้พลังงานหมุนเวียน ทว่าหากขาดระบบกำกับดูแลที่ดี อาจกลายเป็นรูรั่วที่สร้างผลกระทบต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อมได้ เช่นกรณีการปล่อยน้ำอุณหภูมิสูงจากระบบผลิตไฟฟ้าลงสู่แหล่งน้ำและส่งผลกระทบต่อพืชและสัตว์ การขุดบ่อขนาดใหญ่เพื่อกักเก็บน้ำสำหรับโรงไฟฟ้าจนเกิดการแย่งชิงน้ำกับประชาชนในพื้นที่ หรือโรงไฟฟ้าไม่มีพื้นที่เพียงพอสำหรับกองขี้เถ้าแกลบซึ่งเกิดจากการเผาเชื้อเพลิง กลายสภาพเป็นภูเขาขี้เถ้าที่ฝุ่นละอองกระจายฟุ้งไปยังพื้นที่โดยรอบ ฯลฯ หลายชุมชนจึงคัดค้านโรงไฟฟ้าชีวมวลอย่างเข้มข้น ไม่ต่างจากการคัดค้านโรงไฟฟ้าพลังงานฟอสซิล[151]

การต่อสู้ของภาคประชาชนเกิดขึ้นหลายพื้นที่ เช่น การเกิด ***'เครือข่ายชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโรงไฟฟ้าชีวมวล'*** ที่ประกอบด้วยประชาชนจาก 6 พื้นที่คือ จ.เชียงราย อุบลราชธานี ตาก ลำพูน ประจวบคีรีขันธ์ สุรินทร์ ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากโรงไฟฟ้าผลิตไฟฟ้าชีวมวล และเกิดกรณีการชนะคดีของประชาชนหมู่บ้านคำสร้างไชย ต.ท่าช้าง อ.สว่างวีระวงศ์ จ.อุบลราชธานี ที่ฟ้องร้องโรงไฟฟ้าชีวมวลในพื้นที่และทำให้ศาลปกครองสั่งเพิกถอนใบอนุญาตโรงไฟฟ้าดังกล่าว

---

[150] ไพรินทร์ เสาะสาย. "คนสุรินทร์จะอยู่อย่างไรกับโรงไฟฟ้าชีวมวล 7 แห่ง," *มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ใ* 23 พฤศจิกายน 2553. https://www.consumerthai.org/consumers-news/public-society/972-7-189.html.

[151] *ศุภกิจ นันทะวรการ, ธัญญาภรณ์ สุรภักดี และยวิษฐา พิทักษ์วัชระ. อุดรูรั่ว...โรงไฟฟ้าชีวมวล: แนวทางการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพสำหรับชุมชน กรณีโรงไฟฟ้าชีวมวล.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2555.

โรงไฟฟ้าก๊าซบางคล้า : การย้ายโรงไฟฟ้าที่มาพร้อมกับการขึ้นค่าไฟและชัยชนะของชุมชนต่อสิทธิการเข้าถึงข้อมูล

โรงไฟฟ้าก๊าซบางคล้า มีกำลังการผลิต 1,600 เมกะวัตต์ ตั้งอยู่ที่ ต.เสม็ดเหนือ-ใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา มีบริษัท สยามเอ็นเนอร์จี จำกัด เป็นเจ้าของ หลังประชาชนทราบข่าวการก่อสร้างโรงไฟฟ้าช่วงต้นปี 2551 เกิดการประท้วงคัดค้านอย่างหนัก เพราะโรงไฟฟ้าตั้งอยู่ใจกลางพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดี มีทั้งสวนผลไม้ บ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฟาร์มหมู บ่อปลากัด ฟาร์มไก่ชน เป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญที่สร้างรายได้ให้ชุมชน ประชาชนจึงกังวลว่ามลพิษจากโรงไฟฟ้าอาจก่อให้เกิดผลกระทบกับสุขภาพและพืชผลการเกษตรเสียหาย ดังเรื่องราวที่เคยรับรู้มาจากกรณีผลกระทบสะสมของโรงไฟฟ้าก๊าซในจังหวัดราชบุรีที่มีต่อระบบทางเดินหายใจ และทำให้พืชผลการเกษตรเสียหาย รวมทั้งโรงไฟฟ้าก๊าซบางปะกงที่ในอดีตเคยเกิดกรณีน้ำร้อนจากกระบวนการหล่อเย็นของโรงไฟฟ้าทำให้ปลาในกระชังของผู้เลี้ยงปลาตาย และชาวบ้านต้องเป็นผู้พิสูจน์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นเอง[152] อีกประเด็นที่ชาวบ้านห่วงกังวลคือ ปัญหาการแย่งชิงน้ำ เนื่องจากโรงไฟฟ้ามีการใช้น้ำเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวอยู่แล้วจากการแย่งชิงน้ำระหว่างภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

ด้วยการคัดค้านของประชาชน ทำให้บริษัทไม่สามารถเข้าไปสำรวจพื้นที่เพื่อจัดทำรายงาน EIA ได้ แต่กลับเกิดการลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระหว่าง กฟผ. กับบริษัทไปก่อน เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2551 ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้ทำรายงาน EIA[153] อีกทั้งความขัดแย้งระหว่างชุมชนและโรงไฟฟ้าได้นำไปสู่การประท้วงโดยปิดถนนสาย 304 ถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม 2551 ปิดถนนเป็นเวลา 3 วัน 2 คืน และครั้งที่ 2 ในเดือนมิถุนายน 2552 ปิดถนนเป็นเวลา 5 วัน ส่งผลให้โครงการต้องล่าช้าออกไป

เครือข่ายผู้บริโภคและเครือข่ายพลังงาน กว่า 100 คน ชุมนุมหน้ากระทรวงพลังงาน เรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกแผน PDP 2007 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 และคัดค้านการขึ้นค่าบริการส่งก๊าซธรรมชาติ เมื่อ 16 มีนาคม 2552 โดยมีประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบางคล้าเข้าร่วม (ภาพจาก มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค, "ขอให้รัฐบาลยกเลิกแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าพีดีพี 2007 และคัดค้านการขึ้นค่าบริการส่งก๊าซธรรมชาติ," 16 มีนาคม 2552)

ในที่สุดปี 2553 กพช.มีมติเห็นชอบให้ย้ายที่ตั้งของโรงไฟฟ้าไปยังสวนอุตสาหกรรมโรจนะ อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งหนึ่งในเหตุผลที่เลือกพื้นที่นี้เพราะตั้งอยู่ในสวนอุตสาหกรรมและ กพช. คาดว่าจะไม่มีปัญหากับชุมชน โดยมีการปรับราคาขายไฟเพิ่มอีก 9.83 สตางค์/หน่วย ด้วยเหตุผลเรื่องต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากการเลื่อนกำหนดจ่ายไฟเข้าสู่ระบบ และการย้ายไปพื้นที่ใหม่ ทำให้ราคาขายไฟให้ กฟผ. เพิ่มจากเดิม 2.6286 บาท/หน่วย เป็น 2.7269 บาท/หน่วย[154]

---

[152] ประชาไท. "ชาวฉะเชิงเทรา 3,000 คนปิดถนนบางส่วน ค้านโครงการโรงไฟฟ้าก๊าซ," 22 กรกฎาคม 2551. https://prachatai.com/journal/2008/07/17440.

[153] สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, ปกป้อง จันวิทย์, อิสร์กุล อุณหเกตุ, ศุภณัฏฐ์ ศศิวุฒิวัฒน์, กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์ และสาโรช ศรีใส, *เมนูคอร์รัปชันและการแสวงหาผลประโยชน์*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557.

[154] มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2553 (ครั้งที่ 131), วันที่ 28 มิถุนายน 2553.

การต่อสู้ของชุมชนยังเชื่อมต่อกับเครือข่ายภาคประชาชนจาก จ.ระยอง ฉะเชิงเทรา และสระบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของ 4 โรงไฟฟ้าที่ชนะการประมูล IPP ครั้งที่ 2 โดยเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2551 เครือข่ายประชาชนได้ไปชุมนุมที่สำนักงานใหญ่ของ กฟผ. และใช้สิทธิตามมาตรา 15 ของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. 2540 เรียกร้องให้ กฟผ.เปิดเผยข้อมูลสัญญาซื้อขายไฟฟ้า IPP แม้บริษัทเจ้าของโครงการได้คัดค้านการเปิดเผยนี้ แต่คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารฯ วินิจฉัยให้ กฟผ.เปิดเผยสัญญาต่อประชาชนได้ โดยยกเว้นเอกสารแนบท้ายบางฉบับที่เกี่ยวกับมูลค่าโครงการ บริษัท สยามเอ็นเนอร์จี จำกัด ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการโรงไฟฟ้าก๊าซบางคล้า จึงฟ้องร้องคณะกรรมการวินิจฉัยฯ และ กฟผ. ข้อหาละเมิดสิทธิเรื่องความลับทางการค้า คดีนี้ยืดเยื้อถึง 5 ปี กระทั่ง 25 กันยายน 2555 ศาลปกครองกลางจึงพิพากษายกฟ้อง โดยให้เหตุผลสำคัญว่า พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารฯ ต้องการให้ประชาชนมีโอกาสกว้างขวางในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ

โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน : 1 ทศวรรษแห่งการต่อสู้ที่ยังคงข้ามไม่พ้นฟอสซิล

โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ตั้งอยู่ใน จ.ฉะเชิงเทราเช่นเดียวกับโรงไฟฟ้าก๊าซบางคล้า แต่อยู่ที่อ. สนามชัยเขต มีกำลังการผลิตตามสัญญา 540 เมกะวัตต์ เป็น 1 ใน 2 โรงไฟฟ้าถ่านหินที่ชนะการประมูล IPP ครั้งที่ 2 โดยมีบริษัท เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย จำกัด (มหาชน) เป็นเจ้าของโครงการ การคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อนเริ่มต้นขึ้นในปี 2551 และชุมชนใช้เวลาต่อสู้ร่วม 10 ปี เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้ควรมีไว้เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารมากกว่าเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหิน จนโครงการเดินหน้าต่อไม่ได้ ทว่าการต่อสู้ร่วมทศวรรษที่ดูเหมือนจะเป็นชัยชนะสำหรับประชาชน ยังไม่อาจหยุดการใช้พลังงานฟอสซิลได้ เมื่อต่อมาบริษัทเจ้าของโครงการได้ยื่นขอเปลี่ยนเชื้อเพลิงจากถ่านหินเป็นก๊าซ และเปลี่ยนชื่อโครงการเป็นโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์ โดยมีบริษัท บูรพา พาวเวอร์ เจเนอเรชั่น จำกัด เป็นเจ้าของ ปี 2563 บริษัทกัลฟ์ฯ ได้เข้าถือหุ้นในสัดส่วน 35% ส่งผลให้ IPP ครั้งที่ 2 มีบริษัทกัลฟ์ฯ และบริษัทลูก เป็นผู้ถือหุ้นในโรงไฟฟ้าที่ชนะการประมูล 3 โรง จากทั้งหมด 4 โรง

โรงไฟฟ้าเขาหินซ้อน การคัดค้านที่เปลี่ยนผ่านจากถ่านหินสู่ก๊าซ

ปี 2550 โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ผ่านการประมูล IPP ครั้งที่ 2 ตามแผน PDP 2007

แคมเปญ Change.org/StopCoal "หยุดโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ปกป้องพื้นที่อาหารอันอุดมสมบูรณ์" บนแพลตพอร์ม Change.org ที่ช่วยสร้างความตระหนักต่อประเด็นโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อนในโลกออนไลน์

ปี 2551 การต่อสู้คัดค้านโครงการเริ่มขึ้น ภายหลังจากประชาชนทราบข่าวการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน จึงได้ทำการคัดค้านทุกวิถีทางไม่ว่าจะเป็นการประท้วง ปิดถนน ยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานต่างๆ ฟ้องศาลปกครอง รวมถึงถวายฎีกา โดยรวมตัวกันในชื่อว่า ***'เครือข่ายติดตามผลกระทบโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน' (คตฟ.)*** และชุมนุมครั้งใหญ่ครั้งแรกเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2551

4 ตุลาคม 2553 เครือข่ายติดตามผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าฯ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ จ.ฉะเชิงเทรา กลุ่มเกษตรอินทรีย์ อ. สนามชัยเขต เครือข่ายวนเกษตร กลุ่มคุ้มครองบางคล้า ชาวสวนมะม่วง ชาวบ้านที่ปลูกเห็ดฟาง ได้ยื่นหนังสือถึงเลขาสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) เพื่อขอใช้สิทธิตามมาตรา 11 พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ให้มีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ เนื่องจากมีความห่วงกังวลว่าจะได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการ นำมาสู่กระบวนการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน (Community Health Impact Assessment : CHIA) ซึ่งใช้ระยะเวลาศึกษาร่วม 2 ปี

ปี 2555 คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติมีมติเห็นชอบรายงานการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพโดยชุมชนโดยรอบโรงไฟฟ้าเขาหินซ้อน และส่งรายงานไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงภาคประชาชนได้มีโอกาสนำเสนอผลการศึกษาต่อคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) ซึ่งเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบต่อรายงาน

การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ของโครงการ โดยข้อสรุปสำคัญจากการศึกษาพบว่า พื้นที่ ต.เขาหินซ้อน เป็นพื้นที่ผลิตอาหารที่สำคัญ การมีโรงไฟฟ้าถ่านหินในพื้นที่ นอกจากจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน ยังอาจส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตร โดยเฉพาะการทำเกษตรอินทรีย์ การเพาะเห็ดฟาง รวมถึงการปลูกมะม่วงเพื่อส่งออก ซึ่งสร้างอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจกว่าพันล้านบาทต่อปี อีกทั้งอาจทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงน้ำในพื้นที่ เนื่องจากมีการใช้น้ำจากคลองท่าลาด ซึ่งเป็นสาขาของกลุ่มลุ่มน้ำบางปะกงเต็มศักยภาพแล้ว นอกจากนี้พื้นที่ภาคตะวันออกกำลังเผชิญปัญหามีโรงไฟฟ้ามากเกินความต้องการใช้ไฟฟ้าในภูมิภาค ประกอบกับมีศักยภาพในการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเพิ่ม และได้มีข้อเสนอให้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองพื้นที่ผลิตอาหาร และประกาศเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองอาหาร รวมถึงมีกลไกกำกับ ดูแล และบริหารจัดการลุ่มน้ำคลองท่าลาด

ปี 2555-2560 การต่อสู้ของภาคประชาชนด้วยข้อมูลจากการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพโดยชุมชน รวมถึงการแสดงพลังคัดค้านผ่านแคมเปญ ***หยุดโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ปกป้องพื้นที่อาหารอันอุดมสมบูรณ์*** บนแพลตฟอร์ม Change.org ที่รวบรวมผู้สนับสนุนข้อเรียกร้องได้มากกว่า 10,000 ชื่อ ส่งผลให้การพิจารณาของ คชก.มีมติไม่เห็นชอบรายงาน EHIA ถึง 4 ครั้งในช่วงปี 2555-2560

ปี 2562 โครงการได้รับความเห็นชอบจากรัฐเพื่อเปลี่ยนเชื้อเพลิงจากถ่านหินเป็นก๊าซ และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์ โดยมีการเซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (PPA) กับ กฟผ.เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม หลังจากนั้นได้เซ็นสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติกับบริษัท ปตท.เป็นเวลา 25 ปี เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม

ปี 2563 บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) ได้เข้าถือหุ้นบริษัท เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย จำกัด (มหาชน) (NPS) ในสัดส่วน 35%

ปี 2564 คชก.เห็นชอบรายงาน EIA โครงการโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์

ปี 2567 คชก.เห็นชอบรายงาน EIA โครงการท่อก๊าซโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์

ปี 2568 โรงไฟฟ้ายังไม่ได้เริ่มดำเนินการก่อสร้าง โดยได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการพลังงานจาก กกพ. เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2568 (ข้อมูล ณ วันที่ 7 พฤศจิกายน 2568)

จากการคัดค้านสู่ข้อเสนอปฏิรูประบบพลังงาน

การกำหนดนโยบายจากบนลงล่างที่ไม่ได้พิจารณาถึงผลกระทบจากการดำเนินโครงการอย่างรอบคอบ รวมถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ จนเกิดเป็นภาพความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในช่วง 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ยุคนี้เริ่มมีการขับเคลื่อนข้อเสนอจากภาคประชาชน นักวิชาการ เพื่อให้เกิดการปฏิรูประบบพลังงานเชิงโครงสร้างอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนผลักดันข้อเสนอให้มีการวางแผนพลังงานจากระดับพื้นที่ เพื่อเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหา ภายใต้แนวคิดการปฏิรูประบบพลังงานโดยเปลี่ยนผ่านจากการรวมศูนย์มาสู่การกระจายอำนาจตัดสินใจวางแผนพลังงานร่วมกันในระดับพื้นที่ จังหวัด เกิดความพยายามเปลี่ยนบทบาทประชาชนจากผู้ใช้ไฟฟ้าสู่ผู้ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ซึ่งขายไฟเข้าระบบได้เป็นลำดับแรก เพื่อให้เกิดการเข้าถึงพลังงานหมุนเวียนที่เป็นธรรมและยั่งยืน ลดการพึ่งพาการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ เหนืออื่นใดคือการเป็นเจ้าของพลังงาน โดยต้องปรับโครงสร้างนโยบายที่เอื้อให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการเรื่องพลังงานเองได้แทนการบริหารจัดการจากรัฐส่วนกลาง

ข้อเสนอเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการที่สังคมได้เรียนรู้และตระหนักถึงรากฐานของปัญหานโยบายพลังงานที่ผ่านมา การแก้ปัญหาจึงต้องกลับไปแก้ไขที่รากฐานของการวางแผนพลังงาน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น แม้การขับเคลื่อนดังกล่าวยังไม่สามารถผลักดันให้เกิดเป็นผลในทางนโยบายในยุคนี้ แต่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการวางรากฐานความคิด เพื่อเสนอทางออกในการจัดการและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนที่ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนวิธีคิดในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ด้วยการปลดล็อกอำนาจในมือรัฐส่วนกลางให้เกิดการกระจายไปสู่มือประชาชน และหน่วยงานในระดับภูมิภาคหรือจังหวัดมากขึ้น

สิงโต นำโชค หนึ่งในศิลปินที่ร่วมสนับสนุนร่าง ‘กฎหมายพลังงานหมุนเวียน’ โดย กรีนพีซ ประเทศไทย (ภาพจาก Greenpeace Thailand. “สิงโต นำโชค กับ การปฏิวัติพลังงาน,” YouTube, 17 กรกฎาคม 2555.) ด้วยการแต่งและร้องเพลงรณรงค์ โดยกรีนพีซมีข้อเสนอหลัก 5 ข้อได้แก่

1. ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการใช้ ผลิต และขายพลังงานหมุนเวียนเข้าสู่ระบบสายส่งไฟฟ้า
2. รัฐต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการลงทุนด้านพลังงานหมุนเวียนอันดับแรก ผู้ผลิตไฟฟ้าจากแหล่งพลังงานหมุนเวียนสามารถเข้าถึงระบบสายส่งก่อนพลังงานอื่น
3. การบริหารจัดการระบบโครงข่ายไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนต้องมีความโปร่งใสและราคาเป็นธรรม
4. รัฐต้องจัดตั้งกองทุนวิจัยและพัฒนาพลังงานหมุนเวียนในทุกจังหวัด และเพิ่มอัตราการจ้างงานในการลงทุนพลังงานหมุนเวียน
5. ผู้ใช้ไฟฟ้ามีสิทธิเลือกใช้ไฟฟ้าที่ผลิตจากแหล่งพลังงานหมุนเวียน

พลังงาน เรา(ต้อง)จัดการได้ เอกสารจุดประเด็นเพื่อการปฏิรูประบบพลังงานหมุนเวียนอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดย คณะทำงานวิชาการเฉพาะประเด็นการปฏิรูประบบพลังงานหมุนเวียน เผยแพร่ครั้งแรกในการประชุมสมัชชาปฏิรูปประเทศไทยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ปี 2556 วันที่ 31 พ.ค.-2 มิ.ย. 2556 ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา ซึ่งในเอกสารมีข้อเสนอหลักในการปฏิรูป ได้แก่

1. เปลี่ยนผู้ใช้พลังงานเป็นผู้ผลิตพลังงาน

2. สนับสนุนให้มีการวางแผนพลังงานหมุนเวียนระดับจังหวัด และยกระดับสู่แผนพลังงานหมุนเวียนระดับภูมิภาคหรือประเทศ โดยมีกลไกสนับสนุนเพื่อให้แผนไปสู่การปฏิบัติจริง 6 ข้อ ได้แก่

   1) กองทุนวิจัยและพัฒนา

   2) จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายพลังงานหมุนเวียนแห่งชาติที่เป็นอิสระจากทุนฟอสซิล

   3) มีเงินรายได้สนับสนุนให้ชุมชนที่ผลิตพลังงานหมุนเวียนเพื่อสร้างแรงจูงใจ

   4) ให้สิทธิในการรับซื้อไฟจากพลังงานหมุนเวียนและเข้าถึงสายส่งก่อนพลังงานอื่นๆ

   5) สร้างระบบพิจารณาอนุมัติการผลิตพลังงานหมุนเวียนที่เป็นธรรม ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

   6) สร้างระบบการติดตามตรวจสอบผลกระทบและความก้าวหน้าของการผลิตพลังงานหมุนเวียน

ผ่าอาณาจักรกัลฟ์ เจพี

คอนเน็กชั่น 'สารัชถ์-เจพาวเวอร์'

ภายในระยะเวลาไม่ถึง 15 ปี กลุ่มบริษัทกัลฟ์ ภายใต้การจัดการของ **นายสารัชถ์ รัตนาวะดี** ได้เติบโตกลายมาเป็นบริษัทพลังงานแถวหน้าของประเทศ จากจุดเริ่มต้นโครงการโรงไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ (IPP) บ่อนอก ในนาม **บริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจนเนอเรชั่น ในปี 2538 ที่ให้บทเรียนแรก** เมื่อถูกชุมชนในพื้นที่ต่อต้านการตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาด 734 เมกะวัตต์ (MW) เป็นโครงการแรก ๆ ของประเทศ ด้วยข้อกล่าวหา "ถ่านหิน" ที่ถูกใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าจะทำลายสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาดบ่อนอก

ครั้งนั้น **บริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจนเนอเรชั่น** เจ้าของโครงการยอมถอยออกจากพื้นที่บ่อนอก แต่ไม่ใช่การถอยอย่างผู้พ่ายแพ้ เมื่อนายสารัชถ์กลับแปรวิกฤตเป็นโอกาส เสนอย้ายสถานที่ตั้งโรงไฟฟ้า IPP มาในพื้นที่ใหม่ที่ อ.แก่งคอย จ.สระบุรี พร้อมโหมการโฆษณาการอยู่ร่วมระหว่างชุมชนกับโรงไฟฟ้าก๊าซธรรมชาติ ตามมาด้วยการเจรจาต่อรองจน **"ค่าชดเชย"** การสูญเสียโอกาสที่บ่อนอกกับกระทรวงพลังงาน ด้วยการขอตั้งโรงไฟฟ้าแก่งคอย จำนวน 2 ยูนิต **แลกกับเงินชดเชยที่รัฐต้องจ่ายให้รวม 4,000 ล้านบาท**

ดังนั้น กลุ่มบริษัทกัลฟ์จึงมีกระอาณาจักรโรงไฟฟ้าพลังความร้อนรวมแห่งแรกในนาม **บริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก** (ต่อมาแปรสภาพเป็นบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก จำกัด (มหาชน)) ซึ่งถือหุ้นโดยบริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) หรือเอ็กโก 50% กับบริษัท เจพาวเวอร์ โฮลดิ้งส์ (ประเทศไทย) 49% ด้วยการก่อสร้าง **โรงไฟฟ้าแก่งคอย** ยูนิต 1 ขนาด 107 MW ในปี 2541 ในนามบริษัท กัลฟ์ โคเจนเนอเรชั่น ซึ่งถือหุ้นโดยบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก 100%

ตามมาด้วยโรงไฟฟ้าสมุทรปราการ ขนาด 121 MW ใช้เชื้อเพลิงก๊าซธรรมชาติ+น้ำมันดีเซล ปี 2542 ในนามบริษัท สมุทรปราการ โคเจนเนอเรชั่น โรงไฟฟ้าหนองแค ขนาด 126 MW ใช้เชื้อเพลิงก๊าซธรรมชาติ+น้ำมันดีเซล ปี 2543 ในนามบริษัท หนองแค โคเจนเนอเรชั่น ทั้ง 2 โรงถือหุ้นใหญ่ 100% โดยบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก เช่นกัน ในขณะที่โรงไฟฟ้าแก่งคอย ยูนิต 2 ขนาด 1,468 MW ในนามบริษัท กัลฟ์ เพาเวอร์ เจนเนอเรชั่น ถูกสร้างขึ้นหลังจากนั้นอีก 5 ปี (2547) โดยโรงไฟฟ้าโรงนี้เริ่มส่งไฟฟ้าเข้าระบบในปี 2551 แตกต่างจากโรงไฟฟ้าแก่งคอย ยูนิต 1 ที่ถูกถือหุ้น 100% โดยบริษัท กัลฟ์ ไอพีพี เท่านั้น

นอกจากนี้ บริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก ยังมีโรงไฟฟ้ายะลา ซึ่งเป็นโรงไฟฟ้าชีวมวล ขนาด 20.2 MW ใช้เศษไม้ยางพาราอีก 1 โรง ในนามบริษัท กัลฟ์ ยะลากรีน มีบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก ถือหุ้น 100% เช่นกัน นับเป็นโรงไฟฟ้ากลุ่มแรก ๆ ของบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก ที่ก่อสร้างในช่วงระหว่างปี 2541-2550

ขยายอาณาจักรเข้าประมูล IPP รอบ 2

ครองมา ในปี 2550 กระทรวงพลังงานไปเปิดคัดเชิญประกวดราคาก่อสร้างโรงไฟฟ้าเอกชนขนาดใหญ่ (IPP) รอบที่ 2 รวม 4,400 MW ตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า PDP 2553-2573 มีผู้เข้าแข่งขันมากกว่า 10 ราย ทั้งบริษัทในและต่างประเทศ ผลปรากฏมีบริษัทผู้ชนะประมูล 4 ราย **แต่ที่น่าสนใจก็คือ 2 ใน 4 ราย เป็นบริษัทในกลุ่มของกัลฟ์ เจพี (Gulf JP)** ได้แก่

โรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมบางกล่ำ IPP ขนาด 1,600 MW ในนามบริษัท อยุธยา เอ็นเนอร์จี กับโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วมหนองแสง IPP ขนาด 1,600 MW ในนามบริษัท เพาเวอร์ เจนเนอเรชั่น ซัพพลาย ซึ่งทั้ง 2 บริษัทถือหุ้น 99.99% กับ 100% ตามลำดับ โดยบริษัท กัลฟ์ เจพี

ท่ามกลางข้อสงสัยที่ว่า **บริษัท กัลฟ์ เจพี มีความเกี่ยวพันกับบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก จำกัด (มหาชน)** อย่างไร เมื่อในทางปฏิบัติพบว่าพนักงานในบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก เริ่มย้ายทำงานที่บริษัท กัลฟ์ เจพี ซึ่งมีสถานที่ตั้งเดียวกันอยู่ที่ตึกออลซีซั่น เพลส ชั้น 11

อย่างไรก็ตาม จากการสอบค้นกลุ่มผู้ถือหุ้นในบริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก จำกัด (มหาชน) กับบริษัท กัลฟ์ เจพี พบว่ามีผู้ถือหุ้นกลุ่มเดียวกัน กล่าวคือ บริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก มีผู้ถือหุ้นใหญ่อยู่ 2 กลุ่ม คือบริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) หรือเอ็กโก 50% กับบริษัท เจพาวเวอร์ โฮลดิ้งส์ (ประเทศไทย) 49% ขณะที่บริษัท กัลฟ์ เจพี มีผู้ถือหุ้นใหญ่ 2 กลุ่มเช่นกัน คือบริษัท เจพาวเวอร์ โฮลดิ้งส์ (ประเทศไทย) 90% กับบริษัท จีเจพี โฮลดิ้ง 10%

เมื่อสอบค้นต่อไปอีกพบว่า บริษัท เจพาวเวอร์ โฮลดิ้งส์ (ประเทศไทย) (ถือหุ้นไขว้กระหว่างกัลฟ์ อีเล็คตริก กับกัลฟ์ เจพี) ถูกถือหุ้นใหญ่ 100% โดย **"เจพาวเวอร์ อินเวสท์เมนท์ เนเธอร์แลนด์ บี.วี." ในขณะที่บริษัท จีเจพี โฮลดิ้ง นั้น นายสารัชถ์ รัตนาวะดี ถือหุ้นคนเดียว 100%**

แต่ที่สำคัญ คือทุกบริษัทในกลุ่มกัลฟ์ ไม่ว่าจะเป็นกัลฟ์ อีเล็คตริก หรือกัลฟ์ เจพี ล้วนมีชื่อของ **นายสารัชถ์ รัตนาวะดี เป็นกรรมการบริษัทพ้องกัน** ในขณะที่ทางกลุ่มกัลฟ์เอง กลับพยายามอธิบายถึงความเชื่อมโยงระหว่างกัลฟ์ อีเล็คตริก กับกัลฟ์ เจพี ที่ว่าต้องมี 2 บริษัทถือหุ้นไขว้ในกลุ่มเดียวกัน เป็นเพราะในการประมูลโรงไฟฟ้า IPP รอบ 2 นั้น บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) หรือเอ็กโก เข้าร่วมเสนอรองประมูลด้วย จึงจำเป็นต้องมีกัลฟ์ เจพี เกิดขึ้น

ปรากฏการณ์เหล่านี้อาจจะอธิบายง่าย ๆ ว่า กลุ่มกัลฟ์ใช้บริษัท กัลฟ์ อีเล็คตริก ในการประมูล IPP รอบแรก ร่วมกับเอ็กโก ขณะที่การประมูล IPP รอบ 2 ใช้บริษัท กัลฟ์ เจพี ร่วมกับเจพาวเวอร์เป็นหลัก

รุกเข้าสู่โรงไฟฟ้าขนาดเล็ก SPP

ล่าสุด เมื่อเร็ว ๆ นี้ กลุ่มกัลฟ์ เจพี ได้ออกมาแถลงข่าวการลงนามในสัญญาเงินกู้กับสถาบันการเงินในประเทศ ได้แก่ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน), ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน), ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (Exim Bank) และธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) วงเงิน 32,000 ล้านบาท ระยะเวลา 20 ปี โดยร้อยละ 70 เป็นเงินบาท ที่เหลือเป็นเงินเหรียญสหรัฐ เพื่อใช้ในการก่อสร้างโรงไฟฟ้าขนาดเล็ก SPP ใช้เชื้อเพลิงก๊าซธรรมชาติของบริษัท จำนวน 7 โครงการ ได้แก่ โรงไฟฟ้า SPP สระบุรี 1 2 3 4, โรงไฟฟ้าฉะเชิงเทรา, โรงไฟฟ้าระยอง และโรงไฟฟ้าปทุมธานี รวมกำลังผลิต 786.7 MW ไฟฟ้าที่ผลิตได้ทั้งหมด จะทำสัญญาจำหน่ายให้กับ กฟผ. จำนวน 90 MW/โครงการ

ส่วนไฟฟ้าที่เหลือและไอน้ำจะจำหน่ายให้กับโรงงานที่ตั้งอยู่รอบโรงไฟฟ้า คาดว่าโครงการ SPP ทั้ง 7 โครงการจะทยอยจ่ายไฟฟ้าเข้าระบบได้ในระหว่างปี 2557-2558

ส่งผลให้กลุ่มกัลฟ์ในปัจจุบันและอนาคตจะมีกำลังผลิตไฟฟ้ารวมกันทั้งหมดถึง 5,828.9 เมกะวัตต์ที่เดียว

สารัชถ์ รัตนาวะดี

สารัชถ์ รัตนาวะดี กับการลงทุน 100,000 ล้านบาท

หลังจากที่ครัวโครงการโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ IPP ไปถึง 2 โครงการ รวม 3,200 เมกะวัตต์ วันนี้ บริษัท กัลฟ์ เจพี ยังได้เปิดตัวโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าขนาดเล็ก SPP อีก 7 โครงการ มูลค่า 32,000 ล้านบาท "ประชาชาติธุรกิจ" สัมภาษณ์ **นายสารัชถ์ รัตนาวะดี** กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท กัลฟ์ เจพี 1 ใน 5 ของผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

◆ ความคืบหน้า IPP ทั้ง 2 โครงการ

โรงไฟฟ้า IPP ทั้ง 2 แห่งของกัลฟ์ เจพี (โรงไฟฟ้าบางคล้ากับโรงไฟฟ้าหนองแซง) กำลังผลิตแห่งละ 1,600 MW นั้น ในส่วนของโรงไฟฟ้าบางคล้าได้มีการย้ายสถานที่ตั้งมาที่นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จ.พระนครศรีอยุธยา จะสามารถลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้า (PPA) กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้ภายในปี 2554 หรือเลื่อนกำหนดการจ่ายไฟฟ้าเข้าสู่ระบบออกไป 2 ปี

ส่วนโรงไฟฟ้าหนองแซงจะเริ่มดำเนินการก่อสร้างในปี 2554 ทั้งหมดยังอยู่ในแผนที่วางไว้ ในส่วนของแบบประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่หนองแซงนั้น ปรากฏ EIA ผ่านแล้ว ส่วนที่นิคมอุตสาหกรรมโรจนะยังอยู่ในระหว่างดำเนินการ และคาดว่าเร็ว ๆ นี้น่าจะผ่านการประเมิน แต่ทั้ง 2 โครงการไม่อยู่ในเงื่อนไขที่ต้องจัดทำแบบประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (HIA)

หลังจากเซ็น PPA แล้วคงจะเริ่มขึ้นตอนหาแหล่งเงินกู้และใช้วิธีกู้เงินแบบรายโปรเจ็กต์ ทั้ง 2 โครงการถือว่าเสียเวลามาค่อนข้างมาก ความจริงความล่าช้าที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการประเมินถึงโหลดว่ามัน over ทางกระทรวงพลังงานและ กฟผ. ก็ให้เราเลื่อนออกไป 1 ปี เรากิพร้อมปฏิบัติ ฉะนั้น เรื่องการกู้เงินคงไม่จำเป็นต้องรีบกู้ ให้รั้นตอนต่าง ๆ เรียบร้อย จึงยื่นขอกู้

◆ ทำไมเลือกไปที่โรจนะ

เราเสนอไว้หลายที่ ประมาณ 6 แห่ง หากเป็นที่ระยอง คงไม่ไหว เพราะมันจะติดปัญหาเรื่อง HIA อีก ที่นิคมโรจนะดูมั่นคงที่สุด เพราะเราต้องดูเรื่องชุมชน เรื่องน้ำ เรื่องสายส่ง เรื่องกิขอรรมชาติที่ค่อนข้างมีความพร้อม พอมีเรื่องสิ่งแวดล้อมในมาบตาพุด เราจึงตัดระยองทิ้งไปเลย ตอนนี้ สถานที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าในเมืองไทยมีน้อยมาก ขนาดเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหิน หรือโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ไม่ต้องพูดถึงเลย

◆ ขอเพิ่มค่าไฟ 0.0949 ส.ค.ก็มหรือไม่

คอนนี้ผมยังไม่แน่ใจเลยว่าคุ้มค่าหรือ แต่เบื้องต้นมัน cover ในสิ่งที่เราต้องลงทุนใหม่กับพื้นที่ใหม่ในนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ

◆ ทำไมหันมาทำโรงไฟฟ้าขนาดเล็ก SP

ก็อย่างที่เห็น ขนาดโรงไฟฟ้ากิกซ ยังยาก มีแรงต่อต้านจากมวลชนในพื้นที่ พื้นที่ห่างไกลออกไป ที่พอจะขึ้นได้บ้าง ถึงไม่คุ้มค่าที่จะลงทุน ขณะนี้ ทางกัลฟ์ มีอีก 7 โครงการ เป็นโรงไฟฟ้า SPP แบ cogeneration ซึ่งเราได้รับอนุมัติตั้งแต่ที่นายปิยสวัสดิ์ อัมระนันทน์ เป็นรัฐมนต ว่าการกระทรวงพลังงาน

นอกจากนี้ ยังได้ยื่นขอผลิตไฟฟ้าในประเภท cogeneration อีกเช่นกัน ที่ กฟผ.ได้ประกาศให้ยื่นเสนอโครงการเข้าไ รวมทั้งหมด 2,000 เมกะวัตต์ ซึ่งกัลฟ์ เจ ได้ยื่นเสนอโครงการเข้าไป รวมกำลังผลิ 1,000 เมกะวัตต์ โครงการดังกล่าวไม่ใช่ การเปิดประมูล แต่ผู้ยื่นข้อเสนอจะต้องมี คุณสมบัติที่จะต้องมีระบบสายส่งรองรับ มีลูกค้าที่จะซื้อไอน้ำ และจะต้องอยู่ในแ ท่อส่งก๊าซธรรมชาติของบริษัท ปตท. ทำ (มหาชน) ที่จะมีการก่อสร้างขยายต่อไปยั จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดนครราชสี โดยสำหรับโครงการทั้งหมดที่ กฟผ.ได้ ให้ยื่นนี้ คาดว่าจะเข้าสู่ระบบในปี 2557-2558 ซึ่งจะเป็นช่วงที่ปริมาณสำรองไฟฟ เหลืออยู่ไม่เกิน 10%

◆ แผนการลงทุน 5 ปี

ในช่วง 5 ปี บริษัท กัลฟ์ เจพี จะมีการ ลงทุนรวมอยู่ที่ประมาณ 100,000 ล้านบ เฉพาะแค่การลงทุนในโรงไฟฟ้า SPP 7 ล่าสุดอยู่ที่ 32,000 ล้านบาท ในส่วนของ โครงการ IPP ทั้ง 2 โครงการที่ประเมิน นี้จะลงทุนอยู่ที่ประมาณ 32,000 ล้านบ ต่อโครงการ การลงทุนหลักจะมีเพียงเ

| ที่มา *ประชาชาติธุรกิจ*, 1-3 พฤศจิกายน 2553

บทที่ 7

พลังงานไทยที่ยังคงเปลี่ยนไม่ผ่าน จากยุค คสช. ส่งต่อสู่รัฐบาลพลเรือน (2557 - ปัจจุบัน)[155]

ซ้าย: ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, เมษายน 2567

[155] ปัจจุบัน หมายถึง ณ เดือนกันยายน 2568

ปี 2556-2557 เกิดการคัดค้านกฎหมายนิรโทษกรรมสุดซอย ซึ่งเสนอโดยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยมีประชาชนทุกขั้วข้างร่วมคัดค้าน ทว่าในที่สุดจากการรวมตัวที่เข้มแข็งและเป็นระบบของกลุ่ม***คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ กปปส.*** ได้ช่วงชิงการนำในการคัดค้านกฎหมายนิรโทษกรรมฉบับนี้ กระทั่งนำไปสู่การรัฐประหารครั้งที่ 13 เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรัฐประหาร ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2557

พลังงานไทยใต้เงารัฐบาลทหาร

แม้ในเวลาต่อมา รัฐบาล***คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)*** ของพลเอกประยุทธ์ได้จัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นในปี 2562 แต่ด้วยเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ ปี 2560 ให้อำนาจสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) มีสิทธิลงคะแนนเลือกนายกรัฐมนตรีได้เช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำให้พลเอกประยุทธ์ ในฐานะแคนดิเดตนายกรัฐมนตรีจากพรรคพลังประชารัฐ ได้รับคะแนนสนับสนุนถึง 249 เสียง จาก ส.ว.ทั้งหมด 250 คน ร่วมกับคะแนนจากพรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม เอาชนะนายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ จากพรรคอนาคตใหม่ ที่ได้รับเสียงสนับสนุนจาก ส.ส.เท่านั้น กลับขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ทำให้พลังงานไทยเกือบ 1 ทศวรรษ ตั้งแต่ปี 2557-2566 ตกอยู่ภายใต้การบริหารของรัฐบาลของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้น ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนองคาพยพการวางแผนพลังงาน

6 มิถุนายน 2557 คสช.ได้ออกคำสั่งฉบับที่ 45/2557 แต่งตั้ง ***'คณะกรรมการติดตามและตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณภาครัฐ' (คตร.)*** และออกคำสั่งฉบับที่ 54/2557 และ 55/2557 เพื่อแต่งตั้ง***คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.)***

และคณะกรรมการบริหารนโยบายพลังงาน (กบง.) ชุดใหม่ โดยมีพลเอก ประยุทธ์ ในฐานะหัวหน้า คสช.เป็นประธาน กพช. และรองหัวหน้า คสช. (ฝ่ายเศรษฐกิจ) เป็นประธาน กบง. ต่อมาได้ออกประกาศ คสช.ฉบับที่ 95/2557 ปลดเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน และแต่งตั้งคณะกรรมการ กกพ.ใหม่ทั้งชุด เรียกได้ว่าการปรับเปลี่ยนองคาพยพที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพลังงานของประเทศเกิดขึ้นหลังการรัฐประหารเพียงไม่กี่วัน

2. การเติบโตของโรงไฟฟ้าก๊าซ SPP และ IPP

ปี 2557 ความมั่นคงทางพลังงานของไทยยังคงเดินหน้าต่อด้วยโรงไฟฟ้าก๊าซเป็นหลัก โดยกลุ่มผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายเล็ก หรือ SPP เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น นอกเหนือจากผู้ผลิตเอกชนรายใหญ่ หรือ IPP ในยุครัฐบาล คสช.กำลังการผลิตไฟฟ้าจากผู้ผลิต SPP เพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่า จากเดิมในปี 2557 มีโรงไฟฟ้าจากผู้ผลิต SPP รวม 3,615 เมกะวัตต์ และเพิ่มเป็น 9,498 เมกะวัตต์ ในปี 2562 โดยโรงไฟฟ้า SPP ส่วนใหญ่เป็นโรงไฟฟ้าก๊าซ ส่วนโรงไฟฟ้า IPP จำนวน 4 แห่ง ซึ่งเซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าไว้ก่อนเกิดการรัฐประหาร ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จและทยอยขายไฟฟ้าเข้าสู่ระบบ รวม 6,950 เมกะวัตต์

โรงไฟฟ้า IPP ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จและเริ่มขายไฟเข้าระบบในปี 2557-2566

โรงไฟฟ้า/บริษัท	เชื้อเพลิง	กำลังการผลิตตามสัญญา (เมกะวัตต์)	ประมูล IPP	ขายไฟเข้าระบบ
โรงไฟฟ้าหนองแซง บริษัท กัลฟ์ เจพีเอ็นเอส จำกัด จ.สระบุรี	ก๊าซ	*1,600*	***ครั้งที่ 2*** (2550)	***ปี 2557***
โรงไฟฟ้าเพาเวอร์เจเนอเรชั่น ซัพพลาย บริษัท กัลฟ์ เจพี ยูที จำกัด จ.พระนครศรีอยุธยา	ก๊าซ	*1,600*	***ครั้งที่ 2*** (2550)	***ปี 2558***
โรงไฟฟ้ากัลฟ์ SRC บริษัท กัลฟ์ เอสอาร์ซี จำกัด จ.ชลบุรี	ก๊าซ	*2,500*	***ครั้งที่ 3*** (2555)	***ปี 2564*** (หน่วยที่ 1-2) ***ปี 2565*** (หน่วยที่ 3-4)
โรงไฟฟ้าปลวกแดง บริษัท กัลฟ์ พีดี จำกัด จ.ระยอง	ก๊าซ	*1,250*	***ครั้งที่ 3*** (2555)	***ปี 2566*** (หน่วยที่ 1-2)

รวบรวมข้อมูลโดย JET in Thailand

3. การขุดเจาะก๊าซภาคอีสานที่ผนวกกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

ด้านการสำรวจและขุดเจาะก๊าซในภาคอีสาน นับตั้งแต่ บริษัท Esso Exploration และ บริษัท โคราช อิงค์ ได้รับสัมปทาน กระทั่งพบก๊าซ ปี 2524 และพัฒนาจนเป็นที่รู้จักกันในนาม 'แหล่งก๊าซน้ำพอง' ซึ่งต่อมาได้ส่งให้กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย[156] เพื่อนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงไฟฟ้าน้ำพอง จ.ขอนแก่น และภายหลังมีการนำก๊าซจากแหล่งสินภูฮ่อม จ.อุดรธานี มาเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้าร่วมด้วย

ทว่าเรื่องราวของผลกระทบจากแหล่งก๊าซภาคอีสานเหล่านี้กลับปรากฏในหน้าสื่อน้อยมาก กระทั่งหลังการรัฐประหารปี 2557 ผลกระทบจากการขุดเจาะก๊าซบนบกในภาคอีสานเริ่มปรากฏสู่สาธารณะมากขึ้น ด้วยการเคลื่อนไหวร่วมกับชาวบ้านของกลุ่มนักศึกษา 'ดาวดิน' จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้เดินทางไปยังพื้นที่ต่างๆ ในภาคอีสาน เช่น บ้านนามูล ต.ดูนสาด อ.กระนวน จ.ขอนแก่น และบ้านหนองแซง อ.ท่าคันโท จ.กาฬสินธุ์ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการขุดเจาะก๊าซบนบก โดยชาวบ้านรวมตัวในนาม 'กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านนามูล ดูนสาด' และ 'กลุ่มอนุรักษ์ดงมูล' กลุ่มดาวดินได้ชวนชาวบ้านในพื้นที่ไปศึกษากระทบของการขุดเจาะก๊าซที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย ต้นไม้เหี่ยวแห้งหยุดเติบโต น้ำเสียจนปลาตาย เกิดแรงสั่นสะเทือนและรังสีความร้อนแผ่วงกว้าง กลุ่มดาวดินออกเผยแพร่หลักสิทธิมนุษยชนให้ชาวบ้านรับรู้ว่า จะใช้หลักสิทธิมนุษยชนปกป้องตนเองและทรัพยากรอย่างไร ซึ่งต่อมาได้ทำแนวร่วมกับการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและการต้านรัฐประหาร กลายเป็นพลังนักศึกษาที่ถูกรัฐบาล คสช. จับตา

---

[156] ชัย ศุภสิน. *กรณีศึกษา การร้องเรียนของราษฎรต่อบริษัทเอสโซ่เอ็กซ์โพลเรชั่นแอนด์โปรดักชั่นโคราชอิงค์.* กรุงเทพฯ: กองเชื้อเพลิงธรรมชาติ กรมทรัพยากรธรณี, พฤศจิกายน 2542. https://library.dmr.go.th/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&skin=S&m-mid=5843&bid=2237.

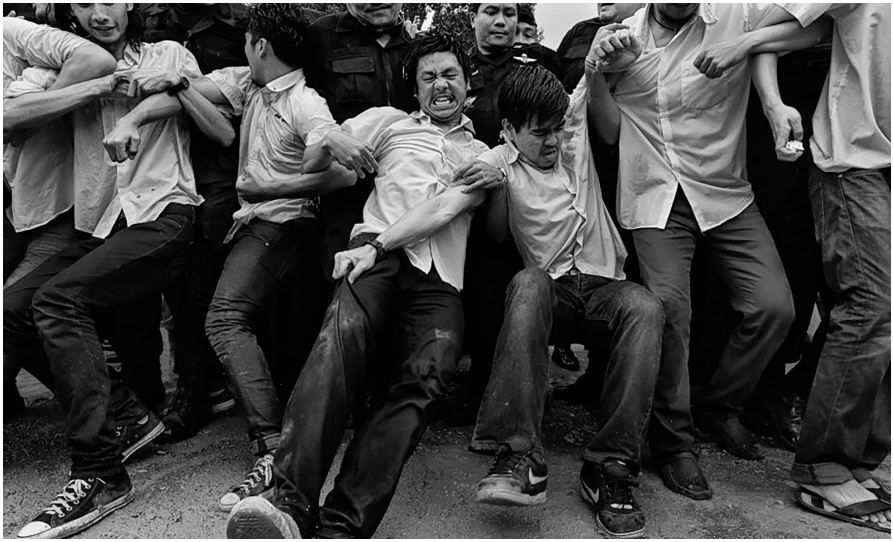

นักศึกษากลุ่มดาวดิน จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เรื่องทรัพยากรที่ผนวกเข้ากับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยหลังการรัฐประหารปี 2557 (ขอขอบคุณภาพจากคุณเริงฤทธิ์ คงเมือง)

เหตุการณ์ระหว่างวันที่ 13-14 กุมภาพันธ์ 2558 ภายใต้การประกาศกฎอัยการศึก กอ.รมน.ขอนแก่น พร้อมกำลังผสมตำรวจ อาสาสมัคร และพลเรือน ราว 200 คน ร่วมคุ้มกันรถขนอุปกรณ์ขุดเจาะสำรวจและผลิตปิโตรเลียม 100 กว่าคัน ของบริษัท อพิโก้ โคราช ที่ขับผ่ากลางหมู่บ้านนามูล-ดูนสาด อ.กระนวน จ.ขอนแก่น เข้าไปในพื้นที่หลุมขุดเจาะสำรวจและผลิตปิโตรเลียมดงมูล 5 (DM-5) ที่อยู่ห่างจากชุมชนราวหนึ่งกิโลเมตร ซึ่งประชาชนพากันนั่งสวดมนต์แผ่เมตตาขอให้เจ้าหน้าที่รัฐหยุดการกระทำนี้ ต่อมาในปี 2564 ศาลปกครองได้มีคำวินิจฉัยว่าการขนย้ายอุปกรณ์ขุดเจาะครั้งนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (ข้อมูลและภาพจาก "เสียงจากพื้นที่: สรุปเหตุการณ์ 'บ้านนามูล – ดูนสาด' 12–17 ก.พ.," *ประชาไท*, 18 กุมภาพันธ์ 2558)

4. จากวาทกรรมถ่านหินสะอาด สู่เส้นทางการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งใหม่ในประเทศที่ยากขึ้น

โฆษณา ชุด 'พลังงานที่สมดุล' เผยแพร่ทาง Youtube ของ กฟผ. เมื่อ 18 ธันวาคม 2557 พูดถึงการผลิตไฟฟ้าในโรงงานแห่งหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนประเทศไทยในปี 2557 มีคนถีบจักรยานแทนการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานแต่ละประเภท โดยเจ้าของโรงงานเห็นว่าควรปรับสัดส่วนการใช้พลังงานโดยใช้ถ่านหินมากขึ้น เนื่องจากยังถูกนำมาใช้น้อยและต้นทุนถูกกว่าพลังงานประเภทอื่น และกล่าวถึงข้อเสียของพลังงานประเภทอื่นๆ เช่นพลังงานแสงอาทิตย์ที่ขาดความเสถียรและราคาแพง ทั้งนี้โฆษณาได้ใช้คำว่า 'ถ่านหินเทคโนโลยีสะอาด' แทนคำว่า 'ถ่านหินสะอาด' ดังที่เคยใช้ในอดีต

ความสำเร็จของการคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด-บ่อนอก สร้างแรงกระเพื่อมให้ภาคประชาชนยังคงเดินหน้าหยุดยั้งการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาดใหญ่ จนทำให้โรงไฟฟ้าถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน จ.ฉะเชิงเทรา และโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่-เทพา จ.กระบี่ ต้องยุติโครงการ กลายเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินในประเทศรุ่นสุดท้ายจากแผน PDP ที่ประชาชนคัดค้าน ขณะเดียวกันโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศแต่ส่งไฟฟ้ามาไทยยังคงเดินหน้าต่อไป

จากโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่-เทพา สู่กระบี่โกกรีน

17 กุมภาพันธ์ 2560 เครือข่ายปกป้องอันดามันจากถ่านหินประท้วงหน้าทำเนียบรัฐบาลเพื่อคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าและท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหิน จ.กระบี่ (ภาพโดย เริงฤทธิ์ คงเมือง, Greenpeace Thailand)

ปี 2553 ข้อมูลของ กฟผ.ระบุว่า โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน อ.คลองเหนือ จ.กระบี่ กำลังการผลิต 870 เมกะวัตต์ และท่าเทียบเรือบรรทุกถ่านหินบ้านคลองรั้ว เป็นหนึ่งในโครงการตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2573 ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 3 (PDP 2010 Revision 3)

ปี 2557 ประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคม รวมตัวกันในนาม 'ขาหุ้นปฏิรูปพลังงาน' เดินขบวนเรียกร้องจากหาดใหญ่สู่กรุงเทพฯ เพื่อยื่นข้อเรียกร้องให้ปฏิรูปโครงสร้างพลังงานของประเทศ โดยหนึ่งในนั้นคือ ปลดโรงไฟฟ้าถ่านหินออกจากแผนฯ และผลักดัน พ.ร.บ.พลังงานหมุนเวียน

ปี 2558 รัฐบาลประกาศใช้แผน PDP 2015 และยังคงยืนยันว่าจำเป็นต้องสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ อีกทั้งยังเพิ่มโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน อ.เทพา จ.สงขลา กำลังการผลิต 2,200 เมกะวัตต์ พร้อมโครงการท่าเทียบเรือบรรทุกถ่านหินไว้ในแผนฯ กระแสคัดค้านให้ยกเลิกโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินและท่าเทียบเรือที่กระบี่และเทพาจึงประทุรุนแรงมากขึ้น

10 กรกฎาคม 2558 ตัวแทนเครือข่ายปกป้องอันดามันจากถ่านหิน อดอาหารประท้วง 14 วัน หน้ากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ โดยทำกิจกรรมการนอนตายหน้ากระทรวงท่องเที่ยวฯ เพื่อประท้วงรัฐบาลภายใต้คำขวัญ 'การท่องเที่ยวตายแล้ว' ในระหว่างการประท้วงมีผู้ร่วมอดอาหาร 68 คน โดยบางส่วนเป็นลมและถูกนำส่งโรงพยาบาลหลายราย

ปี 2560 ประชาชนชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาล และยึดประตูทำเนียบรัฐบาลจนนำไปสู่การโดนจับกุมไปขังในค่ายทหาร

ลุ้น3สถาบันชิงงบ
'เอสอีเอ'ถ่านหินใต้

กรุงเทพธุรกิจ ● คณะกรรมการฯ "เอสอีเอ" เตรียมเสนอรายชื่อผู้ชนะยื่นเสนอเป็นที่ปรึกษาโครงการให้กระทรวงพลังงานพิจารณาในเร็วๆนี้ หลัง 3 มหาวิทยาลัยผ่านเกณฑ์ คาด ธ.ค.นี้เริ่มดำเนินการศึกษาตามแผน ใน 5 เดือนขอคำตอบจำเป็นต้องสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่และเทพาหรือไม่

นางสาวนันธิดา หังสพานิช อธิบดีกรมธุรกิจพลังงาน ในฐานะประธานร่วมคณะกรรมการกำกับการศึกษาการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) สำหรับพื้นที่จัดตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินในภาคใต้ (คณะกรรมการฯ "เอสอีเอ") เปิดเผยว่า ว่าหนี้ (วพ.ย.) คณะกรรมการฯ ได้เปิดให้ 3 สถาบันการศึกษาที่เป็นผู้ผ่านคุณสมบัติเบื้องต้นในการเข้าร่วมยื่นข้อเสนอเป็นที่ปรึกษาโครงการศึกษาการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ สำหรับพื้นที่จัดตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินในภาคใต้ คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เข้านำเสนอแผนงานในการศึกษาเพื่อที่คณะกรรมการจะได้คะแนนในการคัดเลือกจังหวัดต่อไป

"คณะกรรมการฯ จะลงคะแนนให้ความคิดเห็นด้านวิชาการของทั้ง 3 สถาบัน จากนั้นจะต้องเสนอกระทรวงพลังงาน และเสนอ กกพ.ต่อไป ซึ่งจะเป็นไปตามแผนที่วางไว้ และคาดว่าจะเริ่มดำเนินการศึกษาได้ในเดือน ธ.ค.นี้ ภายใต้งบประมาณ 50 ล้านบาท"

โดยตามแผนงานที่คณะกรรมการฯ เอสอีเอได้วางกรอบการศึกษาโดยกำหนดให้เสร็จสิ้นภายใน 9 เดือน ครอบคลุม 15 จังหวัด หรือเสร็จสิ้นในเดือนส.ค.2561 แต่ในช่วง 5 เดือนแรกหลังจากมีการลงนามว่าจ้างที่ปรึกษาฯ แล้ว หรือประมาณ เม.ย. 2562 จะต้องตอบข้อสงสัยให้ได้ ดังนี้ 1.จำเป็นต้องมีโรงไฟฟ้าเกิดขึ้นในพื้นที่หรือไม่ 2.ในพื้นที่ จ.กระบี่และอ.เทพา ควรมีโรงไฟฟ้าถ่านหินหรือไม่ 3.ทางเลือกอื่นคืออะไรถ้าไม่เอาโรงไฟฟ้าถ่านหิน

การศึกษาในครั้งนี้จะครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย 15 จังหวัดภาคใต้ คือ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล สุราษฎร์ธานีและประจวบคีรีขันธ์

แหล่งข่าวจากคณะกรรมการ "เอสอีเอ" กล่าวว่า ในเบื้องต้น จากการลงคะแนนให้กับทั้ง 3 สถาบันการศึกษาดังกล่าว พบว่า มี 2 สถาบันฯ ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกัน และตรงต่อวัตถุประสงค์หลักในการคัดเลือกของคณะกรรมการฯ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่ และถึงแม้ว่า จะมีผู้ยื่นเสนอแผนงาน 3 สถาบันฯ ซึ่งในแต่ละสถาบันจะประกอบไปด้วยทีมงานมากกว่า 10 มหาวิทยาลัยที่จะเข้ามาร่วมดำเนินการศึกษา เช่น ม.เชียงใหม่, ม.ทักษิณ, ม.ขอนแก่น,และราชภัฏฯ อีกหลายแห่ง เพื่อให้ผลการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมทุกประเด็นและตอบคำถามแก่สังคมได้

หลังเกิดแรงกดดันจากประชาชน กฟผ.จึงยกเลิก EHIA ของโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่-เทพา เพื่อเริ่มกระบวนการทำ SEA ในกรอบงบประมาณ 50 ล้านบาท โดยในรอบแรก มี 3 มหาวิทยาลัยผ่านเกณฑ์เป็นผู้จัดทำ SEA ก่อนที่คณะนักวิชาการจาก NIDA จะได้รับการคัดเลือกให้จัดทำรายงานฉบับนี้ ซึ่งระบุผลการศึกษาว่า "โรงไฟฟ้าถ่านหินไม่ใช่ทางเลือกพลังงานที่เหมาะสมที่สุดในพื้นที่ภาคใต้" (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, 7 พฤศจิกายน 2561)

ปี 2561 ประชาชนชุมนุมประท้วงหน้าองค์การสหประชาชาติ (UN) ด้วยแรงกดดันทางสังคมอย่างหนัก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานจึงสั่งการให้ กฟผ.ยกเลิกการทำ EHIA ของโรงไฟฟ้าถ่านหินทั้งสองแห่ง เพื่อเริ่มกระบวนการใหม่ ภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานสั่งให้ประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) ของทั้ง 2 โครงการ

มีนาคม 2565 มีการเปิดเผยผลการศึกษา SEA ซึ่งจัดทำโดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) ระบุว่า ***"โรงไฟฟ้าถ่านหินไม่ใช่ทางเลือกพลังงานที่เหมาะสมที่สุดในพื้นที่ภาคใต้"***[157]

28 มิถุนายน 2565 เครือข่ายปกป้องอันดามันจากถ่านหินประกาศชัยชนะที่สามารถปกป้องกระบี่และอันดามันจากถ่านหินได้สำเร็จและมุ่งหน้าเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้พลังงานหมุนเวียน 100%

28 มิถุนายน 2565 เครือข่ายปกป้องอันดามันจากถ่านหินแถลงประกาศชัยชนะ ปกป้องกระบี่จากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินสำเร็จ (ภาพโดย เริงฤทธิ์ คงเมือง, Greenpeace Thailand)

ขณะที่การต่อสู้ของภาคประชาชนเพื่อทวงคืนความยุติธรรมจากโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะได้เดินทางมาถึงจุดสิ้นสุดในปี 2558 เมื่อศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาคดีที่เครือข่ายสิทธิผู้ป่วยฯ ได้ยื่นฟ้องเมื่อปี 2546 ให้ กฟผ.จ่ายค่าชดเชย 24 ล้านบาท แก่ผู้ฟ้องคดี 131 คนที่ได้รับผลกระทบจากการปลดปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และมีคำสั่งให้ กฟผ.ต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามเงื่อนไขในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยให้ติดม่านน้ำลดฝุ่น ถมขุมเหมือง และปลูกต้นไม้ คำตัดสินของศาลครั้งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของผู้คนที่อยู่อาศัยรอบเหมืองถ่านหินและโรงไฟฟ้าได้เกิดขึ้นจริง และเป็นความรับผิดชอบของรัฐ ซึ่งกว่าความยุติธรรมจะเดินทางมาถึง ประชาชนต้องต่อสู้ยาวนานถึง 11 ปี

ปี 2558-2559 ระหว่างภาคประชาชนกำลังต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินในประเทศ จนการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในประเทศไปต่อได้ยาก ทว่าโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสา สปป.ลาว ซึ่งไทยได้ทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้า 25 ปี จำนวน 1,473 เมกะวัตต์ เมื่อปี 2552 ได้เริ่มขายไฟฟ้าเข้าระบบ โดยโรงไฟฟ้าหงสาอยู่ห่างจากชายแดนไทยที่ด่านห้วยโก๋น อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน ราว 32 กิโลเมตร มีบริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) และบริษัท บ้านปู เพาเวอร์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นในสัดส่วนรวมกันถึง 80% การพึ่งพาไฟฟ้าจากถ่านหินจึงยังคงดำเนินต่อไป แม้โรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งใหม่จะไม่ได้ตั้งอยู่ในประเทศไทยก็ตาม

5. ปลดล็อกผังเมือง โรงไฟฟ้าขยะ และโรงไฟฟ้าชีวมวลด้วยคำสั่ง คสช.

ปี 2559 คสช.ได้ออกประกาศคำสั่ง คสช. 4/2559 ยกเว้นการบังคับใช้กฎกระทรวงฯ ผังเมืองรวมในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เปิดโอกาสให้โรงไฟฟ้าขยะและชีวมวล รวมถึงโรงคัดแยกและกำจัดขยะ ตั้งในพื้นที่ที่เคยได้การคุ้มครองจากระเบียบ/ข้อกำหนดผังเมืองได้ โดยอ้างความจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาเร่งด่วน เรื่องความมั่นคงในการจัดหาพลังงานของประเทศและปัญหาขยะล้นเมือง ทำให้การก่อสร้างโรงไฟฟ้าขยะและชีวมวลอยู่ในสภาวะยกเว้น เกิดการต่อต้านจากชุมชนที่อยู่ใกล้โรงไฟฟ้าขยะเป็นวงกว้าง ถึงการดำเนินการที่ขาดความรอบคอบและขาดความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งคำสั่งดังกล่าวยังคงถูกใช้เรื่อยมากว่า 9 ปี แม้จะผ่านพ้นยุคสมัยรัฐบาล คสช.มาแล้ว

---

[157] ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, *รายงานฉบับสมบูรณ์: โครงการการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับ ยุทธศาสตร์สำหรับพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในภาคใต้*. มีนาคม 2565. https://www.egat.co.th/home/environmental-management-coal.

ประชาชน 8 จังหวัด ร่วมกับมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLAW) ร่วมฟ้องร้อง พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อศาลปกครองสูงสุดเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2559 ขอให้เพิกถอนคำสั่ง คสช. ที่ 4/2559 ซึ่งระบุให้ยกเว้นการใช้บังคับบังคับผังเมืองรวมสำหรับกิจการด้านพลังงานและการจัดการขยะ แต่ศาลปกครองไม่รับฟ้อง โดยส่วนหนึ่งของคำวินิจฉัยระบุว่า มาตรา 44 ถือว่าชอบด้วยกฎหมายและเป็นที่สุด ศาลปกครองไม่มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบ (ภาพโดย อาทิตย์ เคนมี จาก "คำสั่ง 4/2559 ความไม่ชอบธรรมที่ภาคประชาชนต้องฟ้อง," *Way*, 18 เมษายน 2559)

จนกระทั่งวันที่ 30 กรกฎาคม 2568 สภาผู้แทนราษฎรมีมติ 'เห็นชอบ' ***ร่างพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติบางฉบับที่หมดความจำเป็นและไม่เหมาะสมกับกาลปัจจุบัน พ.ศ....*** ทำให้คำสั่ง คสช. 4/2559 จะถูกยกเลิกทันทีในวันถัดไปเมื่อมีการกฎหมายประกาศใช้[158]

"

เฉพาะในพื้นที่หมู่ 9 ต.เกาะขนุน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา มีใบอนุญาตลำดับที่ 105 และ 106 เกิดขึ้นมากกว่า 30 ใบ หลังมีคำสั่งที่ 4/2559 ออกมา และเมื่อไปตรวจสอบก็พบว่า ส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่ไม่ได้มาตรฐาน กากอุตสาหกรรมถูกกองทิ้งและถูกลักลอบฝังกลบ[159]

"

ดาวัลย์ จันทรหัสดี

ผู้ประสานงานเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจาก
มลพิษอุตสาหกรรม มูลนิธิบูรณะนิเวศ

6. เขื่อนในลาวแตก - จีนควบคุมแม่น้ำโขง - เขื่อนไซยะบุรีเริ่มขายไฟให้ไทย

ปี 2561 เขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อย ซึ่งอยู่ห่างจากด่านชายแดนช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี ราว 166 กิโลเมตร และไทยเซ็นสัญญาซื้อไฟฟ้าไว้เมื่อปี 2556 เกิดเหตุการณ์สันเขื่อนแตกระหว่างก่อสร้าง ส่งผลให้มวลน้ำขนาด 5,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ทะลักท่วมที่อยู่อาศัยประชาชน มีผู้สูญหายจำนวนมาก ประชาชนกว่า 7,000 คนในลาวต้องพลัดถิ่นฐาน[160] โดยก่อนหน้านั้นไม่มีการแจ้งเตือนอย่างเพียงพอจากผู้พัฒนาโครงการเขื่อนและเจ้าหน้าที่ของรัฐว่ากำลังมีความเสี่ยง แม้วิศวกรจะรายงานถึงความผิดปกติของโครงสร้างที่พบและแจ้งอพยพเจ้าหน้าที่ผู้สร้างเขื่อนแล้วก็ตาม[161] แต่การแจ้งอพยพประชาชนเป็นไปอย่างล่าช้า ในปีต่อมา เขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อยได้เริ่มเดินเครื่องผลิตไฟขายให้ไทย ร่วมกับเขื่อนแห่งใหม่ใน สปป.ลาวอีก 2 แห่ง ได้แก่ เขื่อนน้ำเงี๊ยบ 1 และเขื่อนไซยะบุรี ซึ่งเป็นเขื่อนแห่งแรกที่ถูกสร้างขึ้นบนลำน้ำโขงตอนล่าง

การเงิน 24 ก.ค. 2018 เวลา 18:18 น.

RATCH ยอมรับเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อยแตก

ระหว่างการก่อสร้างเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อย สันเขื่อนบางส่วนได้ทลายลง ทำให้น้ำหนุนแม่น้ำเซเปียนขึ้นสูงกว่าระดับเดิมถึง 15 เมตร ก่อนไหลบ่าลงสู่บ้านเรือนประชาชน ทั้งนี้ 90% ของไฟฟ้าที่ได้จากเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อย ได้ส่งขายให้กับ กฟผ. โดยมีบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) (RATCH) เป็นหนึ่งในผู้ร่วมทุน โดยโครงการได้รับเงินกู้จำนวน 2,300 ล้านบาท จาก 4 ธนาคารพานิชย์ของไทย คือ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารธนชาต ธนาคารกรุงไทย และ EXIM Bank (ภาพจาก *กรุงเทพธุรกิจ*, "RATCH ยอมรับเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อยแตก," 24 กรกฎาคม 2561)

---

[158] iLaw. "สส. เสียงไม่แตกผ่านร่างพ.ร.บ.ยกเลิกประกาศ-คำสั่ง คสช. ส่งต่อ สว. พิจารณาอีกสามวาระ," 30 กรกฎาคม 2568. https://www.ilaw.or.th/articles/53683.

[159] ผู้จัดการออนไลน์. "ย้อนดูความเสียหายจาก ม.44 คำสั่งที่ 4/2559 ทำประเทศไทยกลายเป็นถังขยะโลก" 28 กรกฎาคม 2568. https://mgronline.com/onlinesection/detail/9680000071310.

[160] สำนักข่าวชายขอบ. "หวั่นเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อยเสี่ยงแตก เหตุยังไม่ได้รับการแก้ไขตามมาตรฐาน กว่า 3 ปี ผู้ประสบภัยยังลำบาก," 13 มกราคม 2565. https://transbordernews.in.th/home/?p=30136.

[161] Ives, Mike. "A Day Before Laos Dam Failed, Builders Saw Trouble," *The New York Times*, July 26, 2018. https://www.nytimes.com/2018/07/26/world/asia/laos-dam-collapse.html.

นับจากจุดเริ่มต้นในปี 2536 ที่จีนเริ่มผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนม่านวาน เขื่อนกั้นแม่น้ำโขงสายหลักเขื่อนแรกที่อยู่ในตอนบนของจีน ระยะแรกเขื่อนที่จีนสร้างขึ้นยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการไหลและระบบนิเวศแม่น้ำโขงได้อย่างจำกัด ก่อนที่จำนวนเขื่อนจะเพิ่มขึ้น จนเข้าควบคุมทุกสายน้ำสาขาของแม่น้ำโขงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปี 2562 จีนสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าบนแม่น้ำโขงแล้วเสร็จ 11 เขื่อน โดยไม่แสดงเจตจำนงที่จะรับฟังความคิดเห็นประเทศลุ่มน้ำโขงตอนล่าง น้ำจากเขื่อนทั้งหมดมีปลายทางที่เขื่อนจินหง ซึ่งเป็นเขื่อนสุดท้ายก่อนออกจากพรมแดนจีนสู่แม่น้ำโขงตอนล่างและไหลเข้าสู่ประเทศไทยที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย หลังเขื่อนจีนเหนือแม่น้ำโขงสร้างแล้วเสร็จ ได้เกิดการระบายน้ำที่คาดเดาไม่ได้และน้ำท่วมหลายครั้งในไทย เกิดการระเบิดแก่งหินซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน ทำให้ระบบนิเวศและวิถีชีวิตของคนไทยเสียหายอย่างมาก

7.นโยบายรับซื้อโซลาร์บนหลังคาที่ยังไม่ตอบโจทย์ข้อเรียกร้องประชาชน

ปี 2562 รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ ออกนโยบายรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์ภาคประชาชน โดยกำหนดโควตารับซื้อจำนวน 100 เมกะวัตต์ ในราคา 1.68 บาท/หน่วย ระยะสัญญาซื้อขายไฟ 10 ปี[162] นับเป็นครั้งแรกที่มีการรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาภาคประชาชน หลังมีความพยายามเรียกร้องให้รัฐสนับสนุนการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ในยุคก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามนโยบายนี้มีประชาชนสนใจเข้าร่วมโครงการต่ำกว่าเป้าหมาย เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งราคารับซื้อที่ไม่จูงใจ และความยุ่งยากซับซ้อนในขั้นตอนการยื่นขออนุญาต ถึงแม้ภายหลังมีการเพิ่มราคารับซื้อเป็น 2.2 บาท/หน่วย แต่มีผู้เข้าร่วมโครงการฯ ขายไฟเข้าระบบเพียง 9 เมกะวัตต์ จากการประกาศรับซื้อทั้งหมด 260 เมกะวัตต์ ในช่วง 4 ปี (2562-2565)[163] ต่อมาในปี 2566 รัฐบาลได้ปรับโควตาเป็นไม่เกิน 90 เมกะวัตต์ สำหรับการรับซื้อไฟฟ้าในช่วงปี 2564-2573

โควตารับซื้อไฟฟ้าจากโครงการโซลาร์ภาคประชาชน

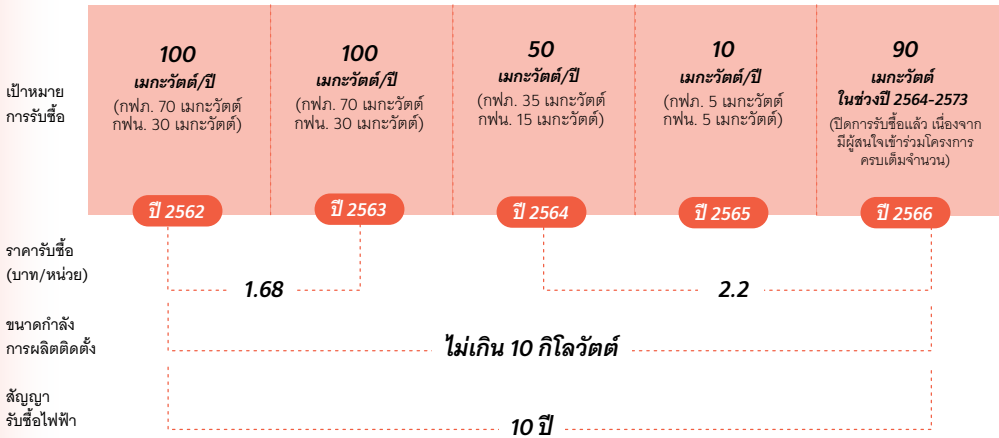

ที่มา :

1. ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้า จากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำหรับภาคประชาชน ประเภทบ้านอยู่อาศัย พ.ศ. 2562
2. ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้า จากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำหรับภาคประชาชน ประเภทบ้านอยู่อาศัย พ.ศ. 2563
3. ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้า จากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำหรับภาคประชาชน ประเภทบ้านอยู่อาศัย พ.ศ. 2564
4. ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้า จากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำหรับภาคประชาชน ประเภทบ้านอยู่อาศัย พ.ศ. 2565
5. ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้า จากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำสำหรับภาคประชาชน ประเภทบ้านอยู่อาศัย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2566

ในปีเดียวกันนี้ กรีนพีซ ประเทศไทย ได้จัดทำแคมเปญเพื่อเรียกร้องให้ กกพ. ออกมาตรการรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาครัวเรือน โดยนำระบบ Net Metering มาใช้ ซึ่งจะกระตุ้นให้หลังคาว่างทั่วประเทศติดตั้งโซลาร์บนหลังคา

ต่อมาในปี 2563 กรีนพีซได้เผยแพร่รายงาน***ปฏิวัติพลังงานบนหลังคา ข้อเสนอเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนและเป็นธรรม ผ่านระบบโซลาร์รูฟท็อปในประเทศไทย (ปี 2564-2566)***[164] เพื่อให้เห็นถึงความจำเป็นในการนำระบบ

---

[162] คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำหรับภาคประชาชน ประเภทบ้านอยู่อาศัย พ.ศ. 2562."

[163] ศูนย์ข่าวพลังงาน. "พลังงานหยุดรับซื้อไฟฟ้าโครงการโซลาร์ภาคประชาชน ระบุเต็มโควตา 90 เมกะวัตต์แล้ว." 13 ธันวาคม 2564.

[164] กรีนพีซ ประเทศไทย และคณะ, รายงานปฏิวัติพลังงานบนหลังคา (2563), Greenpeace Thailand.

Net Metering หรือ ‘ระบบคิดค่าไฟแบบหักลบกลบหน่วย’ มาใช้ในประเทศไทย โดยตั้งเป้าหมายที่จะมีระบบโซลาร์บนหลังคาบ้านเรือน โรงเรียน และโรงพยาบาล รวม 3,000 เมกะวัตต์ ภายในระยะเวลา 3 ปี ซึ่งนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนผ่านพลังงานแล้ว ยังช่วยในการเปลี่ยนผ่านทางสังคม และสร้างงานสร้างอาชีพให้คนไทย ฟื้นฟูประเทศหลังช่วงโควิด-19 ส่วนการปลดล็อกระบบ Net Metering ในระยะยาว กรีนพีซชี้ว่าจะนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยทางพลังงาน ยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

8. จากโรงไฟฟ้าถ่านหินสู่โรงไฟฟ้าก๊าซ

ปี 2562 กฟผ.ยังได้ทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้า 25 ปี กับโรงไฟฟ้าหินกอง จ.ราชบุรี จำนวน 1,400 เมกะวัตต์ โดยไม่มีการเปิดประมูล IPP เพื่อสร้างทดแทนโรงไฟฟ้าไตรเอนเนอจี้ (ขนาด 700 เมกะวัตต์) ซึ่งชนะการประมูล IPP ครั้งที่ 1 และมีกำหนดปลดออกจากระบบในปี 2563 โดยบริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) หรือบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ขณะนั้น[165] ได้มีหนังสือถึงกระทรวงพลังงาน เสนอขอก่อสร้างโรงไฟฟ้าก๊าซแห่งใหม่ โดยระบุว่าเนื่องจากบริษัทมีความพร้อมด้านพื้นที่ สาธารณูปโภคต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว และได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า อีกทั้งช่วยเพิ่มความมั่นคงของระบบไฟฟ้าทางภาคตะวันตกและภาคใต้[166] ทาง กพช.ได้รับข้อเสนอของบริษัทฯ ให้ดำเนินการสร้างโรงไฟฟ้าใหม่ในพื้นที่เดิมของโรงไฟฟ้าไตรเอนเนอจี้ เพื่อทดแทนกำลังการผลิตของภาคตะวันตกที่จะถูกปลดจากระบบในช่วงปี 2560-2570 รวม 4,181 เมกะวัตต์[167]

ต่อมาปี 2563 บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) ได้เข้าซื้อหุ้นโรงไฟฟ้าหินกอง และโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์ ซึ่งเดิมคือโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน และยื่นขอเปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซในปี 2562 โดยมีสัดส่วนผู้ถือหุ้นในโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์ และโรงไฟฟ้าหินกอง 35% และ 49% ตามลำดับ

พื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าก๊าซบูรพาพาวเวอร์ 127 ไร่ ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในนิคมอุตสาหกรรม 304 จ.ฉะเชิงเทรา ขณะที่อีกส่วนเป็นพื้นที่ของกลุ่มบริษัทดับเบิ้ล เอ (1991) จำกัด (มหาชน) และยังมีการสร้างระบบสายส่งไฟฟ้าจากสถานีไฟฟ้าย่อยไปยังที่ตั้งโรงไฟฟ้าเป็นระยะทาง 14.18 กิโลเมตร ซึ่งได้รอนสิทธิที่ดินทำกินของประชาชนรวม 531.75 ไร่ ครอบคลุม 4 ตำบล 2 อำเภอใน จ.ฉะเชิงเทรา (ภาพจาก มรดกและความฝันสุดท้าย: เรื่องเล่าจากชุมชนเกาะขนุนที่เฝ้าถามว่าพลังงานนี้เพื่อใคร, *Epigram*, 11 กรกฎาคม. 2568.)

9. ไทยประกาศเป้าหมาย Net Zero ที่ช้ากว่าเป้าหมายโลก 15 ปี

หลังพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นตัวแทนของประเทศไทยลงนามเข้าร่วมความตกลงปารีส (Paris Agreement) ในปี 2559 นานาประเทศได้ชื่นชมการตัดสินใจครั้งสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมของไทยในเวทีโลกอย่างมาก เพราะหนึ่งในความตกลงปารีสได้กำหนดเป้าหมายการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero) ให้ได้ในภายในปี ค.ศ. 2050 ซึ่งหากโลกทำได้สำเร็จ จะช่วยหยุดยั้งวิกฤตสภาพภูมิอากาศที่จะรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคตได้ อย่างไรก็ตาม ในปี 2564 เมื่อพลเอก ประยุทธ์ ได้หวนสู่เวทีสิ่งแวดล้อมโลกอีกครั้ง ในการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ COP26 พลเอก ประยุทธ์ ได้ประกาศว่าไทยตั้งเป้าหมายปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero) ภายในปี ค.ศ. 2065 ซึ่งนับว่าช้ากว่าเป้าหมายตามความตกลงปารีสที่ไทยลงนามไว้ 15 ปี

---

[165] บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2562

[166] มติการประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) ครั้งที่ 1/2562 (ครั้งที่ 16).

[167] รายงานประจำปี 2562 บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน), https://ratch.listedcompany.com/misc/ar/ar2019-th-01/index.html#p=1.

10. ไทยยังคงเพิ่มการรับซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนในลาว

การก่อสร้างเขื่อนหลวงพระบาง เขื่อนที่จะผลิตไฟฟ้าให้ไทยใช้ไป 35 ปี (ขอขอบคุณการอนุเคราะห์ภาพจาก ไพรินทร์ เสาะสาย)

แผน PDP 2015 ซึ่งเป็นแผนฉบับแรกที่ประกาศใช้ในสมัยรัฐบาล คสช.เมื่อปี 2558 ได้มีการเพิ่มสัดส่วนการรับซื้อไฟจากต่างประเทศจาก 15% เป็นไม่เกิน 20% ของกำลังการผลิตทั้งหมดในระบบ ต่อมาปี 2559 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ MOU ด้านพลังงานระหว่างไทย-สปป.ลาว ขยายปริมาณการรับซื้อไฟฟ้าจากเดิมซึ่งทำไว้เมื่อปี 2550 จำนวน 7,000 เมกะวัตต์ เพิ่มเป็น 9,000 เมกะวัตต์ และในปี 2565 ได้ขยายความร่วมมือเป็น 10,500 เมกะวัตต์ จนถึงปัจจุบัน

ปี 2565-2566 กฟผ.ได้เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนเพิ่มอีก 2 แห่ง ได้แก่ เขื่อนหลวงพระบาง 1,400 เมกะวัตต์ อายุสัญญา 35 ปี และเขื่อนปากลาย 763 เมกะวัตต์ อายุสัญญา 29 ปี มีแผนขายไฟเข้าระบบปี 2573 และ 2575 ตามลำดับ เป็นเขื่อนที่สร้างบนแม่น้ำโขงตอนล่างลำดับที่ 2 และ 3 ต่อจากเขื่อนไซยะบุรี ซึ่งเริ่มขายไฟให้ไทยเมื่อปี 2562

11. ค่าไฟแพงจากการพึ่ง LNG และการเปิดใช้งานท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 2

จากการเดินหน้าผลิตไฟฟ้าโดยใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างก๊าซถึง 50-60% แต่ด้วยปริมาณก๊าซจากอ่าวไทยและก๊าซนำเข้าจากเมียนมาเริ่มลดลงกระทั่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้งาน ทำให้ไทยต้องนำเข้า LNG เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นเหตุให้ในปี 2565-2566 ไทยต้องเผชิญหน้ากับปัญหาค่าไฟแพงอีกครั้ง จากภาวะสงครามรัสเซีย-ยูเครน ส่งผลให้ LNG มีราคาพุ่งสูงเป็นประวัติการณ์ กระทบต่อต้นทุนการผลิตไฟฟ้าซึ่งพึ่งพาก๊าซเป็นหลัก กกพ.ได้ประกาศขึ้นค่า Ft รวม 4 ครั้ง ภายใน 2 ปี (2565-2566)[168] ค่าไฟเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นจาก 3.61 บาท/หน่วย ในปี 2564 เป็น 3.78 บาท/หน่วย ในเดือนมกราคม-เมษายน 2565 กระทั่งเดือนมกราคม-เมษายน 2566 ค่าไฟทำสถิติสูงสุด 5.33 บาท/หน่วย ก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้าง ทั้งต่อประชาชนผู้ใช้ไฟทั่วไป และกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชน ซึ่งค่าไฟเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งของการผลิตสินค้าและบริการ

ถังเก็บ LNG และสะพานของท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 2 ในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ซึ่งทอดยาวออกไปในทะเลเป็นระยะทาง 5.7 กิโลเมตร (ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, กรกฎาคม 2567)

[168] คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ประกาศคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน เรื่อง กรอบหลักเกณฑ์การกำหนดอัตราค่าไฟฟ้า (Electricity Tariff Regulatory Framework) พ.ศ. 2564." ประกาศ กกพ. เรื่อง กระบวนการ ขั้นตอนการใช้สูตรการปรับอัตราค่าไฟฟ้าโดยอัตโนมัติ พ.ศ. 2565, และ ประกาศ กกพ. เรื่อง กระบวนการ ขั้นตอนการใช้สูตรการปรับอัตราค่าไฟฟ้าโดยอัตโนมัติ พ.ศ. 2562, https://www.erc.or.th/th/electricity-service-rate.

ราคา Pool Gas และค่า Ft ในช่วงสงคราม รัสเซีย-ยูเครน

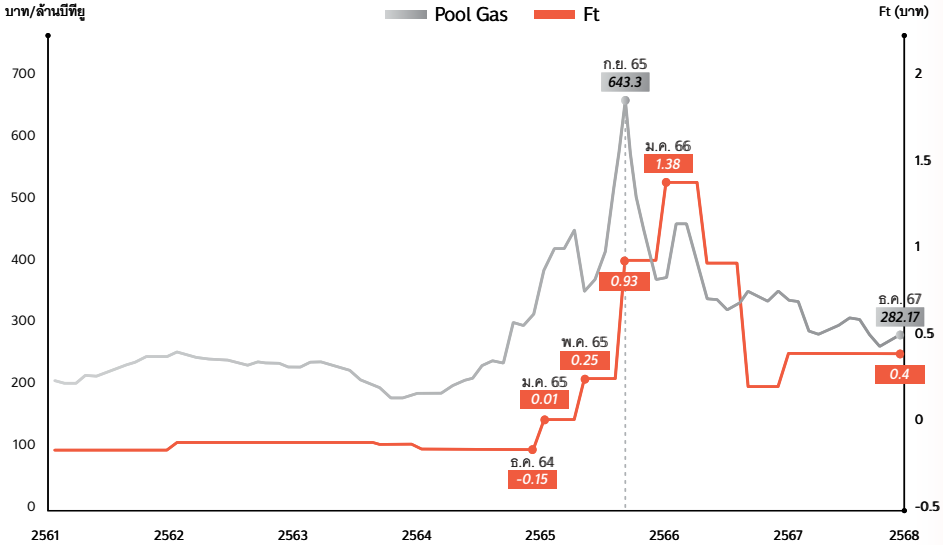

ราคา Pool Gas และค่า Ft ที่เพิ่มขึ้นตามกันอย่างเห็นได้ชัด ในช่วงสงครามรัสเซีย-ยูเครนรอบใหม่เริ่มปะทุ สะท้อนอิทธิพลของราคา LNG ที่มีต่อราคา Pool Gas และส่งผลต่อค่าไฟของคนไทยอย่างมาก ข้อมูลจาก คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.)

ราคา LNG ที่พุ่งสูงขึ้นจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน ส่งผลต่อราคา Pool Gas (ราคาก๊าซจากอ่าวไทย เมียนมา และ LNG นำมาหารเฉลี่ยด้วยกัน) ซึ่งเป็นราคาก๊าซที่นำมาใช้คำนวนต้นทุนผลิตไฟฟ้าของคนไทย และถึงแม้จะมีการปรับขึ้นค่า Ft หลายครั้งเพื่อนำเงินมาจ่ายให้กับต้นทุนการผลิตไฟจากก๊าซที่เพิ่มขึ้น แต่ค่าไฟที่เรียกเก็บจากผู้บริโภค ยังไม่ครอบคลุมต้นทุนค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ต้องจ่ายเพื่อซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิต ซึ่งยอดหนี้ค้างจ่ายสะสมเคยขึ้นไปถึงระดับแสนล้าน โดย กฟผ.และ ปตท. เป็นผู้แบกหนี้ส่วนนี้ไว้ชั่วคราว และค่อยๆ ทยอยเรียกเก็บจากผู้บริโภคผ่านบิลค่าไฟ เพื่อนำเงินไปชำระหนี้ที่ค้างไว้ กระทั่งเดือนกรกฎาคม 2568 ยังคงมียอดหนี้สะสมอยู่ที่ 81,156 ล้านบาท[169]

ความมั่นคงทางพลังงานที่ผูกติดอยู่กับการนำเข้า LNG เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ไทยต้องก่อสร้างท่าเทียบเรือเพิ่มเพื่อรองรับการนำเข้า LNG ปี 2565 ได้มีการเปิดใช้งานท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 2 โดยตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 1 ที่มาบตาพุด จ.ระยอง โดยเป็นการร่วมลงทุนระหว่าง ปตท. และ กฟผ.

ต่อมารัฐมีนโยบายเปิดเสรีกิจการก๊าซ ซึ่งเริ่มขึ้นในปี 2560 จากเดิมที่มีเพียง ปตท. รายเดียวเป็นผู้จัดหาและค้าส่ง LNG (LNG shipper) ในปี 2563 กกพ.ได้ออกใบอนุญาตให้ LNG shipper รายใหม่ จำนวน 7 ราย[170] ได้แก่

1) กฟผ.

2) บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน)

3) บริษัท หินกองเพาเวอร์โฮลดิ้ง จำกัด

4) บริษัท บี กริม แอลเอ็นจี จำกัด

5) บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน)

6) บริษัท พีทีที โกลบอล แอลเอ็นจี จำกัด

7) บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน)

ทำให้ปัจจุบันมีบริษัทที่สามารถนำ LNG เข้ามาจำหน่ายในประเทศรวมทั้งสิ้น 8 ราย

พลังงานไทยหลังการเลือกตั้งปี 2566

การเลือกตั้งในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 นับเป็นจุดสิ้นสุดยุค คสช.ที่หลายคนรอคอยด้วยความหวัง ไม่ว่าจะเป็นด้านเสรีภาพทางการแสดงออก ระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงทางด้านพลังงานและการแก้ปัญหาค่าไฟแพง อย่างไรก็ตาม นโยบายพลังงานหลายด้านกลับไม่ได้เปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

---

[169] คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. “ข่าวดี!! ต้นทุนค่าไฟลด ‘กกพ.’ ดัน 3 ทางเลือกทบทวนค่าไฟส่งท้ายปีที่ 3.98–5.10 บาท/หน่วย,” ข่าวประชาสัมพันธ์, 17 กรกฎาคม 2568. https://www.erc.or.th/th/news-release/3268.

[170] ERC Focus. “ขับเคลื่อนเปิดเสรีก๊าซระยะที่ 2 เร่งสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน,” ฉบับที่ 1 (สิงหาคม-ตุลาคม 2564): 6-11. กรุงเทพฯ: ฝ่ายยุทธศาสตร์และสื่อสารองค์กร สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน.

การดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างประมงเรือเล็กพื้นบ้าน และท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 2 (ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, กันยายน 2568)

เมื่อทะลมาบตาพุดถูกถมไปกว่า 3,870 ไร่ เพื่อพัฒนาเป็นท่าเรือน้ำลึก โรงไฟฟ้า และอุตสาหกรรม รวมถึงท่าเทียบเรือ LNG ทำให้ชาวประมงต้องออกหาปลาไกลขึ้น เพื่อไปให้พ้นจากพื้นที่ถมทะเล สิ่งที่ตามมาคือต้นทุนค่าน้ำมันเรือเพิ่มขึ้น แต่สัตว์น้ำที่จับได้กลับหายากขึ้นทุกวัน (ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, มิถุนายน 2567)

1. ความหวัง Net Metering หลังเลือกตั้ง

ปี 2566 เกิดการเลือกตั้งทั่วไปที่ประชาชนรอมานาน ปัญหาค่าไฟแพงทำให้ประเด็นปัญหาพลังงานได้ถูกพูดถึงในสังคมอย่างกว้างขวางและกลายเป็นนโยบายโดดเด่นในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งปี 2566 ที่เกือบทุกเวทีดีเบตได้นำเรื่องนี้มาเป็นหัวข้อให้แต่ละพรรคการเมืองได้แสดงวิสัยทัศน์ หนึ่งในนโยบายหาเสียงเลือกตั้งด้านพลังงานที่พรรคการเมืองต่างๆ ให้คำสัญญาว่าจะทำ คือการนำระบบ Net Metering มาใช้ ที่จะช่วยสร้างแรงจูงใจ และเปิดโอกาสให้คนหันมาผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์และขายเข้าระบบมากขึ้น

ในการหาเสียงครั้งนี้มี 3 พรรคการเมืองที่ให้คำสัญญาว่าจะทำนโยบายนี้ ได้แก่ พรรค***ก้าวไกล*** ซึ่งบรรจุเรื่อง Net Metering เป็นนโยบายพรรคที่จะทำทันทีภายใน 90 วันหลังได้เป็นรัฐบาล[171] พรรค***รวมไทยสร้างชาติ***ระบุในการหาเสียงว่า *"ส่งเสริมนโยบายการรับซื้อไฟฟ้าแบบหักลบกลบหน่วย (Net Metering) บนฐานความพร้อมทางด้านเทคนิค เสถียรภาพ และคุณภาพของระบบไฟฟ้า โดยจะต้องไม่ทำให้ไฟฟ้าดับ ไม่ขายฝัน ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับครัวเรือนที่มีการใช้มาก ต้องปฏิบัติได้จริงอย่างมั่นคงและยั่งยืน"*[172] ส่วนพรรค***พลังประชารัฐ*** เสนอโครงการโซลาร์ประชารัฐเป็นนโยบายหาเสียงซึ่งระบุว่า *"สนับสนุนให้ประชาชนติดตั้งโซลาร์เซลล์เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าใช้เอง ส่วนไฟฟ้าที่เหลือขายให้แก่การไฟฟ้าฯ โดยใช้ระบบระบบเน็ตมิเตอร์ริ่ง (Net Metering) โดยเริ่มแรกจะจัดทำโครงการในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลก่อน"*[173] ส่วนพรรคไทยสร้างไทยและชาติพัฒนากล้า แม้ไม่ได้บรรจุเรื่อง Net Metering อย่างเป็นทางการในนโยบายพรรคเช่นสามพรรคข้างต้น แต่ได้แสดงวิสัยทัศน์สนับสนุนไว้ในเวทีเสวนา 'ล้านหลังคา ล้านโซลาร์เซลล์' เนื่องในวันสิทธิผู้บริโภคสากลปี 2566 โดย ดร. อรรถวิชช์ สุวรรณภักดี ตัวแทนพรรคชาติพัฒนากล้า และตรีรัตน์ ศิริจันทโรภาส ตัวแทนพรรคไทยสร้างไทย ได้กล่าวสนับสนุน Net Metering อย่างเต็มตัว[174]

ก้าวไกลของประชาน/Move Forward (@MFPThai). "เปิดแผนชัดๆ เนื้อๆ เน้นๆ เลือกก้าวไกลได้ค่าไฟถูก: นโยบาย Net Metering เปลี่ยนแดดเป็นเงินด้วยการปลดล็อคระบบขายไฟมิเตอร์หมุนกลับ," (X), 19 เมษายน 2566. https://x.com/MFPThai.

นโยบาย Net Metering ของพรรครวมไทยสร้างชาติ และพรรคพลังประชารัฐ (***ซ้าย*** : "นโยบายสนับสนุนโซลาร์ภาคประชาชน," พรรครวมไทยสร้างชาติ (@utn_official), โพสต์บน X (Twitter), 6 พฤษภาคม 2566 ***ขวา*** : สุธีมนต์ กำกุ้ม, "สำรวจนโยบายพลังงานของรัฐบาลหน้าในการเลือกตั้ง 2566 แก้ปัญหาค่าไฟแพงยังไง," *Spring News*, 6 มีนาคม 2566)

แม้ประชาชน 14 ล้านเสียงลงคะแนนให้พรรคก้าวไกล ภายใต้การนำของนายพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ จนได้รับชัยชนะเป็นพรรคอันดับหนึ่ง แต่ภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญปี 2560 ที่ ส.ว. ยังคงมีสิทธิออกเสียงเลือกนายกรัฐมนตรี ทำให้เสียงส่วนใหญ่ของรัฐสภาที่ประกอบไปด้วยทั้ง ส.ส. และ ส.ว. เลือกพรรคเพื่อไทยกลับมาเป็นรัฐบาลอีกครั้ง โดยมีนายเศรษฐา ทวีสิน ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 30 พร้อมกับการกลับมาประเทศไทยครั้งแรกของนายทักษิณ ชินวัตร ในรอบ 15 ปี หลังลี้ภัยทางการเมือง

ภายหลังจัดตั้งรัฐบาลสำเร็จ นโยบาย Net Metering ยังคงไม่เกิดขึ้น แม้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานจะเป็นนายพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค จากพรรครวมไทยสร้างชาติ หนึ่งในพรรคที่เคยหาเสียงเลือกตั้งว่า *"ส่งเสริมนโยบายการรับซื้อไฟฟ้าแบบหักลบกลบหน่วย (Net Metering) บนฐานความพร้อมทางด้านเทคนิค เสถียรภาพ และคุณภาพของระบบไฟฟ้า โดยจะต้องไม่ทำให้ไฟฟ้าดับ ไม่ขายฝัน ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับครัวเรือนที่มีการใช้มาก ต้องปฏิบัติได้จริงอย่างมั่นคงและยั่งยืน"*[175]

29 กรกฎาคม 2568 ครม.มีมติอนุมัติหลักการ ***ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ พ.ศ. ...*** ตามที่กระทรวงพลังงานเสนอ เพื่อลดขั้นตอนการติดตั้งโซลาร์เซลล์ โดยเปลี่ยนจากการขออนุญาตเป็นแจ้งกับหน่วยงานรัฐ[176] ทว่าร่างฯ ฉบับนี้ยังคงไม่บรรจุการคิดค่าไฟด้วยระบบ Net Metering

ซ้าย : หลังการเลือกตั้งปี 2566 นายพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค จากพรรครวมไทยสร้างชาติซึ่งเคยสัญญาจะทำนโยบาย Net Metering ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน แต่การเปลี่ยนมาใช้ระบบ Net Metering ยังคงไม่เกิดขึ้น (ภาพจาก "พลังงานดับฝัน 'Net Metering' ติดโซลาร์รูฟที่บ้าน ยังหักลบค่าไฟไม่ได้," *กรุงเทพธุรกิจ*, 12 กรกฎาคม 2566)

ขวา : ปี 2568 กระทรวงพลังงาน นำโดยนายพีระพันธุ์ ได้นำเสนอ พ.ร.บ.ส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ แต่ยังคงไม่มีเรื่อง Net Metering ปรากฏในร่าง พ.ร.บ.ฯ ฉบับนี้ เช่นกัน (ภาพจาก United Thai Nation Party พรรครวมไทยสร้างชาติ, "สรุปสาระสำคัญของ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์," Facebook, 17 สิงหาคม 2568)

---

[171] พรรคก้าวไกล. "หลังคาสร้างรายได้: เปิดเสรีโซลาร์เซลล์ ประกันราคาซื้อพลังงานสะอาดสำหรับครัวเรือน." https://election66.moveforwardparty.org/policy/detail/policy_166.

[172] พรรครวมไทยสร้างชาติ [@utn_official]. "พรรครวมไทยสร้างชาติ ประกาศนโยบายสนับสนุน Solar ภาคประชาชน ให้สินเชื่อ BCG ดอกเบี้ยต่ำ 30,000 ล้านบาท ผ่านกองทุนหมู่บ้าน ส่งเสริมระบบ Net Metering ที่มีเสถียรภาพ...," โพสต์บน X (Twitter), 7 พฤษภาคม 2566. https://x.com/utn_official/status/1654810640182292484.

[173] ผู้จัดการออนไลน์. "เปิดนโยบาย...พรรคไหน? 'ลดค่าไฟฟ้า' ได้สูงสุด," 31 มีนาคม 2566. https://mgronline.com/specialscoop/detail/9660000029932.

[174] สภาองค์กรของผู้บริโภค. "เวทีเสวนาออนไลน์: ล้านหลังคา ล้านโซลาร์เซลล์," YouTube, 22 มีนาคม พ.ศ. 2566. https://www.youtube.com/watch?v=5oGAedRFoQc

[175] สภาองค์กรของผู้บริโภค, อ้างแล้วในเชิงอรรถ 174.

[176] กรมประชาสัมพันธ์. "ครม. มีมติอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ พ.ศ. ....," 30 กรกฎาคม 2568. https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/33/iid/410309.

2. ค่าไฟแพงหรือค่าไฟไม่แฟร์? กับภาระที่ประชาชนยังต้องแบกต่อไป

ภายหลังจากเลือกตั้ง ภาคประชาสังคมโดยเครือข่ายขับเคลื่อนค่าไฟฟ้าที่เป็นธรรม[177] ได้ทำแคมเปญ ***'ค่าไฟต้องแฟร์'*** เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนร่วมลงชื่อสนับสนุน 5 ข้อเสนอถึงรัฐบาลใหม่ เพื่อให้เกิดนโยบายพลังงานที่นำไปสู่ค่าไฟที่เป็นธรรมและสร้างความยั่งยืน ซึ่งในวันที่ 17 ตุลาคม 2566 เครือข่ายฯ ได้เข้าพบนายพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ณ ทำเนียบรัฐบาล เพื่อหารือเรื่องปัญหาพลังงานที่ส่งผลต่อค่าไฟแพง พร้อมนำรายชื่อของประชาชนและองค์กรที่ร่วมสนับสนุน 5 ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาค่าไฟเชิงโครงสร้างมายื่นต่อนายพีระพันธุ์

โดยทางเครือข่ายฯ แถลงว่าค่าไฟในปัจจุบันไม่ใช่แค่แพงแต่ยังไม่แฟร์และมีปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบพลังงานมากมายซุกซ่อนอยู่ใต้ภูเขาน้ำแข็งของปรากฏการณ์ปัญหา 'ค่าไฟแพง' ไม่ว่าจะเป็นโรงแยกก๊าซและกลุ่มอุตสาหกรรมปิโตรเคมีได้ใช้ก๊าซจากอ่าวไทยซึ่งมีราคาถูก ขณะที่การผลิตไฟฟ้าได้ใช้ก๊าซในราคา Pool Gas ซึ่งเป็นการนำราคาก๊าซจากอ่าวไทย นำเข้าจากเมียนมา และ LNG มาหารเฉลี่ยกัน ซึ่งเฉลี่ยออกมาจะมีราคาแพงกว่าก๊าซจากอ่าวไทยอย่างเดียว ความไม่แฟร์จากการพยากรณ์กำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองล้นเกินความจำเป็นมากว่า 2 ทศวรรษ ซึ่งเป็นผลมาจากการพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าในแผน PDP สูงเกินความต้องการใช้จริง ทำให้มีการลงทุนก่อสร้างโรงไฟฟ้ารวมถึงซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศมากเกินความจำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงทางพลังงาน โดยประชาชนต้องจ่าย 'ค่าความพร้อมจ่าย' ตลอดอายุสัญญาซื้อขายไฟฟ้า ผ่านบิลค่าไฟ แม้โรงไฟฟ้านั้นจะเดินเครื่องไม่เต็มกำลังตามศักยภาพก็ตาม

---

[177] เครือข่ายขับเคลื่อนค่าไฟฟ้าที่เป็นธรรม ประกอบด้วย แนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมประเทศไทย (Fair Finance Thailand), องค์กรแม่น้ำนานาชาติ (International Rivers), มูลนิธิอันดามัน (Save Andaman Network), กรีนพีซ ประเทศไทย (Greenpeace Thailand), โครงการมุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นธรรมในประเทศไทย (JET in Thailand), บริษัท เก็บตะวัน จำกัด, ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Move) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และสภาองค์กรของผู้บริโภค

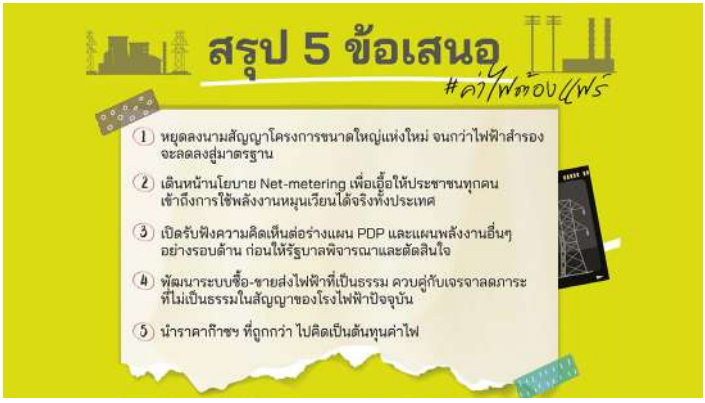

บน : บรรยากาศการเข้าพบนายพีระพันธุ์ ของเครือข่ายขับเคลื่อนค่าไฟฟ้าที่เป็นธรรม เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2566 (ภาพโดย ชลธร วงศ์รัศมี, Greenpeace Thailand)

ล่าง : สรุป 5 ข้อเสนอจากแคมเปญ #ค่าไฟต้องแฟร์ (ภาพจาก เครือข่ายขับเคลื่อนค่าไฟฟ้าที่เป็นธรรม)

3. ไฟฟ้าล้นเกิน แต่ยังคงเซ็นสัญญาซื้อไฟจากเขื่อนเพิ่ม

แม้ปัญหาค่าไฟแพงจากการสำรองไฟฟ้าล้นเกินความจำเป็นจะถูกพูดถึงอย่างกว้างขวาง แต่ในเดือนกันยายน-ธันวาคม 2566 ภายใต้รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน ยังคงมีการเดินหน้าเซ็นสัญญาซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนปากแบง 897 เมกะวัตต์ อายุสัญญา 29 ปี และเขื่อนเซกอง 4A/4B 347.3 เมกะวัตต์ อายุสัญญา 27 ปี ตามลำดับ โดยเขื่อนทั้ง 2 แห่งมีแผนขายไฟเข้าระบบในปี 2576 และเขื่อนปากแบงได้กลายเป็นเขื่อนที่สร้างบนแม่น้ำโขงตอนล่างลำดับที่ 4 ต่อจากเขื่อนปากลาย ส่วนเขื่อนเซกอง 4A/4B จะถูกสร้างในลำน้ำสาขา

แผนที่เขื่อนบนแม่น้ำโขง เดือนเมษายน 2568 (ปรับปรุงข้อมูลจาก "ตารางอัพเดทสถานะเขื่อนบนแม่น้ำโขงตอนล่าง ธันวาคม 2566," MyMekong.org, 20 กุมภาพันธ์ 2567.)

4. ร่างแผน PDP 2024 ที่ประชาชนมีเวลาศึกษาเพียง 8 วัน และแสดงความคิดเห็น 5 วัน

7 มิถุนายน 2567 สำนักนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) ได้โพสต์บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ EPPO Thailand เชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อ ***ร่างแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2567-2580 (PDP 2024) และ ร่างแผนบริหารจัดการก๊าซ พ.ศ. 2567-2580 (Gas Plan 2024)*** โดยทั้งแผน PDP 2024 และ GAS Plan 2024 ถือเป็นเข็มทิศในการกำหนดทิศทางนโยบายพลังงานของประเทศ แต่ประชาชนกลับมีเวลาศึกษาแผนเพียง 8 วัน ก่อนเปิดรับฟังความคิดเห็นวันแรก และมีเวลาแสดงความคิดเห็นเพียง 5 วัน ‘ผ่านช่องทางออนไลน์’ ซึ่งในตอนแรก สนพ.ไม่ได้แจ้งบนเฟซบุ๊กแฟนเพจ อย่างชัดเจนว่าช่องทางออนไลน์หมายถึงช่องทางใด[178] ก่อนจะแจ้งก่อนเวลาเปิดรับฟังความคิดเห็นเพียงหนึ่งวันว่าการแสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางออนไลน์นั้นใช้วิธีการคอมเมนต์ใต้ภาพบนเฟซบุ๊กแฟนเพจของ สนพ. ด้วยระยะเวลาที่กระชั้นชิดและการแจ้งช่องทางแสดงความคิดเห็นไม่ชัดเจน จึงเป็นการยากแก่ประชาชนอย่างยิ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้ง แม้แผนดังกล่าวจะมีผลต่อประชาชนผู้ใช้ไฟฟ้าทุกคนทั้งในฐานะผู้จ่ายค่าไฟและผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากการวางแผนก่อสร้างโรงไฟฟ้าและเขื่อนที่สร้างบนแม่น้ำโขง

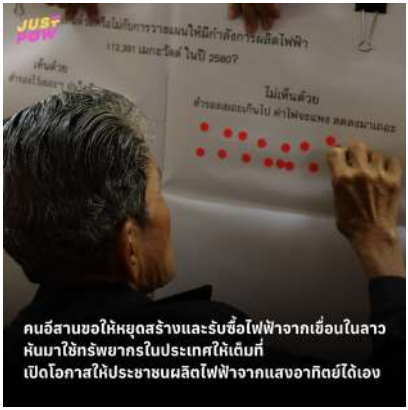

JustPow และเครือข่ายภาคประชาชนจัดกิจกรรมเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างแผน PDP 2024 ใน 5 ภูมิภาค ช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2567 เพื่อเป็นพื้นที่ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อร่างแผน PDP 2024 ในวงกว้างมากขึ้น จากนั้นรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอที่ได้จากทุกเวทีฯ ส่งมอบให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน โดยมีรองผู้อำนวยการ สนพ.เป็นตัวแทนรับข้อเสนอ (ภาพจาก “ประชาชนจาก 5 ภูมิภาค ยื่นหนังสือเรียกร้องรัฐทบทวนร่างแผน PDP2024 และขยายเวลาการรับฟังความคิดเห็น,” *JustPow*, 31 กรกฎาคม 2567.)

[178] นอกจากนี้ สนพ.ได้แจ้งการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นแบบ on-site ในกรุงเทพฯ สำหรับภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการ ขณะที่การรับฟังความคิดเห็นระดับภูมิภาคจัดในรูปแบบออนไลน์ โดยไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าร่วม แต่เป็นการเชิญผู้เข้าร่วมเฉพาะกลุ่ม อ้างอิงจาก สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). “สนพ. เปิดรับฟังความคิดเห็นร่างแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย.” EPPO Thailand (Facebook), 7 มิถุนายน 2567. https://shorturl.at/KByBI.

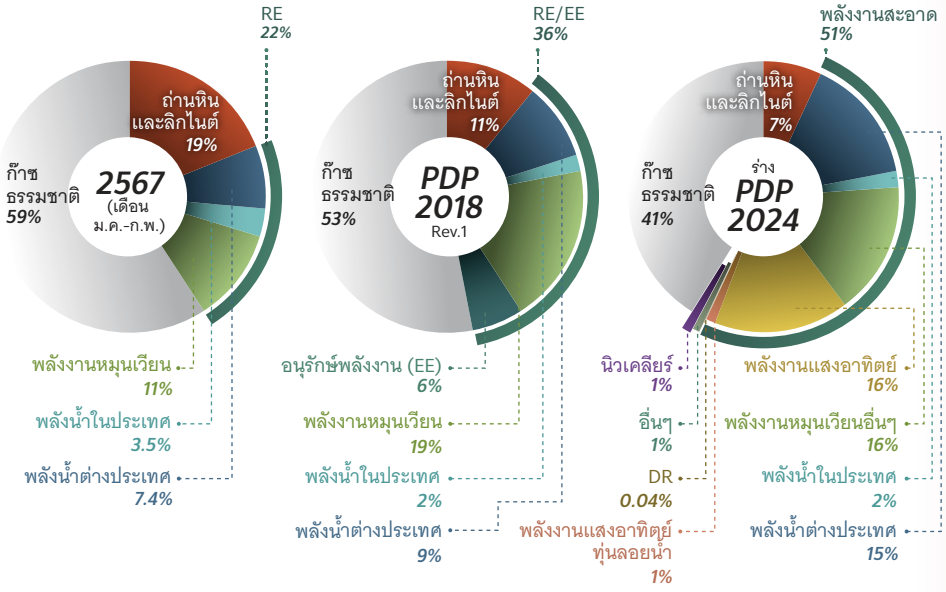

แผนภูมิเปรียบเทียบสัดส่วนการผลิตไฟฟ้า แยกตามประเภทเชื้อเพลิงปี 2580 ตามร่างแผน PDP 2024 ซึ่งไทยยังคงอยู่กับฟอสซิล (ข้อมูลจาก ร่างแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2567–2580 และ ร่างแผนบริหารจัดการก๊าซ พ.ศ. 2567–2580 โดย สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน)

ร่างแผน PDP 2024 กำหนดให้มีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าก๊าซแห่งใหม่เพิ่มอีก 8 แห่ง รวม 6,300 เมกะวัตต์ และถึงแม้จะไม่มีแผนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งใหม่ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคสิ้นสุดการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในประเทศ แต่ในร่างแผน PDP 2024 ยังคงมีโรงไฟฟ้าแม่เมาะและโรงไฟฟ้าหงสา กำลังผลิตรวม 2,673 เมกะวัตต์ ไปจนถึงปี 2580[179] โดยยังไม่มีแผนปลดระวางออกจากระบบ เป็นสัญญาณว่าไทยยังต้องอยู่กับเชื้อเพลิงฟอสซิลต่อไปโดยไม่มีแผนเปลี่ยนผ่านพลังงานชัดเจน ทั้งที่ได้ประกาศต่อประชาคมโลกว่าจะบรรลุเป้าหมาย Net Zero ปี 2608 และการเปลี่ยนผ่านพลังงาน หรือ Energy Transition ซึ่งต้องเปลี่ยนจากการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลสู่พลังงานหมุนเวียน เป็นหนึ่งในมาตรการสำคัญเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เนื่องจากภาคพลังงานปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุด

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีการซื้อไฟจากการสร้างเขื่อนใหม่ใน สปป.ลาวเพิ่มอีกอย่างน้อย 3 แห่ง รวม 3,500 เมกะวัตต์ ทั้งที่มีการเซ็นสัญญาซื้อไฟจากเขื่อนไปก่อนหน้านี้รวม 4 แห่ง 3,407 เมกะวัตต์[180] โดยร่างแผน PDP 2024 ได้นับรวมไฟฟ้า

จากเขื่อนเป็น ‘พลังงานสะอาด’ ถึงแม้จะมีหลักฐานเชิงประจักษ์มากมายถึงผลกระทบของการสร้างเขื่อน ทำให้เกิดคำถามตามมาทั้งในแง่หากจะเดินหน้าสู่การใช้พลังงานหมุนเวียนเพื่อบรรลุเป้าหมาย Net Zero ควรนับรวมการผลิตไฟฟ้าที่มาจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ด้วยหรือไม่ และแท้ที่จริงแล้วเขื่อนขนาดใหญ่ถือเป็นพลังงานสะอาดหรือไม่?

ขณะเดียวกันปัญหาไฟฟ้าล้นเกินความจำเป็น ต้นทุนต่างๆ ที่ถูกส่งผ่านมายังผู้บริโภคผ่านบิลค่าไฟ เป็นโจทย์ใหญ่ของไทยตลอดมา นับตั้งแต่วิกฤตต้มยำกุ้งและยังคงส่งผ่านมาถึงปัจจุบัน ในปี 2566 ไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้ามากเกินความจำเป็นอยู่ถึง 10,353 เมกะวัตต์[181] และในรอบ 17 ปีที่ผ่านมา ผู้บริโภคต้องจ่ายเงินให้โรงไฟฟ้าเอกชนที่ไม่ได้ผลิตไฟฟ้าเต็มกำลังไปแล้วประมาณ 553,174 ล้านบาท[182]

ภายใต้โครงสร้างค่าไฟที่ผู้บริโภคต้องจ่ายโดยไม่มีสิทธิเลือกเช่นนี้ ร่างแผน PDP 2024 กลับลงทุนเพิ่มในโรงไฟฟ้าฟอสซิล การซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนในประเทศเพื่อนบ้าน และเดินหน้าเพิ่มสัดส่วนพลังงานหมุนเวียนโดยนับรวมเขื่อนขนาดใหญ่เป็นพลังงานสะอาด ขณะที่เป้าหมายรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาภาคประชาชนไม่ถูกกำหนดไว้ในแผน ทั้งที่แสงอาทิตย์ในประเทศไทยนั้นมีศักยภาพในการพัฒนาได้มากกว่านี้

อย่างก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป 1 ปี หลังจากเปิดรับฟังความคิดเห็น ยังไม่มีสัญญาณแน่ชัดว่าจะประกาศใช้แผน PDP ฉบับใหม่เมื่อใด ในที่สุด นายพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน ได้มีคำสั่งให้ยกเลิกร่างแผน PDP 2024 และให้จัดทำขึ้นใหม่ โดย กพช.มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพยากรณ์และจัดทำแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2568[183] เพื่อเตรียมจัดทำแผน PDP ฉบับใหม่

---

[179] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) “ร่างแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2567–2580 (PDP2024) และร่างแผนบริหารจัดการก๊าซ พ.ศ. 2567–2580 (Gas Plan 2024).” 20 มิถุนายน 2567. https://eppo.go.th/index.php/th/component/k2/item/20632-news-200667-01.

[180] 1) เขื่อนหลวงพระบาง 2) เขื่อนปากลาย 3) เขื่อนปากแบง และ 4) เขื่อนเซกอง 4A/4B

[181] JustPow. *คู่มือฉบับย่อ โครงสร้างพลังงานไทย ทำไม #ค่าไฟแพง* [e-book], 12 มิถุนายน 2567. https://justpow.co/project-ebook.

[182] JustPow. “ลดค่าไฟ อย่าตัดแค่ค่า Adder/FiT: JustPow เสนอถ้าตัดค่าความพร้อมจ่ายด้วย ค่าไฟจะเหลือ 3.64 บาท/หน่วย,” 21 มีนาคม 2568. https://justpow.co/article-electric-bill.

[183] JustPow. “ร่างแผน PDP2024 ถูกยกเลิกแล้ว กพช. ตั้งคณะกรรมการร่างแผน PDP ฉบับใหม่ ที่ไม่มีภาคประชาชน,” 21 สิงหาคม 2568. https://justpow.co/pdp2024-draft-cancelled.

5. ท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 3 ใกล้แล้วเสร็จ ส่งสัญญาณว่าการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซฟอสซิลไปต่อ

ปี 2567-2568 ในสมัยรัฐบาลนายเศรษฐาต่อเนื่องถึงรัฐบาล นางสาวแพทองธาร ชินวัตร ยังคงมีโรงไฟฟ้าก๊าซจากผู้ผลิตเอกชนรายใหญ่เริ่มเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าเข้ามาในระบบ ทั้งโรงไฟฟ้าปลวกแดง (หน่วยที่ 3-4) จ.ระยอง และโรงไฟฟ้าหินกอง จ.ราชบุรี รวม 2,650 เมกะวัตต์

โรงไฟฟ้า IPP ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จและเริ่มขายไฟเข้าระบบในปี 2567-2568

โรงไฟฟ้า/บริษัท	เชื้อเพลิง	กำลังการผลิตตามสัญญา (เมกะวัตต์)	ประมูล IPP	ขายไฟเข้าระบบ
โรงไฟฟ้าปลวกแดง บริษัท กัลฟ์ พีดี จำกัด จ.ระยอง	ก๊าซ	*1,250*	***ครั้งที่ 3*** (2555)	***ปี 2567*** (หน่วยที่ 3-4)
โรงไฟฟ้าหินกอง บริษัท กัลฟ์ เจพี ยู ที จำกัด จ.ราชบุรี (ทดแทนโรงไฟฟ้าไตรเอนเนอจี้ จ.ราชบุรี)	ก๊าซ	*1,400*	***ไม่มีการประมูล IPP***	***ปี 2567*** (หน่วยที่ 1) ***ปี 2568*** (หน่วยที่ 2)

รวบรวมข้อมูลโดย JET in Thailand

และยังคงมีสัญญาณว่าการผลิตไฟฟ้าจากฟอสซิลยังคงไปต่อ นอกเหนือจากการกำหนดให้มีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าก๊าซใหม่ 8 แห่ง ในร่างแผน PDP 2024 เพราะท่าเทียบเรือ LNG แห่งใหม่ หรือแห่งที่ 3 กำลังจะเปิดดำเนินการในปี 2572[184] ตั้งอยู่ที่มาบตาพุด จ.ระยอง เป็นบริเวณเดียวกับท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 1 และ 2 เริ่มก่อสร้างมาตั้งแต่ปี 2564 มีการถมทะเลไปแล้วกว่า 1,000 ไร่ ทำให้กับกลุ่มประมงพื้นบ้านต้องสูญเสียพื้นที่ทำกินและรายได้จากการประกอบอาชีพ โดยรัฐบาลให้เหตุผลในการสร้างท่าเทียบเรือ LNG ว่า เพื่อสร้างความมั่นคงทางพลังงาน และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางซื้อขาย LNG ในภูมิภาคอาเซียน หรือ ***LNG regional hub*** ท่าเทียบเรือดังกล่าวอยู่ภายใต้โครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 การนิคมอุตสาหกรรม (กนอ.) ได้ร่วมลงทุนกับบริษัท กัลฟ์ เอ็มทีพี แอลเอ็นจี เทอร์มินอล จำกัด (GMTP) ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนระหว่าง บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท พีทีที แทงค์ เทอร์มินัล จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทในกลุ่มบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)[185]

การสร้างท่าเทียบเรือ LNG แห่งใหม่ เป็นอีกข้อพิสูจน์ถึงความพยายามของรัฐ ที่นอกจากจะไม่มุ่งสู่การลดใช้พลังงานฟอสซิลแล้ว กลับส่งเสริมให้มีการนำเข้า

เชื้อเพลิงฟอสซิลจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น และถูกจำกัดอยู่ในมือบริษัทเอกชนเพียงไม่กี่ราย ซึ่งต้นทุนการก่อสร้างท่าเทียบเรือ LNG จะถูกส่งผ่านมายังบิลค่าไฟเช่นเดียวกัน

ท่าเทียบเรือ LNG ทั้ง 3 แห่ง ตั้งอยู่บริเวณหาดหนองแฟบ และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด โดยทะเลบริเวณนี้ถูกถมเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม โรงไฟฟ้า และท่าเทียบเรือไปแล้วรวม 3,870 ไร่ (ภาพจาก "เมื่อตะวันออกต้องอยู่กับก๊าซ อุตสาหกรรม และโรงไฟฟ้า ทะเลมาบตาพุดจึงหายไปกว่า 3,870 ไร่," *Epigram*, 1 กรกฎาคม 2568.)

6. เพิ่มการรับซื้อพลังงานหมุนเวียนจากภาคเอกชน กับคำถามถึงการเอื้อกลุ่มทุน

สืบเนื่องจากรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ มีนโยบายเพิ่มการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานสะอาดในช่วงปี 2564-2573 เพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย Net Zero จึงได้มีการประกาศรับซื้อพลังงานหมุนเวียนรอบใหญ่ หรือ RE Big Lot รอบแรกเมื่อปี 2565 จำนวน 5,203 เมกะวัตต์ ต่อมาปี 2567 รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน เห็นชอบให้มีการขยายการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนเพิ่มเติม จำนวน 3,668.5 เมกะวัตต์ โดยมีการประกาศรับซื้อ RE Big Lot รอบที่ 2 ในสมัยรัฐบาลของนางสาวแพทองธาร ชินวัตร จำนวน 2,180 เมกะวัตต์ แต่กระบวนการรับซื้อที่เกิดขึ้นทำให้เกิดคำถามในสังคมต่อการเอื้อกลุ่มทุน เนื่องจากไม่มีการประกาศหลักเกณฑ์คัดเลือกที่ชัดเจนในทั้ง 2 รอบ และเป็นการสานต่อนโยบายของรัฐบาลทหาร

---

[184] กรุงเทพธุรกิจ. "GULF ดีเดย์ลงทุน 6 หมื่นล้านท่าเรือมาบตาพุด ก่อสร้างสิ้นปี 68 และเปิดใช้เชิงพาณิชย์ Q1/72," 24 มิถุนายน 2568. https://www.bangkokbiznews.com/finance/stock/1186431.

[185] สำนักงานท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด (สทร.). "ความเป็นมาโครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 (ช่วงที่ 1). https://maptaphut3.com/background.

ผลการคัดเลือกในรอบที่ 1 ปรากฏว่า มีผู้ผ่านการคัดเลือก 175 โครงการ รวม 4,852.26 เมกะวัตต์ ซึ่งต่ำกว่าเป้าที่ประกาศไว้ โดยทั้ง 175 โครงการที่ผ่านการประมูล เป็นโครงการในกลุ่มบริษัทกัลฟ์ 40.7% เมื่อรวมกับโครงการที่ผ่านการคัดเลือกของกลุ่มบริษัท กันกุล เอ็นจิเนียริ่ง จำกัด (มหาชน) ซึ่งบริษัทกัลฟ์ฯ ได้ประกาศจับมือเป็นพันธมิตรด้านพลังงานสะอาดเมื่อปี 2565 มีสัดส่วนรวมกันถึง 57.8%[186] และในการประมูลรอบที่ 2 มีการกำหนดเงื่อนไขให้สิทธิผู้ที่เคยผ่านการคัดเลือกจากการประมูลในรอบที่ 1 แต่ไม่ชนะการประมูลมีสิทธิยื่นประมูลก่อน ซึ่งมีจำนวน 198 ราย ทำให้เกิดข้อกังขาต่อกระบวนการที่ไม่เปิดให้แข่งขันอย่างเสรี โดยกลุ่มบริษัทกันกุลฯ มีโครงการที่ผ่านการคัดเลือกมากที่สุด รวมแล้ว 319 เมกะวัตต์ หรือ 14.87% ต่อมา กพช.ได้มีมติเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2567 ชะลอการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรอบที่ 2 ออกไปก่อนเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และคงอยู่ในระหว่างการรอคำตอบจาก กพช.ว่าจะมีมติเป็นเช่นใด

การเซ็นสัญญารับซื้อพลังงานหมุนเวียน RE Big Lot สองรอบ ที่ยังไม่ตอบโจทย์ประชาธิปไตยทางพลังงาน

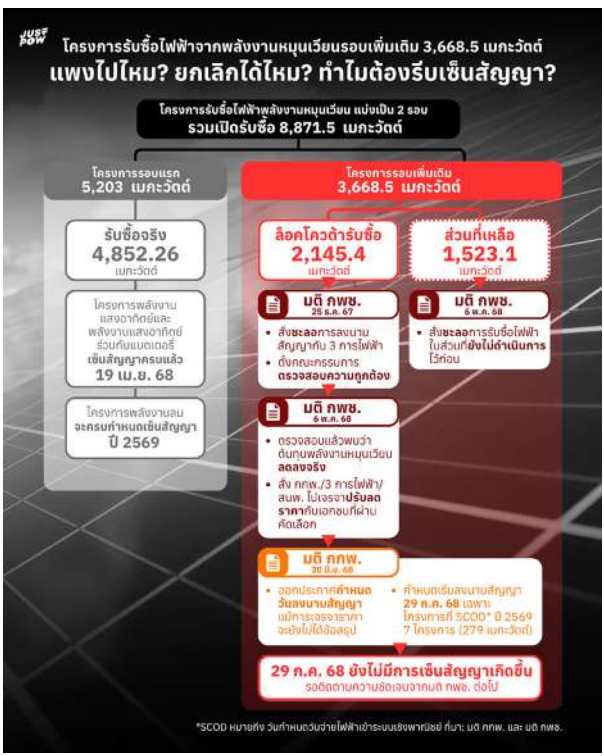

ภาพจาก "ความวุ่นวายของโครงการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ราคาแพงไป? ยกเลิกได้ไหม? ทำไมต้องรีบเซ็นสัญญา?," *JustPow*, 4 สิงหาคม 2568.

7. โซลาร์ภาคประชาชน ความหวังที่ยังรอการเปลี่ยนให้ผ่าน

ด้านความก้าวหน้าของนโยบายรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์ภาคประชาชน ที่เริ่มประกาศใช้เมื่อปี 2562 และต่อมาได้มีการปรับโควตารับซื้อในช่วงปี 2564-2573 ไม่เกิน 90 เมกะวัตต์ แม้จะมีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการน้อยในช่วงแรก แต่จากวิกฤตปัญหาค่าไฟแพง ทำให้มีคนสนใจเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นจนครบโควตา 90 เมกะวัตต์ และหยุดการรับซื้อไฟฟ้าแล้วตั้งแต่ประมาณเดือนกรกฎาคม 2567[187] และยังคงต้องรอ กพช.พิจารณาเพิ่มโควตาการรับซื้อครั้งใหม่ต่อไป พร้อมกับความหวังว่าการจัดทำแผน PDP ฉบับใหม่ จะมีการกำหนดสัดส่วนเป้าหมายการรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์บนหลังคาเอาไว้โดยไม่ทิ้งประชาชนไว้ข้างหลัง ดังเช่นในอดีต

[186] สฤณี อาชวานันทกุล. "มหากาพย์ 'กินรวบ(?)' โรงไฟฟ้า: ภาคพลังงานหมุนเวียน และคำถามที่ กกพ. ควรตอบ." *The Momentum*, 26 เมษายน 2566. https://themomentum.co/citizen20-renewable-energy.

[187] ศูนย์ข่าวพลังงาน. "พลังงานเล็งขยายโควตาโซลาร์ภาคประชาชนเป็น 400 เมกะวัตต์ต่อปี รอแผน PDP สำเร็จ คาดเปิดรับซื้อได้ปี 2568." 14 มีนาคม 2568. https://shorturl.at/oae2p.

บทสรุป : จาก ‘มั่นคงแบบล้นเกิน’ สู่เครื่องหมายคำถามถึงการเปลี่ยนผ่านพลังงานแบบไทยๆ (2540-2568)

- ***บทบาทไฟฟ้า***

  โลกกำลังมุ่งหน้าสู่การบรรลุเป้าหมาย Net Zero เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการผลิตไฟฟ้ามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อภารกิจนี้ นอกเหนือจากเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศ

- ***การเข้าถึงไฟฟ้า***

  การพัฒนาไฟฟ้าของประเทศที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่เข้าถึงไฟฟ้าได้อย่างทั่วถึง ทว่าการเข้าถึงไฟฟ้าในแง่ราคายังคงเป็นประเด็นท้าทาย จากปัญหาต้นทุนพลังงานที่เพิ่มขึ้นจากการพึ่งพาก๊าซในสัดส่วนที่สูงจนต้องนำเข้า LNG

- ***วิวัฒนาการกิจการไฟฟ้า***

  ภายหลังจากให้เอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการไฟฟ้า ทำให้บทบาทผู้ผลิตไฟฟ้าได้เปลี่ยนไปอยู่ในมือของเอกชนเป็นหลัก โดยมีบริษัท EGCO และ RATCH group ซึ่งเกิดจากการแปรรูป กฟผ.บางส่วน เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนภายใต้การสถาปนาตลาดการซื้อขายไฟฟ้าแบบผู้ซื้อรายเดียว (Enhanced Single Buyer) นั่นคือ กฟผ. และแม้การกู้ยืมเงินจาก IMF จะเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาในการแปรรูป ปตท. และ กฟผ. ซึ่งในท้ายที่สุดสามารถแปรรูป ปตท.ได้สำเร็จในสมัยรัฐบาลทักษิณท่ามกลางเสียงคัดค้าน แต่การแปรรูป กฟผ.ต้องยุติลงจากแรงคัดค้านและคำตัดสินของศาล ทำให้ กฟผ.ยังคงมีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจที่ยังคงทำหน้าที่เป็นผู้ซื้อและผลิตไฟฟ้า โดยมี กกพ.ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการไฟฟ้า

- ***แผนพัฒนาไฟฟ้า***

  การวางแผนพัฒนาไฟฟ้าให้เพียงพอกับความต้องการ ยังคงอยู่ภายใต้แผน PDP แต่เปลี่ยนผู้รับผิดชอบการทำแผนจาก กฟผ.สู่สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน และผลจากการพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าในแผน PDP ที่สูงเกินจริงมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองล้นเกินค่ามาตรฐานมาตลอด 27 ปี ตั้งแต่ช่วงวิกฤตต้มยำกุ้ง เกิดการวางแผนสร้างโรงไฟฟ้ามากเกินความจำเป็น โดยการลงทุนที่เกิดขึ้นถูกส่งไปยังประชาชนผ่านบิลค่าไฟ

- ***ความมั่นคงทางพลังงาน***

จากการพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าในแผน PDP ที่สูงเกินจริง ทำให้เกิดความมั่นคงทางพลังงานที่มากเกินความจำเป็น และเป็นความมั่นคงทางพลังงานที่เปลี่ยนจากการพึ่งพาแหล่งเชื้อเพลิงในประเทศอย่างก๊าซจากอ่าวไทย สู่ความมั่นคงทางพลังงานที่ต้องพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการนำเข้าก๊าซจากเมียนมา และนำเข้า LNG รวมถึงซื้อไฟฟ้าจาก สปป.ลาว ซึ่งทั้งหมดถูกกำหนดโดยแผน PDP อีกเช่นเดียวกัน ในขณะที่เป้าหมาย Net Zero ได้ทำให้พลังงานหมุนเวียนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่ยังคงถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้ผลิตเอกชน ขณะที่สิทธิของภาคประชาชนยังคงถูกจำกัดด้วยโควตารับซื้อ ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับเอกชน

- ***บทบาทภาคประชาชน***

ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เข้มแข็งและมีพลังมากขึ้น สามารถยกระดับสู่การใช้ข้อมูลถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ในระดับเชิงโครงสร้าง นอกเหนือจากการคัดค้านระดับโครงการจนสามารถยุติการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินได้ และได้พยายามเสนอทางออกที่จะนำไปสู่การพัฒนายั่งยืน บนฐานคิดการผลิตไฟฟ้าแบบกระจายศูนย์ ที่ให้อำนาจประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพลังงานและผลิตไฟฟ้า ไม่ว่าจะเป็นสนับสนุนการผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคา และนโยบาย Net Metering ที่ช่วยส่งเสริมให้ภาคครัวเรือนติดตั้งโซลาร์และขายไฟเข้าระบบ แต่ข้อเสนอเหล่านี้ก็ยังไม่บรรลุผลดังที่ประชาชนมุ่งหวัง แม้เวลาจะผ่านล่วงเลยไปหลายปีแล้วก็ตาม

พลังงานไทยหลังวิกฤตต้มยำกุ้ง จุดเริ่มต้นยุคไฟฟ้าล้นเกิน (2540-2549)

กิจการไฟฟ้า/หน่วยงาน

1. เซ็นสัญญาโรงไฟฟ้า IPP จากการประมูล ครั้งที่ 1 จำนวน 7 โครงการ
2. แปรรูป กฟผ.บางส่วนโดยจัดตั้ง *บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด* และซื้อโรงไฟฟ้าราชบุรีจาก กฟผ. ต่อมากลายเป็น *บริษัท ราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)*
3. โรงไฟฟ้าราชบุรีเริ่มเดินเครื่อง และเป็นครั้งแรกที่ใช้ก๊าซนำเข้าจากเมียนมาผลิตไฟฟ้า
4. แปรรูป ปตท. สำเร็จ กลายเป็น *บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)*

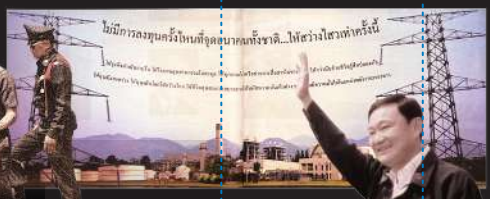

เชื้อเพลิง/การผลิตไฟฟ้า

- ผลิตไฟฟ้าจากก๊าซเกิน 50% เป็นครั้งแรก
- เริ่มซื้อไฟฟ้าจาก สปป.ลาว ภายใต้ MOU ครั้งแรก จากเขื่อนเทิน-หินบูน
- 2542-2543 ก๊าซได้รับการส่งเสริมในภาคขนส่งเพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมัน ทำให้มีภาพลักษณ์พลังงานสะอาด ลดการก่อมลพิษ
- ก๊าซในอ่าวไทยเริ่มมีไม่เพียงพอ

2540 | **2541** | **2542** | **2543** | **2544**

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

- ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 *'รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน'*
- เงินบาทท้าสถิติอ่อนค่าต่ำสุด
- เลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญปี 40 ครั้งแรก ทักษิณชนะเลือกตั้ง
- วิกฤตต้มยำกุ้ง/ประกาศลอยตัวค่าเงินบาท/รัฐบาลกู้เงินจาก IMF
- วิสัยทัศน์ *National Champion ภายใต้รัฐบาลทักษิณ*

การใช้และการเข้าถึงไฟฟ้า

- *วิกฤตเศรษฐกิจทำให้ความต้องการใช้ไฟฟ้าลดลง*
- *กำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองมีมากเกินความจำเป็นมาโดยตลอด (นับตั้งแต่หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง)*

นโยบายและแผนพัฒนาไฟฟ้าของรัฐ

- นำแผน *PDP* ฉบับสำรองมาใช้ และเลื่อนแผนลงทุนของ กฟผ. รวมถึงซื้อไฟจากเขื่อนใน สปป.ลาว
- ประกาศใช้ *แผนแม่บทแปรรูปรัฐวิสาหกิจ*
- ประกาศใช้ *พ.ร.บ. ทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542*
- มีแนวคิดจัดตั้ง *ตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า* (Power Pool) ภายในปี 2546
- รัฐบาลเดินหน้าแปรรูป กฟผ.และ ปตท.ต่อภายใต้วิสัยทัศน์ National Champion
- ปรับสูตรซื้อขายไฟฟ้าให้ต้นทุนความเสี่ยงจากความผันผวนของค่าเงินส่งผ่านมายังบิลค่าไฟ
- รัฐบาลลงนามข้อตกลงเบื้องต้นสัญญาซื้อขายก๊าซแหล่ง JDA
- ลงนามบันทึกความเข้าใจไทย-กัมพูชา *(MOU 44)*
- 2541-2545 คัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย

ภาคเครือข่ายไม่หวังของภาคประชาชน

- 2540-2547 คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน บ้านกรูด-บ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์ จนนำไปสู่การยกเลิกก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าในพื้นที่
- เริ่มเกิดกระแสคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ชวน หลีกภัย (2540-2544)

ชวลิต ยงใจยุทธ (2539-2540)

6 รับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนขนาดเล็กมาก (VSPP)

8 กพช.อนุมัติให้แปรรูป กฟผ.เป็นบริษัทมหาชน

10 โรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด-บ่อนอก เปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซ และย้ายมาตั้งที่ จ.สระบุรี และ จ.ราชบุรี ตามลำดับ

5 จัดตั้ง กระทรวงพลังงาน และ สพช.เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.)

7 เดินหน้าก่อสร้างโครงการท่อก๊าซ และโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย หลังสลายการชุมนุม

9 ก่อตั้ง บริษัท PTTLNG จำกัด เพื่อก่อสร้างสถานีรับ-จ่าย และท่าเทียบเรือ LNG แห่งแรกของไทย

11 เดินหน้าแปรรูป กฟผ. โดยจัดตั้ง บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เตรียมขายหุ้นให้นักลงทุน

ผลิตไฟฟ้าจากก๊าซสูงถึง 72%

ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนถึง 1% เป็นครั้งแรก

พลังงานหมุนเวียนขยับสู่ 1,000 เมกะวัตต์แรก ส่วนใหญ่เป็นโรงไฟฟ้าชีวมวล

2545 | 2546 | 2547 | 2548 | 2549 12

รัฐบาลให้สัตยาบันใน *Kyoto Protocol* เพื่อร่วมแก้ไขปัญหา Climate Change

เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวจากวิกฤตต้มยำกุ้ง

ทักษิณชนะเลือกตั้งแบบถล่มทลาย กลายเป็นรัฐบาลแบบพรรคเดียว

ชุมนุมต่อต้านรัฐบาลทักษิณ โดย*กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.)*

ภาพยนตร์สารคดี *An Inconvenient Truth* เข้าฉาย ประเด็นโลกร้อนได้รับความสนใจในวงกว้าง

เดินหน้าเซ็นสัญญาซื้อไฟฟ้าจาก สปป.ลาว

ยกเลิกการจัดตั้ง Power Pool และใช้ระบบตลาดแบบ *Enhanced Single Buyer (ESB)* โดย กฟผ.เป็นผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียวถึงปัจจุบัน

ประกาศใช้แผน *PDP 2004 (พ.ศ. 2547-2558)* และเปลี่ยนชื่อเป็น *แผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย*

ภาพยนตร์สารคดี *Doe V. Unocal* เข้าฉาย ตีแผ่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในการวางแนวท่อส่งก๊าซยาดานา

สลายการชุมนุมคัดค้านโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ณ โรงแรม เจบี หาดใหญ่ จ.สงขลา

กำหนดเป้าหมายพัฒนาพลังงานหมุนเวียนเป็นครั้งแรกในแผนยุทธศาสตร์พลังงานชาติ

รัฐบาลมีแนวคิดนำเข้าก๊าซเหลว (LNG) โดยให้ ปตท.เป็นผู้จัดทำแผนนำเข้า LNG

ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาให้การแปรรูป กฟผ.เป็นโมฆะ

เครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่เมาะยื่นฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมและศาลปกครอง

เจริญ วัดอักษร แกนนำคัดค้านโรงไฟฟ้าบ้านกรูด-บ่อนอก ถูกยิงเสียชีวิต

*มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค*ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง และศาลฯ มีคำสั่งระงับการขายหุ้นของ กฟผ.ชั่วคราว

จัดตั้ง *เครือข่ายสิทธิผู้ป่วยแม่เมาะ*

กระแสคัดค้านทำให้การแปรรูป กฟผ.หยุดชะงักไปหลายครั้ง

2547-2548 เริ่มคัดค้านโรงไฟฟ้าชีวมวลและโรงไฟฟ้าขยะ ที่เกิดขึ้นจากนโยบายรับซื้อพลังงานหมุนเวียน

ทักษิณ ชินวัตร (2544-2549)

รัฐประหารโดย พลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน (2549) 12

พลังงานไทยกลางความผันผวนทางการเมือง ถ่านหินตกรอบและก๊าซได้ไปต่อ (2550-2556)

13
เปิดประมูลโรงไฟฟ้า IPP ครั้งที่ 2 มีโรงไฟฟ้าผ่านการคัดเลือก 4 แห่ง โดยบริษัท กัลฟ์ เจพีฯ เป็นผู้ถือหุ้นหลักในโรงไฟฟ้าก๊าซทั้ง 2 แห่ง

12
ประกาศใช้ พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 เพื่อแยกงานนโยบายและกำกับดูแลออกจากกัน

15
โรงไฟฟ้าจะนะเริ่มเดินเครื่อง โดยใช้ก๊าซจากแหล่ง JDA

14
จัดตั้ง คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) เพื่อกำกับดูแลกิจการด้านพลังงาน

16
กำลังการผลิตไฟฟ้าจากเอกชนเริ่มมีมากกว่า กฟผ.

กกพ. สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน

เปลี่ยนผ่านสู่เอกชนเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าหลักของประเทศ แทนที่ กฟผ.

2550 | **2551** | **2552**

วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์

การชุมนุมเสื้อเหลือง-เสื้อแดง

กำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองมีมากเกินความจำเป็นมาโดยตลอด (นับตั้งแต่หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง)

ประกาศใช้ แผน PDP 2007 (พ.ศ. 2550-2564) บรรจุแผนสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ครั้งแรก

2552-2553 คัดค้านโรงไฟฟ้าก๊าซหนองแซง จ.สระบุรี

2551-2553 คัดค้านโรงไฟฟ้าก๊าซบางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา จนต้องย้ายไปที่สวนอุตสาหกรรมโรจนะ จ.พระนครศรีอยุธยา

2551-2560 คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน จ.ฉะเชิงเทรา จนยุติโครงการ และต่อมาได้เปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซ กลายเป็นโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์

สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549-2551) | *อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ* (2551-2554)

สมัคร สุนทรเวช (2551)

สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (2551)

กิจการไฟฟ้า/พลังงานไทย

เชื้อเพลิง/ไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่

เศรษฐกิจ/การเมืองไทย

ไฟฟ้าไม่เพียงพอ/ความมั่นคงด้านพลังงาน

การเมืองไทย/ความขัดแย้งทางการเมือง

17

เปิดประมูลโรงไฟฟ้า IPP ครั้งที่ 3 มีโรงไฟฟ้าผ่านการคัดเลือกลดลงเหลือ 2 แห่ง และเป็นโรงไฟฟ้าก๊าซทั้งหมด โดยมีบริษัท กัลฟ์ฯ เป็นผู้ถือหุ้นในทั้ง 2 โรงไฟฟ้า

เริ่มใช้ LNG ผลิตไฟฟ้า และเดินหน้าสร้าง LNG Regional Hub

ปตท.เป็นผู้นำเข้า LNG เพียงรายเดียว และเปิดใช้งานท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 1 นิคมฯ มาบตาพุด จ.ระยอง

2553 | **2554** | **2555** | **2556**

เหตุการณ์ พฤษภา ปี 53 สลายการชุมนุมคนเสื้อแดง

โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ฟุกุชิมะ ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวและสึนามิ

น้ำท่วมใหญ่ ปี 54

ประกาศใช้ *แผน PDP 2010 (พ.ศ. 2553-2573)* ที่ยังคงมีแผนสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์

(รัฐบาลอภิสิทธิ์) เลื่อนแผนโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ออกไป 3 ปี และให้โรงไฟฟ้าก๊าซเข้ามาทดแทน โดยกำหนดจ่ายไฟเร็วขึ้น

ประกาศใช้ *แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2555-2564 (AEDP)* ตั้งเป้าหมายการพัฒนาพลังงานหมุนเวียนให้ได้ 25%

ประกาศใช้ *แผน PDP 2010 Rev.3 (พ.ศ. 2555-2573)* ยังคงมีแผนสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน 'สะอาด'

2555-2556 เกิดการผลักดันข้อเสนอจากภาคประชาชน นักวิชาการ ให้เกิด *การปฏิรูประบบพลังงานเชิงโครงสร้าง* เพื่อแก้ไปปัญหาอย่างยั่งยืน

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (2554-2557)

พลังงานไทยที่ยังคงเปลี่ยนไม่ผ่าน จากยุค คสช. ส่งต่อสู่รัฐบาลพลเรือน... (2557-2568)

กิจการไฟฟ้า/หน่วยงาน

18 โรงไฟฟ้าก๊าซเดินหน้าต่อ โดยกลุ่มโรงไฟฟ้าก๊าซ SPP เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น (นอกเหนือจาก IPP)

19 โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ขอเปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซ และเปลี่ยนชื่อเป็น โรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์

20 กฟผ.เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับโรงไฟฟ้าก๊าซหินกอง โดยไม่เปิดประมูล IPP

สัดส่วนผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ถึง 10% เป็นครั้งแรก

เชื่อมไฮยะบุรี (เขื่อนแรกที่สร้างบนแม่น้ำโขงตอนล่าง) เริ่มขายให้ไทย

เชื้อเพลิง/การผลิตไฟฟ้า

เริ่มซื้อไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าถ่านหินหงสา สปป.ลาว

13 2557 | 2558 | 2559 | 2560 | 2561 | 2562

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

เกิด *ความตกลงปารีส (Paris Agreement)* เพื่อจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลก

ไทยเข้าร่วมความตกลงปารีส

ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560

เลือกตั้งปี 62 (ภายใต้ รธน. ปี 60)

ทั่วโลกพูดถึง *การเปลี่ยนผ่านพลังงาน* เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

นโยบายและการเข้าถึงไฟฟ้า

กำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองมีมากเกินความจำเป็นมาโดยตลอด (นับตั้งแต่หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง)

เทคโนโลยีและแหล่งพลังงานไฟฟ้าของโลก

ประกาศ *คำสั่ง คสช. 4/2559* ยกเว้นการบังคับใช้ผังเมือง รวมทั่วประเทศ ทำให้โรงไฟฟ้าขยะและชีวมวลสามารถตั้งได้ทุกพื้นที่

เปิดเสรีกิจการก๊าซระยะที่ 2 ให้มีผู้นำเข้า LNG รายอื่นเพิ่มนอกจาก ปตท.

มีนโยบาย *รับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาภาคประชาชน* เป็นครั้งแรก

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

2557-2565 คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน จ.กระบี่ และโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา จ.สงขลา จนนำไปสู่การจัดทำ SEA ของทั้ง 2 โครงการ

2551-2560 คัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน จ.ฉะเชิงเทรา จนยุติโครงการ และได้เปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นก๊าซ กลายเป็นโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์

ศาลปกครองสูงสุดเชียงใหม่ตัดสินให้ กฟผ.จ่ายค่าชดเชย 24 ล้านบาทให้ผู้ได้รับผลกระทบ และให้ กฟผ.ต้องปฏิบัติตามมาตรการในรายงาน EIA

กรีนพีซเรียกร้องให้รับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคา โดยนำระบบ Net Metering มาใช้

ประยุทธ์ จันทร์โอชา (2557–2566)

13 รัฐประหารโดย พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา (2557)

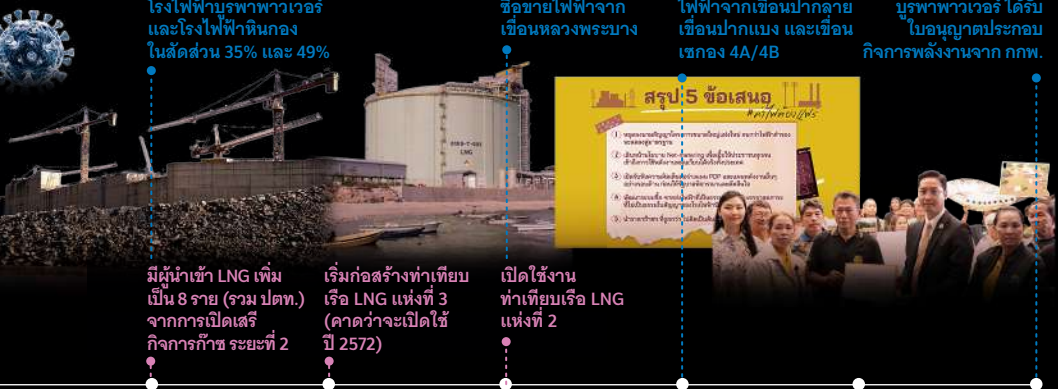

21

บริษัทกัลฟ์ฯ ได้เข้าซื้อหุ้นโรงไฟฟ้าบูรพาพาวเวอร์ และโรงไฟฟ้าหินกอง ในสัดส่วน 35% และ 49%

มีผู้นำเข้า LNG เพิ่มเป็น 8 ราย (รวม ปตท.) จากการเปิดเสรีกิจการก๊าซ ระยะที่ 2

2563

เกิดการแพร่ระบาดโรคโควิด-19

การผลิตไฟฟ้ามีบทบาทสำคัญต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

กรีนพีซ เผยแพร่รายงานปฏิวัติบนหลังคาฯ และตั้งเป้าหมายโซลาร์บนหลังคา 3,000 MW ภายใน 3 ปี

22

กฟผ.เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนหลวงพระบาง

เริ่มก่อสร้างท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 3 (คาดว่าจะเปิดใช้ปี 2572)

เปิดใช้งานท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 2

2564

ไทยประกาศเป้าหมาย Net Zero ภายในปี ค.ศ. 2065

เผชิญความท้าทายการเข้าถึงไฟฟ้าในมิติ 'ราคา'

ขยาย MOU ไทย-สปป.ลาว ครั้งที่ 5 เพิ่มการรับซื้อไฟฟ้าจาก 9,000 เป็น 10,500 MW

ประกาศรับซื้อพลังงานหมุนเวียนรอบใหญ่จากเอกชน (RE Big Lot) ครั้งที่ 1 5,203 MW

เครือข่ายปกป้องอันดามันจากถ่านหินประกาศชัยชนะปกป้องกระบี่และอันดามันจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินสำเร็จ

2565

สงครามรัสเซีย-ยูเครนทำให้ราคา LNG สูงขึ้น

วิกฤตค่าไฟแพง

ปรับโควตารับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาภาคประชาชนเป็นไม่เกิน 90 MW ภายใน 10 ปี (2564-2573)

แคมเปญ *'#ค่าไฟต้องแฟร์'* ภาคประชาชนยื่น 5 ข้อเสนอถึงรัฐบาลใหม่เพื่อขับเคลื่อนนโยบายพลังงานที่เป็นธรรมและยั่งยืน

2565-2568 เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจากมุมของผู้บริโภคที่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายผ่านบิลค่าไฟ

23

กฟผ.เซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนปากลาย เขื่อนปากแบง และเขื่อนเซกอง 4A/4B

2566

เลือกตั้งปี 66 (ภายใต้ รธน. ปี 60)

หยุดรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาภาคประชาชนเนื่องจากโควตารับซื้อเต็ม

ประกาศรับซื้อ RE Big Lot ครั้งที่ 2 2,180 MW

สนพ.เปิดรับฟังความเห็นต่อร่างแผน *PDP 2024 (พ.ศ. 2567-2580)*

เครือข่ายภาคประชาชนจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นต่อร่างแผน PDP 2024 ใน 5 ภูมิภาค และยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐมนตรีกระทรวงพลังงาน

2567

24

โรงไฟฟ้าก๊าซบูรพาพาวเวอร์ ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการพลังงานจาก กกพ.

สภาฯ เห็นชอบร่าง *พ.ร.บ.ยกเลิกประกาศ ค.ส.ช. คำสั่ง ค.ส.ช. และคำสั่งหัวหน้า ค.ส.ช. บางฉบับ* ที่หมดความจำเป็นและไม่เหมาะสมกับกาลปัจจุบัน

กพช. *ยกเลิกร่างแผน PDP 2024* และตั้งคณะกรรมการร่างแผน PDP ฉบับใหม่

2568

เศรษฐา ทวีสิน (2566-2567)	*แพทองธาร ชินวัตร* (2567-2568)

บทที่ 8

เปลี่ยนให้ผ่าน พลังงานไทย

ซ้าย : ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, กันยายน 2567

บทสรุป 140 ปี เปลี่ยนผ่านพลังงานไทย

ผ่านมากว่า 140 ปี นับตั้งแต่หลอดไฟในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเริ่มส่องสว่าง ไฟฟ้าเป็นพัฒนาการทางเทคโนโลยีแปลกใหม่ในยุคนั้น เปลี่ยนผ่านมาสู่การเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ทุกคนเข้าถึงได้ แต่นั่นไม่ใช่การเปลี่ยนผ่านครั้งสุดท้าย บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ผันผวนในแต่ละยุค ล้วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนผ่านในกิจการไฟฟ้าและพลังงานไทยอีกหลายครั้ง ดังนี้

1. จากไม่มีไฟใช้ สู่การเข้าถึงไฟฟ้า

คนไทยเริ่มเข้าถึงไฟฟ้าภายหลังมีโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ซึ่งต่อมาโรงไฟฟ้าได้ขยายออกไปยังส่วนภูมิภาค แต่การเข้าถึงไฟฟ้ายังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ จนมีการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงให้ประเทศ ดังวลี ***'น้ำไหลไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ'*** ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้การเข้าถึงไฟฟ้าเริ่มขยายออกไปและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ได้กำหนดเป้าหมายกระจายการพัฒนาไปยังส่วนภูมิภาค และไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคพื้นฐานที่รัฐต้องมอบให้แก่ประชาชน ทำให้มีการพัฒนาสายส่งและระบบไฟฟ้าในพื้นที่ชนบท ปี 2515 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้จัดทำแผนและตั้งเป้าหมายจ่ายไฟให้หมู่บ้านทั่วประเทศครบ 100% ภายใน 25 ปี ซึ่งผลลัพธ์ของการพัฒนาดังกล่าวทำให้ในปี 2537 หมู่บ้านในชนบทมีไฟฟ้าใช้ถึง 97.7% นับเป็นเวลา 33 ปี นับตั้งแต่รัฐริเริ่มวางแผนพัฒนาไฟฟ้าให้เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของประเทศ

สัดส่วนของหมู่บ้านที่เข้าถึงไฟฟ้า ปี 2503, 2519, 2523, 2529, 2537

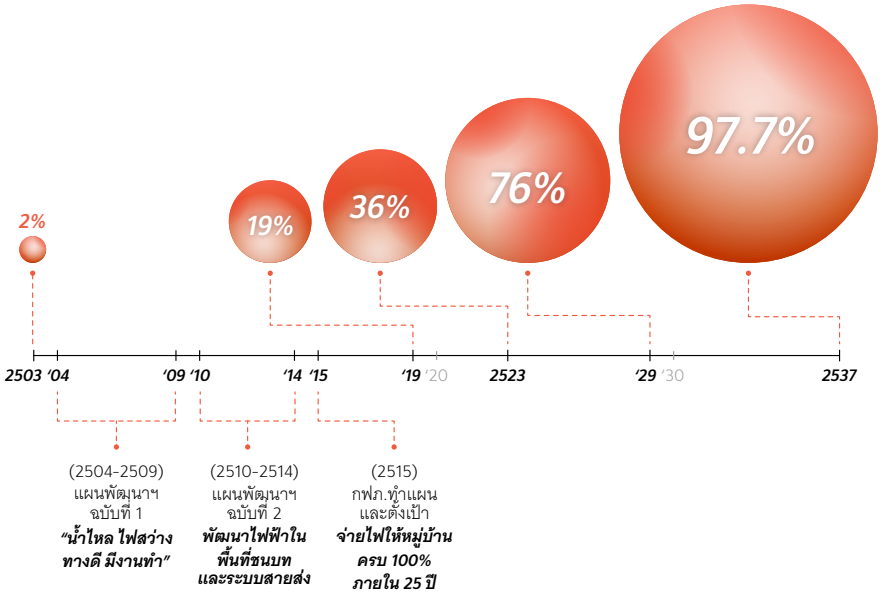

ข้อมูล : 1) เริงวิทย์ เวชชศาสตร์. "การพัฒนาไฟฟ้าในหมู่บ้านชนบทโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค" *วารสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา* ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (2536) น. 100-111

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-6 และฉบับที่ 8

2. บทบาทของไฟฟ้า : จากไฟส่องสว่าง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน 'ทุน' ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สู่ปัจจัยสำคัญในการหยุดภาวะโลกเดือด

ไฟฟ้าในยุคแรกเริ่มถือเป็นของฟุ่มเฟือยที่มีการใช้งานเฉพาะกลุ่ม เมื่อการใช้งานแพร่หลายขึ้น ไฟฟ้าจึงมีสถานะเป็นสาธารณูปโภคและปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจที่รัฐต้องจัดหาให้เพียงพอกับความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยกำหนดให้ไฟฟ้าเป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เมื่อมีการนำก๊าซจากอ่าวไทยมาใช้ในยุคโชติช่วงชัชวาล ระบบเศรษฐกิจและพลังงานของไทยได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปโดยสิ้นเชิง ทำให้ประเทศก้าวสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่ที่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าจำนวนมหาศาลมาขับเคลื่อน เกิดแผนพัฒนาอีสเทิร์นซีบอร์ด และประกาศเป้าหมายเป็นเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชีย การเติบโตของตัวเลขทางเศรษฐกิจจึงดำรงอยู่คู่กับความต้องการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นและการจัดหาให้เพียงพอมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในขั้นตอนการจัดทำแผน PDP ซึ่งเริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อปี 2530

เมื่อรัฐบาลไทยได้ประกาศในเวที COP26 ว่าจะมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมาย Net Zero ภายในปี 2608 (ค.ศ. 2065) นอกเหนือจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ไฟฟ้าจึงมีอีกบทบาทร่วมสำคัญนั่นคือ การผลิตไฟฟ้าเพื่อตอบเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ซึ่งประเทศไทยมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภาคพลังงานถึง 66% โดยมาจากอุตสาหกรรมผลิตไฟฟ้ามากที่สุดคิดเป็น 1 ใน 4 ของปริมาณก๊าซเรือนกระจกทั้งหมด[188]

ปริมาณ การผลิตไฟฟ้า ปี 2504-2567 (ล้านหน่วย)

หมายเหตุ: รวมถึงไฟฟ้าที่ซื้อจากต่างประเทศ

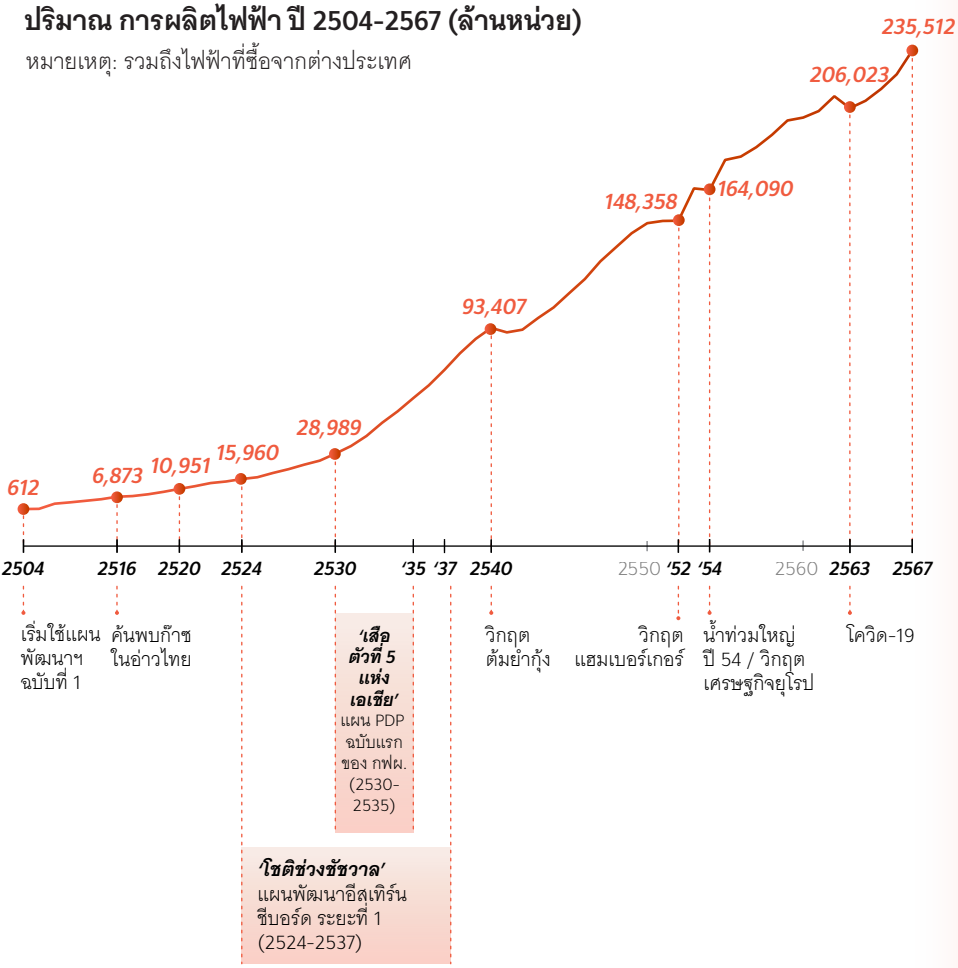

ข้อมูล : 1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 2)
2) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)
3) สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน

[188] กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 5.

3. ความเป็นเจ้าของกิจการไฟฟ้า : พลวัตและความเปลี่ยนแปลง

กิจการไฟฟ้าในระยะแรกเป็นการลงทุนร่วมระหว่างชาวต่างชาติ เจ้านายสยาม และกรมพระคลังข้างที่ซึ่งร่วมกันสร้างโรงไฟฟ้าวัดเลียบ ต่อมากิจการโรงไฟฟ้าวัดเลียบได้เปลี่ยนมือสู่การดำเนินกิจการโดยชาวเดนมาร์กและประสบความสำเร็จด้วยดี เป็นแรงจูงใจให้รัฐลงทุนก่อสร้างโรงไฟฟ้าสามเสน ด้วยเห็นว่ากิจการไฟฟ้าทำกำไรได้และช่วยลดภาระค่าไฟที่จ่ายให้กับโรงไฟฟ้าเอกชนซึ่งผูกขาดการผลิตไว้เพียงผู้เดียว ต่อมาเมื่อสัมปทานที่ให้แก่ชาวต่างชาติของโรงไฟฟ้าวัดเลียบหมดลง โรงไฟฟ้าวัดเลียบจึงกลับมาเป็นของคนไทยและรัฐบาลไทยอีกครั้ง

กิจการไฟฟ้าไทยก้าวสู่ยุคต่อมา บทบาทของรัฐต่อกิจการไฟฟ้าได้ขยายเพิ่มขึ้นในช่วงสงครามเย็นกระทั่งอยู่ในความดูแลของรัฐโดยสมบูรณ์ในปี 2512 เกิดการก่อตั้งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ทำให้กิจการไฟฟ้าอยู่ภายใต้หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ 3 แห่ง ได้แก่ กฟผ. ทำหน้าที่จัดหา ผลิต และจำหน่ายไฟฟ้าส่วน กฟน.และ กฟภ.ดูแลการจำหน่ายไฟให้กับผู้ใช้ไฟเขตนครหลวงและภูมิภาค

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2530 มีการนำแผน PDP มาใช้ กิจการไฟฟ้าเริ่มขยายสู่เอกชน เพราะความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนเกินความสามารถของรัฐในการลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าให้เพียงพอต่อความต้องการ จึงเปิดทางให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในกิจการไฟฟ้าตั้งแต่ปี 2535 โดยเริ่มจากการแปรรูป กฟผ.บางส่วนเพื่อตั้งบริษัทผลิตไฟฟ้าเอกชนรายแรกซึ่งได้แก่บริษัท EGCO โดยมี กฟผ.เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ และนำบริษัทเข้าระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์แล้วนำเงินไปซื้อโรงไฟฟ้าของ กฟผ.กลายเป็นบริษัทเอกชนที่มีบทบาทผลิตไฟฟ้าขายให้รัฐ โดยมี กฟผ.เป็นผู้รับซื้อ เป็นจุดเริ่มต้นของสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับผู้ผลิตเอกชนที่มี ‘ค่าความพร้อมจ่าย’ เพื่อการันตีผลกำไรให้เอกชน และเป็นปีเดียวกับที่มีการนำค่า Ft มาใช้

เกิดการเปิดรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชนกลุ่ม SPP และ IPP ในปี 2535 และ 2537 ตามลำดับ รวมถึงการก่อตั้งบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีที่แยกออกมาจาก กฟผ. ในปี 2543 ทำให้กิจการไฟฟ้าโดยเอกชนขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยมีแผน PDP ทำหน้าที่กำหนดทิศการวางแผนพัฒนาไฟฟ้าว่าจะต้องสร้างโรงไฟฟ้าหรือซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศในปริมาณเท่าไหร่ ผลิตไฟโดยใช้เชื้อเพลิงอะไร รัฐหรือเอกชนเป็นผู้ผลิต เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้ไฟฟ้าตามที่ได้พยากรณ์ไว้ในแผนซึ่งมาจากการคาดการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อเกิดวิกฤตต้มยำกุ้ง ความต้องการใช้ไฟฟ้าจริงไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ในแผน PDP จนมีการนำแผน PDP ฉบับสำรองมาใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการไฟฟ้าที่ลดลงจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ แต่ความต้องการใช้ไฟฟ้าที่คาดการณ์ไว้ในแผนสำรองยังคงสูงเกินความต้องการใช้จริง ทำให้กำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองล้นเกินค่ามาตรฐาน ซึ่งการพยากรณ์ความต้องใช้ไฟฟ้าในแผน PDP ที่สูงเกินความต้องการใช้จริงยังคงมีต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2541 เรื่อยมาถึงปัจจุบัน นำมาสู่การทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าและลงทุนสร้างโรงไฟฟ้า รวมถึงซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศที่มากเกินความจำเป็นมาตลอด 20 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับผู้ผลิตเอกชน

ปริมาณกำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองที่ล้นเกินความจำเป็นตั้งแต่ปี 2541-2567 (เมกะวัตต์, MW)

หมายเหตุ : เฉพาะกำลังการผลิตในระบบ กฟผ.

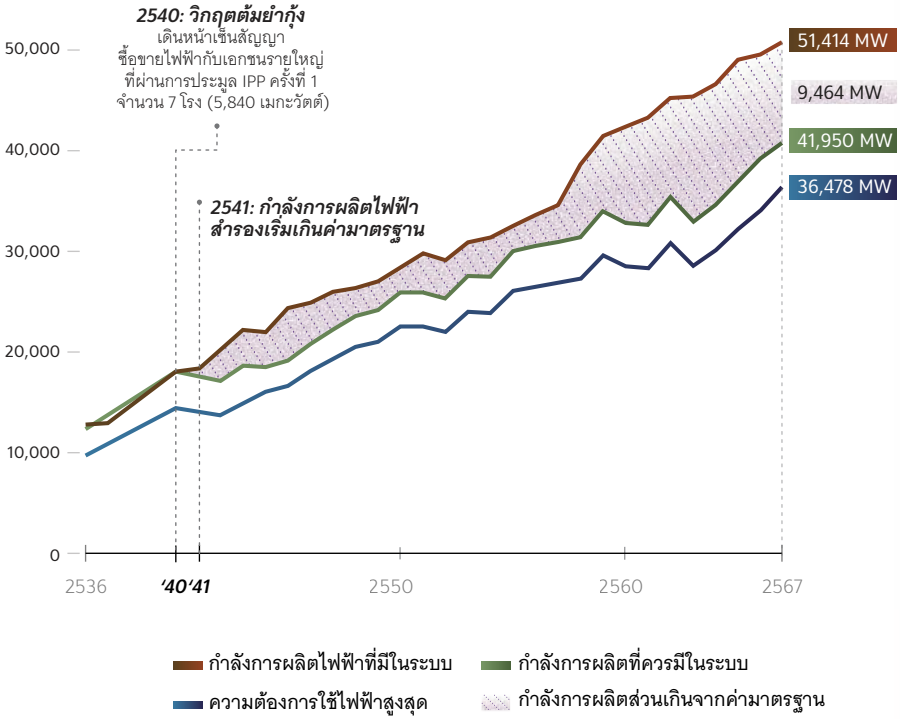

ข้อมูล : 1) สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน
2) JustPow

ในที่สุดกิจการไฟฟ้าได้เปลี่ยนมือจากรัฐสู่เอกชนเป็นเจ้าของหลักในปี 2552 เมื่อกำลังการผลิตไฟฟ้าของเอกชนขึ้นแซงหน้า กฟผ. โดยมีสัดส่วนถึง 51% ของกำลังการผลิตทั้งหมดในระบบ และในปี 2567 กำลังการผลิตของเอกชนมีสัดส่วนถึง 68%

กำลังการผลิตไฟฟ้าของเอกชนและ กฟผ. (เมกะวัตต์, MW)

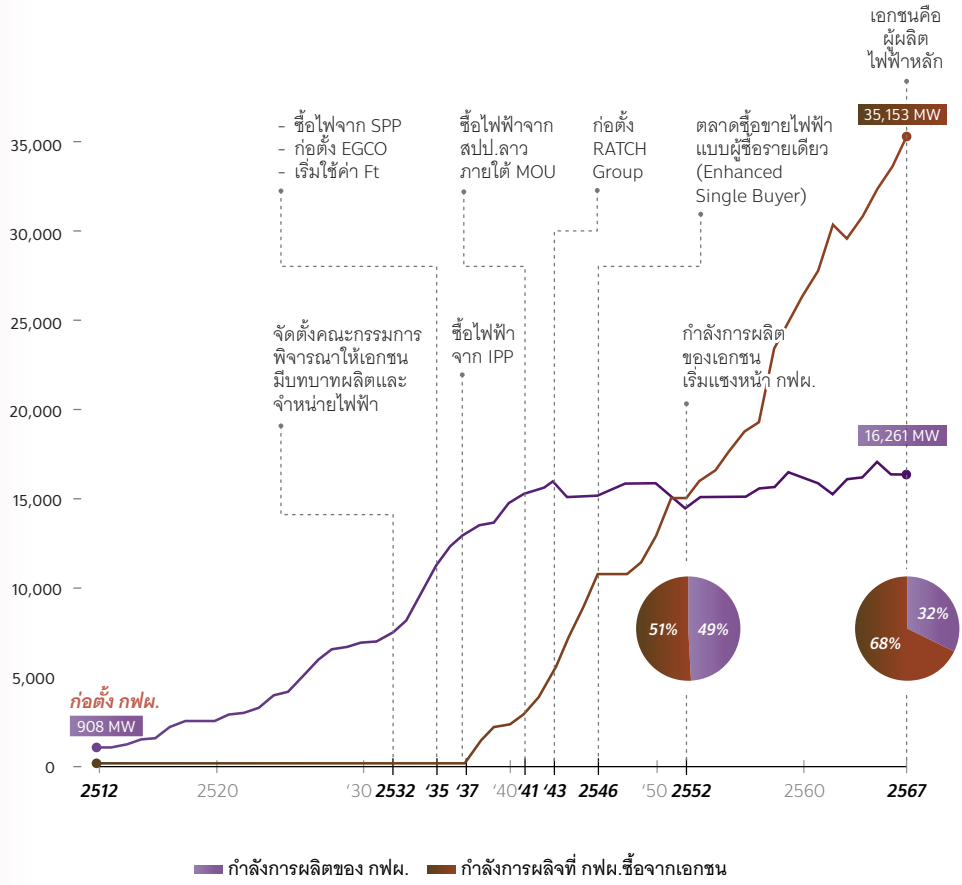

ข้อมูล : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

กำลังการผลิตไฟฟ้าของเอกชนและ กฟผ.ที่เพิ่มขึ้นในระหว่างปี 2544-2567 (เมกะวัตต์, MW)

หมายเหตุ : สามารถเข้าถึงข้อมูล VSPP ได้ตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นไป

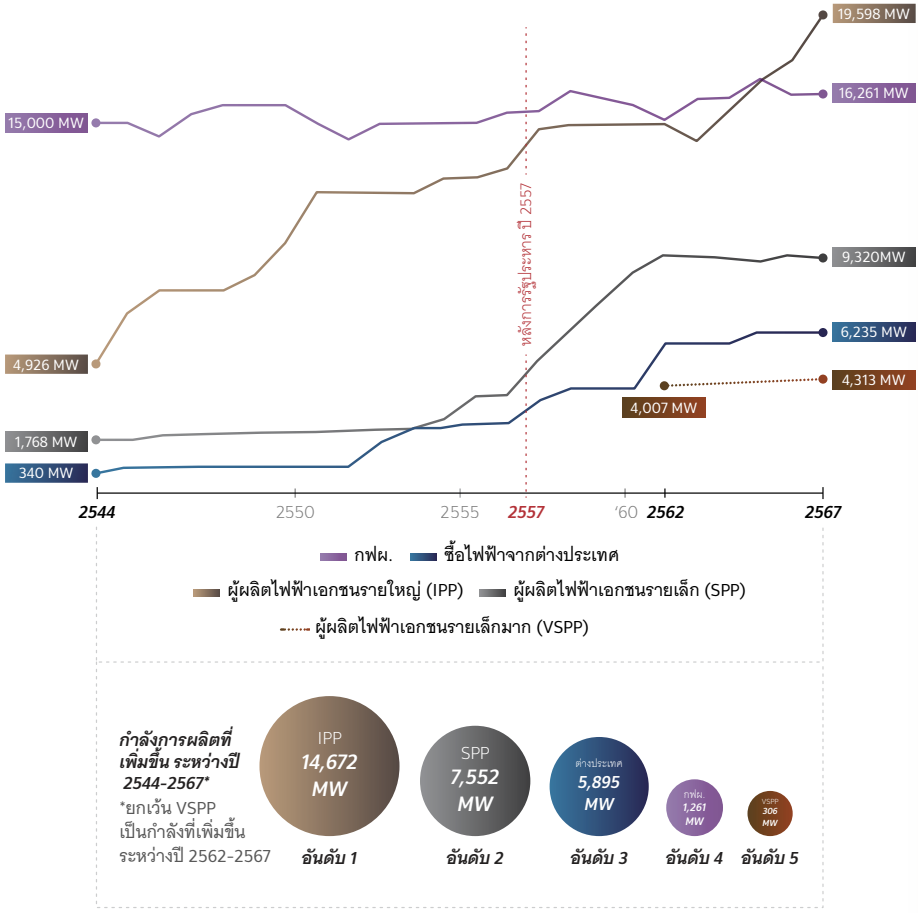

ข้อมูล : สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน

ทั้งนี้การเปลี่ยนผ่านกิจการไฟฟ้าจากรัฐสู่เอกชนดำเนินไปภายใต้ตลาดซื้อขายไฟฟ้าที่มี กฟผ.เป็นผู้ซื้อรายเดียว (Enhanced Single Buyer) ทำหน้าที่รับซื้อไฟจากผู้ผลิตเอกชนกลุ่ม SPP และ IPP รวมถึงซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศ ส่วน กฟน. และ กฟภ.ทำหน้าที่รับซื้อไฟฟ้าจากกลุ่ม VSPP โดยมี กพช.ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย และ กกพ.ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการพลังงานให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรม

4. จากพึ่งพาพลังงานในประเทศสู่การนำเข้า LNG และเริ่มเปิดทางให้พลังงานหมุนเวียนเอกชน

โรงไฟฟ้าแห่งแรกของไทยเริ่มต้นผลิตไฟฟ้าโดยใช้ฟืนและแกลบซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้ที่หาได้ใกล้ตัว ภายหลังปี 2500 ไทยเข้าสู่ยุคการพัฒนาไฟฟ้าสมัยใหม่ มีการสร้างเขื่อนในประเทศและโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำมันเตาและถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง เช่น เขื่อนภูมิพล โรงไฟฟ้าพระนครเหนือ โรงไฟฟ้าพระนครใต้ โรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ และโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ

ต่อมาได้เกิดการค้นพบแหล่งพลังงานในประเทศอย่างก๊าซจากอ่าวไทยและก๊าซบนบกในภาคอีสาน ทำให้น้ำมันเตาซึ่งเดิมเคยเป็นเชื้อเพลิงหลักในการผลิตไฟฟ้ามีบทบาทลดลง สวนทางกับสัดส่วนการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซที่เพิ่มสูงขึ้น ปี 2541 การผลิตไฟฟ้าจากก๊าซมีสัดส่วนเกินกว่าร 50% ทำให้ไทยเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคพึ่งพาก๊าซเพื่อผลิตไฟฟ้าเป็นหลักจนถึงปัจจุบัน

ขณะนั้นการหันมาพึ่งพาก๊าซเพื่อผลิตไฟฟ้า ดูราวกับมีความชอบธรรมในทุกด้าน เนื่องจากก๊าซได้จากแหล่งผลิตในประเทศ ช่วยลดการพึ่งพาน้ำมันซึ่งไทยเคยประสบปัญหาจากน้ำมันในตลาดโลกขาดแคลนและราคาแพงจนส่งผลกระทบต่อค่าไฟ อีกทั้งก๊าซยังปลดปล่อยมลพิษน้อยกว่าถ่านหินและน้ำมัน (เมื่อเทียบต่อการผลิตไฟฟ้า 1 หน่วย) จนอาจลืมไปว่าก๊าซเป็นพลังงานฟอสซิลชนิดหนึ่งและทำให้เกิดก๊าซเรือนกระจก โดยเฉพาะก๊าซมีเทน ตลอดจนฝุ่นพิษอย่าง PM2.5 ได้เช่นเดียวกับถ่านหิน

ผ่านไป 19 ปี นับจากนำก๊าซขึ้นมาใช้ครั้งแรกที่โรงไฟฟ้าบางปะกง ปริมาณก๊าซในอ่าวไทยเริ่มไม่เพียงพอกับความต้องการที่เพิ่มขึ้น จนต้องนำเข้าก๊าซจากประเทศเมียนมามาผลิตไฟฟ้าในปี 2543 และอีก 11 ปีต่อมา ได้นำเข้า LNG เข้ามาด้วยเหตุผลเดียวกัน การพึ่งพาก๊าซและการนำเข้า LNG ส่งผลให้ไทยเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาค่าไฟแพงในช่วงปี 2565-2566 เกิดสัญญาณว่าการพึ่งพาก๊าซซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาการพึ่งพาน้ำมันเตาเมื่อ 40 กว่าปีที่แล้ว ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาพลังงานในยุคนี้ เนื่องจากราคาแพงและมีความผันผวนสูง

สำหรับถ่านหินเมื่อผลกระทบจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะเริ่มปรากฏสู่สาธารณะในปี 2535 กระทั่งนำไปสู่การต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินของภาคประชาชนในช่วงสองทศวรรษ ทั้งโรงไฟฟ้าบ้านกรูด-บ่อนอก โรงไฟฟ้าเขาหินซ้อน และโรงไฟฟ้ากระบี่-เทพา ทำให้โรงไฟฟ้าถ่านหินขนาดใหญ่ไม่สามารถเดินหน้าก่อสร้างตามแผน PDP

ต่อไปได้ และโรงไฟฟ้าถ่านหินบางส่วนเปลี่ยนเป็นโรงไฟฟ้าก๊าซ กระทั่งปัจจุบันไม่มีแผนการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินแห่งใหม่อีกต่อไปในร่างแผน PDP 2024 แต่โรงไฟฟ้าแม่เมาะและโรงไฟฟ้าหงสายังคงมีกำหนดการเดินเครื่องไปจนถึงปี 2580 โดยยังไม่มีแผนปลดระวางโรงไฟฟ้าถ่านหินออกจากระบบ

ขณะเดียวกันเขื่อนภายในประเทศกลายเป็นแหล่งผลิตไฟฟ้าที่ค่อยๆ มีบทบาทลดลง หลังขบวนการต่อสู้คัดค้านเขื่อนปากมูลช่วงปี 2532-2537 ทำให้เขื่อนปากมูลกลายเป็นเขื่อนขนาดใหญ่แห่งสุดท้ายที่ถูกสร้างขึ้นในประเทศ จากนั้นการผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำได้เปลี่ยนรูปแบบไปสู่การทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าจากเขื่อนขนาดใหญ่ใน สปป.ลาว ภายใต้ MOU ความร่วมมือพัฒนาไฟฟ้าซึ่งมีการลงนามครั้งแรกเมื่อปี 2536 และเริ่มขายไฟให้ไทยในปี 2541 หลังปี 2553 กำลังการผลิตจากเขื่อนใน สปป.ลาวเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนในต่างประเทศถูกนับเป็น 'พลังงานสะอาด' และเป็น 'พลังงานหมุนเวียน' ที่มีส่วนช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แม้จะมีการตั้งคำถามจากสังคมถึงประเด็นสิทธิมนุษยชนและผลกระทบข้ามพรมแดนจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่หลายแห่งบนแม่น้ำโขงก็ตาม

การเติบโตของพลังงานหมุนเวียนในช่วงที่ผ่านมาค่อนข้างใช้เวลานาน เมื่อเทียบกับเชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างก๊าซ กว่าสัดส่วนการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนจะเพิ่มขึ้นถึง 10% ต้องใช้เวลาถึง 32 ปี นับจากการเริ่มผลิตไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนเข้าสู่ระบบเมื่อปี 2530 และเกิดหมุดหมายของการรับซื้อพลังงานหมุนเวียนจากผู้ผลิตเอกชนครั้งแรกในปี 2535 ปัจจุบันไทยมีกำลังการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนรวม 8,748 เมกะวัตต์ คิดเป็น 16% ของกำลังการผลิตทั้งหมด[189]

ขณะที่ไทยเดินหน้าสู่การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้น นับตั้งแต่ได้ประกาศเป้าหมายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเมื่อปี 2564 แต่เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนพบว่ายังคงเป็นพลังงานหมุนเวียนที่รับซื้อจากผู้ผลิตเอกชนเป็นหลัก ในช่วงปี 2565-2567 รัฐบาลประกาศรับซื้อพลังงานหมุนเวียนจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรอบใหญ่ภายใต้โครงการ RE Big Lot รวมกว่า 7,383 เมกะวัตต์ ขณะที่รับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ผลิตโดยภาคประชาชนซึ่งประกาศรับซื้อตั้งแต่ปี 2562-2567 รวมแล้วเพียง 350 เมกะวัตต์ หรือประมาณ 4% ของกำลังการผลิตพลังงานหมุนเวียนในระบบทั้งหมด

---

[189] สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ข้อมูลกำลังการผลิตตามสัญญาในระบบไฟฟ้า (กฟผ. กฟภ. และ กฟน.) ณ เดือนมกราคม 2568."

สัดส่วนการผลิตไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงและแหล่งพลังงานแต่ละชนิด ปี 2529-2567 (ร้อยละ)

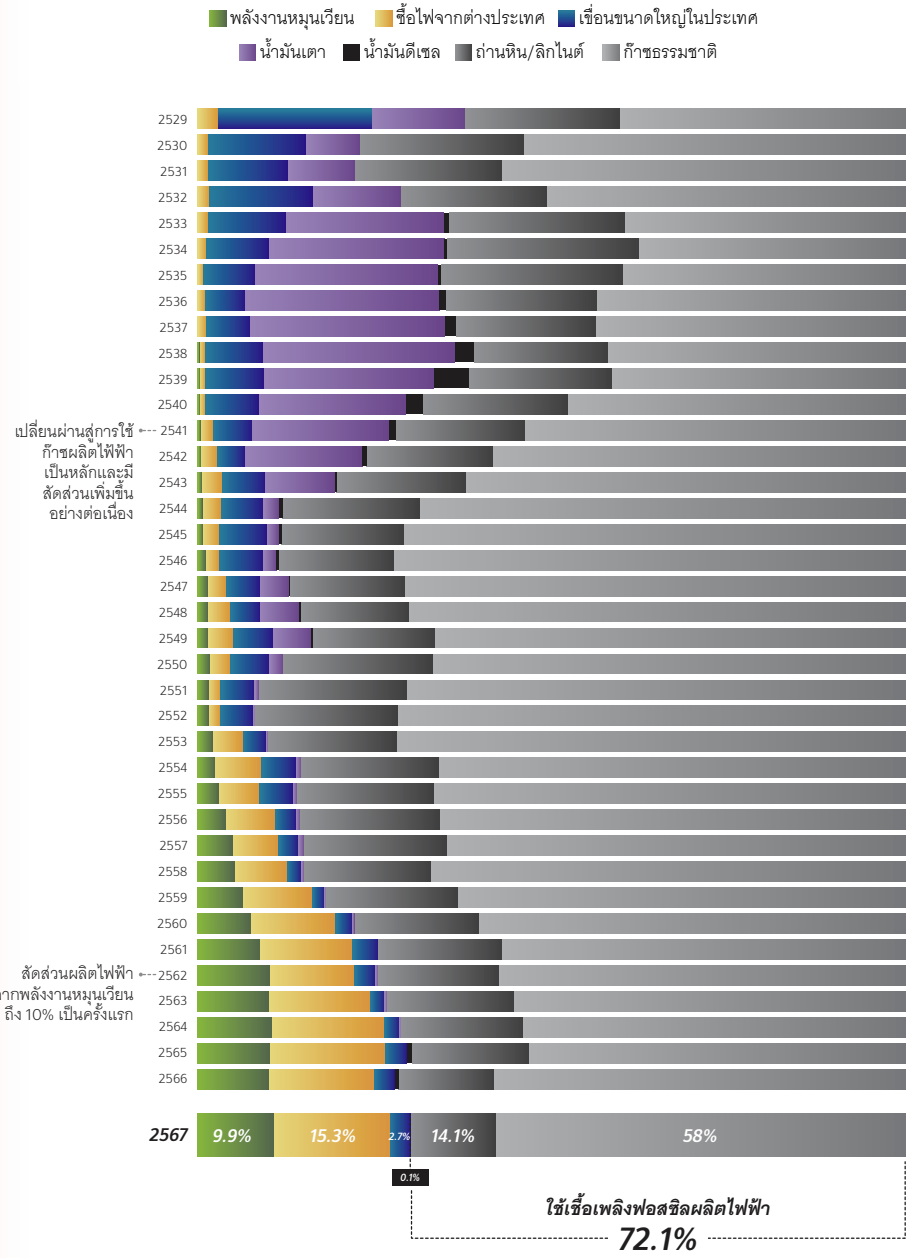

หมายเหตุ : การซื้อไฟฟ้าจากต่างประเทศ ประกอบด้วย การซื้อไฟฟ้าจากมาเลเซีย และการซื้อจากเขื่อนและโรงไฟฟ้าถ่านหินใน สปป.ลาว

ข้อมูล : สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน

ปริมาณการใช้ก๊าซของประเทศไทยจากแหล่งต่างๆ ปี 2529-2567 (ล้านลูกบาศก์ฟุต/วัน)

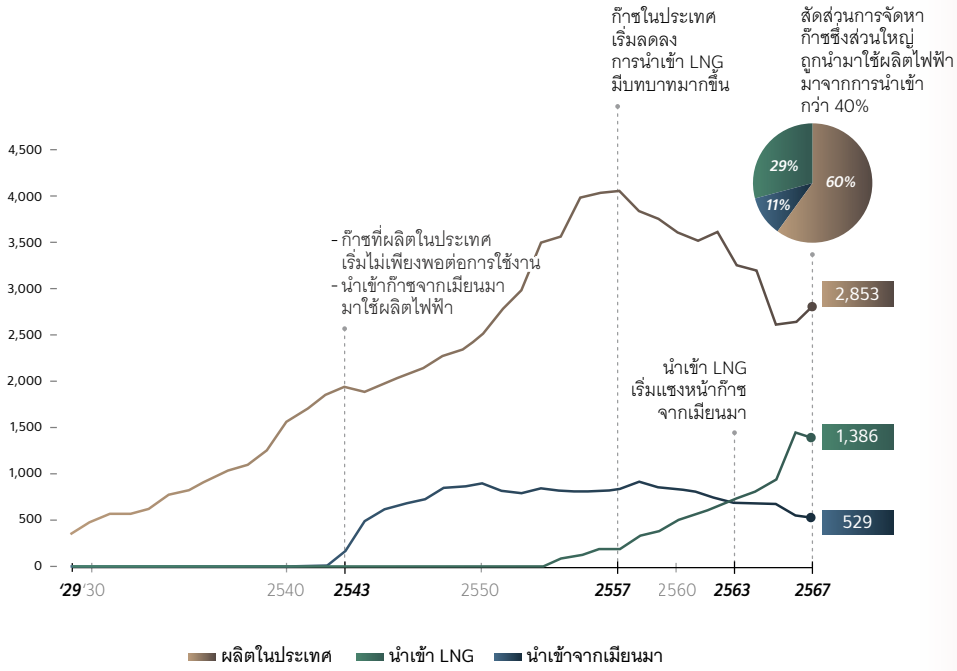

ข้อมูล : สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.) กระทรวงพลังงาน

ในนามของความมั่นคงทางพลังงาน 'รัฐ-เอกชน-ประชาชน'

ตลอดเส้นทางการเปลี่ยนผ่านพลังงานของไทยได้นำพาสังคมไทยมาสู่บทสรุปข้างต้น ตลอดเส้นทางนี้รัฐได้ใช้คำว่า 'ความมั่นคงทางพลังงาน' เป็นเหตุผลกำหนดนโยบายด้านพลังงานมาโดยตลอด โดยในระยะเริ่มแรกความมั่นคงหมายถึงการสร้างความมั่นคงจากการที่ไม่มีไฟฟ้าใช้สู่การมีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอต่อเนื่อง ต่อมาความมั่นคงหมายถึงการตอบสนองต่อความต้องการใช้ไฟฟ้าโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเมื่อประเทศไทยมีความมั่นคงและเสถียรภาพด้านไฟฟ้าอย่างมากแล้ว คำว่าความมั่นคงทางพลังงานกลับถูกตั้งคำถามจากสังคม เช่น การดำเนินนโยบายที่ผ่านมาได้ทำให้เกิดความมั่นคงที่เกินความจำเป็นไปแล้วหรือไม่? เราควรยึดถือความมั่นคงแบบรวมศูนย์เช่นนี้ต่อไปหรือหาทางเลือกใหม่ เมื่อเหรียญอีกด้านคือต้นทุนที่ผู้บริโภคต้องแบกรับ?

ตลอดระยะเวลา 140 ปีในประวัติศาสตร์พลังงานของไทย ความมั่นคงทางพลังงานได้รับก่อร่าง สถาปนา และมีพลวัตอย่างไร อาจสรุปได้ดังนี้

1. ความมั่นคงทางพลังงานโดยรัฐ

ความมั่นคงทางพลังงานได้ถูกประกอบสร้างขึ้นมานับตั้งแต่มีการ***ตราพระราชบัญญัติควบคุมกิจการการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471*** ที่กำหนดให้ไฟฟ้าเป็นหนึ่งในกิจการสาธารณูปโภค และรัฐมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแล หากใครต้องการประกอบกิจการต้องได้รับการอนุญาตจากรัฐ ซึ่งเป็นเหมือนหมุดหมายแรกที่แสดงให้เห็นถึงสถานะ ความเป็นเจ้าของ และอำนาจในการควบคุมของกิจการไฟฟ้า ต่อมารัฐได้สนับสนุนให้ท้องถิ่นเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าผ่านการการออกกฎหมายให้รัฐให้เงินกู้ยืมแก่ท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ประกอบกิจการไฟฟ้าในยุคคณะราษฎร จากนั้นเมื่อเข้าสู่ยุคสร้างชาติสมัยใหม่ในช่วงสงครามเย็น อำนาจและความเป็นเจ้าของพลังงานได้ถูกกระชับพื้นที่รวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น การวางรากฐานความมั่นคงทางพลังงานในช่วงนี้ยึดโยงกับความมั่นคงของชาติ โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นธงนำ และมีสหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตรหลักคอยให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ทั้งด้านเทคโนโลยี การสำรวจ งบประมาณการลงทุน เมื่อมีการก่อตั้ง กฟผ.และเกิดกลไกการทำงานของ 3 การไฟฟ้าฯ ได้เป็นภาพสะท้อนของยุคสมัยที่รัฐเป็นผู้ดูแลและจัดการความมั่นคงทางพลังงานให้กับประชาชนแต่เพียงผู้เดียว

2. ความมั่นคงทางพลังงานโดยรัฐร่วมกับเอกชน

เมื่อความต้องการใช้ไฟฟ้ามีแนวโน้มพุ่งสูงขึ้นจนเกินขีดความสามารถของรัฐที่จะผูกขาดการผลิตไฟฟ้า จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างความมั่นคงทางพลังงานให้กับประเทศ ผ่านบทบาทผู้ผลิตและขายไฟฟ้าเข้าสู่ระบบป้อน กฟผ. ก่อนที่ต่อมาบทบาทของเอกชนในการร่วมมือกับรัฐได้เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าหลักแทน กฟผ.

ทั้งนี้ บทบาทของเอกชนเกิดขึ้นในบริบทที่ไฟฟ้าถูกนำมาใช้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจซึ่งเติบโตอย่างก้าวกระโดด ภายหลังการนำก๊าซจากอ่าวไทยมาใช้ ก๊าซสร้างความมั่นคงทางพลังงานในยุคนั้นอย่างลงตัว เกิดโรงไฟฟ้าก๊าซของเอกชนหลายแห่งหลังรัฐเปิดทางให้เอกชนเป็นผู้ผลิตไฟฟ้า

การจัดหาและผลิตไฟฟ้าให้มีใช้อย่างเพียงพอและต่อเนื่องถูกขับเคลื่อนด้วยบทบาทของรัฐร่วมกับเอกชนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันโดยมีก๊าซเป็นกระดูกสันหลัง ทว่าผลจากการเร่งขับเคลื่อนประเทศสู่อุตสาหกรรมทำให้ก๊าซในอ่าวไทยมีไม่เพียงพอต่อ

ความต้องการ ความมั่นคงทางพลังงานที่มีก๊าซเป็นเชื้อเพลิงหลักในช่วง 2 ทศวรรษหลัง จึงต้องเปลี่ยนไปสู่การพึ่งพาก๊าซที่นำเข้ามาจากต่างประเทศแทนแหล่งก๊าซจากในประเทศเพียงอย่างเดียว

3. ความมั่นคงทางพลังงานโดยมีประชาชนเป็นผู้รับผลกระทบ

เมื่อเวลาผ่านไป รัฐกับเอกชนซึ่งร่วมทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางพลังงานได้ผูกติดความมั่นคงนี้เข้ากับฟอสซิล ภายใต้สัญญาซื้อขายไฟฟ้าระยะยาว 25 ปี เกิดภาวะกำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองล้นเกินซึ่งเป็นผลมาจากพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าที่สูงเกินจริงในแผน PDP มาตลอดนับตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง ทำให้มีโรงไฟฟ้าและเขื่อนในระบบมากเกินความจำเป็น ซึ่งการลงทุนทั้งหมดรวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการผลิตไฟฟ้า ไม่ว่าราคาเชื้อเพลิงจะผันผวนหรือมีราคาสูงขึ้นแค่ไหน ประชาชนผู้ใช้ไฟฟ้าเป็นผู้รับภาระทั้งหมด เนื่องจากโครงสร้างค่าไฟถูกออกแบบให้ต้นทุนทุกอย่าง รวมถึงการการันตีกำไรให้เอกชนส่งผ่านมายังผู้ใช้ไฟฟ้าผ่านบิลค่าไฟ

ความมั่นคงทางพลังงานเช่นนี้ส่งผลให้ประชาชนกลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาไฟฟ้าที่รัฐเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจ และแผน PDP ทำหน้าที่กำหนดทิศทาง หากย้อนกลับไปทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลจากโครงสร้างอำนาจและความมั่นคงทางพลังงานที่ถูกสถาปนาขึ้นมา จะเห็นถึงร่องรอยของผลกระทบที่มีต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษ นับตั้งแต่การอพยพผู้คนเพื่อสร้างเขื่อนภูมิพล ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน 4 แห่งบนลุ่มน้ำแม่กลอง การสร้างเขื่อนรัชชประภา สู่การประท้วงคัดค้านก่อสร้างเขื่อนปากมูลในปี 2532 ตามมาด้วยผลกระทบจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการท่อก๊าซไทย-เมียนมา และโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย การรวมตัวคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด-บ่อนอก ไปจนถึงการต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะและชีวมวล ตลอดจนการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงและลำน้ำสาขาในยุคที่ต้องเดินหน้าสู่การใช้พลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้น

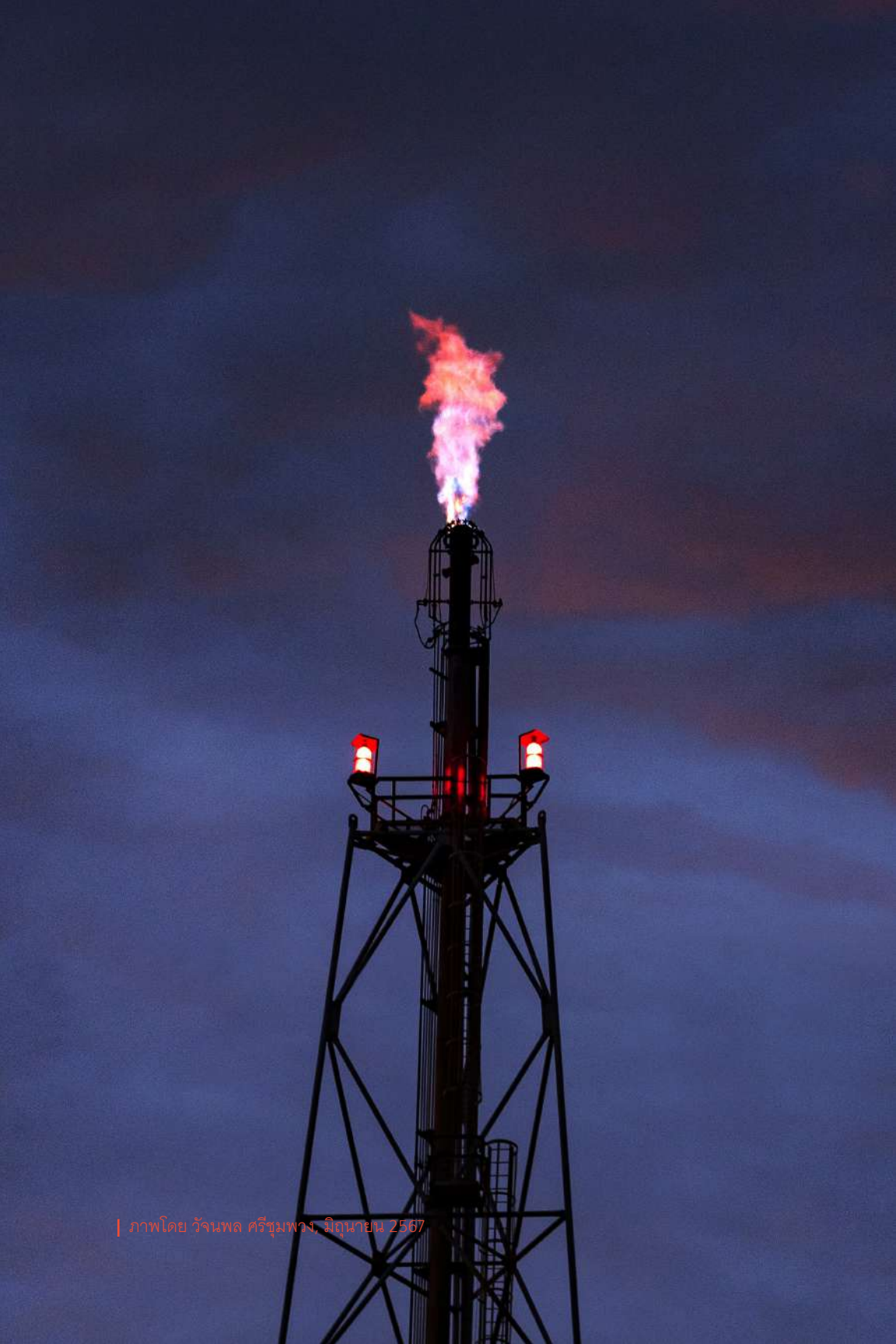

| ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, มิถุนายน 2567

บทสรุป 140 ปี เปลี่ยนผ่านพลังงานไทย
(2424-2568)

สถานการณ์ด้านพลังงานโลกและเทคโนโลยี

สงครามเย็น

★ *เข้าสู่ยุคการพัฒนาไฟฟ้าสมัยใหม่*

วิกฤตน้ำมันครั้งที่ 1 (2516-2517)

วิกฤตน้ำมันครั้งที่ 2 (2523-2524)

★ *โชติช่วงชัชวาล' เดินหน้าเศรษฐกิจประเทศด้วยอุตสาหกรรมหนัก*

เศรษฐกิจเติบโต ความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มสูงขึ้น

เชื่อนภูมิพล เปิดใช้งาน

ค้นพบก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย

★ *เริ่มผลิตไฟฟ้าจากก๊าซในประเทศ*

เส้นเวลาพัฒนาการไฟฟ้าไทยและเหตุการณ์สำคัญ

ผลิตไฟฟ้าจากแกลบ ฟืน และถ่านหิน (2427-2504)

ผลิตไฟฟ้าจากน้ำมัน ถ่านหิน และเขื่อน (2504-2524)

2427 '71 '88 '90 2500 2504 '07 2510 '12 '15 '16 '21 '23 '24 '29 '30

ความมั่นคงทางพลังงานโดยรัฐ (2500-2535)

เริ่มก่อร่างความมั่นคงทางพลังงาน

นโยบายและแผนพลังงานของประเทศไทย

ประกาศใช้ พ.ร.บ. ควบคุมกิจการฯ ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่รัฐมีหน้าที่ควบคุมดูแล

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไฟฟ้าเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดหาให้เพียงพอและต่อเนื่อง

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 *'น้ำไหลไฟสว่าง ทางดีมีงานทำ'*

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 มุ่งกระจายการเข้าถึงไฟฟ้า

กฟภ.จัดทำแผนและตั้งเป้ากระจายการเข้าถึงไฟฟ้า 100% ภายใน 25 ปี

ก่อตั้ง กฟผ. เกิดกลไก 3 การไฟฟ้าฯ รัฐดูแลกิจการไฟฟ้าโดยสมบูรณ์

ก่อตั้ง ปตท.

จัดตั้ง กพช. ทำหน้าที่กำหนดนโยบายพลังงาน

จัดทำ PDP ฉบับแรก โดย กฟผ.

เริ่มผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน

เสียงของประชาชนที่ต้องอพยพเพื่อสร้างเขื่อนภูมิพลถูกนำเสนอผ่านเพลงของศิลปินพื้นบ้าน

ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน 4 แห่งบนลุ่มน้ำแม่กลอง

ภาพผลกระทบจากการสร้างเขื่อนรัชชประภา

★ *การคัดค้านของประชาชนเริ่มปรากฏชัดจากกรณีเขื่อนน้ำโจน* (2530-2531)

★ = จุดเปลี่ยนสำคัญ

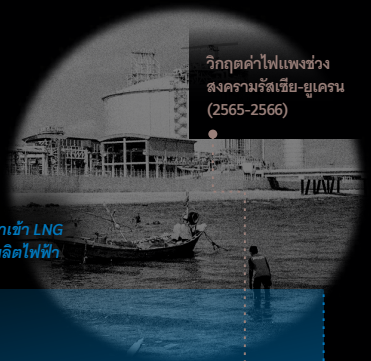

วิกฤตค่าไฟแพงช่วงสงครามรัสเซีย-ยูเครน (2565-2566)

วิกฤตต้มยำกุ้งความต้องการใช้ไฟฟ้าลดลง

เริ่มซื้อไฟฟ้าจากเขื่อนลาวภายใต้ MOU

ผลิตไฟฟ้าจากก๊าซมากกว่า 50%

นำเข้าก๊าซจากเมียนมา มาผลิตไฟฟ้าที่โรงไฟฟ้าราชบุรี

★ *นำเข้า LNG มาผลิตไฟฟ้า*

เปลี่ยนผ่านสู่การพึ่งพาก๊าซ **(2524-2541)**

ผลิตไฟฟ้าจากก๊าซเป็นหลัก (2541-ปัจจุบัน)

'32 2535 '37 '38 '40 '41 '43 '45 '46 '48 '51 '52 '54 '55 '57 2560 '62 '64 '65 '66 '67 '68

ความมั่นคงทางพลังงานโดยรัฐร่วมกับเอกชน
(2535-ปัจจุบัน)

เข้าถึงไฟฟ้า 97.7%

★ *กำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองล้นเกินค่ามาตรฐาน*

กำลังการผลิตไฟฟ้าจากเอกชนมากกว่า 50%

กำลังการผลิตไฟฟ้าจากเอกชน 68% กฟผ. 32%

★ *เปิดทางให้ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน*
- เกิด EGCO ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายแรก
- รับซื้อไฟฟ้าจาก SPP
- เกิดค่าความพร้อมจ่ายและสัญญาซื้อขายระยะยาว
- มีค่า Ft ในบิลค่าไฟ

จัดตั้งกระทรวงพลังงาน

จัดตั้ง กกพ. ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการพลังงาน

กำลังการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน 8,748 MW

รับซื้อไฟฟ้าจาก IPP

เกิดตลาดไฟฟ้าแบบผู้ซื้อรายเดียว (ESB)

ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน 10%

★ *ไทยประกาศเป้าหมาย Net Zero ในเวที COP26*

ประกาศรับซื้อ RE Big Lot ครั้งที่ 2 2,180 MW

รับซื้อพลังงานหมุนเวียนจาก SPP

รับซื้อพลังงานหมุนเวียนจาก VSPP

กำลังการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนถึง 1,000 MW เป็นครั้งแรก

ประกาศรับซื้อ Solar Rooftop ภาคประชาชนรวม 350 MW (2562-2567)

จากพลังงานหมุนเวียน 9,381 MW

ประกาศรับซื้อ RE Big Lot ครั้งที่ 1 5,203 MW

คัดค้านท่อก๊าซไทย-เมียนมา (2538-2541)

ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน 1%

คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน (2551-2560)

ผลกระทบจากโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ

คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินบ้านกรูด-บ่อนอก (2540-2547)

แคมเปญ #ค่าไฟต้องแฟร์

ข้อเสนอภาคประชาชนต่อร่างแผน PDP 2024

คัดค้านเขื่อนปากมูล (2532-2537)

คัดค้านท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย (2541-2545)

ผลักดันข้อเสนอปฏิรูประบบพลังงานจากรวมศูนย์สู่กระจายอำนาจ (2555-2556)

คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่-เทพา (2557-2565)

เรียกร้องการรับซื้อไฟฟ้า Solar Rooftop ภาคประชาชนโดยใช้ระบบ Net Metering

บทสรุปของ 140 ปี เปลี่ยนผ่านพลังงานไทย ได้นำเรามาสู่...

1. ประชาชนเข้าถึงไฟฟ้าได้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ
2. ไฟฟ้าเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษกิจ และมีบทบาทต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
3. ความมั่นคงทางพลังงานเกิดขึ้นในรูปแบบการจัดหาไฟฟ้าให้เพียงพอและต่อเนื่อง โดยรัฐมีบทบาทร่วมกับเอกชนสร้างความมั่นคงทางพลังงาน
4. โครงสร้างพลังงานมีรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและเอกชนเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าหลัก ภายใต้สัญญาซื้อขายไฟฟ้าระยะยาว
5. การผลิตไฟฟ้าผูกติดกับเชื้อเพลิงก๊าซมา 4 ทศวรรษ จนต้องพึ่งการนำเข้าก๊าซจากต่างประเทศรวม 40% ในปี 2567
6. พลังงานหมุนเวียนโดยภาคเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น
7. พลังงานหมุนเวียนที่มีแนวโน้มสร้างผลกระทบต่อสุขภาพชุมชน และสิ่งแวดล้อมยังคงเดินหน้าต่อ
8. ประชาชนเป็นผู้แบกรับต้นทุนทั้งหมดผ่านบิลค่าไฟ

เปลี่ยนที่ไม่ผ่าน...

140 ปีของการเปลี่ยนผ่านพลังงานไทยได้ทำให้ประชาชนเข้าถึงไฟฟ้า มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เศรษฐกิจเติบโตก้าวหน้าเพราะมีไฟฟ้าเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญเกิดโครงสร้างและความมั่นคงทางพลังงานที่อำนาจในการบริหารจัดการอยู่ในมือของรัฐและเอกชน โดยแทบจะไม่กระจายอำนาจสู่ประชาชน ส่งผลให้

1. ประเทศไทยยังคงมีความมั่นคงทางพลังงานที่ผูกติดอยู่กับเชื้อเพลิงฟอสซิลต่อไปด้วยสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระยะยาวกับผู้ผลิตเอกชนไม่กี่ราย และมีโรงไฟฟ้าก๊าซแห่งใหม่เข้ามาเพิ่มอีกอย่างน้อย 9 แห่ง กำลังการผลิตรวม 6,840 เมกะวัตต์[190] ทั้งที่มีกำลังการผลิตไฟฟ้าสำรองล้นเกินอยู่แล้วถึง 9,464 เมกะวัตต์[191] อีกทั้งยังมีการเดินหน้าก่อสร้างท่าเทียบเรือ LNG แห่งที่ 3 เพื่อเตรียมรองรับการใช้ LNG ที่เพิ่มขึ้นจากการมีโรงไฟฟ้าก๊าซ และมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการค้าขาย LNG ในระดับภูมิภาค หรือ LNG Regional Hub ซึ่งต้นทุนทั้งหมดถูกส่งมายังผู้ใช้ไฟฟ้า โดยที่ยังไม่มีแผนการเปลี่ยนผ่านพลังงานเพื่อปลดระวางโรงไฟฟ้าฟอสซิลออกจากระบบ

2. ประเทศไทยเดินหน้าสู่การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้นโดยสะท้อนจากการประกาศเป้าหมายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่ยังคงจำกัดวงอยู่เฉพาะผู้ผลิตเอกชน เห็นได้จากการรับซื้อพลังงานหมุนเวียนจากโครงการ RE Big Lot ทั้ง 2 รอบ ที่กลุ่มบริษัทกัลฟ์ และกันกุลมีโครงการที่ผ่านการคัดเลือกรวมกันคิดเป็น 43.49% ของกำลังการผลิตโครงการที่ผ่านการคัดเลือกทั้งหมดจาก 2 รอบ[192] และ/หรือเป็นพลังงานหมุนเวียนที่มีแนวโน้มสร้างผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม เช่น การซื้อไฟฟ้าจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่บนแม่น้ำโขงและลำน้ำสาขาเพิ่มอีกอย่างน้อย 6,907 เมกะวัตต์[193] หรือประกาศใช้กฎหมายที่ทำให้โรงไฟฟ้าขยะและชีวมวลสามารถตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อผลกระทบ

เปลี่ยนที่ไม่ผ่าน เมื่ออำนาจการผลิตไฟฟ้าไม่ได้กระจายมาสู่ประชาชน

ภายใต้โครงสร้างทางพลังงานเช่นนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง 'ประชาชน'และ 'พลังงาน' ถูกแยกห่างออกจากกัน พลังงานดูเหมือนเป็นเรื่องไกลตัว เต็มไปด้วยข้อมูลเชิงเทคนิค จนประชาชนไม่สามารถร่วมจัดการได้ บทบาทของประชาชนจึงจำกัดอยู่เฉพาะการเป็นผู้ใช้และจ่ายค่าไฟฟ้า และให้ความร่วมมือกับรัฐประหยัดไฟเมื่อประเทศเผชิญวิกฤตพลังงาน ในขณะที่ปัญหาเชิงโครงสร้างส่งผลให้การพยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าในแผน PDP สูงกว่าความต้องใช้ไฟฟ้าจริงมาอย่างต่อเนื่อง และประชาชนต้องแบกรับภาระจากการลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าก๊าซและเขื่อนขนาดใหญ่เกินความจำเป็น

ประชาชนได้ส่งเสียงคัดค้าน ถกเถียง ตั้งคำถาม และพยายามนำเสนอทางออกต่อการจัดการพลังงานเพื่อให้เกิดนโยบายพลังงานที่สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องให้เกิดการบริหารจัดการพลังงานด้วยการผลิตไฟฟ้าแบบกระจายศูนย์ จัดทำแผนพัฒนาพลังงานที่มาจากระดับพื้นที่/จังหวัดสู่ระดับประเทศ เปิดทางสนับสนุนให้ภาคประชาชน หน่วยงานภาคส่วนต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ตลอดจนผู้ประกอบการรายย่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตไฟฟ้าและขายไฟเข้าระบบ โดยเฉพาะส่งเสริมการผลิตและรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคา รวมถึงนำระบบการคิดค่าไฟแบบหักลบกลบหน่วย หรือ Net metering มาใช้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการติดตั้งโซลาร์บนหลังคาและขายไฟเข้าระบบ

ทว่าผลลัพธ์ของความพยายามผลิตพลังงานอย่างกระจายศูนย์โดยภาคประชาชนกลับได้รับการตอบสนองจากรัฐน้อยมากเมื่อเทียบกับความพยายามผลิตพลังงานอย่างรวมศูนย์โดยรัฐและเอกชน ตั้งแต่ปี 2562-2566 มีการประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังคาภาคครัวเรือนเพียง 350 เมกะวัตต์ และปิดการรับซื้อแล้วโดยที่ยังไม่มีการประกาศแผนรับซื้อเพิ่มเติม ขณะที่ในปี 2565-2567 มีการประกาศรับซื้อไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนจากผู้ผลิตเอกชนไปแล้วถึง 7,383 เมกะวัตต์ โดยเป็นพลังงานแสงอาทิตย์กว่า 4,948 เมกะวัตต์[194] ทั้งที่เงื่อนไขด้านศักยภาพและต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์อนุญาตให้ประเทศไทยมีทางเลือกในการเปลี่ยนผ่านพลังงานได้มากกว่าที่เป็นอยู่ จากการศึกษาของ National Renewable Energy Laboratory (2020)[195] พบว่าประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์สูงที่สุดในภูมิภาคอาเซียนถึง 10,538 กิกะวัตต์ หรือกว่า 3,194 เท่าของกำลังการผลิตติดตั้งจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่มีอยู่ในระบบ[196]

ขณะที่องค์การพลังงานหมุนเวียนระหว่างประเทศ (International Renewable Energy Agency) ได้ประมาณการว่าระหว่างปี 2553-2565 ต้นทุนราคาพลังงานแสงอาทิตย์เฉลี่ยทั่วโลกลดลงถึง 83% และจากการศึกษาของบริษัท Accenture (2565) บริษัทที่ปรึกษาด้านเทคโนโลยีและธุรกิจ[197] พบว่าไทยมีต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ต่ำที่สุดเป็นอันดับสองของอาเซียนรองจากเมียนมา และด้วยต้นทุนที่ถูกลงอย่างต่อเนื่องในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา อีกทั้งมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี 2566 ไทยมีต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์พร้อมระบบแบตเตอรี่สำหรับกักเก็บไฟฟ้าในราคาเทียบเท่ากับการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซ และในปี 2567 การผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์ภาคครัวเรือนมีต้นทุนลดลงมาเท่ากับการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซเช่นเดียวกัน ซึ่งส่วนทางกับต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น[198] เนื่องจากการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนไม่มีต้นทุนในส่วนของการซื้อเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้า ในขณะที่การผลิตไฟฟ้าจากก๊าซมีต้นทุนค่าเชื้อเพลิงซึ่งมีราคาแพงและผันผวนเพราะที่ต้องนำเข้า LNG ในสัดส่วนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

นอกจากนี้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ โดยเฉพาะ***การติดตั้งโซลาร์เซลล์บนหลังคายังเป็นเทคโนโลยีที่เอื้อให้ภาคครัวเรือนของประเทศไทยสามารถผลิตไฟฟ้าเองได้*** เปิดโอกาสให้ 'ผู้ใช้ไฟฟ้า' ที่เดิมต้องพึ่งพาไฟฟ้าที่ผลิตโดยเอกชนเป็นหลัก สามารถก้าวขึ้นมาเป็น ***'ผู้ใช้และผลิตไฟฟ้าด้วยตนเอง'*** พร้อมกันนี้ยังสามารถขายไฟที่ผลิตได้เข้าสู่ระบบ เป็นผู้มีส่วนร่วมทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางพลังงานให้กับประเทศได้เช่นเดียวกับภาครัฐและเอกชน เมื่อเวลาผ่านไป พัฒนาการของพลังงานแสงอาทิตย์ได้เอื้อให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงการผลิตไฟฟ้าด้วยตนเอง ตลอดจนเข้ามาเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและพลังงานไฟฟ้าไปอย่างสิ้นเชิง แต่กลับกลายว่าการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่เป็นอยู่ของไทยเกิดผลลัพธ์ตรงข้ามกับสิ่งที่ควรจะเป็น

ดังนั้น หากปล่อยให้สิ่งเหล่านี้ดำเนินต่อไป การเปลี่ยนผ่านพลังงานจึงยากที่จะ 'ผ่าน' ด่านด้านความยุติธรรม ประชาชนยังคงต้องแบกรับต้นทุนค่าใช้จ่ายต่อไปโดยไม่มีสิทธิเลือกแม้จะมีทางเลือกที่ดีกว่า เพราะอำนาจตัดสินใจไม่เคยอยู่ในมือประชาชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็น 140 ปี แห่งความโดดเดี่ยวของประชาธิปไตยทางพลังงานของไทย

การติดตั้งโซลาร์เซลล์บนหลังคา นอกจากจะเปลี่ยนให้ผู้ใช้ไฟกลายเป็นผู้ผลิตไฟฟ้า ยังส่งเสริมให้เกิดการสร้างอาชีพอย่างช่างชุมชน กระจายรายได้และโอกาสให้กับคนอีกเป็นจำนวนมาก หากได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ (ขอขอบคุณภาพจาก แสงสุริย์ พาวเวอร์ จ.ฉะเชิงเทรา)

---

[190] ประกอบด้วยโรงไฟฟ้าที่มีการลงนามเซ็นสัญญาซื้อขายไฟฟ้าแล้วจำนวน 1 แห่ง คือ โรงไฟฟ้าบูรพาเพาเวอร์ จ.ฉะเชิงเทรา 540 เมกะวัตต์ กำหนดจ่ายไฟเข้าระบบปี 2570 และโรงไฟฟ้าแห่งใหม่ในร่างแผน PDP 2024 จำนวน 8 แห่ง รวม 6,300 เมกะวัตต์

[191] ข้อมูล ณ ปี 2567

[192] JustPow. "ปัญหาของโครงการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ปี 2565–2573," 19 ธันวาคม 2567. https://justpow.co/article-re-biglot.

[193] ประกอบด้วยเขื่อนที่มีการลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้าแล้วจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ 1) เขื่อนหลวงพระบาง 1,400 เมกะวัตต์ กำหนดจ่ายไฟเข้าระบบปี 2573 2) เขื่อนปากลาย 763 เมกะวัตต์ กำหนดจ่ายไฟเข้าระบบปี 2575 3) เขื่อนปากแบง 897 เมกะวัตต์ กำหนดจ่ายไฟเข้าระบบปี 2576 4) เขื่อนเซกอง 4A/4B ปากแบง 347 เมกะวัตต์ กำหนดจ่ายไฟเข้าระบบปี 2576 และเขื่อนแห่งใหม่ในร่างแผน PDP 2024 รวม 3,500 เมกะวัตต์

[194] จาก 1) ระเบียบ กกพ. ว่าด้วยการจัดหาไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรูปแบบ Feed-in Tariff (FiT) ปี 2565-2573 สำหรับกลุ่มไม่มีต้นทุนเชื้อเพลิง พ.ศ. 2565 และ 2) ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรูปแบบ Feed - in Tariff (FiT) ปี 2565-2573 สำหรับกลุ่มไม่มีต้นทุนเชื้อเพลิง พ.ศ. 2565 (เพิ่มเติม) พ.ศ. 2567

[195] Lee, Nathan et al. *Exploring Renewable Energy Opportunities in Select Southeast Asian Countries: A Geospatial Analysis of the Levelized Cost of Energy of Utility-Scale Wind and Solar Photovoltaics* (revised June 2020). https://www.nrel.gov/docs/fy19osti/71814.pdf.

[196] ณ เดือนกรกฎาคม 2567 ประเทศไทยมีกำลังการผลิตติดตั้งไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์รวม 3,299.17 เมกะวัตต์ ข้อมูลจาก รพีพัฒน์ อิงคสิทธิ์, นวพรรษ จันทร์กระจ่าง, จินต์ หวังตระกูลดี, และภัทรดนัย วิมไตรเมต, ใช้พลังมวลชน: เพิ่มการเข้าถึงเงินทุนเพื่อติดตั้งโซลาร์ครัวเรือนด้วยโมเดลคราวด์ฟันดิงในไทย, รายงานวิจัย, เครือข่ายการเงินเพื่อรับมือกับภาวะโลกรวน (Climate Finance Network Thailand: CFNT), ตุลาคม 2567, https://climatefinancethai.com/th/here-comes-everbody-th.

[197] World Economic Forum and Accenture, *APAC System Value Analysis: Thailand 2022*. Geneva: World Economic Forum, 2022. https://www3.weforum.org/docs/WEF_APAC_SYSTEM_VALUE_ANALYSIS_THAILAND_2022.pdf.

[198] International Renewable Energy Agency (IRENA). *Renewable Power Generation Costs in 2022*. Abu Dhabi: IRENA, August 2023. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2023/Aug/IRENA_Renewable_power_generation_costs_in_2022.pdf.

รู้หรือไม่ว่า...

1. หลังประเทศเยอรมนีเปิดทางให้ประชาชนที่ติดตั้งโซลาร์เซลล์ขายไฟฟ้าคืนให้กับรัฐได้ เมื่อสิ้นสุดปี 2565 เยอรมนีเป็นหนึ่งในประเทศที่มีสัดส่วนการพึ่งพาพลังงานหมุนเวียนถึง 46.3% ช่วยให้ประเทศข้ามผ่านวิกฤตราคาพลังงานที่พุ่งสูงขึ้นจากสงครามรัสเซีย-ยูเครนไปได้

2. การผลิตไฟฟ้าของประเทศไทยเคยมีช่วงใช้ระบบกระจายศูนย์มาก่อน หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โรงไฟฟ้าขนาดเล็กที่ใช้น้ำมันและวัสดุเหลือใช้จากภาคการเกษตรเริ่มขยายตัวในต่างจังหวัด จากเดิมที่มีเฉพาะในกรุงเทพฯ โรงไฟฟ้าเหล่านี้ผลิตและขายไฟฟ้าให้กับคนในพื้นที่ เกิดการกระจายศูนย์ด้านพลังงานโดยธรรมชาติ นอกจากนี้ รัฐบาลยังออกกฎหมายเอื้อให้ท้องถิ่นกู้เงินจากรัฐเพื่อนำไปใช้ประกอบกิจการไฟฟ้าได้ ถือเป็นการส่งเสริมความเจริญให้ท้องถิ่นด้วยการสนับสนุนสิทธิเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากรัฐและนำเงินที่ได้ไปผลิตไฟฟ้าใช้เองในพื้นที่ แต่ภายหลังระบบไฟฟ้าของไทยค่อยๆ เปลี่ยนเป็นการผลิตแบบรวมศูนย์พร้อมกับการพัฒนาระบบโครงข่ายสายส่งไฟฟ้าแรงสูง การผลิตไฟฟ้าจึงมาจากโรงไฟฟ้าหรือเขื่อนขนาดใหญ่เป็นหลัก โดยมีระบบสายส่งนำไฟฟ้าไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

3. ประเทศไทยเคยใช้ระบบการรับซื้อไฟฟ้าแบบระบบหักลบกลบหน่วยหรือ Net Metering ในปี 2545 ช่วงเริ่มเปิดรับซื้อไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนจากผู้ผลิต VSPP ครม.มีมติเห็นชอบระเบียบให้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนขนาดเล็กมากไม่เกิน 1 เมกะวัตต์ เชื่อมต่อกับระบบสายส่งและขายไฟเข้าระบบได้ โดยคิดราขายด้วยระบบ Net Metering หากผู้ผลิตไฟฟ้าพลังงานหมุนเวียนขนาดเล็กมากใช้ไฟฟ้ามากกว่าที่ผลิตได้ ต้องจ่ายค่าไฟฟ้าในราคาขายปลีกของการไฟฟ้าฯ แต่ถ้าผลิตไฟได้มากกว่าที่ใช้ ผู้ผลิตไฟฟ้าจะมีรายได้จากการขายไฟส่วนเกินในราคาขายส่งซึ่งถูกกว่าราคาขายปลีก 20% แต่ภายหลังได้มีการยกเลิกระบบนี้ไป ส่วนการรับซื้อไฟฟ้าจากโซลาร์บนหลังภาคครัวเรือนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นระบบ Net Billing โดยไม่มีการนำหน่วยไฟฟ้าจากการผลิตมาหักลบกับการใช้ไฟฟ้าแล้วนำไปคำนวนค่าไฟอย่าง Net Metering แต่จะเป็นการคำนวนแยกกันระหว่างรายได้จากการขายไฟซึ่งคิดจากจำนวนหน่วยไฟฟ้าที่ผลิตได้คูณกับราคารับซื้อซึ่งอยู่ที่ 2.2 บ./หน่วย และค่าไฟจากการใช้ไฟฟ้าโดยนำหน่วยไฟฟ้าที่ใช้คูณกับอัตราค่าไฟในราคาขายปลีกของการไฟฟ้า จากนั้นจึงนำเงินทั้งสองส่วนมาหักลบกันเป็นราคาค่าไฟสุทธิที่ต้องจ่ายหรือได้รับในแต่ละเดือน

"

กิจการพลังงานในโลกปัจจุบันเป็นธุรกิจแสนๆ ล้าน แต่กลับเป็นกิจการที่ถูกสังคมตรวจสอบน้อยที่สุด เพราะศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพลังงานมักจะกีดกันคนอื่นๆ ออกไป ด้วยเหตุผลว่าพลังงานเป็นเรื่องเทคนิคที่คนทั่วไปไม่อาจเข้าใจได้ วิธีที่จะทำอย่างนี้ได้ก็โดยการทำให้พลังงานไม่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับอะไรเลยนอกจากการผลิต และกำไรเชิงธุรกิจของผู้ลงทุน

"

นิธิ เอียวศรีวงศ์
กรกฎาคม 2550

ส่วนหนึ่งของคำนิยม เดชรัต สุขกำเนิด, *พลังงาน : งานที่มีพลัง* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว, 2551).

ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, ธันวาคม 2567

บทที่ 9

จะดีกว่านี้ไหมถ้า

| ซ้าย : ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, ธันวาคม 2567

จะดีกว่านี้ไหมถ้า...***เรามีค่าไฟที่เป็นธรรมต่อผู้ใช้ไฟฟ้ามากกว่านี้?***

จะดีกว่านี้ไหมถ้า...***เราได้เลือกใช้ไฟฟ้าที่ผลิตอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม?***

จะดีกว่านี้ไหมถ้า...***ทุกคนสามารถเข้าถึงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์?***

จะดีกว่านี้ไหมถ้า...***เรามีสิทธิขายไฟฟ้าเข้าระบบได้อย่างเต็มศักยภาพ?***

จะดีกว่านี้ไหมถ้า...***การวางแผนพลังงานคำนึงถึงประชาชน?***

จะดีกว่านี้ไหมถ้า...***ความมั่นคงทางพลังงานมีประชาชนอยู่ในสมการ?***

หากเรามุ่งหวังถึงอนาคตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่

ภาพอนาคตเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องไม่ใช่แค่การเดินหน้าสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานดังที่เป็นมา

แต่เราต้องขับเคลื่อนและผลักดันเพื่อเดินหน้าไปสู่ ***'การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม'*** ที่คำนึงถึงประชาชนทุกคนโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

'การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม' คืออะไร[199]

การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม หรือ Just Energy Transition (JET) มาจากคำว่า ***'การเปลี่ยนผ่านพลังงาน (Energy Transition)'*** ซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนจากการผลิตและการบริโภคที่ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลเป็นหลัก ไปใช้แหล่งพลังงานที่ผลิตคาร์บอนต่ำหรือคาร์บอนเป็นศูนย์ ซึ่งจำเป็นต้องเร่งดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างเร็วที่สุดเท่าที่ทำได้ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายรับมือกับภาวะโลกเดือด รวมกับคำว่า ***'ยุติธรรม (Just)'***

ดังนั้น ***'การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม'*** จึงหมายถึง***การเปลี่ยนผ่านพลังงานในทางที่ยุติธรรมกับทุกภาคส่วน ไม่ส่งผลให้ประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต้องรับภาระหรือผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านเกินสมควร หรือถูกกีดกันออกจากการผลิตหรือใช้พลังงานคาร์บอนต่ำหรือคาร์บอนเป็นศูนย์*** โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่อาจได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านพลังงาน เช่น แรงงานในอุตสาหกรรมฟอสซิล ครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย รวมถึงชุมชน

ความยุติธรรมในการเปลี่ยนผ่านพลังงาน ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่

1. ***ความยุติธรรมเชิงกระจาย (Distributive Justice)*** การกระจายประโยชน์และผลเสียจากการเปลี่ยนผ่านพลังงานอย่างยุติธรรม ไม่มีคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถูกกีดกันออกจากประโยชน์ที่ควรได้รับ หรือแบกรับผลกระทบเชิงลบเกินควร
2. ***ความยุติธรรมเชิงกระบวนการ (Procedural Justice)*** มีกลไกการมีส่วนร่วมที่มีความหมาย เปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านพลังงาน โดยเฉพาะผู้ที่จะได้รับผลกระทบสูงสุด
3. ***ความยุติธรรมเชิงการตระหนักรับรู้ (Recognition Justice)*** เน้นการรับรู้ในศักดิ์ศรีของมนุษย์ มองเห็นความอยุติธรรมที่สั่งสมมาจากในอดีต โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมของกลุ่มเปราะบาง เมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และพยายามขจัดการดูหมิ่นศักดิ์ศรี
4. ***ความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู (Restorative Justice)*** เน้นการชดเชยเยียวยาความสูญเสีย และความเสียหายที่เกิดจากภาคพลังงานในอดีต

---

[199] แนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมประเทศไทย (Fair Finance Thailand). รายงานการวิจัย *แนวทางการจัดกลุ่มกิจกรรมเศรษฐกิจเขียวตามนิยามเดียวกัน (Thailand Taxonomy) เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม (Just Energy Transition)*. สิงหาคม 2566. https://fairfinancethailand.org/media/o3dbbljz/aw_jet-finalized.pdf.

เปลี่ยนผ่านพลังงานอย่างไรจึงจะยุติธรรมสำหรับทุกคน

การเปลี่ยนผ่านไปสู่การผลิตหรือใช้พลังงานคาร์บอนต่ำหรือคาร์บอนเป็นศูนย์ จำเป็นต้องมีแผนการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ทั้งการปลดระวางการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างน้ำมัน ถ่านหิน ก๊าซ และเดินหน้าสนับสนุนการผลิตและใช้พลังงานหมุนเวียน อีกทั้งควรพิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อผู้มีส่วนได้เสียอย่างรอบด้าน เพื่อให้มั่นใจว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรมสำหรับทุกคน เช่น

1. การปลดระวางโรงไฟฟ้าถ่านหินหรือก๊าซออกจากระบบ จำเป็นต้องมีแผนรองรับสำหรับแรงงานที่จะตกงาน มีระบบสนับสนุนหรือชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ มีแผนการฟื้นฟูพื้นที่เหมืองถ่านหิน แหล่งก๊าซ และโรงไฟฟ้าภายหลังหยุดดำเนินการ ให้ปลอดภัยต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีกลไกสนับสนุนด้านการเงินและองค์ความรู้เพื่อให้ผู้ประกอบการมีความพร้อมต่อการยุติการดำเนินกิจการโรงไฟฟ้าฟอสซิล เป็นต้น

2. การเดินหน้าสู่การผลิตและใช้ไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ควรตระหนักถึงกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่อาจถูกกีดกันจากการเข้าถึงพลังงานหมุนเวียนเนื่องจากข้อจำกัดด้านรายได้ ถึงแม้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์จะมีต้นทุนถูกลงจากเดิมมากแล้วก็ตาม แต่รัฐควรสนับสนุนทางการเงินหลากหลายรูปแบบอย่างเหมาะกับข้อจำกัดหรือเงื่อนไขของคนแต่ละกลุ่มเพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้าถึงแหล่งเงินทุนติดตั้งโซลาร์เซลล์เพื่อผลิตไฟฟ้าใช้ด้วยตนเองได้

3. ถึงแม้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนจะปล่อยคาร์บอนฯ ต่ำหรือเป็นศูนย์ แต่ไม่ใช่เครื่องการันตีว่าจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในมิติอื่นๆ เช่น โซลาร์ฟาร์มขนาดใหญ่อาจส่งผลให้ความร้อนโดยรอบเพิ่มสูงขึ้นและส่งผลต่อระบบนิเวศ การเปลี่ยนพื้นที่เกษตรเป็นโซลาร์ฟาร์มที่ทำให้พื้นที่เกษตรลดลง และการเวนคืนพื้นที่โดยรัฐเพื่อสร้างโซลาร์ฟาร์มอาจทำให้เกษตรกรรายย่อยและกลุ่มชาติพันธุ์อาจต้องสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยและวิถีชีวิต ในกระบวนการขนส่งเชื้อเพลิงมายังโรงไฟฟ้าขยะหรือชีวมวลในพื้นที่ชุมชน อาจเพิ่มความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุต่อคนในชุมชน รวมถึงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่ส่งผลให้ประชาชนต้องอพยพโยกย้ายออกจากพื้นที่ สูญเสียอาชีพและรายได้ และต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

เมื่อเปลี่ยนจึงผ่าน สู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม

เงื่อนไขทางเทคโนโลยีและต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ถูกลงอนุญาตให้ประชาชนซึ่งในอดีตเป็นเพียงผู้ใช้ไฟฟ้า ปัจจุบันสามารถเป็นทั้งผู้ใช้ผู้ผลิต และมีบทบาทสำคัญต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในยุคโลกเดือดไปพร้อมกัน

จะดีกว่านี้ไหม? ถ้าการเปลี่ยนผ่านพลังงานในอนาคตอันใกล้เป็นการเปลี่ยนผ่านที่ให้ความสำคัญกับประชาชนทุกคนโดยไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ทั้งในฐานะผู้ได้รับประโยชน์และผู้อาจได้รับผลกระทบ การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม ไม่ใช่แค่การเปลี่ยนเชื้อเพลิงหรือเทคโนโลยีที่ใช้ผลิตไฟฟ้า แต่จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขเพื่อให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม โดยเริ่มต้นจาก

1. ***เปลี่ยนวิธีคิดของการจัดการพลังงานจากรวมศูนย์สู่กระจายอำนาจ :*** เปลี่ยนการสร้างความมั่นคงทางพลังงานที่เน้นระบบผลิตและบริหารจัดการแบบรวมศูนย์สู่การกระจาย สร้างระบบที่คนทุกกลุ่มมีสิทธิผลิตและขายไฟฟ้าโดยไม่ต้องผูกขาดการซื้อขายไฟฟ้ากับเอกชนเพียงไม่กี่รายด้วยสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระยะยาวที่ประชาชนเป็นผู้แบกรับความผันผวนตลอดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา
2. ***เปิดทางให้ผู้ใช้ไฟฟ้าได้เป็นผู้ผลิตเพื่อสร้างทางเลือกให้ประชาชน :*** อำนวยความสะดวกให้ประชาชนมีสิทธิเลือกเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์บนหลังคาและขายไฟเข้าระบบได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยมีกลไกสนับสนุนทางการเงินพร้อมกับปลดล็อกเงื่อนไขทางกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรค เช่น ลดขั้นตอนการขออนุญาตติดตั้งโซลาร์บนหลังคา
3. ***ส่งเสริมพลังงานหมุนเวียนที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม :*** แม้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนจะปล่อยก๊าซเรือนกระจกน้อยกว่าเชื้อเพลิงฟอสซิล แต่ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ต่อชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม หากมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม จำเป็นต้องสนับสนุนให้เกิดการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรูปแบบที่ยั่งยืน มีความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่พลังงานหมุนเวียนในรูปแบบใดก็ได้ เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนกลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานหมุนเวียน

4. ***ลด-ละ-เลิกการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลโดยมีแผนการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ชัดเจน :*** ยุติแผนการก่อสร้าง และ/หรือ ยกเลิกสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับโรงไฟฟ้าฟอสซิลแห่งใหม่ที่จะเกิดขึ้นในแผน PDP เพื่อลดการลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าและท่าเทียบเรือ LNG โดยไม่จำเป็น ทำให้ประชาชนต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่าย และไม่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ทั้งนี้ต้องมีการจัดทำแผนการเปลี่ยนผ่านพลังงานเพื่อเตรียมปลดระวางโรงไฟฟ้าฟอสซิลออกจากระบบ และเดินหน้าสู่การใช้พลังงานหมุนเวียนเพิ่มขึ้น

5. ***กลับไปแก้ไขความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจดำเนินนโยบายพลังงานในอดีต:*** ความสูญเสียและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจดำเนินนโยบายพลังงานในอดีตอาจไม่สามารถย้อนกลับไปเปลี่ยนแปลงได้ แต่สามารถชดเชยเยียวยารวมถึงฟื้นฟูเพื่อแก้ไขให้เกิดความยุติธรรมกับทุกฝ่ายได้ เช่น การเยียวยาชดเชยกรณีสูญเสียรายได้และอาชีพจากการสร้างเขื่อนที่ส่งผลให้ระบบนิเวศเปลี่ยนไป หรือจัดทำมาตรการฟื้นฟูระบบนิเวศแหล่งน้ำเพื่อให้ชุมชนสามารถกลับไปประกอบอาชีพประมงตามเดิมได้

ข้อเสนอเหล่านี้จะทำให้เราก้าวไปสู่การเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม อำนาจในการจัดการพลังงานจะได้รับการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาชนมากขึ้น ‘ประชาชน’ จะไม่เป็นเพียงแค่ผู้ใช้ไฟที่ต้องแบกรับทั้งต้นทุนและผลกระทบจากการวางแผนพลังงานอีกต่อไป

| ชาวประมงที่ยังคงต้องดำเนินชีวิตต่อไป ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีวันหวนกลับของทะเลมาบตาพุด จากการถูกเลือกให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาก๊าซและอุตสาหกรรมเมื่อ 40 กว่าปีที่แล้ว (ภาพโดย วัจนพล ศรีชุมพวง, กรกฎาคม 2567)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. *รายงานความโปร่งใสรายสองปี ฉบับที่ 1 (BTR1) ฉบับประชาชน.* กรุงเทพฯ: 2568.

กรมประชาสัมพันธ์. "ครม. มีมติอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ พ.ศ. ....," 30 กรกฎาคม 2568. https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/33/iid/410309.

กรุงเทพธุรกิจ, 1 กรกฎาคม 2531.

กรุงเทพธุรกิจ, 11 สิงหาคม 2531.

กรุงเทพธุรกิจ, 18 พฤษภาคม 2535.

กรุงเทพธุรกิจ, 20 พฤษภาคม 2535.

กรุงเทพธุรกิจ, 8 กันยายน 2535.

กรุงเทพธุรกิจ. "GULF ดีเดย์ลงทุน 6 หมื่นล้านท่าเรือมาบตาพุด ก่อสร้างสิ้นปี 68 และเปิดใช้เชิงพาณิชย์ Q1/72," 24 มิถุนายน 2568. https://bangkokbiznews.com/finance/stock/1186431.

กรุงเทพธุรกิจ. "RATCH ยอมรับเขื่อนเซเปียน-เซน้ำน้อยแตก," 24 กรกฎาคม 2561. https://www.bangkokbiznews.com/business/808523.

กรุงเทพธุรกิจ. "พลังงานดับฝัน 'Net Metering' ติดโซลาร์รูฟที่บ้าน ยังหักลบค่าไฟไม่ได้," 12 กรกฎาคม 2566. https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1078058.

กฤติยาพร วงษา. *อนาคตพลังงานไทย.* เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2557.

กลุ่มราษฎรรักษ์ป่าตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่. *เขื่อนแก่งเสือเต้น: 23 ปี แห่งการต่อสู้ของชาวสะเอียบ,* 2555. https://www.livingriversiam.org/images/pub/kstd_a23.pdf.

กองสนเทศเศรษฐกิจ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. "ความร่วมมือด้านพลังงานไฟฟ้ากับประเทศเพื่อนบ้าน." 16 กุมภาพันธ์ 2553 . https://share.google/rrFEqTUCEIWGmH6wh.

กัญจน์ ทัตติยกุล. "หยุดโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน ปกป้องพื้นที่อาหารอันอุดมสมบูรณ์," *Change.org,* 14 ตุลาคม 2556. https://www.change.org/StopCoal.

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. *โรงแยกก๊าซธรรมชาติ,* กรุงเทพฯ: 2528.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) .*120 ปี ไฟฟ้าไทย พุทธศักราช 2427-2547.* นนทบุรี: 2547. https://www.egat.co.th/home/wp-content/uploads/2021/07/egat-120yr-of-thai-electricity.pdf

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). "ข้อมูลสัดส่วนเชื้อเพลิงที่นำมาใช้ผลิตไฟฟ้าในระบบของ กฟผ. (มกราคม 2568)." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2568. https://www.egat.co.th/home/statistics-fuel-usage.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). *50 ปี การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.* นนทบุรี: 2562. https://www.egat.co.th/home/wp-content/uploads/2021/07/50th-Anniversary.pdf.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). *50 ปี สายส่ง สานสัมพันธ์ พลังงาน ลาว ไทย มั่นยืน.*นนทบุรี: 2560. https://hdl.handle.net/20.500.14156/589101.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). *เขื่อนเขาแหลมและโรงไฟฟ้าพลังน้ำ,* พฤศจิกายน 2528. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:310771.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.). *โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่และท่าเทียบเรือบ้านคลองรั้ว,* เมษายน 2558. http://projects-pdp2010.egat.co.th/projects1/images/Article/001.pdf.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ). "ปัญหามลภาวะอากาศโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ปี 2535." 4 พฤศจิกายน 2559. https://mpp.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=468.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ). "โรงไฟฟ้าแม่เมาะ (ความเป็นมา)." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567. https://www.egat.co.th/home/maemoh-pp-about-2.

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.). "พ.ศ. 2427–2502: แรกมีไฟฟ้าใช้ในประเทศไทย," ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2568. https://www.pea.co.th/about-pea/history-detail.

ก้าวไกลของประชาชน/Move Forward (@MFPThai). "เปิดแผนชัดๆ เนื้อๆ เน้นๆ เลือกก้าวไกลได้ค่าไฟถูก: นโยบาย Net Metering เปลี่ยนแดดเป็นเงินด้วยการปลดล็อคระบบขายไฟมิเตอร์หมุนกลับ," (X), 19 เมษายน 2566. https://x.com/MFPThai.

กุลธิดา สามะพุทธิ. "โครงการท่อก๊าซไทย-พม่ากับคำเตือนที่เป็นจริง," *สารคดี* 16 (185): 26, 28.

กุลธิดา สามะพุทธิ. "โครงการท่อส่งก๊าซไทย-พม่า: 700 กิโลเมตรบนความขัดแย้ง," *สารคดี* 13 (156): 62-82.

กุลธิดา สามะพุทธิ. "เหตุเกิดที่ประจวบคีรีขันธ์ วันที่ 'โรงไฟฟ้า' มาเยือน," *สารคดี* 16 (189): 118-134.

ขนิษฐา แซ่เอี้ยว. *อาหาร-ถ่านหิน : จุดตัดการพัฒนาบนพื้นที่เกษตรกรรมพนมสารคาม-สนามชัยเขต.* นนทบุรี: ศูนย์ประสานงานการพัฒนาระบบและกลไกการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2555.

ข่าวการไฟฟ้า, ตุลาคม-ธันวาคม 2510.

ข่าวพาณิชย์, 23 ตุลาคม 2534.

ข่าวพาณิชย์, 7 ตุลาคม 2524.

ข่าวสด, 13 กันยายน 2524.

คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ขั้นตอนในการกำกับอัตราค่าบริการในการประกอบกิจการพลังงาน ตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550."

คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ประกาศ กกพ. เรื่อง ประกาศรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรูปแบบ Feed - in Tariff (FiT) ปี 2565 - 2573 สำหรับกลุ่มไม่มีต้นทุนเชื้อเพลิง พ.ศ. 2565 (เพิ่มเติม) พ.ศ. 2567."

คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ประกาศเชิญชวนการรับซื้อไฟฟ้าโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคาสำหรับภาคประชาชนประเภทบ้านอยู่อาศัย พ.ศ. 2562."

คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.). "ระเบียบ กกพ. ว่าด้วยการจัดหาไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียนในรูปแบบ Feed-in Tariff (FiT) ปี 2565 - 2573 สำหรับกลุ่มไม่มีต้นทุนเชื้อเพลิง พ.ศ. 2565."

คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. "ข่าวดี!! ต้นทุนค่าไฟลด 'กกพ.' ดัน 3 ทางเลือกทบทวนค่าไฟส่งท้ายปีที่ 3.98–5.10 บาท/หน่วย," ข่าวประชาสัมพันธ์, 17 กรกฎาคม 2568.
https://www.erc.or.th/th/news-release/3268.

คณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. (กกพ). "ประกาศคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน เรื่อง กรอบหลักเกณฑ์การกำหนดอัตราค่าไฟฟ้า (Electricity Tariff Regulatory Framework) พ.ศ. 2564."

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 1/2545 (ครั้งที่ 88), 18 เมษายน 2545.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 1/2546 (ครั้งที่ 93), 7 กรกฎาคม 2546.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 1/2547 (ครั้งที่ 96), 22 เมษายน 2547.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 1/2562 (ครั้งที่ 16), 24 มกราคม 2562.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 10/2543 (ครั้งที่ 80), 27 ตุลาคม 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 11/2543 (ครั้งที่ 81), 27 ธันวาคม 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2540 (ครั้งที่ 63), 2 มิถุนายน 2540.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2542 (ครั้งที่ 68), 20 กันยายน 2542.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2544 (ครั้งที่ 83), 22 เมษายน 2544.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2545 (ครั้งที่ 89), 8 กรกฎาคม 2545.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2546 (ครั้งที่ 94), 1 กันยายน 2546.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2547 (ครั้งที่ 97), 28 กรกฎาคม 2547.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 2/2566 (ครั้งที่ 165), 9 มีนาคม 2566.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2540 (ครั้งที่ 64), 30 กรกฎาคม 2540.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2544 (ครั้งที่ 84), 2 กรกฎาคม 2544.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2545 (ครั้งที่ 90), 12 กันยายน 2545.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2546 (ครั้งที่ 95), 26 พฤศจิกายน 2546.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2547 (ครั้งที่ 98), 23 ธันวาคม 2547.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2549 (ครั้งที่ 106), 4 กันยายน 2549.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 3/2565 (ครั้งที่ 158), 6 พฤษภาคม 2565.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 4/2540 (ครั้งที่ 65), 10 กันยายน 2540.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 4/2542 (ครั้งที่ 70), 4 ตุลาคม 2542.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 4/2544 (ครั้งที่ 85), 10 กันยายน 2544.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 4/2545 (ครั้งที่ 91), 2 ตุลาคม 2545.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 4/2549 (ครั้งที่ 107), 6 พฤศจิกายน 2549.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 5/2543 (ครั้งที่ 75), 26 เมษายน 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 5/2544 (ครั้งที่ 86), 26 กันยายน 2544.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 5/2545 (ครั้งที่ 92), 14 พฤศจิกายน 2545.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 5/2549 (ครั้งที่ 108), 4 ธันวาคม 2549.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 6/2543 (ครั้งที่ 76), 13 กรกฎาคม 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 6/2544 (ครั้งที่ 87), 26 พฤศจิกายน 2544.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 6/2549 (ครั้งที่ 109), 26 ธันวาคม 2549.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 6/2552 (ครั้งที่ 128), 26 พฤศจิกายน 2552.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 7/2543 (ครั้งที่ 77), 16 สิงหาคม 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 7/2565 (ครั้งที่ 162), 7 พฤศจิกายน 2565.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 8/2543 (ครั้งที่ 78), 31 สิงหาคม 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 9/2543 (ครั้งที่ 79), 28 กันยายน 2543.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, มติ ครั้งที่ 9/2550 (ครั้งที่ 118), 7 ธันวาคม 2550.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. มติ ครั้งที่ 1/2539 (ครั้งที่ 55), 8 กุมภาพันธ์ 2539.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. มติ ครั้งที่ 1/2540 (ครั้งที่ 62), 12 กุมภาพันธ์ 2540.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. มติ ครั้งที่ 1/2542 (ครั้งที่ 67), 10 กุมภาพันธ์ 2542.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. มติ ครั้งที่ 1/2544 (ครั้งที่ 82), 16 มีนาคม 2544.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. มติ ครั้งที่ 2/2553 (ครั้งที่ 131), 28 มิถุนายน 2553.

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. มติ ครั้งที่ 5/2540 (ครั้งที่ 66), 24 ตุลาคม 2540.

คณะกรรมการบริหารนโยบายพลังงาน, มติ ครั้งที่ 12/2565 (ครั้งที่ 50), 22 สิงหาคม 2565.

คณะกรรมการบริหารนโยบายพลังงาน, มติ ครั้งที่ 5/2562 (ครั้งที่ 79), 3 พฤษภาคม 2562.

คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 15 สถาบัน. *เขื่อนน้ำโจน: การพัฒนาประเทศผิดแนวทาง (ความพินาศของชีวิตและธรรมชาติ)*, พฤศจิกายน 2530.

คณะทำงานวิชาการเฉพาะประเด็นการปฏิรูประบบพลังงานหมุนเวียน. *พลังงานเรา(ต้อง)จัดการได้: เอกสารจุดประเด็นเพื่อการปฏิรูประบบพลังงานหมุนเวียนอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน,* เผยแพร่ครั้งแรกในงานประชุมสมัชชาปฏิรูปประเทศไทยระดับชาติ ครั้งที่ 3, 31 พฤษภาคม - 2 มิถุนายน 2556.

โครงการ "บันทึก 6 ตุลา" (Documentation of Oct 6). "2.3.1 การต่อสู้เพื่อเอกราช," ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2568. https://doct6.com/learn-about/how/chapter-2/2-3/2-3-1.

จำรัส สุนทรสมัย. *ไฟฟ้าปฏิบัติการ,* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2519.

จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์. "ยันฮีมา บ้านนาหาย." *เอกสารประกอบนิทรรศการคลังข้อมูลชุมชน เรื่อง สามเงา จ.ตาก,* ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. https://sac-research.sac.or.th/uploads/article/2020_20200630214418-1.pdf.

เจด็จ คชฤทธิ์. "ความยากจนในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง: มุมมองและข้อสังเกตบางประการ." *วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ 3* (2): 109-138.

ชลธร วงศ์รัศมี. "Dust Atlas 2: เมื่อฝุ่นสัญจร," *The 101 World*, 9 เมษายน 2561. https://www.the101.world/dust-atlas-ep2.

ชลธร วงศ์รัศมี. "คุยกับ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ: ทุ่งใหญ่นเรศวร ชนวนรวมพลังนักศึกษา," *The 101 World*, 16 กุมภาพันธ์ 2561. https://www.the101.world/chainarong-interview.

ชลธร วงศ์รัศมี. "เมื่อปลาไทยมาจากเขมร และไฟฟ้ามาจากลาว: นณณ์ ผาณิตวงศ์," *The101.world*, 24 สิงหาคม 2561. https://www.the101.world/non_panitwong_interview.

ชัชฎา กำลังแพทย์. *ประยุทธ์ไม่ใช่สฤษดิ์: พลวัตรัฐราชการไทยจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคเสื่อมถอย.* กรุงเทพฯ : อิลลูมิเนชันส์อิดิชั่น, 2564.

ชัชวาล จันทรวิจิตร และคณะ. 2553. "ผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการพัฒนาเหมืองถ่านหินแบบเปิด การกำหนดขอบเขตและแนวทางการศึกษา." *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข 4* (2): 207-219.

https://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/2989/hsri-journal-v4n2-p207-219.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

ชัย ศุภสิน. *กรณีศึกษา การร้องเรียนของราษฎรต่อบริษัทเอสโซ่เอ็กซิโพลเรชั่นแอนด์โปรดักชั่นโคราชอิงค์,* กรุงเทพฯ: กองเชื้อเพลิงธรรมชาติ กรมทรัพยากรธรณี, 2542.
https://library.dmr.go.th/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&skin=S&mmid=5843&bid=2237.

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. "4 ทศวรรษของความทุกข์: ผลกระทบจากโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่ที่ถูกลืม," ThaiBPS, 2558.
https://www.thaipbs.or.th/thecitizen/node/3179.

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. "อันดามัน: ความรู้ท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมเชิงวัฒนธรรมการเมืองเรื่องความรู้ และความเป็นธรรมทางสังคมด้านสุขภาวะ," *วิจัยสังคม 39* (2): 109-138.

ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. *30 ปี ผามองและทองปาน: ประวัติศาสตร์การเมืองของการพัฒนาลุ่มน้ำโขงยุคสงครามเย็น,* เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ "ลุ่มน้ำโขง: วิกฤติ การพัฒนา และทางออก," 25–26 มกราคม 2549, โรงแรมรอยัลแม่โขง, หนองคาย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549. (เอกสารสัมมนาแม่น้ำโขง หมายเลข 3).
https://www.openbase.in.th/files/ebook/textbookproject/seminakong001.pdf.

ณัฐพล ใจจริง. *ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี: การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500.* นนทบุรี:ฟ้าเดียวกัน, 2563.

ณิชา พัฒนเลิศพันธ์. "สุรจิต ชิรเวทย์: ผู้กลับมาต่อสู้เพื่อบ้านเกิดด้วยกฎหมายและหลอมรวมคน 'ประชาคมคนรักแม่กลอง'." *a day,* 14 กุมภาพันธ์ 2564.
https://adaymagazine.com/home-samutsongkhram-maekong.

เดชรัต สุขกำเนิด, ชาลี เจริญลาภนพรัตน์, ธนพล เพ็ญรัตน์, ประสาท มีแต้ม, ศุภกิจ นันทะวรการ, และอิฐบูรณ์ อ้นวงษา. *ปฏิวัติพลังงานบนหลังคา.* กรุงเทพฯ: Greenpeace Thailand, กองทุนแสงอาทิตย์, สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร, และมูลนิธินโยบายสุขภาวะ, 2563.

เดชรัต สุขกำเนิด, ธารา บัวคำศรี, และศุภกิจ นันทะวรการ. *โรงไฟฟ้านิวเคลียร์: อย่าปิดแผ่นฟ้าด้วยฝ่ามือ,* กรุงเทพฯ: Greenpeace Southeast Asia และมูลนิธินโยบายสุขภาวะ, 2550.

เดชรัต สุขกำเนิด. "สรุปปัญหาทางสุขภาพเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก กรณีศึกษาการพัฒนาพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง," เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "นโยบายสาธารณสุขกับสุขภาพประชาชน: กระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ." สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. 31 กรกฎาคม 2544.

เดชรัต สุขกำเนิด. *พลังงาน งานที่มีพลัง เล่ม 2.* นนทบุรี: มูลนิธินโยบายสุขภาวะ, 2555.

เดชรัต สุขกำเนิด. *พลังงาน: งานที่มีพลัง,* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโลกสีเขียว, 2551.

เดชรัต สุขกำเนิดม, ศุภกิจ นันทะวรการ, วิภวา ชื่นชิต, และสุพรรณี ศฤงฆาร. *อนาคตระยอง เส้นทางสู่สังคมสุขภาพ.* นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2551.

โดม ไกรปกรณ์. "ขบวนการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ. 2525–2535: ศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ตติยา ตราชู. "'บึงห้วยโจด' เมื่อแหล่งน้ำธรรมชาติกลายเป็นบ่อบำบัดน้ำเสีย," *ประชาไท.* 20 ธันวาคม 2566. https://prachatai.com/journal/2023/12/107309.

เต่าสุวรรณ (ครอบครัว). "ช่างก่อสร้างโรงไฟฟ้าวัดเลียบ," *(เอื้อเฟื้อภาพ).*

ทรงวุฒิ จุลละนันท์ และ วันนิษา แสนอินทร์. "20 ปี การจากไป 'สำเนา ศรีสงคราม': อดีตอันเจ็บปวดของมลพิษน้ำพอง อนาคตที่คลุมเครือ," *The Isaan Record.* 24 พฤษภาคม 2566. https://theisaanrecord.co/2023/05/24/20-years-after-sumnoa-srisongkram-died-in-nampong-khon-kaen.

ทัศนีพร วิศาลสุวรรณกร. "ผลกระทบของวิกฤตการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2543)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.

ไทยรัฐ, 1 พฤศจิกายน 2543.

ไทยรัฐ, 24 กันยายน 2541.

ไทยรัฐ, 26 ตุลาคม 2543.

ไทยรัฐ, 27 ธันวาคม 2545.

ไทยรัฐ, 30 พฤษภาคม 2543.

ไทรายวัน. 19 พฤษภาคม 2504.

ธนวรรธน์ จงพิพัฒน์มงคล. "การกำหนดขนาดกำลังผลิตสำรองที่เหมาะสมสำหรับระบบผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560.

ธนาพล อิ๋วสกุล. "กึ่งศตวรรษบนเส้นทางนักการเมืองชื่อชวน หลีกภัย (2): ปลัดประเทศผู้ (เคย) เชื่อมั่นในระบอบรัฐสภา," *The 101 World,* 31 กรกฎาคม 2562. https://www.the101.world/life-of-chuan-leekpai-2.

ธวัชชัย ป้องศรี. "พลวัตของขบวนการต่อต้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2540." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ธารา บัวคำศรี, เดนนี่ ลาร์สัน, ฝ้ายคำ หาญณรงค์, เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง และ วลัยพร มุขสุวรรณ. *อะไรอยู่ในอากาศ: ความลับที่คนมาบตาพุดและคนไทยยังไม่รู้.* กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม, Greenpeace Southeast Asia และ Global Community Monitor, 2548.

ธารา บัวคำศรี. "17 ปี เจริญ วัดอักษร: อนาคตที่เราต้องการ," *Greenpeace Thailand.* 21 มิถุนายน 2564. https://www.greenpeace.org/thailand/story/20165/charoen-legacy-2021.

ธารา บัวคำศรี. "ความฉ้อฉล ไม่ชอบธรรมและหายนะของ EIA/EHIA โครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะ," *Greenpeace Thailand.* 13 ธันวาคม 2564.

https://www.greenpeace.org/thailand/story/22471/chana-eia-ehia.

ธารา บัวคำศรี. "จับตาแหล่งกำเนิดไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO2) คู่หู PM2.5 ในประเทศไทย," *Greenpeace Thailand,* 9 ตุลาคม 2562. https://www.greenpeace.org/thailand/story/9281/no2-couple-pm25.

ธารา บัวคำศรี. *มลพิษอุตสาหกรรมในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์สังเขปจนถึง พ.ศ. 2540. Taragraphies,* ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2568. https://taragraphies.org/industrial-pollution-in-thailand.

นพพร ลีปรีชานนท์. "กระบวนการปรับโครงสร้างและแปรรูปรัฐวิสาหกิจ: กิจการไฟฟ้า." *สถาบันพระปกเกล้า 3* (2): 26-42.

นเรศ สัตยารักษ์ และคณะ. *ทิศทางพลังงานไทย (Energy Vision).* กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน. 2549.

นวลคำ ขะยอมแดง. "ซอพื้นบ้านล้านนาในฐานะทุนความรู้ทางวัฒนธรรม: เครื่องมือสื่อสารเพื่อการทำงานเชิงพื้นที่," *Lanner,* 14 พฤศจิกายน 2566. https://www.lannernews.com/15092566-01.

นัญญา วงศ์ศิวะวิลาศ. "บทบาทหนังสือพิมพ์ต่อกรณีเขื่อนแก่งกรุง." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

นิตยา โพธิ์นอก, จิตรเลขา หวลกสิณ, และ ดวงจันทร์ ศิริรักษ์โสภณ. *สถานภาพองค์ความรู้ด้านการเมืองสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2565.

นิติรัฐ ทรัพย์สมบูรณ์. "สมัชชาคนจนกลับมาชุมนุมที่เกาะรัตนโกสินทร์ในปี 2539," *(เอื้อเฟื้อภาพ).*

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "การพัฒนาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์," เอกสารประกอบการสอนวิชา 050103, *ภาควิชาประวัติศาสตร์* คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2568. https://www.human.cmu.ac.th/courseonline/huge/050103/pdf/patthana.pdf.

แนวร่วมการเงินที่เป็นธรรมประเทศไทย (Fair Finance Thailand). *รายงานการวิจัยแนวทางการจัดกลุ่มกิจกรรมเศรษฐกิจเขียวตามนิยามเดียวกัน (Thailand Taxonomy) เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านพลังงานที่ยุติธรรม (Just Energy Transition).* กรุงเทพฯ, 2566.
https://www.fairfinancethailand.org/media/dkdhyslq/00-jet-seminar_v2.pdf.

บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน). *แบบ 56-1 One Report 2567 (รายงานประจำปี).* 2567.
https://investor.gulf.co.th/th/document/viewer/136431/56-1-one-report-2024.

บริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน). "ชี้แจงข่าว การเพิ่มทุน," 1 มิถุนายน 2538.
https://www.egco.com/th/investor-relations/newsroom/set-announcements/142566.

บริษัทราช กรุ๊ป จำกัด (มหาชน). *รายงานประจำปี 2562,* ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2568.
https://ratch.listedcompany.com/misc/ar/ratch-ar2019-th-01.pdf.

บัณฑิต เอื้อวัฒนานุกูล. "ลำดับเหตุการณ์ ปราบขบวนการค้าน่อก๊าซ ... รัฐผิดต้องชดใช้," *ประชาไท.* 2 มิถุนายน 2549.
https://prachatai.com/journal/2006/06/8577.

บำเพ็ญ ไชยรักษ์. "23 ปีมลพิษที่แม่เมาะ: ความยุติธรรมที่มิอาจยุติความตาย," *สารคดี* 31 (361).

บุญญา หลีเหลด. *แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (JDA).* เอกสารวิชาการส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2544.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. "ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516)." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

ประชาชาติธุรกิจ. "ผ่าอาณาจักรกัลฟ์ เจพี คอนเน็กชั่น 'สารัชถ์- เจพาวเวอร์'," 1-3 พฤศจิกายน 2553.

ประชาชาติธุรกิจ. “ย้อนรอย 25 ปี ลอยตัวค่าเงินบาท จากวิกฤตต้มยำกุ้งถึงวิกฤตเงินเฟ้อ.” 2 กรกฎาคม 2565.
https://www.prachachat.net/prachachat-top-story/news-968944.

ประชาไท. “ชาวฉะเชิงเทรา 3,000 คนปิดถนนบางส่วน ค้านโครงการโรงไฟฟ้าก๊าซ,” 22 กรกฎาคม 2551.
https://prachatai.com/journal/2008/07/17440.

ประชาไท. “มาบตาพุด: ความเจริญที่ทำร้าย ‘เจริญ’ และคนอื่นๆ,” 29 กรกฎาคม 2550.
https://prachatai.com/journal/2007/01/11415.

ประชาไท. “เสียงจากพื้นที่: สรุปเหตการณ์ ‘บ้านนามูล – ดูนสาด’ 12-17 ก.พ,” 18 กุมภาพันธ์ 2558.
https://prachatai.com/journal/2015/02/57984.

ประสาท มีแต้ม. “15 ปีท่อก๊าซไทย-พม่า ทำไมไม่ประเมิน?,” *ผู้จัดการออนไลน์,* 1 กรกฎาคม 2556.
https://mgronline.com/daily/detail/9560000079878.

ประเสริฐ แรงกล้า. 2566. “พลังงานหมุนเวียนและความคลุมเครือของการเปลี่ยนผ่านพลังงาน.” *วารสารพัฒนศาสตร์* 6 (2): 1-22.
https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/267039/180850.

ประเสริฐศักดิ์ เจริญ. “Envisioning a more democratic, bottom-up energy system: จินตนาการถึงระบบพลังงานที่เป็นของทุกคน.” *SDG Move,* 4 ธันวาคม 2567.
https://www.sdgmove.com/2024/10/17/envisioning-a-more-democratic-bottom-up-energy-system/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR3XF8WVSmHuHjD6e8XsBHuuO4_yixgG5Ol8DquSfH5KUhVbGGLQqCc-Q6Q_aem_9CRw0AB1RIc_oQq63Pu47A.

ปัทมาวดี ชูชูกิ, พิเชฐ ดุรงคเวโรจน์, และ อัมมาร สยามวาลา. *สมุดปกขาวทีดีอาร์ไอ: อากาศเป็นพิษที่แม่เมาะ: ทางเลือกในการผลิตไฟฟ้า.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2536.
https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2012/11/wb1.pdf.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์. *เศรษฐศาสตร์การเมืองของสังคมไทย.* กรุงเทพฯ : มติชน, 2550.

ผู้จัดการรายวัน, 10 มิถุนายน 2536.

ผู้จัดการออนไลน์. "17 ปี 'เหตุสลายม็อบท่อก๊าซไทย-มาเลย์' ปิดทุกคดี-เปิดทางสู้สู่.. ชัยชนะประชาชน!," 20 ธันวาคม 2562. https:// mgronline.com/south/detail/9620000121498.

ผู้จัดการออนไลน์. "ชุมชนบ้านโต หมู่บ้านในอดีตโผล่ หลังระดับน้ำเขื่อนบางลางลดต่ำสุดในรอบ 36 ปี," 30 กันยายน 2559. https://mgronline.com/south/detail/9590000098411.

ผู้จัดการออนไลน์. "เปิดนโยบาย...พรรคไหน? 'ลดค่าไฟฟ้าได้สูงสุด," 31 มีนาคม 2566. https://mgronline.com/specialscoop/detail/9660000029932.

ผู้จัดการออนไลน์. "ย้อนดูความเสียหายจาก ม.44 คำสั่ง 4/2559 ทำประเทศไทยกลายเป็นถังขยะโลก," 28 กรกฎาคม 2568. https://mgronline.com/onlinesection/detail/9680000071310.

พรรคก้าวไกล. "หลังคาสร้างรายได้: เปิดเสรีโซลาร์เซลล์ ประกันราคาซื้อพลังงานสะอาดสำหรับครัวเรือน." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 2568. https://election66.moveforwardparty.org/policy/detail/policy_166.

พรรครวมไทยสร้างชาติ. "พรรครวมไทยสร้างชาติ ประกาศนโยบายสนับสนุน Solar ภาคประชาชน...," X (Twitter), 6 พฤษภาคม 2566. https://x.com/utn_official/status/1654810640182292484.

พรรครวมไทยสร้างชาติ. "สรุปสาระสำคัญของ ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์," Facebook. 17 สิงหาคม 2568. https://www.facebook.com/unitedthaination/posts/754294360547711.

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 89 ก (10 ธันวาคม).

พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 76 (4 กรกฎาคม).

พลังงานปลอดภัยโลกไร้นิวเคลียร์. กรุงเทพฯ: สถาบันสันติประชาธรรม, 2541.

พวงทอง *ภวัครพันธุ์. ในนามของความมั่นคงภายใน: การแทรกซึมสังคมของกองทัพไทย.* นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2567.

พัชริดา พงษปภัสร์, "นิสิตนักศึกษากับขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม," 11 มกราคม 2561. https://www.seub.or.th/bloging/knowledge/นิสิตนักศึกษากับขบวนกา.

พิมพ์ชนก พุกสุข. "การต่อสู้ของ 'เหล่ามะ' ในจะนะ: ผู้หญิงบนพื้นที่แห่งความขัดแย้งระหว่างคนกับรัฐ," *The 101 World*, 21 มกราคม 2565. https://www.the101.world/women-and-chana.

ไพรินทร์ เสาะสาย. "การก่อสร้างเขื่อนหลวงพระบาง เขื่อนที่จะผลิตไฟฟ้าให้ไทยใช้ไป 35 ปี," *(เอื้อเฟื้อภาพ).*

ไพรินทร์ เสาะสาย. "คนสุรินทร์จะอยู่อย่างไรกับโรงไฟฟ้าชีวมวล 7 แห่ง," *มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค,* 23 พฤศจิกายน 2553. https://www.consumerthai.org/consumers-news/public-society/972-7-189.html.

ภูรี สิรสุนทร. การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในรัฐบาลทักษิณ (พ.ศ. 2544–2547), กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, พฤษภาคม 2550.

มติคณะรัฐมนตรี. "ร่างบันทึกความเข้าใจความร่วมมือในการพัฒนาไฟฟ้าในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว." 1 มีนาคม 2565.

มติชน ฉบับพิเศษ, 12 กันยายน 2524.

มติชน, 11 เมษายน 2541.

มติชน, 23 เมษายน 2541.

มติชน, 24 ตุลาคม 2535.

มติชน, 31 มีนาคม 2550.

มติชน,12 สิงหาคม 2531.

มติชน,14 มิถุนายน 2554.

มติชน,15 ธันวาคม 2537.

มติชน,15 มิถุนายน 2536.

มติชน,18 กันยายน 2524.

มติชนสุดสัปดาห์, "ย้อนบทบาท 'นิสิต-นศ.' จี้ปม 'ทุ่งใหญ่' เปิดโปงขบวนการอัปยศก่อนเกิด 14 ตุลา," 6 กุมภาพันธ์ 2561. https://www.matichonweekly.com/hot-news/article_80433.

มนตรา พงษ์นิล. 2559. "การเมืองภาคประชาชนในสังคมไทย ก่อนและหลังทศวรรษ 2540: อุดมการณ์ ความสัมพันธ์ต่อรัฐ และความเป็นพลเมือง." วารสารสังคมศาสตร์ 28 (1/2559): 155-185. https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:87214.

มยุรี ศิริปรีดาภักดิ์. "การประชาสัมพันธ์ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย: เฉพาะกรณีโครงการก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

มรกต ลิ้มตระกูล. "โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำประวัติการพัฒนาพลังงานของประเทศไทย ชุดที่ 4 (เล่มที่ 6): ประวัตินโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและการเปิดเสรีด้านพลังงาน," เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, กรุงเทพฯ: 2546. https://eppo.go.th/images/about/historyEppo-4.pdf.

มานพ คันทรง. "การกำหนดนโยบายสาธารณะในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

มานิต ศรีวานิชภูมิ, "ในเงาเวลาของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์." *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*, 22-28 พฤษภาคม 2552.

มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค, "ขอให้รัฐบาลยกเลิกแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าพีดีพี 2007 และคัดค้านการขึ้นค่าบริการส่งก๊าซธรรมชาติ," 16 มีนาคม 2552. https://www.consumerthai.org/consumers-news/consumers-news/public-society/3247-2007.

มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, "การอพยพสัตว์ป่าก่อนการสร้างเขื่อนรัชชประภา และเวทีคัดค้านเขื่อนน้ำโจน", *(เอื้อเฟื้อภาพ)*.

เมธา มาสขาว. "โฉมหน้าเผด็จการพม่า: จาก SLORC ถึง SPDC และความหวังประชาชน," *ประชาไท,* 1 ตุลาคม 2550. https://prachatai.com/journal/2007/10/23757.

แม่น้ำโขง อิสระแห่งสายน้ำ "นิทรรศการ ปกป้องแม่น้ำโขง หยุด เขื่อนไซยะบุรี 9-16 กันยายน 2555 ณ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร," *Facebook,* 1 กันยายน 2555. https://www.facebook.com/photo/?fbid=453850644667835&set=a.630854002405365&locale=th_TH.

ยงยุทธ อุคคกิมาพันธ์ และคณะ. *ถ่านหิน: ความก้าวหน้าในการสำรวจและการผลิตภายในประเทศ. ม.ป.ป.* กรุงเทพฯ: กองเชื้อเพลิงธรรมชาติ กรมทรัพยากรธรณี. https://library.dmr.go.th/elib/cgibin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&sid=&skin=u&usid=&mmid=7958&bid=1231.

รพีพัฒน์ อิงคสิทธิ์, นวพรรษ จันทร์กระจ่าง, จินต์ หวังตระกูลดี, และ ภัทรดนัย วิมไตรเมต. *ใช้พลังมวลชน: เพิ่มการเข้าถึงเงินทุนเพื่อติดตั้งโซลาร์ครัวเรือนด้วยโมเดลคราวด์ฟันดิงในไทย.* รายงานการวิจัย.กรุงเทพฯ: เครือข่ายการเงินเพื่อรับมือกับภาวะโลกรวน (CFNT), 2567. https://climatefinancethai.com/th/here-comes-everbody-th.

รพีพัฒน์ อิงคสิทธิ์. "พลังงานแสงอาทิตย์แพงกว่าเชื้อเพลิงฟอสซิลจริงหรือ?." *Climate Finance Network Thailand,* 10 กรกฎาคม 2567. https://climatefinancethai.com/th/solar-lcoe.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ อัมมาร สยามวาลา. "โชติช่วง แต่ไม่ชัชวาล: ข่าวดีประจำ รศ. 200. ตอนที่ 1," *มติชน.* 31 สิงหาคม 2525.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ อัมมาร สยามวาลา. "โชติช่วง แต่ไม่ชัชวาล: ข่าวดีประจำ รศ. 200. ตอนที่ 2," *มติชน.* 1 กันยายน 2525.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ อัมมาร สยามวาลา. "โชติช่วง แต่ไม่ชัชวาล: ข่าวดีประจำ รศ. 200. ตอนที่ 3," *มติชน.* 2 กันยายน 2525.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. "ฟินิกซ์พัลป: บนเส้นทางของระบบทุนนิยมแห่งรัฐ," *มติชน.* 16 เมษายน 2526.

รัชนี ศรีไพรวรรณ. *หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เล่ม 2 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521.* กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2535.

รัตนศิริ กิตติก้องนภางค์. "มรดกแห่งเจริญ: 16 ปีแห่งการจากไป ก่อกำเนิดอีกหลายร้อยความเข้มแข็งในชุมชนประจวบฯ," *Greenpeace Thailand.* 22 มิถุนายน 2560.
https://www.greenpeace.org/thailand/story/2682/climate-coal-charoen-legacy.

เริงฤทธิ์ คงเมือง. "นักศึกษากลุ่มดาวดินร่วมกคล้องแขนเพื่อคัดค้านการทำ public scoping ขอประทานบัตรเหมืองทองคำ จ.เลย ในปี 2556," *(เอื้อเฟื้อภาพ).*

เริงวิทย์ เวชศาสตร์. การพัฒนาไฟฟ้าในหมู่บ้านชนบทโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, *ญี่ปุ่นศึกษา* 10 (2) : 100-111.

โรม บุนนาค. "เมื่อคนไทยเริ่มมีไฟฟ้าใช้ จาก 110 เปลี่ยนเป็น 220! ครั้งหนึ่งทั้งกรุงเทพฯ ต้องกลับไปใช้ตะเกียงอีก!!," *ผู้จัดการออนไลน์,* 26 กุมภาพันธ์ 2564.
https://mgronline.com/onlinesection/detail/9640000018725.

วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, *ทำไมต้องช่วยคนจน,* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2540.

วัชรพล พุทธรักษา. "รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. "จากบรรณาธิการ." *สารคดี* 16 (185).

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. "แม่ค้าผู้นำการปิดป่าขวางโครงการท่อส่งก๊าซไทย-พม่า." สารคดี 13 (156).

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. The Lost Forest: *ประวัติศาสตร์(การทำลาย)สิ่งแวดล้อมไทย.* กรุงเทพฯ: มติชน, 2567.

วันดี สันติวุฒิเมธี. "สิบปีเขื่อนปากมูล การต่อสู้ของกบฏ." *นิตยสารคดี*, ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2567.
https://www.sarakadee.com/feature/2000/06/dam.htm.

วิภารัตน์ ดีอ่อง. "พัฒนาการของกิจการไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2427–2488." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

วิศรุต หล่าสกุล. “น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ: เพลงเชียร์กีฬาสีที่เป็นภาพสะท้อนจากวิกฤตการณ์น้ำมันโลก ยุค 70.” *Main Stand,* 18 กันยายน 2565. https://mainstand.co.th/th/features/1/article/3221.

ไว้อาลัยในงานฌาปนกิจศพ นายสุขวัฒน์ บัณฑิตย์ อดีตหัวหน้ากองควบคุมระบบกำลังไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ณ ฌาปนสถานวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันอาทิตย์ที่ 23 มกราคม 2520. กรุงเทพฯ: 2520.

ศรัณย์ บุญประเสริฐ และ ฐากูร โกมารกุล ณ นคร. *อนุสรณ์ครบรอบ 46 ปี โรงไฟฟ้าพระนครใต้.* สมุทรสาคร:การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยม 2546.

ศักดา แซ่เอียว (เซีย ไทยรัฐ). “จะเอาใจใคร ก็ขัดใจคน,” *ไทยรัฐ,* 27 ธันวาคม 2545.

ศักดิ์ณรงค์ มงคล. “ชุมชนบางคล้า อ. บางคล้า จ. ฉะเชิงเทรา.” 2554. https://k-rc.net/imageupload/23902/C_Bangcra.pdf.

ศาศวัต แพ่งแพ. “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย: ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ศาสตรา โตอ่อน. “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐวิสาหกิจในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทย.” วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ศุภกิจ นันทะวรการ, ธัญญาภรณ์ สุรภักดี, และ ยวิษฐา พิทักษ์วัชระ. *อุดรูรั่ว...โรงไฟฟ้าชีวมวล: แนวทางการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพสำหรับชุมชน กรณีโรงไฟฟ้าชีวมวล.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2555.

ศุภาภาส กิจวรรณ์. “ความมั่นคงทางพลังงานของไทย การดำเนินนโยบายต่างประเทศกับพม่าในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.

ศูนย์ข่าวพลังงาน. “พลังงานเล็งขยายโควตาโซลาร์ภาคประชาชนเพิ่ม หลังยอดสมัครคึกคัก.” 20 มิถุนายน 2567.

ศูนย์ข่าวพลังงาน. “พลังงานหยุดรับซื้อไฟฟ้าโครงการโซลาร์ภาคประชาชน ระบุเต็มโควตา 90 เมกะวัตต์แล้ว.” 18 ธันวาคม 2567.

ศูนย์ข่าวพลังงาน. พลังงานเล็งขยายโควตาโซลาร์ภาคประชาชนเป็น 400 เมกะวัตต์ต่อปี รอแผน PDP สำเร็จ คาดเปิดรับซื้อได้ปี 2568.” 14 มีนาคม 2568. https://www.energynewscenter.com/พลังงานเล็งขยายโควตา.

ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, *รายงานฉบับสมบูรณ์: โครงการการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ สำหรับพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในภาคใต้.* มีนาคม 2565. https://www.egat.co.th/home/environmental-management-coal.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. *รายงานสุขภาพคนไทย ปี 2546: 10 สถานการณ์เด่นทางสุขภาพ.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546. https://ipsr.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2014/03/281_Thai-Health2546_compressed.pdf.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, ปกป้อง จันวิทย์, อิสร์กุล อุณหเกตุ, ศุภณัฏฐ์ ศศิวุฒิวัฒน์, กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์, และ สาโรช ศรีใส. *เมนูคอร์รัปชันและการแสวงหาผลประโยชน์.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI), 2557. https://tdri.or.th/2016/03/menu-corruption.

สมชัย กตัญญุตานันท์ (ชัย ราชวัตร). "ฝ่ายค้านเลี้ยงผี เอาผีมารับเงินชดเชยเขื่อนราษีไศล," *ไทยรัฐ*. 24 กันยายน.

สมภาร คืนดี และ ธีระพงศ์ โพธิ์มั่น. *แม่ญิง (ผู้หญิง) แม่มูน: วิถีชีวิตและการต่อสู้.* สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต และคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มน้ำมูน, 2555.

สมหมาย ควายธนู. "พลังน้ำบ้านนา ไฟฟ้าเขื่อนภูมิพล: เปิดมรดกการพัฒนาต้านภัยคอมมิวนิสต์ และชีวิตคนชลประทานรังสรรค์เมกะโปรเจกต์." *Lanner,* 14 มีนาคม 2568. https://www.lannernews.com/14032568-03.

สยามนิกร, 13 กันยายน 2512.

สยามรัฐ, 22 กุมภาพันธ์ 2523.

สยามรัฐ, 30 เมษายน 2554.

สฤณี อาชวานันทกุล. "ความไม่เป็นธรรมของค่าไฟ." *JustPow,* 2 เมษายน 2567. https://justpow.co/article-unfair-electricity-bill.

สฤณี อาชวานันทกุล. "ตัวอย่าง 'การฉ้อฉลเชิงอำนาจ': มหกรรม 'กินรวบ' โรงไฟฟ้า." *ThaiPublica,* 29 มีนาคม 2564. https://thaipublica.org/2021/03/sainee129.

สฤณี อาชวานันทกุล. “มหากาพย์ ‘กินรวบ(?)’ โรงไฟฟ้า: ภาคพลังงานหมุนเวียน และคำถามที่ กกพ. ควรตอบ.” *The Momentum,* 26 เมษายน 2566. https://themomentum.co/citizen20-renewable-energy.

สายรุ้ง ทองปลอน. “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยกระบวนการกำหนดนโยบายในกิจการไฟฟ้าไทย: กรณีศึกษาแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2550–2564 (PDP2007).” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สายศิริ ด่านวัฒนะ. *ยังมีตะวัน...ที่มาบตาพุด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.), 2553.

สารเสรี, 11 พฤษภาคม 2504.

สำนักข่าวชายขอบ. “หวั่นเขื่อนเซเปียน–เซน้ำน้อยเสี่ยงแตก เหตุยังไม่ได้รับการแก้ไขตามมาตรฐาน กว่า 3 ปี ผู้ประสบภัยยังลำบาก,” 13 มกราคม 2565. https://transbordernews.in.th/home/?p=30136.

สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. *ความเป็นมาของการกำหนดโครงสร้างอัตราค่าไฟฟ้าใหม่,* ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2567. https://www.erc.or.th/web-upload/200xf869baf82be74c-18cc110e974eea8d5c/filecenter/PDF/Presentation.pdf.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “สรุปบัญชีเศรษฐกิจเงินทุนของประเทศไทยปี 2541.” ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568. https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/03/article_20150930150416.pdf.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 1) พ.ศ. 2504-2506. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (ระยะที่ 2) พ.ศ. 2507-2509. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2510-2514). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (2515-2519). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530–2534). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด (สทร.). "ความเป็นมาโครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 (ช่วงที่ 1)," ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2568.
https://maptaphut3.com/backgroud.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "การปรับปรุงแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2573 (PDP 2010 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3)." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาตม 2567.
https://www.erc.or.th/web-upload/200xf869baf82be74c-18cc110e974eea8d5c/filecenter/PDF/PDP2010-rev3.pdf

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "การรับซื้อไฟฟาจากผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็ก (Small Power Produce; SPP)." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2567.
https://www.eppo.go.th/images/Power/pdf/history.pdf.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "การรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก (Very Small Power Producer; VSPP)." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2567. https://www.eppo.go.th/images/Power/pdf/vsppHistory.pdf.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ข้อมูลกำลังการผลิตตามสัญญาในระบบไฟฟ้า (กฟผ. กฟภ. และ กฟน.) ณ เดือนมกราคม 2568."

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ข้อมูลปริมาณการผลิตไฟฟ้าในระบบของ กฟผ. จำแนกตามเชื้อเพลิง ปี 2529–2567." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2569. https://www.eppo.go.th/index.php/th/energy-information/static-energy/static-electricity.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ความเป็นมา IPP." ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2568. https://www.eppo.go.th/images/Power/pdf/IPP.pdf.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ประวัติความเป็นมา เกี่ยวกับองค์กร," 18 กุมภาพันธ์ 2559. https://www.eppo.go.th/index.php/th/about/history.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชน," ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2568. https://www.eppo.go.th/index.php/th/electricity/private/ipp.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "ร่างแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2567–2580 (PDP2024) และ แผนบริหารจัดการก๊าซ พ.ศ. 2567–2580 (Gas Plan2024)." 6 มิถุนายน 2567. https://www.eppo.go.th/index.php/th/component/k2/item/20622-news-060667-01.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). "สนพ. เปิดรับฟังความคิดเห็น ร่างแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2567-2580 (PDP 2024) และร่างแผนบริหารจัดการก๊าซธรรมชาติ พ.ศ. 2567-2580 (Gas Plan 2024) ครอบคลุม 4 ภูมิภาค ทั่วประเทศ," *Facebook*, 7 มิถุนายน 2567. https://www.facebook.com/EppoThailand/posts/854040310091263.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). *แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ พ.ศ. 2558-2579 (PDP2015).* กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน, 2558.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). *แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ พ.ศ. 2561-2580 (PDP2018).* กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน, 2562.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.). *แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2561 - 2580 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 (PDP 2018 Revision .1).* กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน, 2563.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน(สนพ.). สรุปแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ พ.ศ. 2555-2573 (PDP 2010 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน, 2555.

สำนักงานนายกรัฐมนตรี. "พระราชบัญญัติการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2502." *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 76, ตอนที่ 69: 2–3, 2502.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยะลา. "บ้านโตเมืองโบราณใต้น้ำ เขื่อนบางลาง." เอกสารหมายเลข 96564, ศูนย์ข้อมูลกลางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 5 พฤษภาคม 2565. http://www.m-culture.in.th/album/196564.

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. *เมื่อตะวันออกพบตะวันตก: พิพิธสมบัติพระราชา ณ วังหน้า.* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2557.

สืบ นาคะเสถียร. *"การช่วยเหลือสัตว์ป่าตกค้างเขื่อนเชี่ยวหลาน." มูลนิธิสืบนาคะเสถียร,* 15 ตุลาคม 2560. https://www.seub.or.th/seub.

สุชาดา สายหยุด. "Burma Peace Group ฉบับที่ 13: พลังงาน: โศกนาฏกรรมในพม่า," *ประชาไท,* 24 พฤศจิกายน 2550. https://prachatai.com/journal/2007/11/14913.

สุธีมนต์ กำกุ้ม. "สำรวจนโยบายพลังงานของรัฐบาลหน้าในการเลือกตั้ง 2566 แก้ปัญหาค่าไฟแพงยังไง," *Spring News.* 6 มีนาคม 2566. https://www.springnews.co.th/keep-the-world/energy/836051.

สุพัฒนา ศรีสุข. "ประเทศไทยกับความร่วมมือระหว่างประเทศทางความมั่นคงด้านพลังงานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรณีศึกษาไฟฟ้า น้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ. “ปกติจะพบนายกหรือรัฐมนตรี เราต้องไปหาไปเจรจาถึงที่ทำเนียบรัฐบาล,” Facebook. 15 กุมภาพันธ์ 2568. https://www.facebook.com/photo/?fbid=9633184486732399&set=a.541417972575808.

สุรชาติ บำรุงสุข. “ทหารกับการเมืองไทยหลัง 9/19 (วาระครบรอบหนึ่งปีรัฐประหาร).” *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ 25. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

สุรพงษ์ พรรณ์วงษ์. *“แม่เมาะ” การต่อสู้ที่แสนยาวนานบนเส้นทางกฎหมาย เพื่อให้ได้รับการเยียวยา.” THECITIZEN.PLUS,* 24 กุมภาพันธ์ 2558. https://www.thaipbs.or.th/thecitizen/node/2799.html.

สุไลมาน หมัดยูโส๊ะ. “ทายาทที่ดินวะกัฟจะนะ: จุฬาราชมนตรีแน่จริงต้องให้เราเข้าพบ,” *ประชาไท.* 7 กุมภาพันธ์ 2550. https://prachatai.com/journal/2007/02/11525.

เสมียนอารีย์. “แรกมี “ไฟฟ้า” ในสยาม สิ่งฟุ่มเฟือยของชนชั้นนำ สู่กิจการโรงไฟฟ้าไทยทำเจ๊ง ฝรั่งทำรุ่ง.” *ศิลปวัฒนธรรม,* 5 กุมภาพันธ์ 2568 . https://www.silpa-mag.com/history/article_47129.

องอาจ เดชา. “เจริญ วัดอักษร คือ สัญลักษณ์ของการต่อสู้,” *ประชาไท,* 4 ตุลาคม 2547. https://prachatai.com/journal/2004/10/609.

องอาจ เดชา. “เรียนรู้ ‘ฮอด’ ชุมชนเก่าแก่ บทเรียนก่อนและหลังกำเนิดเขื่อนภูมิพล (ตอน 4),” *ประชาไท,* 30 มีนาคม 2555. https://prachatai.com/journal/2012/03/39870.

อชิรวิทย์ เฮงทวีทรัพย์. “Dark side of the city รอยแผลลึกแม่เมาะ ตอกฝาโลงโรงไฟฟ้าถ่านหิน.” *สำนักข่าวอิสรา,* 18 กรกฎาคม 2558. https://www.isranews.org/content-page/item/40000-dark-side-of-the-city.html.

อดินันท์ พรหมพันธ์ใจ. *เปรมาธิปไตย: การเมืองไทยระบอบไฮบริด.* กรุงเทพฯ: อิลลูมิเนชันส์อิดิชั่น, 2563.

อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. “ก่อนจะเป็น ปตท.: ประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง 2521.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล. ชูชาติ กำภู ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว. อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 16 ธันวาคม 2512. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เซ็นต์หลุยส์, 2512.

อักษราภัค ชัยปะละ. 2553. "นโยบายการสร้างความมั่นคงทางพลังงานไทย: นัยที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้าน." *วารสารวิจัยพลังงาน,* 7 (2553/2): 1-13. http://www.eri.chula.ac.th/eri-main/wp-content/uploads/2013/08/2010-721.pdf.

อับดุรเราะฮหมาน มูเก็ม. "จะนะ: เสียงร้องจากท้องทะเล," *The 101 World,* 27 ตุลาคม 2563. https://www.the101.world/jana-voice-from-the-sea.

อาทิตย์ เคนมี. "คำสั่ง 4/2559 ความไม่ชอบธรรมที่ภาคประชาชนต้องฟ้อง," way. 18 เมษายน 2559. https://waymagazine.org/4_2559enlaw.

อาทิตย์ เคนมี. "รัฐล้มโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ถอดบทเรียน 25 ปีหายนะเชอร์โนบิล," *โพสต์ทูเดย์.* 27 เมษายน 2554.

อาทิตย์. 1019 (161).

อีวาน โคเฮน. *แม่เมาะ: ความตายจากถ่านหิน.* กรุงเทพฯ: กรีนพีช เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2559.

อุทัยวรรณ นรไกร และ ภัทนกฤษ วิเศษสมิต. "เขื่อนผามองโครงการ 100 ปี," *มหาวิทยาลัย* 8 (8).

BBC Thai. "เขื่อนลาวแตก: กี่ทุนไทยที่ไปสร้างเขื่อนผลิตไฟในลาว," 28 กรกฎาคม 2561. https://www.bbc.com/thai/thailand-44982083.

EGAT Maemoh. "โฆษณา กฟผ. ชุดพลังงานที่สมดุล," YouTube. 18 ธันวาคม 2557. https://www.youtube.com/watch?v=NNchPe3h.

Epigram. "มรดกและความฝันสุดท้าย: เรื่องเล่าจากชุมชนเกาะขนุนที่เฝ้าถามว่าพลังงานนี้เพื่อใคร," 11 กรกฎาคม 2568. https://epigramnews.co/localry/the-loss-legacy-after-transmission-tower.

Epigram. “เมื่อตะวันออกต้องอยู่กับก๊าซ อุตสาหกรรม และโรงไฟฟ้า ทะเลมาบตาพุดจึงหายไปกว่า 3,870 ไร่,” 1 กรกฎาคม 2568. https://epigramnews.co/environment/rayong-loss-ocean-3780-rai-for-industries-and-power-plants.

ERC Focus. “ขับเคลื่อนเปิดเสรีก๊าซระยะที่ 2 เร่งสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน,” (1): 6-11. กรุงเทพฯ: ฝ่ายยุทธศาสตร์และสื่อสารองค์กร สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน.

Greenpeace Thailand. “ทางตัน EHIA ถ่านหินเขาหินซ้อน,” 19 ตุลาคม 2556. https://www.greenpeace.org/thailand/story/8877/deadend-ehia-kao-hin-son.

Greenpeace Thailand. “รายงานการวิเคราะห์ของกรีนพีซ แหล่งกำเนิดของไนโตรเจนไดออกไซด์ในประเทศไทยจากข้อมูลดาวเทียม,” สิงหาคม 2562. https://www.greenpeace.org/thailand/publication/9293/no2-source-thailand.

Greenpeace Thailand. “สรุปการขับเคลื่อนคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินกระบี่-เทพา,” ม.ป.ป. สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2569. https://www.greenpeace.org/thailand/explore/resist/coal/kra-bi-coal-powerplant-movement-timeline.

Greenpeace Thailand. “สิงโต นำโชค กับการปฏิวัติพลังงาน,” YouTube, 17 กรกฎาคม 2555. https://www.youtube.com/watch?v=XVr4KSbEhF4.

iLaw. “สส. เสียงไม่แตกผ่านร่าง พ.ร.บ.ยกเลิกประกาศ-คำสั่ง คสช. ส่งต่อ สว. พิจารณาอีกสามวาระ,” 30 กรกฎาคม 2568. https://www.ilaw.or.th/articles/53683.

JustPow, “ความวุ่นวายของโครงการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ราคาแพงไป? ยกเลิกได้ไหม? ทำไมต้องรีบเซ็นสัญญา?,” 4 สิงหาคม 2568. https://justpow.co/article-chaos-re-biglot.

JustPow. “ค่าไฟฟ้า ปี 2525-2567 และการเข้ามาของค่า FT.” 2 เมษายน 2567. https://justpow.co/infographic-electricity-tariffs-2525-2567-ft.

JustPow. “ประชาชนจาก 5 ภูมิภาค ยื่นหนังสือเรียกร้องรัฐทบทวนร่างแผน PDP2024 และขยายเวลารับฟังความคิดเห็น,” 31 กรกฎาคม 2567. https://justpow.co/news-pdp2024-bangkok.

JustPow. “ปัญหาของโครงการรับซื้อไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ปี 2565–2573,” 19 ธันวาคม 2567. https://justpow.co/article-re-biglot.

JustPow. “ร่างแผน PDP2024 ถูกยกเลิกแล้ว กพช. ตั้งคณะกรรมการร่างแผน PDP ฉบับใหม่ ที่ไม่มีภาคประชาชน,” 21 สิงหาคม 2568. https://justpow.co/pdp2024-draft-cancelled.

JustPow. “ลดค่าไฟ อย่าตัดแค่ค่า Adder/FiT : JustPow เสนอถ้าตัดค่าความพร้อมจ่ายด้วย ค่าไฟจะเหลือ 3.64 บาท/หน่วย,” 21 มีนาคม 2568. https://justpow.co/article-electric-bill.

JustPow. *คู่มือฉบับย่อ โครงสร้างพลังงานไทย ทำไม #ค่าไฟแพง,* (E-book), 12 มิถุนายน 2567. https://justpow.co/project-ebook.

Lanner. “29 ปี การจากไปของ แก้วตาไหล ตำนานช่างซอล้านนาผู้สะท้อนเสียงของผู้คนด้วยเพลงซอจนวาระสุดท้ายของชีวิต,” 9 พฤศจิกายน 2566. https://www.lannernews.com/11092566-0.

MGR Online. “ชาวบ้านเฮ!! โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อนไม่ผ่านEHIA แต่ยังไม่วางใจเหตุโครงการยังไม่เลิก.” 18 ตุลาคม 2556. https://mgronline.com/travel/detail/9560000130882.

PPTV Online. “ถก EHIA โรงไฟฟ้าถ่านหิน เขาหินซ้อน 5 ชม.ยังไร้ข้อยุติ.” 23 มีนาคม 2560. http://pptv36.news/fAR.

RATCH Group.“โครงสร้างผู้ถือหุ้น : ผู้ถือหุ้น ณ วันที่ 3 กันยายน 2568 (Record Date),” https://www.ratch.co.th/th/investor-relations/shareholder-information/major-shareholders.

tccthailand (สภาองค์กรของผู้บริโภค). “เวทีเสวนาออนไลน์: ล้านหลังคา ล้านโซลาร์เซลล์,” YouTube, 22 มีนาคม 2566. https://www.youtube.com/watch?v=5oGAedRFoQc.

Thai news online. “50 ปี พลังงานไทย-ลาว ผลักดันไฟฟ้าสู่อาเซียน.” 5 มีนาคม 2564.
https://www.thainews-online.com/th/articles/215945?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR3-1T_4LCgN38B9WedlAiwKBZC2ApmX_4N_PPaBG3ARzPWSELXzLpboPk0_aem_YMZXvxgX1GC9Pps2x-S5ysQ.

Thai NGO. “ดับฝันดั๊บเบิ้ล เอ รอบ 3 EHIA โรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน.” 15 มกราคม 2559.
https://thaingo.in.th/ngo-news/?p=content&act=detail&id_content=648.

ThaiPublica “วลี ‘โชติช่วงชัชวาล’ ของพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ อีกบทบาทในการวางรากฐานความมั่นคงด้านพลังงาน,” 27 พฤษภาคม 2562.
https://thaipublica.org/2019/05/ptt-pr-27-52562.

ThaiPublica. “เขื่อนแก่งเสือเต้น (ตอนที่ 1): ความเข้มแข็งของชุมชนสะเอียบ 23 ปี การต่อสู้พลังจากรุ่นสู่รุ่น,” 11 ธันวาคม 2555.
https://thaipublica.org/2012/12/kaeng-sua-ten-dam.

way. “ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ: ‘เขื่อน’ ไม่ใช่คำตอบสุดท้าย แต่คือวาทกรรมการพัฒนาที่สร้างหายนะ,” 19 กันยายน 2567.
https://waymagazine.org/interview-chainarong-setthachua-dam-discourse.

workpointTODAY. “ณรงค์ วงศ์วรรณ แค่ถูกกล่าวหาพัวพันพ่อค้ายา เก้าอี้นายกฯ ก็หลุดลอย,” 12 กันยายน 2562.
https://workpointtoday.com/narong-wongwan.

ภาษาอังกฤษ

1931. "Bangkok's Electrical Supply." *The Far Eastern Economic Review* 27 (5).

1968. *National Geographic* 134 (6).

Alvarez, Ramón A., Daniel Zavala-Araiza, David R. Lyon, David T. Allen, Zachary R. Barkley, Adam R. Brandt, Kenneth J. Davis, Scott C. Herndon, Daniel J. Jacob, Anna Karion, Eric A. Kort, Brian K. Lamb, Thomas Lauvaux, Joannes D. Maasakkers, Anthony J. Marchese, Mark Omara, Stephen W. Pacala, Jeff Peischl, Allen L. Robinson, Paul B. Shepson, Colm Sweeney, Amy Townsend-Small, Steven C. Wofsy and Steven P. Hamburg. 2018. "Assessment of Methane Emissions from the U.S. Oil and Gas Supply Chain." *Science* 361 (6398): 186-188. https://doi.org/10.1126/science.aar7204.

Amranand, Piyasvasti. 2008. "Alternative Energy, Cogeneration and Distributed Generation: Crucial Strategy for Sustainability of Thailand's Energy Sector." Keynote paper presented at the 5th International Energy, Exergy and Environment Symposium (IEEES5), Istanbul, Turkey.

Baker, Chris and Phongpaichit, Pasuk. 2022. "Globalization and Mass Society, 1970s to 2000s." In *A History of Thailand,* 4th ed., 221-258. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009029797.011.

Baker, Chris, and Pasuk Phongpaichit. 2022. *A History of Thailand.* 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009029797.

Buakamsri, Tara. 2005. "The Hearing on Map Ta Phut's Pollution at Belgian Parliament," *Taragraphies,* October 26, 2005, https://taragraphies.org/intervention-on-map-ta-phut-case-in-the-belgian-parliament-during-the-hearing-on-delcrederes-national-office.

Buakamsri, Tara. n.d. "My Journey in Life." *Taragraphies.* Accessed 14 June 2025.
https://taragraphies.org/editor.

EarthRights International (ERI) and Southeast Asian Information Network (SAIN). 1996. *Total Denial: A Report on the Yadana Pipeline Project in Burma.*
https://www.burmalibrary.org/docs4/Total_Denial.pdf.

EGCO Public Company Limited. Shareholdings Information, as of 14 March 2025.
https://investor-th.egco.com/share-holdings.html.

Engchuan, Rosalia. n.d. "What is a good life? And who can have it? Tongpan (ทองปาน), Migration and the Quest for a Better Life in Thailand's Northeast." *Open City.*
https://opencitylondon.com/non-fiction/non-fiction-05-the-obsolete-and-the-resurrected-archaeological-cinema-in-asia/what-is-a-good-life-and-who-can-have-it.

Göldner, Lisa. 2024. "5 reasons why 'natural' (fossil) gas is no better than oil and coal," *Greenpeace*, September 25, 2024,
https://www.greenpeace.org/malaysia/resource/58830/5-reasons-why-natural-fossil-gas-is-no-better-than-oil-and-coal.

Greacen, Chris E. 1997. "The Marginalization of 'Small Is Beautiful': Micro-hydroelectricity, Common Property, and the Politics of Rural Electricity Provision in Thailand." PhD diss., University of California, Berkeley.
https://palangthai.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/04/cegdiss11aug04.pdf.

Greacen, Chris, Richard Plevin, and Chuenchom Sangarasri Greacen. 2003. "Thai power: Net metering comes to Thailand." *Refocus* 4 (6): 34-37.

Greacen, Chuenchom Sangarasri, and Chris Greacen. "Thailand's Electricity Reforms: Privatization of Benefits and Socialization of Costs and Risks." *Pacific Affairs* 77 (3): 517-541.
https://doi.org/10.2307/40022913.

Guterres, António. "Hottest July ever signals 'era of global boiling has arrived' says UN chief," *United Nations,* July 27, 2023, https://news.un.org/en/story/2023/07/1139162.

Homer, René. 1909. "Harnessing Sunlight." *Modern Electrics* 2 (6): 243-298.

International Renewable Energy Agency (IRENA). 2023. *Renewable Power Generation Costs in 2022.* Abu Dhabi: IRENA. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2023/Aug/IRENA_Renewable_power_generation_costs_in_2022.pdf.

IPCC. 2018. Global Warming of 1.5°C: SR15 Slide Deck. Intergovernmental Panel on Climate Change.

Iritani, Evelyn. 1996. "Myanmar Project Fueling International Controversy," *Los Angeles Times,* November 24, 1996, https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1996-11-24-mn-2612-story.html.

Ives, Mike. 2018. "A Day Before Laos Dam Failed, Builders Saw Trouble," *The New York Times,* July 26, 2018, https://www.nytimes.com/2018/07/26/world/asia/laos-dam-collapse.html.

Lee, Nathan, Francisco Flores-Espino, Ricardo Oliveira, Billy Roberts, Thomas Bowen, and Jessica Katz. 2020. *Exploring Renewable Energy Opportunities in Select Southeast Asian Countries: A Geospatial Analysis of the Levelized Cost of Energy of Utility-Scale Wind and Solar Photovoltaics.* https://www.nrel.gov/docs/fy19osti/71814.pdf.

Morris, Jesse. 2013. "Germany eyes new kind of net-metering: 'self-consumption'." *The Christian Science Monitor,* October 12, 2013, https://www.csmonitor.com/Environment/Energy-Voices/2013/1012/Germany-eyes-new-kind-of-net-metering-self-consumption

N.d. "Board of Directors," *EarthRights International*. Accessed November 24, 2025. https://earthrights.org/about/board-of-directors.

N.d. "Doe v. Unocal: The First Case of its Kind: Holding a U.S. Company Responsible for Rape, Murder, and Forced Labor in Myanmar," *EarthRights International.* Accessed November 24, 2025. https://earthrights.org/case/doe-v-unocal.

Phongpaichit, Pasuk, and Chris Baker. 1988. *Thailand's Boom and Bust.* Chiang Mai: Silkworm Books.

PTT Exploration and Production Public Company Limited. n.d. "Our Journey." Accessed July 23, 2025. https://www.pttep.com/en/our-company.our-journey.

Randolph, R. Sean. 1986. *The United States and Thailand: Alliance Dynamics, 1950-1985.* Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California.

Rigg, Jonathan. 1991. "Thailand's Nam Choan Dam Project: A Case Study in the 'Greening' of South-East Asia." *Global Ecology and Biogeography Letters* 1 (2): 42-54. https://doi.org/10.2307/2997414.

Srivastav, Sugandha. 2023. *Lost potential: how the kidnapping of a solar energy pioneer impacted the cost of renewable energy and the climate crisis*. Oxford: Smith School of Enterprise and the Environment, University of Oxford.

Sukkumnoed, Decharut. 2007. "Better Power for Health: Healthy Public Policy and Sustainable Energy in the Thai Power Sector." PhD diss., Institute for Development and Planning, Aalborg University. https://vbn.aau.dk/files/549465484/ Decharut_20Sukkumnoed-thesis.pdf.

U.S. Army Air Forces, AC/AS Intelligence. 1943. *Air Objective Folder, Thailand.* Washington, D.C.

White, Gilbert F. 1969. *Strategy of Flood Control and the Pamong Dam Project.* Chicago: University of Chicago Press.

World Economic Forum, and Accenture. 2022. *APAC System Value Analysis: Thailand 2022*. Geneva: World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/WEF_APAC_SYSTEM_VALUE_ANALYSIS_THAILAND_2022.pdf.

World Rainforest Movement. 1999. "Thailand: One Year of Struggle Against Yadana Gas Pipeline." *WRM Bulletin* 22. https://www.wrm.org.uy/bulletin-articles/thailand-one-year-of-struggle-against-yadana-gas-pipeline.

เปลี่ยนให้ผ่าน
พลังงานไทย

หนังสือประวัติศาสตร์พลังงานฉบับสวนกระแส
บอกเล่าเรื่องราวการเปลี่ยนผ่านพลังงานของไทยร่วม 140 ปี
นับตั้งแต่แสงจากไฟฟ้าแรกส่องสว่างขึ้นในสยาม
ถึงทุกวันนี้ที่ใครๆ ต่างพูดถึงคำว่า ‘การเปลี่ยนผ่านพลังงาน’
เป็น 140 ปีที่ไทยสถาปนาความมั่นคงทางพลังงาน
และความโดดเดี่ยวของประชาธิปไตยทางพลังงานมาพร้อมกัน

JET in THAILAND